

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA VE
FİNANSMANINDA YENİ GELİŞMELER: TÜRKİYE VE
BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Emre ÜNAL

**Danışman
Doç. Dr. Dilek BAŞARAN**

İZMİR - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda ve Finansmanında Yeni Gelişmeler: Türkiye ve bazı Avrupa Birliği Ülkelerinin Karşılaştırılması” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../2019

Emre ÜNAL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda ve Finansmanında Yeni Gelişmeler:
Türkiye ve bazı Avrupa Birliği Ülkelerinin Karşılaştırılması**

Emre ÜNAL

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

Maliye Programı

Eğitim, hayatın ilk anından son anına kadar süren devamlı ve önemli bir süreçtir. Eğitim gören bireyler hem kendilerine hem de çevrelerine faydalı olurlar. Eğitimin bu kadar önemli olmasının en büyük sebebi, pozitif dışsallık özelliğidir. Devletler, bu alanda çeşitli hizmetler sunmakta ve bu hizmetlerin devamlılığını sağlayabilmek adına çeşitli finans kaynakları yaratmaya çalışmaktadır. Küreselleşme ile tüm dünyada eğitim hizmetlerinin sunumunda ve finansmanında yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Eğitimin yarı kamusal mal olmasından dolayı, bu alanda devlet ile birlikte özel sektör de pay sahibidir. Eğitim alanında özel sektörün payının gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Türkiye’ de de benzer bir durum söz konusudur. Avrupa Birliği üyesi ülkeler olan Finlandiya, Yunanistan, Hollanda, Fransa ve Almanya eğitim alanında kendilerine has özellikleri itibariyle, çalışmamız kapsamına alınmıştır. Son olarak bu ülkelerin eğitim konusunda Türkiye ile aralarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilmiştir.

Çalışma sonucunda eğitim hizmetlerinin gelişimine katkı sağlayacak hususlar belirlenmiştir. Eğitim hizmetlerinin sunumunun iyileşmesi ve finans kaynaklarının çeşitlenmesi konusu önemsenmiştir. Bu alanda Türkiye için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Hizmetleri, Sunum, Finansman, Pozitif Dışsallık, Yarı Kamusal Mal ve Hizmet, Türkiye, Avrupa Birliği.

ABSTRACT

Master' s Thesis

New Developments in Presentation and Financing of the Educational Services: Comparison of Turkey and some Europe Union Countries

EMRE ÜNAL

Dokuz Eylul University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Finance

Public Finance Program

Education is a continuous and important process that carries on from the beginning till the end of life. Educated individuals are beneficial both for themselves and their environment. Positive externality characteristic of education is the most important reason of why education is so important. Governments offer various services in this area and try to create various financial sources to ensure the continuum of these services. With globalization, there are new developments in the presentation and financing of education services all over the world. Due to the fact that education is a semi-public property, the private sector has a share in this area with the state. It is observed that the share of the private sector in education has increased day by day. European Union member countries which are Finland, Greece, Netherlands, France and Germany have been included in our study, in terms of their specific characteristics in the field of education. Finally, the similarities and differences in education between these countries and Turkey are discussed.

As a result of the study, the issues that will contribute to the development of educational services were determined. Improvement of the provision of educational services and diversification of financial resources were considered. Recommendations for Turkey in this field is presented.

Keywords: Educational Services, Presentation, Finance, Positive Externality, Semi-Public Goods and Services, Turkey, European Union.

**EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA VE FİNANSMANINDA YENİ
GELİŞMELER: TÜRKİYE VE BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI
İÇİNDEKİLER**

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	15

BİRİNCİ BÖLÜM

**GENEL OLARAK EĞİTİM HİZMETLERİ KAVRAMI, EĞİTİM HİZMETLERİNİN
SUNUMU VE FİNANSMANI**

1.1. EĞİTİM KAVRAMI	17
1.2. EĞİTİM HİZMETLERİNİN ÖNEMİ	19
1.3. EĞİTİM HİZMETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	20
1.4. EĞİTİM HİZMETLERİNİN POZİTİF DIŞSALLIK ÖZELLİĞİ	21
1.5. EĞİTİM HİZMETLERİNİN YARI KAMUSAL MAL VE HİZMET OLMA ÖZELLİĞİ	23
1.6. EĞİTİM HİZMETLERİNİN EKONOMİK KALKINMA VE BÜYÜMEYE ETKİSİ	25
1.7. EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMU	27
1.8. EĞİTİM HİZMETLERİNİN FİNANSMANI	40

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMU VE FİNANSMANI

2.1. TÜRKİYE' DE EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMU	47
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu	47
2.1.2. Cumhuriyet Sonrası Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu	53

2.1.2.1. Türk Milli Eğitim Sisteminde Temel Amaç, Kapsam, İlke ve Yapı	54
2.1.2.1.1. Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Amaçları	54
2.1.2.1.2. Türk Milli Eğitim Sisteminin Temel İlkeleri	55
2.1.2.1.3. Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı	55
2.1.2.2. Atatürk Döneminde Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu (1923-1938)	55
2.1.2.3. Atatürk Sonrası Dönemde Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu (1938-2000)	60
2.1.2.4. 21. Yüzyılda Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu (2000-2019)	64
2.1.2.5. 2019-2023 Arası Planlanan Dönem	73
2.2. TÜRKİYE' DE EĞİTİM HİZMETLERİNİN FİNANSMANI	81
2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Türk Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı	81
2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Türk Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı	83
2.2.2.1. Eğitim Bütçesi Bileşenleri	97
2.2.2.2. Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi	99
2.2.2.3. Yükseköğretim Bütçesi	100
2.2.2.4. ÖSYM Bütçesi	101
2.2.2.5. Toplam Eğitim Bütçesi	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM HİZMETLERİ AÇISINDAN TÜRKİYE VE BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. AVRUPA BİRLİĞİ' NİN KURULUŞU VE GENEL YAPISI	106
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ' NDE EĞİTİM HİZMETLERİ	109
3.3. EĞİTİM HİZMETLERİ AÇISINDAN TÜRKİYE İLE BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	111
3.3.1. Türkiye ve Finlandiya Karşılaştırması	115
3.3.1.1. Finlandiya' da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu	116
3.3.1.2. Finlandiya' da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı	119
3.3.1.3. Finlandiya ile Türkiye' deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması	120
3.3.2. Türkiye ve Hollanda Karşılaştırması	122
3.3.2.1. Hollanda' da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu	122

3.3.2.2. Hollanda’ da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı	124
3.3.2.3. Hollanda ile Türkiye’ deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması	125
3.3.3. Türkiye ve Yunanistan Karşılaştırması	128
3.3.3.1. Yunanistan’ da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu	129
3.3.3.2. Yunanistan’ da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı	130
3.3.3.3. Yunanistan ile Türkiye’ deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması	131
3.3.4. Türkiye ve Fransa Karşılaştırması	133
3.3.4.1. Fransa’ da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu	133
3.3.4.2. Fransa’ da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı	135
3.3.4.3. Fransa ile Türkiye’ deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması	135
3.3.5. Türkiye ve Almanya Karşılaştırması	138
3.3.5.1. Almanya’ da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu	138
3.3.5.2. Almanya’ da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı	140
3.3.5.3. Almanya ile Türkiye’ deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması	140
SONUÇ VE ÖNERİLER	145
KAYNAKÇA	149
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AB 2020	Avrupa 2020 Stratejisi
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ARGE	Araştırma ve Geliştirme
bkz.	Bakınız
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
EPB	Ekonomik ve Parasal Birlik
EIS	Avrupa İnovasyon Göstergeleri
ET	AB’ de Eğitim ve Öğretimde İşbirliği
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EUROSTAT	Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi
EURYDICE	Avrupa Topluluğu Eğitim Bilgi Ağı
FATİH	Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
GDP	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GM	Genel Müdürlük
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HAVO	Hollanda’ da İkinci Kademe Genel Ortaöğretim Eğitimi
IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
IUT	Fransa’ da Teknoloji Üniversitesi
Km	Kilometre
LMD	Fransa’ da Lisans, Master, Doktora
MAVO	Hollanda’ da Birinci Kademe Genel Ortaöğretim Eğitimi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGB	Maliye ve Gümrük Bakanlığı
MYO	Meslek Yüksek Okulu
MBO	Hollanda’ da Mesleki Ortaöğretim
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi

PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
TES	Yunanistan' da Mesleki Teknik Okullar
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
s.	Sayfa Numarası
ss.	Sayfadan Sayfaya
SDG	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TED	Türk Eğitim Derneği
TL	Türk Lirası
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
vb.	Ve Benzeri
vs.	Vesaire
VBO	Hollanda' da Mesleki Eğitime Hazırlık
VMBO	Hollanda' da Ön Mesleki Ortaöğretim
VWO	Hollanda' da Üniversiteye Hazırlık Eğitimi
YÖK	Yükseköğretim Kurumu
yy.	Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Bireye Yönelik ve Sosyo–Kültürel Yönelimli Amaçlar	s. 29
Tablo 2: Geleneksel Öğrenme ve Hayat Boyu Öğrenme Arasındaki Farklılıklar	s. 33
Tablo 3: Geleneksel Uzmanlaşmaya Dayalı Eğitim ve Araştırma İle Disiplinler Arası Eğitim ve Araştırma	s. 36
Tablo 4: Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplumu Paradigmaları	s. 38
Tablo 5: Osmanlı Devleti' nde Medreseler ve Çeşitleri	s. 51
Tablo 6: 1923 Yılı Eğitim ve Öğretim Olanakları	s. 56
Tablo 7: 2018 Yılı Eğitim ve Öğretim Olanakları	s. 66
Tablo 8: Akademisyen Sayıları (2018-2019)	s. 68
Tablo 9: Türkiye' de Yıllara göre Özel Öğretimin Okul ve Öğrenci Sayılarının Toplam İçindeki Payı	s. 69
Tablo 10: Eğitim ve Öğretim Desteği Verilecek Okul Türleri, Destek Tutarları ve Destek	s. 73
Tablo 11: 2023 Eğitim Vizyonunda Alanlar ve Hedefler	s. 74
Tablo 12: Cumhuriyet Öncesi 1920-1923 Dönemi, Toplam Gider ve Maarif Vekaleti Bütçeleri	s. 83
Tablo 13: Cumhuriyet Sonrası 1924-1938 Atatürk Dönemi, Maarif Vekaleti Bütçeleri	s. 84
Tablo 14: Atatürk Sonrası 1939-1950 İsmet İnönü Dönemi, Maarif Vekaleti Bütçeleri	s. 85
Tablo 15: 1963-1967 Yılları Arasında Eğitim Yatırımları	s. 86
Tablo 16: 1968-1973 Yılları Arasında Eğitim Yatırımları	s. 87
Tablo 17: Birinci ve İkinci Planda Mahalli İdareler Hariç Kamu Eğitimi Yatırımları (Milyon TL)	s. 87
Tablo 18: Toplam Eğitim Bütçesi Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (1980-2000)	s. 88
Tablo 19: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017 (Milyon TL)	s. 90
Tablo 20: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017 (Milyon TL)	s. 91
Tablo 21: MEB Bütçesi 2006-2018 Yılları Arası	s. 99
Tablo 22: YÖK ve Üniversite Bütçeleri 2006-2018 Yılları Arası	s. 100
Tablo 23: ÖSYM Bütçesi 2006-2018 Yılları Arası	s. 101

Tablo 24: MEB+YÖK+Üniversite+ÖSYM Bütçeleri 2006-2018 Yılları Arası	s. 102
Tablo 25: MEB, YÖK+Üniversite Bütçelerinin GSHY İçindeki Payları	s. 103
Tablo 26: Okullarda Finansman Çeşitlendirmesi	s. 104
Tablo 27: Kriterler ve Alanları	s. 107
Tablo 28: Ülkelerde Toplam Eğitim Harcamalarının GSYH' ye Oranı (2015)	s. 112
Tablo 29: Ülkelerde Eğitimde Özel Sektörün ve Kamu Sektörünün Payı (2015)	s. 112
Tablo 30: Ülkelerde Eğitim Hizmetleri için Kullanılan Finansman Türleri	s. 113
Tablo 31: Ülkelerarası 2015 Yılı Pisa Testi Sıralaması	s. 115
Tablo 32: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Finli Öğrencilerin Sıralaması	s. 117
Tablo 33: Finlandiya Eğitim Sisteminin Finansman Türü	s. 119
Tablo 34: Finlandiya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler	s. 120
Tablo 35: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Hollandalı Öğrencilerin Sıralaması	s. 124
Tablo 36: Hollanda Eğitim Sisteminin Finansman Türü	s. 124
Tablo 37: Hollanda ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler	s. 125
Tablo 38: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Yunan Öğrencilerin Sıralaması	s. 130
Tablo 39: Yunanistan Eğitim Sisteminin Finansman Türü	s. 130
Tablo 40: Yunanistan ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler	s. 131
Tablo 41: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Fransız Öğrencilerin Sıralaması	s. 134
Tablo 42: Fransa Eğitim Sisteminin Finansman Türü	s. 135
Tablo 43: Fransa ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler	s. 136
Tablo 44: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Alman Öğrencilerin Sıralaması	s. 139
Tablo 45: Almanya Eğitim Sisteminin Finansman Türü	s. 140
Tablo 46: Almanya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler	s. 141

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Türlerine göre Mevcut Üniversite Sayısı	s. 67
Şekil 2: Öğrenim Düzeylerine göre Öğrenci Sayısı (2018-2019)	s. 68
Şekil 3: Avrupa Birliği Kurumları	s. 108
Şekil 4: GSYH İçerisinde Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcama (2015)	s. 114
Şekil 5: Finlandiya Eğitim Sistemi Basamakları	s. 116
Şekil 6: Hollanda Eğitim Sisteminin Basamakları	s. 123
Şekil 7: Yunanistan Eğitim Sisteminin Basamakları	s. 129
Şekil 8: Fransa Eğitim Sisteminin Basamakları	s. 133
Şekil 9: Almanya Eğitim Sistemi Basamakları	s. 138

EKLER LİSTESİ

Ek 1: 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 2	ek s. 1
Ek 2: 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 4 Ve 17	ek s. 2
Ek 3: 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41 ve 42	ek s. 6
Ek 4: Milli Eğitim Sisteminin Esasları	ek s. 11
Ek 5: Yedinci 5 Yıllık Kalkınma Planında (1996–2000) Eğitim Reformu	ek s. 14
Ek 6: Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005)	ek s. 22
Ek 7: Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi	ek s. 28
Ek 8: Onuncu Kalkınma Planı (2014–2018)	ek s. 30

GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmaları açısından eğitim, sağlık ile birlikte büyük öneme sahip olgulardan biridir. Günümüz dünyasında eğitim ve sağlık alanında ülkelerin yaptığı yatırımlar, bu önemi fark ettiklerinin bir göstergesidir.

Eğitim hizmeti, o kadar önemli bir olgudur ki, her alanda doğal düzeni savunan ve devlet müdahalesine karşı olan Fizyokratlar dahi, bu alanda devletin sınırlı da olsa görev yapması gerekliliğini savunmuşlardır.

Gerek birçok sosyal sorunun çözülmesinde gerekse ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında, bir ülkenin başarılı olabilmesinin temelinde, eğitim faktörü yatmaktadır. Bu nedenle eğitim, ülkeler için birçok geliştirilebilir alanda, kaldıraç etkisi yaratmaktadır.

Bir ülkede eğitimli insan sayısının artması, birçok problemin ortaya çıkmasını önlemekte ve var olan bazı problemlerin azalmasına yol açmaktadır. Bunun yanında kişilerin, donanımsal anlamda nitelikleri ve saygınlıkları da artmaktadır.

Eğitim, öğretim ile bütünleşmiş bir olgudur. Eğitim demek, bireylerin bulunduğu coğrafyada doğru kabul gören, olması gereken ilkeleri öğrenme sürecidir. Öğretim ise bireylerin, olguları daha nesnel, nedensellik ilkesine uygun, sonuçları sorgulanabilir bir biçimde öğrenme sürecidir. Tarafımızca eğitim-öğretim kıyaslamasında eğitim, tamlamada olduğu gibi öğretimden önce gelmelidir. Temel eğitimini tamamlamış bir bireyin, her zaman öğretime açık olabileceği ancak; temel eğitimden mahrum kalmış bir bireyin ise; öğretim sürecini zor tamamlayacağı, tamamlasa dahi kendisine ve içinde bulunduğu topluma yararlı olamayacağı açıktır.

Çalışmamızın amacı, küreselleşen dünyada eğitim alanında gerçekleşen yeni gelişmeleri, Türkiye ve bazı Avrupa Birliği ülkelerinin eğitim hizmetlerinin sunumunda ve finanse edilmesinde ne tür uygulamalara başvurdıklarını, “karşılaştırılmalı” olarak incelemek ve Türkiye’de eğitim hizmetlerinin sunumuna ve finansmanına yönelik öneriler sunmaktır.

Çalışmamızın kapsamı, eğitim unsurunun tanımlanması ile eğitim hizmetlerinin sunumunda ve finansmanında, günümüzde mevcut olan yöntemlerin irdelenerek açıklanması ve bu çerçevede Türkiye ile Finlandiya, İngiltere, Yunanistan, Fransa ve Almanya’ nın nitelik ve nicelik bazında karşılaştırılmasından oluşmaktadır.

Çalışmamızın yöntemi, tanımlayıcı bir çerçevede eğitim hizmetleri alanında yapılan hizmetlerin nasıl sunulduğunu ve finanse edildiğini, Türkiye ve bazı AB ülkelerindeki uygulamaların incelenip değerlendirilmesinden ibarettir.

Çalışmamızın “Genel Olarak Eğitim Hizmetleri Kavramı, Eğitim Hizmetlerinin Sunumu ve Finansmanı” başlıklı ilk bölümünde; eğitimin tanımına, tarihçesine, özelliklerine ve önemine değinilecektir. Bunun yanında eğitim hizmetlerinin sunumu ve finansmanı alanında, geçmişteki mevcut uygulamalara ve bu alandaki yeni gelişmelere yer verilecektir.

Çalışmamızın “Türkiye’ de Eğitim Hizmetlerinin Sunumu ve Finansmanı” başlıklı ikinci bölümde, ilk bölümde genel olarak değineceğimiz eğitim hizmetlerinin sunumu ve finansmanı, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki ana bölüm halinde, Türkiye açısından da ayrıca incelenecektir. Türkiye’ de 2019 yılında gerçekleştirilen “Yükseköğretim Kurumları Sınavı” istatistiki bilgileri ile 2019-2023 yıllarını kapsayan ve eğitim alanında belirlenen mevcut alanlar üzerinde, çeşitli hedefler sunan, Milli Eğitim Bakanlığı’ nın “2023 Eğitim Vizyonu” adlı çalışması ışığında bazı değerlendirmeler de sunulacaktır.

Çalışmamızın “Eğitim Hizmetleri Açısından Türkiye ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinin Karşılaştırılması” başlıklı üçüncü ve son bölümünde eğitim hizmetlerinin sunumu ve finansmanı açısından karşılaştırmalar yapılacaktır. Bu karşılaştırmalarda, “Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)” tarafından düzenlenen “Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA)” araştırması sonuçları da veri olarak kullanılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK EĞİTİM HİZMETLERİ KAVRAMI, EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMU ve FİNANSMANI

Bu bölümde öncelikle eğitim kavramına ve eğitimin özelliklerine, eğitim hizmetlerinin birey ve toplum bazında önemine, tarihsel gelişimine, pozitif dışsallık ve kamusal mal olma özelliğine yer verilecektir. Daha sonra, eğitim hizmetlerinin sunumunun ve finansmanının amacına, önemine, şekline ve bu alanda ortaya çıkan yeni gelişmelere değinilecektir.

1.1. EĞİTİM KAVRAMI

Eğitim, kelime kökü olarak Latince'deki “educere” sözcüğünden türemiş ve daha çok bir bitkiyi, hayvanı, bebeği, yetiştirmek, büyütmek anlamını taşımaktadır. Türkçe’de ise “eğmek” kökünden gelip, şekil vermek, biçimlendirmek gibi anlamlara gelmektedir. Osmanlı Devleti zamanında Arapça asıllı bir kelime olan “terbiye” ve Cumhuriyetin ilk yıllarında, eğitimin o zamanki karşılığı olarak sayabileceğimiz “maarif” sözcüğü yoğun olarak kullanılmışsa da, zamanla dilde sadeleşme uygulamaları çerçevesinde bu sözcükler yerini “eğitim” kelimesine bırakmıştır.¹

Eğitim, bir bireyin, kitlenin ya da bir nüfusun belirli bir süreç içerisinde stratejik bir yöntem ile eğitimi veren kurum ya da kişi açısından öğretme, eğitimi alan topluluk ya da birey açısından bir öğrenme sürecidir.

Psikologlara göre eğitim; insanın manevi ve fiziki yeteneklerini geliştirir. Tabiatçılara göre eğitim; doğanın ve hayatın akışı içinde, insanın yaşam mücadelesinde, ona yardımcı olur. Sosyologlara göre ise eğitim; insanın yaşamı boyunca içeriden ve dışarıdan dolaylı ya da dolaysız her türlü etkileyici faktör ile onu etkileme çabasında olan bir olgudur.²

Bireyin, ana rahmine düşmesinden ölümüne kadar, karşılaştığı birçok karşıt unsur, o bireyin çevresini oluşturur. Eğitim de bu çevre etmenlerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Yani eğitim, bireyin gelişimini sağlaması için elverişli yaşantılar hazırlayan, bunu hazırlarken de, bazı sonuçlar ortaya çıkaran bir olgudur.³

¹ Nilay Yıldırım, **Stoa Felsefesinin Astrolojinin Düşünsel İlkelerine Etkisi**, İstanbul Üniversitesi, Klasik Filoloji Topluluğu Dergisi, 2016, s.6.

² Nurettin Fidan ve Münire Erden, **Eğitime Giriş**, Repa Yayınları, Dördüncü Basım, Ankara, 1991, ss.9, 10, 11.

³ İbrahim Ethem Başaran, **Eğitim Psikolojisi**, Ankara, 1982, s.27.

Geniş anlamda eğitim kavramı; insanın doğumundan ölümüne kadar, her anında tanık olduğu olaylardan edinimlerini kapsarken, dar anlamda eğitim kavramı ise; kurumlar ya da kişiler tarafından insanlara verilen ders vb. uygulamaları kapsar. Verilen eğitimlerde bireylere sadece bilgi aktarımı yapılmakla kalınmaz, onlara hayatlarını idame ettirecek meslekleri icra edebilmeleri için gerekli altyapıyı oluşturmaları, insanların toplum içinde daha sosyal bireyler haline dönüşümleri, aile, arkadaş, sınıf, iş yeri gibi tanımlı ortamlarda yüksek statü kazanmaları sağlanır.

Eski zamanlarda insan hayatının ilk yıllarının, eğitim kapsamı dışında kaldığı düşünülmekteydi. Çocuğun konuşma devresine kadar, çocuğa bakan ebeveynler ya da bakıcılar, çocuklar ile gelişigüzel ya da alışlagelmiş yöntemlerle ilgilenmekteydi. Çocuk için neyin iyi neyin kötü olduğu, içgüdüsel olarak bilinebildiği varsayımı hakimdi. Ebeveynlerin her şeyi doğru bildiği varsayımına rağmen gerçekleşen, çocuklarda düşük zeka kapasiteleri, zihinsel ve fiziksel rahatsızlıklar hatta bebek ölümleri bize bu düşüncenin yanlış olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin de çocuklarına ilk günden itibaren nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmeleri için, eğitim almaları gerektiği ve çocukları bu yönde büyütmeleri gerektiği, çağımızda istisnalar olsa da anlaşılabilmektedir. Eğitim görmüş anne babaların çocuklarında, bebek ölümü daha az görülmekte, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde de akranlarına göre fiziksel ve zihinsel olarak daha sağlıklı olmaktadır. Yani eğitim insan sağlığına ilk nefesten itibaren doğrudan etki edebilecek kadar önemli bir olgudur.⁴

Eğitim insan odaklıdır. Bireylerin etkilendikleri durumlar, kafa yordukları düşünceler, başkalarıyla paylaştıkları anılar, onlarda iz bırakmaktadır. Bu nedenle; eğitim, bireyde kendi yaşantısı yoluyla davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak da tanımlanabilmektedir. Bu tanım sonucunda eğitimin üç temel özelliği ortaya çıkmaktadır. Buna göre;⁵

- I. Eğitim bir süreçtir.
- II. Eğitim sonucunda bireyde davranış değişikliği meydana gelir.
- III. Davranış değişikliği bireyin yaşantıları sonucunda oluşur.

Eğitimin bir süreç olması; eğitimin, insanların yaşadıkları topluma uyum sağlaması amacıyla, planlı ya da tesadüfi olarak hayatlarının başından sonuna

⁴ Bertrand Russell, **Eğitim Üzerine**, çev. Nail Bezel, Say Yayınları, 1999, ss.61-62.

⁵ Münire Erden, **Eğitim Bilimlerine Giriş**, Arkadaş Yayıncılık, 2007, (Giriş), s.13.

kadar her anında sürmekte olduğu anlamına gelmektedir.⁶ Eğitimin zamana yayıldığı anlamını ifade eden “eğitim süreci” kavramı bir başka söyleyişle; insanın doğumundan ölümüne kadar devam edebilen, eğitim veren ve eğitim alan taraflarca karşılıklı iletişime dayanarak yapılan bir etkinliktir.⁷

Eğitim süreci boyunca, üç temel hedef tutturulmaya çalışılır. Bu hedefler sırasıyla şu şekildedir:⁸

- I. Amaç
- II. Öğretme ve Öğrenme Etkinlikleri
- III. Değerlendirme

Belirlenen hedefler doğrultusunda, eğitim, bir amaçla başlayıp, öğretme-öğrenme faaliyetleriyle devam eder ve değerlendirme ile neticelendirilir. Farklı kültürlerde öğrenme ya da öğretme teknikleri değişiklik gösterse de bu saydığımız sürecin sırası değişmez.

1.2. EĞİTİM HİZMETLERİNİN ÖNEMİ

Eğitim, bireyin ve toplumun gelişimini sağlayan, ekonomik kalkınmayı destekleyen, kültürel değerleri koruyup, gelecek nesillere aktarmayı sağlayan ertelenemez ve vazgeçilemez çok önemli bir olgudur. Bundan dolayı, bir ülkenin eğitim kalitesine yaptığı katkı, o ülkenin kendisini ne derece önemseydiği ile kendisine nasıl bir gelecek hazırladığına dair en önemli göstergedir.⁹ Nitekim bireylerin var olan yeteneklerini geliştirmeleri, bilgi ve kültürel birikim düzeylerini artırmaları ve bu sayede toplumsal anlamda sorgulayan nitelikli bir toplum haline dönüşmeleri, ülkelerin avantajıdır. Bu sebeple eğitimin hem mikro hem de makro ölçekte önemi oldukça yüksektir.

Toplum içerisindeki tüm bireylerin, eğitim hizmetlerinden tamamiyle yararlanabilmesi, arzu edilen bir olgu olsa da, pratikte pek mümkün görülmemektedir. Gerek ülkelerin, gerekse de bireylerin, ekonomik imkanları ve öğrenme eğilimleri, bu duruma sebep olabilir. Yine de muasır medeniyet seviyesine ulaşmak, küreselleşen dünyada çağın gerektirdiği bilgi birikimini ve geleceğin teminatını sağlamak adına, ülkelerin genel anlamda eğitim olgusuna, sanki tüm

⁶ Aslı Değerli, **Avrupa Birliği'nde Eğitim Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2016, s.3.

⁷ Derya Suner, **Avrupa Birliği'nin Eğitim Politikasının Öncelikleri Kavramsal Bir Analiz**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007, ss.1-2.

⁸ Fidan ve Erden, ss.19, 20.

⁹ Erkan Karaarslan, **Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi**, Maliye Dergisi, Sayı: 149, Mayıs–Aralık 2005, s.36.

bireylere eğitim hizmetini sunacakmış gibi bir şevk ve kapasiteyle, eğitim politikalarını belirlemeleri ve bu alana büyük önem vermeleri, gerekmektedir.

Eğitim hizmetlerinin sunum ve finansman yöntemleri hakkında çeşitli iktisat okulları ve iktisatçılar arasında görüş farklılıkları mevcut olmasına rağmen, hemen hemen her okul ve iktisatçı eğitim hizmetlerinin olmazsa olmaz derecede önemli olduğunu düşünmektedir. Eğitimin önemine dair Cambridge Okulunun kurucusu ünlü iktisatçı Alfred Marshall, eğitim alanında yapılan harcamaların tüketim değil yatırım harcaması olarak algılanması gerektiğini savunmuştur. Çünkü Marshall' a göre insana yapılan yatırım en kıymetli yatırımdır. Klasik iktisatçılar da eğitim alanına büyük önem vermişlerdir. Özellikle bu alanda Nassau William Senior, Klasik Okulun üyeleri arasında başı çekmiştir. Keynesyen iktisatçılar da eğitim alanına büyük önem vermiş ve diğer okullardan farklı olarak, eğitim alanında yapılan yatırımları, devletin üstlenmesi gerektiğini, bu sayede sosyal refahta artış sağlanacağını savunmuştur.¹⁰

Eğitime verilen önem eski çağlardan, günümüze dek artmaya devam etmektedir. Farklı olarak bu alanda devletlerce planlanan sistemler ve kişilerce ya da kurumlarca yapılan sistem önerileri değişiklik göstermiş, göstermeye de devam etmektedir. Yani günümüzde eğitim ve eğitim hizmetleri önemini korurken sadece biçimsel olarak farklılıklar arz edebilmektedir.

Sonuç olarak, son yıllarda ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmalarına yaptığı doğrudan olumlu katkılar sebebiyle, eğitime önem verilmesinin gerekliliği, hükümetlerce daha da iyi anlaşılmıştır. Bu yüzden olsa gerek eğitim alanında ülkeler arasında adeta yatırım yarışı yapılmaktadır.

1.3. EĞİTİM HİZMETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanoğlunun yaratılış özelliklerinden bir tanesi olan öğrenme ihtiyacı, daha henüz insanlığın başlangıcında, eğitimin temellerinin atılmasına vesile olmuştur. İlk çağlarda medrese, okul, külliye vb. gibi kurumlar bulunmadığından dolayı eğitim, daha çok aile ve toplumsal ilişkiler üzerinden yürütülmekteydi.

Dinlerin ortaya çıkması, sömürgecilik faaliyetlerinin gerçekleşmesi, savaşların patlak vermesi, uluslararası rekabetlerin doğması gibi dünya tarihi açısından pek çok önemli hadise, gerek yeni bilgilerin öğrenilmesi ihtiyacının doğmasından, gerekse de farklı gruplarla etkileşimler yaşanması sebebiyle eğitimi vazgeçilmez bir kavram haline getirmiştir. Nitekim zaman geçtikçe, küreselleşen

¹⁰ Nazım Öztürk, **İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü**, Sosyo Ekonomi Dergisi, 2005, ss.28-29.

dünyada, insanların ve ülkelerin çözüm arayışları, eski çağlardaki gibi bireysel problemlerden ziyade, toplumsal problemlere dönüşmüştür.

Paranın bulunması ile ticaretin gelişmesi, pusulanın icadı ile keşiflerin başlaması, ateşli topların icadı ile feodalizmin yıkılması, teleskopun icadı ile kiliseye güvenin azalması gibi dünya üzerinde büyük sonuçlar doğuran birçok gelişme, belirli bir eğitim süreci sonrasında gerçekleşmiştir. Rönesans-Reform ve Sanayi Devrimi gibi yine büyük tarihi olaylar, belirli bir eğitim süreci sonrasında gerçekleşen hadiselerdendir.

Avrupa’ da karanlık bir ortaçağ dönemi sonrasında gelişen, Rönesans döneminde İki önemli durum dikkat çekmektedir. İlk olarak; eğitim seviyesi olarak gerilerde kalan orta sınıf tarafından, bilginin ve eğitimin öneminin kavranmaya başlanmasıdır. İkinci olarak ise; eğitim hizmetlerinden yararlanmanın oldukça pahalı olması dolayısıyla, alt ve orta gelirli kitlelerin eğitim alabilme anlamında geride kalmasıdır. Eğitim hizmetlerinin bu derece pahalı olmasına karşın, bu kesimlerin eğitimden soğumak yerine, eğitime ilgi duymaya devam etmesi oldukça önemli bir konudur.¹¹

Türkiye’ de eğitimin tarihçesi yine çok eskilere dayanmaktadır. Bu hususta; ülkemizdeki eğitimin tarihi geçmişini ve gelişimini, hem cumhuriyet öncesi hem de cumhuriyet sonrası olmak üzere kronolojik bir biçimde, “Türkiye’ de Eğitim Hizmetlerinin Sunumu ve Finansmanı” başlığı altında daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

1.4. EĞİTİM HİZMETLERİNİN POZİTİF DIŞSALLIK ÖZELLİĞİ

Eğitim hizmetlerinin pozitif dışsallık özelliği konusuna değinmeden önce, dışsallık kavramına kısaca değinmek gerekir.

Bireylerin ya da kurumların karakteristik özellikleri ve ekonomik etkinlikleriyle, doğrudan kendisiyle ilgili olmayan kişilere fayda sağlamaları ya da onlar üstünde maliyet oluşturmaları olarak tanımlanan dışsallık (externalities) kavramı ilk kez 1896 yılında İsveçli iktisatçı Knut Wicksell tarafından incelenmiştir. Dışsallık kavramı devletin ekonomiye müdahale etmesini gerektiren unsurlardan biri olarak sayılmaktadır.¹² Kısaca dışsallık gerçek ve tüzel kişi ya da kuruluşların yaptıkları

¹¹ H. G. Richardson, **Business Training in Medieval Oxford**, American Historical Review, Cilt: 46, Sayı: 2, 1941, s.260.

¹² Mehmet Feyzullah, **Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: 1980 Sonrası Türkiye Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2013, s.8.

Üretim ve tüketim sonucunda üçüncü kişi ya da kuruluşların bu üretim ve tüketimden olumlu ya da olumsuz etkilenmesidir.¹³

Dışsallık kavramı bir piyasa başarısızlığı olarak kabul edilmektedir. Dışsallık türlerinde ise pozitif dışsallık-negatif dışsallık, üretim dışsallığı-tüketim dışsallığı, marjinal dışsallık-infra marjinal dışsallık, parasal dışsallık-teknolojik dışsallık gibi ayrımlar mevcuttur.¹⁴

Kuruluşların faaliyetleri sonucunda üçüncü kişi ya da diğer kuruluşların bu faaliyetlerden fayda sağlamaları ve bu faydayı sağlarken herhangi bir bedel ödememeleri durumu meydana geliyorsa, burada pozitif dışsallıktan söz edilir.¹⁵ Eğitim hizmetleri sonucunda ortaya çıkan dışsallık türü de, pozitif dışsallık olarak kabul edilmektedir. Eğitim hizmetlerinin sunumu ile birlikte, bireyler ve toplum üzerinde çeşitli değişiklikler söz konusu olur. Eğitimin etkisiyle gerçekleşen bu değişiklikler, oldukça olumlu etkiler olmakta yani; pozitif dışsallık yaratmaktadır.

Eğitim harcamaları, günümüzde birçok ülkede en önemli gider kalemlerinden bir tanesi haline gelmiştir. Birçok devlet, eğitim harcamalarını kısmen ya da tamamen kontrol altında tutmaktadır. Devletlerin bu denli eğitim sektörüne önem vermesi ve büyük çapta yatırımlar gerçekleştirmesinin sebebi, eğitimin sadece bireylere değil, tüm topluma kattığı olumlu dışsallıkların farkına varılmış olmasındandır.¹⁶

Eğitim hizmetlerinde oluşan maliyet unsuruna karşılık olarak, eğitim hizmetlerinin sunumu sonucunda oluşan parasal anlamda getirilere, sonrasında ise; parasal olmayan getirilere (pozitif dışsallık) değinecek olursak, bunu hem toplum, hem de birey olmak üzere, iki açıdan düşünmek gerekmektedir.

Birey açısından getiri; eğitim yaşamları boyunca, çeşitli maliyetlere katlanan bireylerin, eğitim süreci sonunda katlanmış oldukları maliyetlerini fazlasıyla geri kazanması bekleme durumudur. Eğitim sayesinde bireylerin verimliliklerinde gerçekleşmesi beklenen olumlu değişim dolayısıyla, daha iyi eğitilmiş işçilerin marjinal ürün değerleri daha yüksek seviyede olduğu saptanır. Bu nedenle eğitilmiş

¹³ Cüneyt Yenal Kesbiç, Ercan Baldemir, Mustafa İnci, **Dışsallıkların Ekonomi zerindeki Etkileri ve İçselleştirilmesine İlişkin Teorik Yaklaşımlar-zm nerileri: Yatağan Termik Santrali Analizi**, Akademik Fener Dergisi, 2010, s.125.

¹⁴ Cihan Yüksel, **Dışsallıklarda Kamusal zmler: Türkiye Uygulaması**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana, 2006, ss.22-30.

¹⁵ Mahmut İnan, **Kamu Ekonomisi ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi**, Harran Üniversitesi İİBF Dergisi Cilt: 2, Sayı: 2, 2018, s.90.

¹⁶ M. Mustafa Erdoğdu, **Eğitimin Yol Açtığı: Pozitif Dışsallıklar ve İktisadi Kalkınma zerindeki Etkileri**, Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Bahçeşehir Üniversitesi İşletme Fakültesi, Cilt: 2, Sayı: 2, Ağustos 2004, ss.9-10.

bireyler için, daha az eğitilmiş bireylere karşı, istisnalar dışında daha yüksek kazanç elde ederler denilebilir.¹⁷

Eğitim, bireylerin niteliğini artıran ve tümevarım sonucunda, bir ülkenin kalkınmasını sağlayan en temel unsurlardan birisidir. Bu sebepten ötürü eğitimin hem bireysel hem de toplumsal bazda sağladığı pozitif dışsallık oldukça fazladır. Eğitim hizmeti alan bireylerin eğitim seviyelerinin artması ile birlikte toplumda sağlık, nüfus, demokratikleşme, insan hakları, gelir adaleti ve çevre gibi alanlarda bir takım pozitif dışsallıklara rastlanır. Bu alanda bazı örnekler verilebilir. Bunlar:¹⁸

- ✓ Suç oranlarında düşüş eğilimi
- ✓ Uzun ve sağlıklı yaşam
- ✓ Kötü alışkanlıklara olan bağımlılıklarda azalış
- ✓ Doğum oranlarının azalması ve sağlıklı aile planlaması yapılması
- ✓ Sosyal refahtaki artış
- ✓ Gelir dağılımında adalet sağlanması
- ✓ Teknolojik gelişim ve teknolojinin kullanımının kolaylaşması
- ✓ Demokratikleşme eğilimleri
- ✓ Lider ruhlu girişimci bireylerin türemesi

1.5. EĞİTİM HİZMETLERİNİN YARI KAMUSAL MAL VE HİZMET OLMA ÖZELLİĞİ

Kamu deyince akla, kamu hizmeti gelmektedir. Burada belirli devlet kuruluşları eliyle çeşitli hizmetlerin, herhangi bir karşılık beklenmeden halka sunulması söz konusudur. Kamu hizmetlerinde esas olan amaç kamu yararıdır. Kamu hizmetleri sunulurken ihtiyaç olan finansman kaynağı ise, dolaylı ya da dolaysız olarak herkesten toplanır. Kamusal mallardan kimsenin dışlanamayacağı gibi, herkesin de aynı oranda yararlanması şart değildir.

Mal ve hizmet kavramları sınırsız insan ihtiyaçlarını gideren unsurlardır. İnsanların tüketim yoluyla faydalandıkları mal ve hizmetler arasındaki en temel farklar malların somut, hizmetlerin ise soyut olmasıdır. Mallar belirli bir sürede tüketilebilme ve depolanabilme özelliğine sahiptirler, ancak; hizmetler mallar gibi dayanıklı değildir. Tüketildikleri anda yok olma özelliğine sahiptirler.

¹⁷ Şadan Çalışkan, **Eğitimin Getirisi: Uşak İli Örneği**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, 2007, s.239.

¹⁸ Atalay Çağlar ve Ferda Esin Gülel, **Eğitimin Toplumsal Fayda Üzerinde Etkisi**, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 52, 2017, s.322.

Amerikalı iktisatçı Paul Anthony Samuelson tarafından bugünkü şekliyle ilk kez incelenen “kamusal mallar” kavramı, “özel mallar” ile birlikte bölünebilirlik açısından ele alınmıştır. Kamusal mal anlamında milli güvenliği, özel mal anlamında ekmeği ele alan Samuelson, milli güvenliğin faydasının tüm toplumu etkileyeceğini, herhangi bir bölünebilirlik ya da dışlanabilirlik olamayacağını, ekmeğin faydasının ise; bölünebilir nitelikte olduğunu ve faydasının bireysel olduğunu ifade etmiştir.¹⁹

Kamusal ihtiyaçların karşılanabilmesi adına devletin mutlaka el atması gereken kamusal mallar, iki gruba ayrılır. Bunlar: “Tam kamusal mallar” ve “yarı kamusal mallardır.” Bunun dışında çeşitli sebeplerle, devletlerinde üretimine katkı sağladığı “özel mal ve hizmetler” de mevcuttur.

Eğitim hizmetleri, bu üç gruptan yarı kamusal mallara dahil olup, hem devlet hem de özel sektör tarafından üretilmektedir. Tam kamusal mallardan farklı olarak, tüketimden dışlanabilme, bölünebilme, fiyat oluşabilmesi ve özel sektörün de mal ve hizmet üretip, tüketicilere sunabilmesi bakımından, özel mallara benzeyen ancak; tam kamusal mallar gibi, toplum için önemli derecede pozitif dışsallık sağlayan mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler olarak tanımlanabilir. Yarı kamusal mal ve hizmet olma özelliğinden dolayı kısmen fiyatlandırılabilen ve pazarlanabilen eğitim hizmetleri, hem hizmetten yararlanana hem de hizmetten yararlananın mensup olduğu topluma, fayda sağlar. Yani eğitim hizmetleri hem kamusal hem de özel mal ve hizmet özelliklerini beraberinde taşır.²⁰

Tam kamusal malların finansman kaynağını vergilerin oluşturmalarına karşın, yarı kamusal mal ve hizmetlerde finansman yelpazesi daha geniştir. Finansman kaynağı olarak kamu alanında vergi, harç, resim gibi gelirler; özel sektör alanında ise; kurumlara hizmet bedeli karşılığında yapılan ücret ödemeleri örnek olarak verilebilir.

Piyasa ekonomisi, eğitim ve sağlık gibi yarı kamusal malları istenildiği ölçüde arz edememektedir. Hizmetin sonucundan ziyade kar amacı düşünen piyasa ekonomisi, bu tür alanlarda optimal kar seviyesine ulaşınca kadar üretim yapmaktadır. Bunun yanında herkese karşı hizmet sunamamaktadır. Piyasa ekonomisinin bu tutumundan dolayı devletin ekonomiyi ve eğitim hizmetlerinin sunumu olan, yarı kamusal mal üretimini üstlenmesi gerekmektedir.²¹

¹⁹ Coşkun Can Aktan, **Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası**, 2. Baskı, Seçkin Yayın, Ankara, 2006, s.18.

²⁰ Abdulkadir Işık, **Kamu Maliyesi**, 3. Baskı, Ekin Yayın, 2014, s.63.

²¹ Coşkun Can Aktan, **En Az Devlet En İyi Devlet Devletin Başarısızlığının Anatomisi**, 2006, (Anatomi), s.3.

Eğitimin yarı kamusal mal olması konusunda, “eğitimde fırsat eşitliği” kavramı ön plana çıkmaktadır. Toplumsal talep ve beklentilerle şekillenen alanlara herkesin hiçbir ayırım yapılmaksızın eşit bir biçimde girebilmesini ifade eden fırsat eşitliği kavramının tam olarak sağlanabilmesi için, gelir dağılımı ve bölgesel farklılıklar gibi konuların iyi irdelenmesi gerekmektedir. Bu hususta; günümüzde herkesin eğitim hakkının var olduğu kabul edildiği küresel dünyada, eğitim hizmetlerinin sadece özel sektöre bırakılması; birincil amacı kar elde etmek olan bu kuruluşların vereceği hizmetten, sektörün beklentisini karşılayamayan kesimlerin dışlanacağı anlamına gelmektedir. Bu sebepten ötürü fırsat eşitsizliği doğmaması adına, eğitim hizmetleri alanında özel sektörün tamamen hakimiyet kurmasına izin verilmemekle birlikte, devlet müdahalesi sınırlı da olsa bir zorunluluktur.²²

1.6. EĞİTİM HİZMETLERİNİN EKONOMİK KALKINMA VE BÜYÜMEYE ETKİSİ

Ekonomik büyüme, bir ülke içerisinde bulunan tüm mal ve hizmetlerin parasal anlamda ifadesi olan milli gelirden, artış meydana gelmesi ile oluşur.²³ Ekonomik büyümenin yanında ülkelerin, sosyal, siyasal ve kültürel açıdan da gelişimleri, ekonomik kalkınmayı ifade eder. Daha çok gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu ekonomik kalkınma kavramı, ülke içerisindeki vatandaşların yaşam kalitesini doğrudan etkileyen bir süreçtir.²⁴ Yani ekonomik kalkınma, ekonomik büyümenin yanı sıra, sosyal ve bilimsel gelişim ile gelir dağılımında adaletin sağlanması gibi yaşam kalitesini artırıcı olguları da içerisinde barındırır.

Ekonomik büyüme, nasıl ki ekonomik kalkınma sağlanmadan çok sağlıklı ve uzun vadeli sürdürülemezse, ekonomik kalkınma da ekonomik büyüme olmadan olgunlaşamaz. Yani ekonomik büyüme, ekonomik kalkınmanın ilk adımındır. Bunu takiben ekonomik kalkınma da adaletli bir gelir dağılımının sağlanması adına, ilk adımı oluşturmaktadır.²⁵

Bazı büyüme modellerine örnek verecek olursak Harrod-Domar, Singer, Robinson, Lewis, Leibenstein, Rostow ve Kaldor' un modellerini söyleyebiliriz. Klasik büyüme modellerine örnek verecek olursak ise; Smith, Ricardo, Malthus, Mill,

²² Mahmut İnan ve Murat Demir, **Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 20/2, 2018, s.339.

²³ Gülen Elmas Arslan, **Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelir Dağılımı**, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 6, Sayı: 2, Aralık 2013, s.46.

²⁴ Mahmut Ünsal Şaşmaz ve Yunus Emre Yayla, **Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi: Ekonomik Faktörler**, International Journal of Public Finance, s.250.

²⁵ Arslan, s.47.

McCulloch ve Senior' un büyüme modellerini söyleyebiliriz. Bunların yanı sıra Marks' ın büyüme modelinin, Schumpeter' in ekonomik gelişmeye ilişkin vurgularının ve Hicks' in konjonktür teorisi hakkındaki vurgularının da büyüme teorilerinde önemli bir yeri vardır. Ayrıca dengesiz gelişmeye ilişkin Hirschman' ın görüşleri de dikkate değerdir.²⁶ Beşeri sermaye modelini ele alan Lucas ise, ekonomik büyümenin kaynağını, iş gücü ve becerilerin toplamı olarak ele alınan beşeri sermaye olarak ele almıştır. Beşeri sermayenin artırılabilmesi için ise, eğitim olgusunun şart olduğundan bahseden Lucas, bu modelde uzun dönemde sürdürülebilir büyümenin gerçekleşebilmesi için beşeri sermayeyi tek faktör olarak saymıştır.²⁷

Ekonomik kalkınma ve büyümenin sağlanabilmesi için sadece fiziki anlamda üretim artışı ya da ürün gelişimi yeterli değildir. Bu artış ya da gelişimler, insana yapılacak yatırımlarla desteklenmelidir. Bu sayede hem üretim ve gelişim artacak, hem de ekonomik kalkınma ile büyüme sağlıklı bir şekilde artış gösterecektir.²⁸

Eğitim alan kişiler var olan yeteneklerini geliştirir ve çağın teknolojik, sosyal, kültürel şartlarına, aldıkları eğitim sayesinde rahatlıkla ayak uydurabilirler. Bu sayede yetişen insan gücüyle birlikte, ekonomik kalkınma sağlanır ve nitelikli işgücüne sahip kişi sayısı artar. Buna paralel olarak, artan eğitilmiş üreticiler sayesinde ise; ekonomik büyüme, kolaylıkla gerçekleşir.²⁹ Bu durumda eğitimin tam anlamıyla bir yatırım harcaması olduğu aşikar olup, ekonomik kalkınma ve büyümeye etkisi yadsınamaz derecede önem arz etmektedir.

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın, eğitim harcamaları ile ilişkisine baktığımız zaman, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerdeki kamu eğitim harcamalarının GSMH' ye oranının ortalama %5-%6 seviyelerinde, az gelişmiş ülkelerde ise %3 seviyesinde olduğu görülmektedir.³⁰ Buna paralel olarak GSMH içerisinde eğitim alanına daha fazla pay ayıran ülkelerin gelişmişlik anlamında diğer ülkelere göre daha ileri oldukları görülmektedir.

Eğitimin hem sosyal hem de ekonomik açıdan ülkeler arasında fazlasıyla önemsenmesine karşın, eğitim yatırımları bazı sebeplerden dolayı hem kamuda hem de daha şiddetli bir şekilde özel sektörde arz isteksizliğine sebep

²⁶ Arslan, s.47.

²⁷ Ayça Çambel, **Teknolojik Gelişme ve Büyüme Kuramları**, Aydın, 2017, s.11.

²⁸ Orhan Şener, **Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri**, 3. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi, Üniversite Yayın No: 3520, 1987, s.5.

²⁹ Umut Taş ve Füsün Yenilmez, **Türkiye' de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 9, 2008, s.181.

³⁰ Nazım Öztürk, **Maliye Politikası**, 1. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012, s.532.

olabilmektedir. Bu sebeplere; eğitim yatırımlarının yüksek maliyetli olması, yapılan yatırımların geri dönüşünün de uzun yıllar alması örnek olarak gösterilebilir.³¹

1.7. EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMU

Bir ekonomide mal ve hizmet üreten biri birimden biri kamu kesimi, diğeri ise özel kesimdir. Günümüzde giderek yaygınlaşan ölçüde gönüllü kuruluşların da bazı mal ve hizmetler sundukları bilinmektedir.

Literatürde yarı kamusal (karma mal) olarak kabul edilen eğitim, bir yandan faydası bölünebildiği ve dolayısıyla fiyatlandırılabilip pazarlanabildiği için özel mal görünümü arz ederken, diğer yandan topluma yönelik sağladığı önemli dışsal faydalar nedeniyle bir kamusal mal görünümündedir.³²

Eğitim hizmetlerinin yarı kamusal mal ve hizmet ve pozitif dışsallık özellikleri nedeniyle birçok ülkede uzun yıllar sadece kamu kesimi tarafından sunulmuştur. Eğitim hizmetlerinin sunumunda devletin varlığı, bu hizmetin yarı kamusal hizmet ve pozitif dışsallık özellikleri ile daha çok fırsat eşitliği gerekçelerine dayanmaktadır.

Gerçekte eğitim hizmetleri, fiyatlandırılabilir ve pazarlanabilir özellikleri nedeniyle piyasa ekonomisi içinde ve rekabet ortamında özel sektör tarafından üretilebilir özelliktedir. Eğitim hizmetlerinin piyasada bir bedel karşılığı sunulması durumunda, kişiler elde edecekleri özel faydaları ve bu faydaları elde etmek için katlanmak zorunda kalacakları maliyetleri dikkate alarak ve eğer bu maliyetleri karşılayabilecek satın alma gücüne sahip iseler, eğitim hizmetini talep edeceklerdir. Bu durumda satılan ve alınan eğitim hizmeti tutarı, bu hizmeti talep eden kişinin marjinal faydasına eşit fiyat düzeyinde olmaktadır.³³

Eğitim hizmetini sunan özel firmalar üretim düzeyini, fiyatlandırabilecekleri özel faydayı karşılayacak düzeye göre belirleyecekler, hizmetin sağladığı dışsal faydayı dikkate almayacaklardır. Tüketicilerin ise, kendilerine özel fayda sağlamayan bu dışsal faydaların bedelini ödemeleri fiyat süreci içerisinde mümkün değildir. Aynı şekilde firmaların da kaynak tahsisinde kendi iradeleri dışında gerçekleşen pazarlayamadıkları bu dışsal faydaları dikkate almalarını istemek ve toplumsal açıdan yeterli düzeyde eğitim hizmeti üretmelerini beklemek imkansızdır.³⁴ Özetle eğitim hizmetleri fiyatlandırılabilir ve pazarlanabilir özellikleri nedeniyle özel sektör

³¹ Ahmet Ulusoy, **Maliye Politikası**, 7. Baskı, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2013, s.294.

³² Özlem Özkıvrak, **Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Üretimi Sorunu**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 1996, s.3.

³³ Arif Nemli, **Kamu Maliyesine Giriş**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1990, s.11.

³⁴ Halil Nadaroğlu, **Kamu Maliyesi Teorisi**, 8. Baskı, Beta Basım Yayım, 1992, s.59.

tarafından sunuma uygun iken, yol açtığı sosyal fayda ve sadece özel sektör üretimine bırakıldığında tüm toplumun ihtiyacını karşılayacak düzeyde üretilmemesi nedeniyle kamu kesimi tarafından üretilmektedir. Aynı zamanda eğitim hizmetlerinin özel sektör tarafından üretimi halinde, bir bedel karşılığında sunulacağından, eğitim hizmetinin bedelini ödemek için yeterli satın alma gücüne sahip olmayan kişilerin bu hizmeti talep etmelerini engelleyecektir.³⁵

Gerek kişisel eğitim talebinde ortaya çıkan yetersizlikler, gerekse de eğitimin sahip olduğu önemli dışsal faydalar ve yetersiz eğitim hizmeti üretiminin yol açacağı dışsal faydalardaki azalışlar dikkate alınarak, eğitime toplumsal bir nitelik kazandırılmış ve dolayısıyla eğitim hizmetlerinin kamu kesimi üretici birimleri eliyle gerçekleştirilmesi gerekliliği doğmuştur.³⁶

Eğitim hizmetlerinin sunumu konusunda önemli olan bir başka nokta, eğitim ile hedeflenen amaçlara ne ölçüde yaklaşılabildiğidir. Eğitim ile amaçlanan hedef, insanı bilgiye, refaha ve mutluluğa ulaştırmaktır. Bunun dışında, bireylerin toplumla uyum sağlamalarını, amaçlarına ulaşma yolunda motive olmalarını, mesleki becerilerini arttırmalarını ve kültürel düzeylerini yükseltmelerini sağlamak, yine eğitim ile amaçlanan belli başlı hedeflerdendir.³⁷

Eğitim hizmetleri ile ulaşılmak istenen amaçları, bireye ve bireyin içinde bulunduğu topluma ilişkin olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Bu amaçlar Tablo 1' de gösterilmiştir.

Eğitim hizmetleri ile hedeflenen bireysel ve toplumsal amaçlara ulaşılması, hizmeti kamu kesimi ve/veya özel kesimin sunması açısından da belirleyici faktörlerden biri olarak kabul edilebilir. Eğitim hizmetleri ile amaçlanan unsurlara, hangi kesim tarafından sunumu halinde ulaşılabildiği değerlendirilebilir.

³⁵ Güneri Akalın, **Kamu Ekonomisi**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi SBF Yayını, Ankara, 1986, s.74.

³⁶ Kenan Bulutoğlu, **Kamu Ekonomisine Giriş**, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988, s.310.

³⁷ Özgür Baykal, **1980 Sonrası Türkiye' de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006, s.5.

Tablo 1: Bireye Yönelik ve Sosyo-Kültürel Yönelimli Amaçlar

BİREYE YÖNELİK AMAÇLAR	SOSYO-KÜLTÜREL YÖNELİMLİ AMAÇLAR
1. Bireyin içinde bulunduğu çevreyi denetimi altına almasını sağlamak.	1. Yaşam geleneğini ve kültürel dokuyu korumak.
2. Bireysel amaçlarını tespit edebilmek.	2. Ulusun bekasını sağlamak.
3. Kendisini tanımlayabilmek.	3. Yeni elemanlar yetiştirerek ve mevcut elemanların gelişimine katkıda bulunarak ülkelerin üretimlerine dolayısıyla da gelişimlerine katkı sağlamak.
4. Akla ve mantığa paralel kararlar vermesini sağlamak.	4. Kültürü korumak, zenginleştirmek ve biçimlendirmek.
5. Bireye kaliteli bir hayat kazandırmak.	5. Toplumun refahına uyarlanabilmek.
6. Bireye nasıl daha etkili ve yaratıcı düşüneceğini öğretmek.	6. Nitelikte artış sağlayıp ekonomik verimliliği arttırmak.
7. Bireyin çevresinin olumsuz etkilerinden kurtulmasını sağlamak.	7. Bireyin toplumla eşgüdümlemesini sağlamak.
8. Bireyin fiziki ve ruhsal gelişimini sağlamak.	8. Siyasi anlamda bireylerin modernleşmesine ve toplumun demokratikleştirilmesine katkı sağlamak.
9. Bireyin kendisinde var olan olumsuz davranışlardan uzaklaştırılmasını sağlamak.	
10. Bireyin yaşamının yenilenmesini sağlamak.	
11. Bireye iletişim becerileri kazandırmak ki bu yolla tümevarım yöntemi sayesinde bireyin dışında, toplumun da gelişmesi sağlanmaktadır.	
12. Bireyde kendi başına karar alma becerilerini geliştirilmesini sağlamak.	

Kaynak: Mahmut Tezcan, **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Sayı: 150, 1985, ss.46-47-48.

Küreselleşen dünya ile birlikte devletlerin en önemli işlevlerinden birisi haline gelen eğitim hizmetinin, bireylerin istihdamından, toplumsal statüsüne kadar birçok alanda belirleyici olmaya başlaması, onu sadece teknik bir konu olmaktan çıkarmış olup, ülkelerin gelecek planlarına yön veren politik ve ideolojik meseleleri haline getirmiştir. Eğitimin önemi, günümüzde özellikle gelişmiş toplumlarca iyi anlaşılmış olup, sadece küçük yaştaki çocukların, kurumlar tarafından eğitildiği bir olgu olmaktan uzaklaşıp, farklı tekniklerle toplumsal yapının temel belirleyicisi haline gelmiş bulunmaktadır.³⁸

Eğitim, hem birey hem de toplumsal açıdan farklı öneme sahiptir. Bireyler açısından kendilerini geliştirmeleri, toplumlar açısından ise, muasır medeniyet seviyelerine ulaşmaları açısından önemlidir.

Günümüzde eğitim hizmetlerinin sunumunda kurumlar, geleneksel (klasik) eğitim anlayışından uzaklaşıp, daha çok verim almaya yönelik olan, teknolojik imkanlardan sonuna kadar yararlanan ve yeni eğitim sistemlerini içerisinde barındıran, çağdaş eğitim yaklaşımlarını benimsemişlerdir.

Geleneksel eğitim yaklaşımının günümüz ihtiyaçlarına karşılık verememesinden ötürü, eğitim hizmetlerinin sunumunda yeni arayışlar ve yeni yaklaşımlar doğmuştur. Bireyler ve kitleler günümüzde içerisinde çağdaş ilkeler barındıran, eğitim hizmetleri alma talebinde bulunmaktadır.

Geleneksel eğitim yaklaşımının tersine, çağdaş eğitim yaklaşımında öğretmen değil, öğrenci, eğitim ve öğretimin merkezindedir. Bu yaklaşımda, öğrencilerin fiziksel ve ruhsal durumları ile bireysel özellikleri göz önüne alınmaktadır. Eğitim öğretim sürecinde kullanılan tüm araç-gereçler ve planlamalar bu özellikler dikkate alınarak seçilmektedir. Öğrenci aktif, öğretmen ise pasif konumdadır.³⁹

Günümüz anlayışında geleneksel eğitim-öğretim sistemlerinden uzaklaşıp yeni yaklaşımlar ve ilkeler benimsendikçe, bir takım farklı modeller ortaya çıkmaktadır. Bu modellerden bazıları: “Uzaktan eğitim”, “aktif eğitim”, “e-öğrenme”, “hayat boyu öğrenme”, “disiplinler arası eğitim ve araştırma” olarak sayılabilir.⁴⁰

³⁸ Hamza Al, **Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda Yönetişim Arayışları: Charter Yöntemi**, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1, 2014, s.1.

³⁹ Tuba Şengül, **Geleneksel ve Çağdaş Eğitim Anlayışında İlgi ve Disiplin**, Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 33, Sayı: 166, 2005, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/166/index3-sengul.htm, (21.08.2018).

⁴⁰ Coşkun Can Aktan, **Eğitim ve Öğretim Metodolojilerinde Değişim**, (Metodoloji), <http://www.canaktan.org/egitim/egitim-metodoloji/anasay-metodol.htm>, (20.09.2018).

a. Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim, belirli fiziki ve somut eğitim merkezinin zorunlu olmadığı, klasik sınıf kavramının olmadığı, teknolojinin faydasıyla sanal bir alanda yapılan eğitim ve öğretim şeklidir.

Uzaktan eğitim (distance education) kavramı, ilk olarak Wisconsin Üniversitesi' nin 1892 yılı kataloğunda geçmiş olup, 1906 yılında yine aynı üniversitenin yöneticisi konumunda bulunan William Lighty tarafından bir yazıda kullanılmıştır. Sonrasında ise uzaktan eğitim dünya genelinde hızla yaygınlaşmaya başlamıştır.⁴¹

Uzaktan eğitim teriminin yerine, gerçek anlamını tam olarak karşılamasada, ona yakın bazı farklı terimler de kullanılabilmektedir. Bu terimler başlıca şunlardır:⁴²

- ✓ Mektupla Eğitim
- ✓ Evde Çalışma
- ✓ Bağımsız Çalışma
- ✓ Dış Çalışma
- ✓ Uzaktan Öğretim ve Uzakta Öğretme
- ✓ Uzaktan Öğrenim ya da Uzaktan Öğrenme

b. Aktif Eğitim

Eğitim-öğretimde metodolojik anlamda yazılı ve sözlü tüm kural ve uygulamalara verilen genel bir isim olan paradigmal yönelimlerden birisi de, bir diğer ismi probleme dayalı öğrenme olan, "aktif eğitim" yöntemidir. Bu yöntemde öğrenci merkezli bir eğitim ve öğretim süreci söz konusudur.⁴³

Paradigma değişimi günümüzde her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yaşanmaktadır. Daha önceden geleneksel anlamda paradigma sürecinde büyük yatırım maliyetlerinin gerektirdiği ve öğrenen kesimin belirli zamanda belirli bir mekanda olması gerekirken, yeni paradigmada öğretici temelli bir sistemden vazgeçilip, öğrenci merkezli sisteme geçiş söz konusudur.⁴⁴

⁴¹ Ryan, S., B. Scott, H. Freeman ve D. Patel, **Kogan Page**, The Virtual Üniversitesi, Londra, 2000' den aktaran Zeki Kaya, **Uzaktan Eğitim**, Pegem A Yayınları, Baskı: 1, Ankara, Mayıs 2002, s.9.

⁴² Kaya, ss.9-10.

⁴³ Coşkun Can Aktan, **Eğitim ve Öğretim Metodolojilerinde Değişim**, (Metodoloji), <http://www.canaktan.org/egitim/egitim-metodoloji/anasay-metodol.htm>, (22.09.2018).

⁴⁴ B. Gültekin Çetiner, Nedim Türkmen, Oğuz Borat, **Yükseköğretimde Paradigma Değişimi**, Marmara Üniversitesi, İstanbul, http://www.drcetiner.org/yuksekoğretimde_paradigma_degisimi_paradigma_kaymasi.htm, (24.09.2018).

c. E-Öğrenme

E-öğrenme, internet altyapılı teknolojiler ile gelişmekte olan ve günümüzde gerçekleştirilen öğrenme tekniklerinin genel şeklidir.

Günümüzde gerek devlet kurumlarınca, gerekse de özel öğretim kurumlarınca vatandaşlara, ya da kurum personellerine yönelik verilen eğitimlerin niteliğini artırmak ve eğitimleri daha verimli hale getirebilmek için, e-öğrenmenin çeşitli avantajlarından yararlanabilmek adına, kurumlar bu yolu tercih etmektedir. E-öğrenme ile ortaya çıkan bazı avantajlar ve dezavantajlar başlıca şu şekilde sayılabilir:⁴⁵

Genel olarak e-öğrenmenin avantajları:

- ✓ Sınıf ihtiyacı ortadan kalkar.
- ✓ Daha etkin bir öğrenme gerçekleşir.
- ✓ E-öğrenme, öğretmenlere de esneklik sağlar.
- ✓ E-öğrenme maliyet yönünden avantajlıdır.
- ✓ E-öğrenme etkin geri bildirim sağlar.

Genel olarak e-öğrenmenin dezavantajları:

- ✓ Materyallerin içeriklerinin zenginleştirilmesinin maliyetleri yüksektir.
- ✓ Fiziksel etkileşimi engeller.
- ✓ Laboratuvar uygulamalarının gerçekleştirilmesi zordur.
- ✓ E-öğrenmenin etkin yürütülebilmesi için bilgisayar bilgisi gerekmektedir.

d. Hayat Boyu Öğrenme

Hayat boyu öğrenme, eğitim ve öğretimi belirli yaş gruplandırmasına sokmadan, insanın yaşamı boyunca süren, sürekli öğrenmeyi ifade eden bir öğrenim ve öğretim şeklidir. Bu öğrenme biçiminde bireylerin katılım belgesi, sertifika, vb. yollarla aktif eğitim hayatlarının dışında da yeni bilgiler edinmeleri ya da geçmişten var olan bilgilerini güncellemeleri hedeflenmektedir.

Geleneksel eğitim ile hayat boyu eğitim arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklara Tablo 2' de değinilmiştir.

⁴⁵ Melisa Korkmaz, **Eğitimde Yeni Yaklaşım: E-Öğrenme**, İzmir Ticaret Odası, AR&GE Bülten, 2014, ss.21-23.

Tablo 2: Geleneksel Öğrenme ve Hayat Boyu Öğrenme Arasındaki Farklılıklar

Geleneksel Öğrenme	Hayat Boyu Öğrenme
Bilginin kaynağı öğretmendir.	Eğitici öğretici bilgi kaynakları için rehber niteliğindedir.
Öğrenci bilgiyi öğretmeninden alır.	İnsanlar uygulama yaparak öğrenir.
Öğrenciler kendi kendilerine çalışırlar.	İnsanlar gruplar halinde ve birbirinden öğrenir.
Öğrenciler yönlendirme altında uyguladıkları bir dizi beceriyi tamamen bitirinceye kadar, testlere tabi tutulur ve sonraki öğrenme sürecine geçilmesine izin verilmez.	Değerlendirme, öğrenme stratejilerine yol göstermek ve gelecekteki öğrenme yollarını belirlemek için yapılır.
Bütün öğrenciler aynı şeyi yaparlar.	Eğitici öğretici, kişisel öğrenme planları geliştirir.
Öğretmenler başlangıç eğitiminin dışında, hizmet içi eğitim de alır.	Eğiticiler ve öğreticiler, hayat boyu öğrenendir. Başlangıçtaki eğitim ve devam eden mesleki uzmanlık gelişimi, birbiriyle bağlantılıdır.
İyi öğrenenler fark edilir ve daha ileri eğitim için fırsat sunulur.	İnsanlar, hayat boyu öğrenme fırsatlarına ulaşım kolaylığına sahiptir.

Kaynak: The World Bank, **Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries. A World Bank Report**, Washington D.C, 2003, s.29.

Geleneksel öğrenme ve hayat boyu öğrenme arasında, Tablo 2' den de anlaşılacağı üzere keskin farklar bulunmaktadır. Geleneksel eğitimde daha çok aktif eğitici ve öğretici merkezli bir sistem benimsenirken, hayat boyu öğrenmede öğrencinin aktif olduğu ve sistemin merkezine oturtulduğu bir yapı benimsenmiştir.

Hayat boyu öğrenme planlaması üzerine Türkiye' de, AB' de ve dünyada son yıllarda birçok atılım yapılmaktadır.

Küresel anlamda eğitimin bugünü ve yarını üzerine UNESCO tarafından hazırlanan raporda, hayat boyu öğrenmenin önemi hakkında şu görüşlere yer verilmiştir.⁴⁶

⁴⁶ E. Faure, ,F. Herrera, A. Kaddoura, H. Lopes, A. Petrovsky, M. Rahnema, ve F. Ward, UNESCO, **Learning to be: The World of Education Today and Tomorrow**, Paris, 1972' den aktaran Osman

- ✓ Herkes, hayat boyu öğrenme sürecine devam edebilecek durumda bulunmalıdır. Toplum bazında öğrenme doyumuna ulaşmak için hayat boyu öğrenme olmazsa olmazdır.
- ✓ Mesleki anlamda gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri, işsiz kişileri özellikle de gençleri belirli bir mesleğe yönlendirmeyi ve onları her türlü duruma hazırlıklı hale getirmeyi, kapasitelerini devamlı geliştirmeyi amaçlamalıdır.
- ✓ Yükseköğretim ağının gelişmesiyle bireysel ve toplumsal bazda, ihtiyaca cevap veren kurumların, faaliyet sahasını yaymaları sağlanmalıdır.
- ✓ Eğitim sürecinin zirvesi yetişkinlerin eğitimidir.
- ✓ Yeni öğrenme yaklaşımları kişisel gelişimi destekler ve kendi kendine öğrenme eğitim sisteminin vazgeçilmez unsurudur.
- ✓ Eğitim, toplumun tamamını kapsamalı ve sürekli bir gelişim halinde olmalıdır.

AB' nin hayat boyu öğrenme planlamasında attığı en önemli adım ise; Avrupa Parlamentosu'nun 1996 yılını "Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme Yılı" ilan etmesidir. 1996 yılının "Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme Yılı" olarak ilan edilmesi ile birlikte, bireylerin çalışma hayatına ve demokratik karar alma süreçlerine katılım sağlamaları, ekonomik, teknolojik ve toplumsal değişime karşı uyum yeteneklerinin artırılması amaçlanmıştır.⁴⁷

AB eğitim ve öğretim alanında, 2020 yılı için geliştirdiği yeni planlamasında "bilgi ve yenilik", "sürdürülebilir ekonomi", "yüksek istihdam ve sosyal içerme" konularına öncelikle yer vermiştir.⁴⁸ AB, vatandaşlarının, toplumsal değişime uyum sağlamaları, çalışma hayatına aktif katılmaları ve gerek duyulan eğitim programlarına rahat ulaşabilmeleri için hayat boyu öğrenme planlamalarının sürekli olarak güncellenmesi ve geliştirilmesi konusunda stratejiler geliştirmektedir.⁴⁹

Türkiye' de ise hayat boyu öğrenme planlamasından ise; 2001-2005 yıllarını kapsayan sekizinci kalkınma planında ve 2007-2013 yıllarını kapsayan dokuzuncu kalkınma planında bahsedilmiştir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı' nda, hayat boyu öğrenmenin yaygınlaşması için toplumsal anlamda yaygın eğitim faaliyetlerinin artması ve mesleki eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi gerekliliğinin üzerine gidilmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı' nda ise; bireylerin istihdam becerilerinin geliştirilmesine

Samancı ve Ebru Ocakcı, **Hayat Boyu Öğrenme**, Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 24, 2017, s.713.

⁴⁷ Samancı ve Ocakcı, s.714.

⁴⁸ Metin Toprak, Armağan Erdoğan, **Yaşamboyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama**, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2012, s.79.

⁴⁹ Samancı ve Ocakcı, s.715.

yönelik e-öğrenme dahil olmak üzere yaygın eğitim faaliyetlerinin artırılması konusu ele alınmıştır.

Türkiye’ de hayat boyu öğrenme anlamında atılan en büyük adım ise, eğitim hizmetlerinin lokomotifi olan MEB bünyesinde kurulan Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’ dür. Müdürlük, 2014 yılında yayımladığı Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı’ nda, hayat boyu öğrenme sistemine katılım oranları, sistemin faaliyetlerine, koordinasyonuna ve iyileştirilmesine değinilmiştir.⁵⁰

e. Disiplinler Arası Eğitim ve Araştırma

Disiplinler arası eğitim ve araştırma; eğitim ve öğretimde tek tip disiplin üzerinde uzmanlaşmak yerine farklı disiplinler arasında uzmanlaşmayı tercih eden bir eğitim ve araştırma biçimidir.⁵¹

Disiplinler arası terimi birden fazla akademik disiplinin veya inceleme alanının ya da kapsamının birleştirilmesidir. Geleneksel yaklaşımın benimsediği bilginin parçalanması, bölünmesi ve belirli bir uzmanlık alanının edinilmesi mantığına karşın, bilgiye daha makro açıdan yaklaşan disiplinler arası eğitim ve araştırmanın karşılaştırılması Tablo 3’ de yapılmıştır.⁵²

⁵⁰ Yüksek Planlama Kurulu, **Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı**, 2014.

⁵¹ Aktan, (Metodoloji), (05.12.2018).

⁵² Coşkun Can Aktan, **Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar**, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir, 2007, ss.27-28.

Tablo 3: Geleneksel Uzmanlaşmaya Dayalı Eğitim ve Araştırma ile Disiplinler Arası Eğitim ve Araştırma

Geleneksel Uzmanlaşmaya Dayalı Eğitim ve Araştırmaya Karşı Disiplinler Arası Eğitim ve Araştırma		
Karşılaştırma Kriteri	Geleneksel Uzmanlaşmaya dayalı Eğitim ve Araştırma	Disiplinler arası Eğitim ve Araştırma
Kapsam	Eğitim ve araştırma tekil bir disiplin çevresinde yapılır.	Eğitim ve araştırma birden çok disiplin çevresinde yapılır.
Uzmanlaşma	Tekil bir disiplin üzerinde uzmanlaşılır.	Tekil bir disiplin üzerine uzmanlaşmak yerine farklı disiplinlerden yararlanmak daha yararlı görülür.
Analiz Yöntemi	Eğitim ve araştırma esnasında mikro analiz yapılır.	Eğitim ve araştırma esnasında makro analiz yapılır.
Yenilik	Bir disiplinde ortaya çıkan yenilik ve yaratıcılığın ortaya çıkardığı dışsallığın güçlü etkiler ortaya çıkaracağı düşünülür.	Disiplinler arası yaklaşım yenilik ve yaratıcılık yönünden daha etkili olduğu düşünülür.
Problem Çözümü	Problemin çözümü tekil bir disiplin etrafında yapılır.	Problemin çözümü birden fazla disiplin etrafında yapılır.
Sinerji	Sinerji düzeyi düşüktür.	Yüksek bir sinerji söz konusudur.

Kaynak: Coşkun Can Aktan, **Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar**, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir, 2007, ss.27-28.

Eğitim hizmetlerinin sunumu, devletler için bir kamu politikası haline gelen eğitim hizmetlerinin, ne şekilde ve hangi yöntemle arz edileceği ile alakalıdır.

Eğitim hizmetlerinin sunumu, verimlilik ölçüsüne göre belirli stratejiler ile birçok yöntemle uygulanabilmektedir. Özellikle günümüzde, ilerleyen teknoloji ile olanakların daha da artması ve performans ölçümünün daha rahat yapılabilmesi sebebiyle, birçok yeni model, eğitim hizmetlerinin sunumunda uygulamaya hazır hale gelebilmektedir. Eğitim hizmetlerinin sunulmasında uygulanan yöntemler kısaca “eğitim sistemi” olarak adlandırılmaktadır.

Eğitim sistemleri ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Hatta bununla kalmayıp, aynı ülke içerisinde ayrı dallarda, eğitim sisteminin yapısında farklılıklar görülebilmektedir.

Genel olarak bilgisayarlı teknolojinin etkisinin hiç olmadığı ya da kısıtlı olduğu son yüzyıla kadar etkisini sürdüren geleneksel eğitim modelinde, ülkemizde ve dünyada klasik anlamda sınıfçı eğitim sistemi etrafında yaygınlaşan eğitim sistemleri yaygın olarak uygulanmıştır. Öğretmen merkezli, tüm öğrencilerin bir kalıp halinde ve eşit güçlere sahip olduğunu varsayan geleneksel eğitim anlayışı sonrası, günümüzde öğrencilerin özel durumlarını önemseyen ve bunun yanında teknolojinin nimetlerinden yararlanmakta olan, çeşitli yeni eğitim stratejileri doğmuştur, doğmaktadır.

Küreselleşen dünya üzerinde birçok alanda kaçınılmaz olan değişim faktörü, eğitim anlayışında da yeni gelişmelere kapı aralamaktadır. Özellikle sanayi toplumundan, günümüz bilgi toplumuna dönüşüm esnasında bazı zorunlu değişimlere ve gelişimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple; öncelikle sanayi toplumu ve bilgi toplumu kavramlarına değinmekte yarar vardır.

Sanayi toplumu; ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan, geleneksel yapıda olan toplum biçimidir. Bilgi toplumu ise; teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bilginin üretimi ile sermayesini kapsayan, bilgi sektörünün nitelikli insan faktörü ile birlikte önem kazandığı ve eğitimde devamlılığının ön plana çıktığı, toplum türüdür. Bilgi toplumu, iletişim teknolojileri, bilgi otoyolları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmeler ile toplumu sanayi toplumunun ötesine taşıyan bir gelişme aşaması olarak tanımlanır ve çağımızın eğitim alanında yaşadığı gelişme aşamasını ifade eder.⁵³

⁵³ Coşkun Can Aktan ve Mehtap Tunç, **Bilgi Toplumu ve Türkiye**, Yeni Türkiye Dergisi, Ocak-Şubat 1998, ss.8-9.

Sanayi toplumu ve bilgi toplumunun eğitim paradigmaları arasında bazı farklılıklar mevcuttur. İki toplum arasındaki, eğitim paradigmalarının farkları Tablo 4’ de gösterilmiştir.

Tablo 4: Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplumu Paradigmaları

Sanayi Toplumu Eğitim Paradigması	Bilgi Toplumu Eğitim Paradigması
Sınıf dersleri	Bireysel bazda araştırma
Pasif biçimde özümseme	Çıraklık
Yalnız çalışma	Ekip ile öğrenme
Her şeyi tek bilen öğretmen	Rehberlik görevi üstlenen öğretmen
Sabit İçerik	Değişken yapı
Homojen yapı	Heterojen yapı

Kaynak: Muhsin Hesapçıoğlu, **Postmodern/Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi**, Serdar Eğitim Araştırma Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.42.

Tablo 4’ e göre geleneksel yapıda bulunan sanayi toplumlarında var olan klasik anlayış, bilgi toplumlarında çağdaş anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. Sanayi toplumu eğitiminde bulunan standart, kalıpları belirli, yalnız çalışma anlayışını benimseyen, merkezinde mutlak doğruyu bilen öğreticinin bulunduğu sistemden uzaklaşıp, takım halinde çalışmayı benimseyen, öğrencilere sistemin içerisinde daha aktif rol veren bilgi toplumuna geçiş söz konusudur.

Sanayi toplumundan, bilgi toplumuna geçişte olduğu gibi, eğitim hizmetleri de daima kendini yenilemeye ve geliştirmeye ihtiyaç duyar. Buna paralel olarak küreselleşen dünya ile birlikte türeyen sosyal bilimlerde kullanılan yeni metodolojik yaklaşımlar, araştırma yöntem ve teknikleri ile yeni eğitim anlayışları, eğitim bilimlerinde yapılan çalışmalarda ortaya konulmaya çalışılmaktadır.⁵⁴

En değerli varlığın insan olarak kabul edildiği günümüz eğitim anlayışında “zorunlu eğitim” kavramından uzaklaşıp, “eğitim hakkı” kavramı benimsenmiştir. Daha çok baskıcı anlayışı çağrıştıran zorunlu eğitim kavramı yerini daha demokratik bir anlam çağrıştıran eğitim hakkı kavramına bırakmıştır. Bu değişimde en önemli

⁵⁴ Abdalbaki Kinsün, **Geleneksel ve Modern Eğitim Karşılaştırmasının Üç Aptal Filmi Üzerinden Analizi**, Kırgızistan İ. Arabayev Üniversitesi Dergisi, 2016, s.1.

detaylardan bir tanesi de, eğitim alanında verilen hakkın, basit bir eşitlik anlayışından uzaklaşıp, eğitimde fırsat eşitliği anlayışına yönelimdir.⁵⁵

Neo-liberal politikaların yaygınlaştığı günümüzde kapitalizmin yaşanan krizlerden sıyrılabilmesi adına, eğitim gibi kamusal anlamda bazı hakların piyasaya açılması geçtiğimiz otuz yılın ana hedefi olarak belirlenmiştir. Türkiye’ de de hemen hemen yaşanan her kriz sonrası, bütçe içerisinde eğitim harcamalarının kısılması özel sektörün bu alana girmesini bir bakıma zorunlu kılmıştır. Bu anlamda hem dünyada hem de Türkiye’ de eğitim hizmetlerinin sunumunda merkezin yükü azalmış ancak; buna karşın eğitim hizmetlerinde sadece maddi gücü yüksek kesimler, eğitim hizmetlerinden en üst seviyede yararlanabilmektedir.⁵⁶

Günümüz bilgi toplumlarında eğitim alanında yaşanan bir başka yeni gelişme ise teknolojinin, tüm hızıyla eğitim hizmetlerinin programlandığı merkez kurumlardan, eğitim hizmetlerinin sunulduğu en mikro kurumlara kadar, bu alanda mevcut tüm hücrelere girmiş olmasıdır.

Teknoloji ve eğitim ilişkisinde en başta, gelişen iletişim teknolojilerinin eğitim hizmetlerinin sunumunun çeşitlendirilmesi adına önemi büyüktür. Daha önce saydığımız eğitim hizmetlerinin sunumunda çağdaş modellerden olan, “uzaktan eğitim” ve “e-öğrenme” gibi kavramların da türemesinin sebebi olan iletişim teknolojileri, eğitim alanında sunum yöntemlerinin çeşitliliğini artırmıştır.

Özetle, günümüz bilgi toplumlarının zorunlu eğitim olgusundan sıyrılıp fırsat eşitliğine imkan tanıyan eğitim hakkı olgusuna yönelimini, eğitim hizmetlerinin sunumunun günden güne devlet tekeline piyasaya kaydığını ve teknolojik imkanların gelişimi ile eğitim hizmetlerinin farkı biçimlerde sunulabildiği, eğitim hizmetlerinde yaşanan yeni gelişmelere örnek olarak verebiliriz.

Uygulamada eğitim hizmetlerinin sunumunda kamu kesiminin ağırlığı devam etmekle birlikte, özel sektör üretimine de izin verildiği görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği, hızlı nüfus artışı ve genç nüfusun fazlalığı nedeniyle ortaya çıkan aşırı talep gibi etmenlerin etkisiyle kamu kesiminin sunduğu eğitim hizmetlerinde yetersizlikler ve devlet okullarında çeşitli faktörlerin etkisiyle çağdaş eğitim modellerine uyum konusundaki eksiklikler, bu hizmetlerin sunumunda özel kesime de izin verilmesi konusunda gelişmelerin yaşanmasına neden olmaktadır.

⁵⁵ Alaaddin Dinçer, **Neo-liberalizm Eğitim Sistemini Sermaye Lehine Yeniden Yapılandırıyor**, (Ed. Ebru Oğuz, Ayfer Yakar), Küreselleşme ve Eğitim, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, s.322.

⁵⁶ Dinçer, s.323-324.

1.8. EĞİTİM HİZMETLERİNİN FİNANSMANI

Eğitim hizmetlerinin finansmanı, eğitim hizmetlerinin sunumu için gerekli maddi kaynakların yaratılması sürecidir. Ayrıca eğitimin finansmanı, bu kaynakların farklı coğrafyalara, farklı sosyoekonomik düzeydeki bireylere ve gruplara dağılım süreci olarak da tanımlanabilmektedir. Eğitimin finansmanı kamu fonları, öğrenci harçları, sınav ve kayıt harçları ile kitap ve diğer malzemeler için yapılan özel eğitim harcamaları, özel fonlar gibi kaynaklardan meydana gelmektedir. Bir ülkede üretilen eğitim hizmetinin nicel ve nitel düzeyi ise, eğitim için ayrılan maddi kaynaklar ile bu kaynaklarla sağlanabilen girdilerin verimliliğine, eğitimde gelinen teknoloji seviyesine, eğitim sisteminin yapısına ve işleyişine bağlıdır.⁵⁷

Günümüzde bilgi toplumuna dönüşen ülkeler, ekonomik kalkınmanın ve büyümenin sağlanmasının, bilgiye yatırım yapmaktan geçtiğinin farkına varmışlardır. Eğitime yapılan harcamalar, beşeri sermayenin en güçlü yapı taşı olan nitelikli iş gücünün kalitesini artırarak ülkede yüksek seviyede çıktı elde edilmesine katkı sağlar.⁵⁸

Eğitim hizmetlerinin finansman olgusunda ilk olarak, eğitim hizmetini sunan ve eğitim hizmetinden yararlanan açısından eğitim hizmetlerinin finansmanı ele alınacaktır. Bu ayrımın sonrasında ise; eğitim hizmetlerinin yarı kamusal mal olma özelliğinden ötürü, finansmanının ne kadarının kamu sektörü, ne kadarının ise özel sektör tarafından karşılandığı ayrımı incelenecektir.

Eğitim hizmeti çift taraflı bir işleyiş olduğundan, günümüzde eğitim hizmetinin finansman boyutunun ne kadarının devlet (eğitimi sunan kurum) tarafından, ne kadarının ise kullanıcı tarafından finanse edileceği tartışmalar yaratmaktadır. Eğitim hizmetlerinde, eğitimi sunan tarafın, eğitimi alana tarafa karşın esnekliğinin düşük olmasından ötürü, bireyler mümkün olduğu kadar az bir bedel ödemek isterler. Bu sebepten dolayı eğitim hizmeti bedeli birçok ülkede, maliyetinin çok altında yer alabilmektedir. Eğitim hizmetlerinde devletin bireylere eğitim hizmeti arz etmesindeki asıl amaç; bireysel faydadan ziyade, sosyal faydayı artırmaktır. Tam da bu yüzden, özellikle devlete ait eğitim kurumlarından faydalanan vatandaşların maliyetinden çok daha düşük miktarda bedel ödediği de görülmektedir.⁵⁹

⁵⁷ Gonca Güngör ve Alper Göksu, **Türkiye’ de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma**, Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi, Cilt: 20, Sayı: 1, Manisa, 2013, s.61.

⁵⁸ Taner Akçacı, **Eğitim Harcamalarının İktisadi Büyümeye Etkisi**, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt: 4, Sayı: 5, 2013, s.67.

⁵⁹ Güngör ve Göksu, s.61.

Eğitimin, hem eğitimi sunan kurum, hem de eğitimden yararlanan kişi ya da gruplar için bir maliyeti vardır. Eğitim görülen bina, bu binanın bakım onarım giderleri, öğretmen ücretleri, elektrik, su, yakıt, tadilat giderleri, vs. gibi çeşitli cari giderler, eğitim sunan kurum açısından ilk akla gelen maliyet unsurlarıdır. Bununla birlikte, öğrencilerin de eğitim süresince katlandıkları yol masrafı, araç gereç masrafı, harcadıkları zamanın alternatif maliyeti vs. gibi maliyetlerin hepsi de eğitim hizmetlerinde, eğitimi alan taraf açısından ilk akla gelen maliyet unsurlarını oluşturur ve hepsi maliyet toplamını verir.⁶⁰

Eğitim hizmetlerinin sunulmasında ve yararlanılmasında katlanılmak zorunda olan saydığımız maliyetlere karşın, elbette çeşitli finansal kaynakları yaratmak şarttır. İki yönlü ihtiyaç duyulan bu finansman kaynakları, hem eğitim hizmetini sunanlar, hem de eğitim hizmetinden yararlananlar açısından elzemdir.

Eğitim hizmetini sunan deyince, günümüzde eğitimin yarı kamusal mal olmasından ötürü; hem kamu hem de özel sektör akla gelmektedir. Devletin ve özel sektörün eğitim hizmetlerinin sunumunda yararlanacağı finansman gücü, buna paralel olarak okulların mali durumları eğitim hizmetlerinin devamlılığı açısından büyük önem arz etmektedir.

Günümüzde eğitim harcamalarının finansmanı, eğitim hizmetinin ne kadarının devlet tarafından, ne kadarının ise özel sektör tarafından finanse edileceğinin belirlenmeye çalışılması aşamasında bazen sorun haline gelebilmektedir.

Eğitim hizmetini sunma işlevini günümüzde genel olarak merkeze bağlı okullar ve özel eğitim kurumları yürütmektedir. Sunulan bu eğitim hizmetlerinin finansman yapıları, ülkeden ülkeye farklılık arz edebilmektedir. Kimi ülkelerde okullara mali bütçe anlamında büyük özerklikler tanınabilirken, kimi ülkelerde mali açıdan tamamen merkeze bağlı bir yapılanma görülebilmektedir.

Günümüzde eğitim hizmetleri, hem özel kesim hem de kamu kesimi tarafından üretilmektedir. Bu hizmetler eğer kamu kesimi tarafından üretiliyorsa fiyatlandırılması/finansmanı dışsal faydalar sağladıkları için tam kamusal mal ve hizmetler gibi büyük ölçüde vergilerle gerçekleştirilmektedir. Özellikle topluma yayılan önemli faydaları olan eğitim hizmetine baktığımızda; ilköğretim hizmetleri tamamen devlet tarafından finanse edilirken yükseköğretim hizmetlerinde bu hizmetlerden yararlananlardan bir takım ödemeler almaktadır. Çünkü bu tür hizmetlerde kişiye sağlanan özel (içsel) bir faydası (yüksek gelirli iş ve sosyal

⁶⁰ Erden, (Giriş), s.63.

makama sahip olma) ve bu faydanın fiyatlandırılabilmesi mümkündür. Bu sebepten dolayı özel faydalar karşılığının faydalananlara ödettirilmesi söz konusu olabilmektedir. Elbette bu bir siyasi tercih meselesidir. Bunun sebebi ise; bazı ülkelerde yükseköğrenim hizmetleri tamamen bedelsiz olabildiği gibi, bazı ülkelerde ise bir bedel karşılığı sunulmaktadır.⁶¹

Ortak olarak günümüz eğitim kurumlarında eğitim hizmetini sunan kurum açısından finansman kaynağı olan bazı kalemler şu şekildedir:

- Eğitim kurumunun bağlı bulunduğu merkezi yönetimden bütçe aktarımı
- Eğitim kurumunun bağlı bulunduğu idari teşkilat içerisinde yapılan katkı payları
- Eğitim kurumuna bağlı okul-aile birliğine yapılan bağış vb. ödemeler
- Eğitim Kurumlarının çevre yapısından kaynaklanan gelirler
- Özel eğitim kurumları için yapılan dönemlik/yıllık ödemeler

Finansman kaynaklarının neler olduğunu gördükten sonra, bu kaynakların nerelere aktarıldığı sorusu hemen akla gelmektedir. Genel olarak devlet açısından bakıldığında zaman, başta finansman kaynaklarının aktarıldığı alanlar olarak şunları sayabiliriz: İdareci, öğretmen, yardımcı eleman ücretleri, okul binalarının yapım onarım giderleri, okul kira ise uzun vadeli kira ücretleri, elektrik, su, ısıtma gibi cari giderler ve çeşitli araç gereç giderleri.⁶²

Eğitim hizmetinden yararlanan deyince; başta örgün öğrenciler olmak üzere, zorunlu ya da iradi olarak öğrenim sürecine katılan tüm kişi ve kitleler akla gelmektedir.

Günümüzde çoğu ülkede eğitimin önemi anlaşılmış ve belirli bir seviyeye kadar zorunlu hale gelmiştir. Elbette eğitim hizmetlerinde var olan bu zorunluluk özellikle devletin finansman gücünü ve bütçeden eğitim için ayırdığı ödeneği yüksek tutması gerektiği anlamına gelmektedir. Bunun yanında, bireyler açısından da bu husus geçerli olup, her ne kadar eğitime yönelik talep esnekliği kamunun eğitim arzı esnekliğine nazaran, daha yüksek olmasına rağmen, katlanılması gereken bazı zorunlu giderleri yapmak kaçınılmazdır.

Devletin sunduğu eğitim hizmetleri dışında eğitim alan bazı kişi ya da kitleler, zorunlu eğitim harcamalarının yanında, birde eğitim hizmetlerinin finansmanına doğrudan katkı sağlamakla mükelleflerdir. Eğitim hizmeti alan grupların, toplam

⁶¹ Hakan Ay, **Kamu Maliyesi**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2013, s. 78.

⁶² Nejla Kurul Tural, **Eğitimin Finansmanı**, Anı Yayıncılık, Kasım 2002, ss.15-16.

eğitim harcaması kapsamında genel olarak var olan bazı harcama kalemleri şu şekilde sayılabilir:

- Eğitim hizmeti için ödenen dönemlik/yıllık ücret
- Eğitim kurumunun zorunlu kıldığı araç ve gereçler maliyeti
- Eğitim kurumu ile ikamet arası ulaşım giderleri
- Eğitim hizmetine harcanan zamandan dolayı katlanılan alternatif maliyet

Eğitim hizmetinin sunumundan faydalanan gruplar, yukarıda saydığımız gider kalemlerini karşılamamanın yanında, gelirlerinin ya da servetlerinin bir kısmını da, hizmetten faydalanmak adına ayırmak durumundadır.

Eğitim hizmetinden yararlanan bu kişi ya da gruplar, bir şekilde eğitimin finansmanına katkı sağlamaktadır. Kamu okullarında öğrenim gören gruplar çeşitli vergi, harç, katkı payı ve şahsi eğitim harcamalarıyla bu finansmana destek olurken, özel eğitim kurumlarında öğrenim gören gruplar ise saydığımız giderler dışında kurum ödemeleriyle de, eğitimin finansmanına destek olmaktadır.

Eğitim hizmetini sunan ve eğitim hizmetinden yararlanan açısından baktığımız finansman ayrımının yanı sıra ayrıca; eğitimin yarı kamusal mal olmasından dolayı var olan kamu ve özel sektör açısından da finansman olgusuna değinmekte yarar vardır.

Klasik anlayışta eğitim hizmetlerinin finansman şekli, tüm eğitim harcamalarının devlet tarafından karşılanması gerektiği görüşü çerçevesinde benimsenmiştir. Buna karşın 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra, özellikle gelişmekte olan ülkelerde eğitim hizmetlerinin verimsiz hale dönüşmesi sonucunda, eğitim hizmetleri sunumunun bir kısmı özel sektöre devredilmiştir. Özellikle yükseköğretim düzeyinde eğitimin finansmanına, eğitim alan kitlenin de doğrudan katkı sağlaması kaçınılmaz olmuştur. Özel sektörün devreye girmesiyle birlikte, kamunun üzerinde bulunan bütün yük, hantallık ve bunun getirdiği verimsiz eğitim hizmetleri, günümüz eğitim anlayışında, yerini daha dinamik ve etkili modellere bırakırken, bu doğrultuda yeni finansman kaynaklarına da ihtiyaç duyulmuştur.⁶³

Küreselleşen dünya üzerinde değişime uğrayan hemen hemen her olgu gibi eğitim hizmetlerinin finansmanında yaşanan değişiklikler de, ortak bir dönüşüme girercesine, bu küreselleşme ile birlikte meydana gelmektedir. Eğitim hizmetlerinin devlet tekelinden çıkıp piyasaya yayılması sürecinin en güzel örneği; dünyada ve Türkiye’ de gerek ilköğretim, gerek ortaöğretim, gerekse de yükseköğretimde ardı ardına açılan özel öğretim kurumlarıdır. Eğitimin finansman yapılanmasını tamamen

⁶³ Güngör ve Göksu, s.61.

değiştiren özel öğretim kurumları, devletin sırtındaki ağır finansman yükünü almış, bunun yanında eğitim hizmetini pazarlanabilir bir olguya dönüştürmüştür.

Eğitimde özelleştirme kısaca; eğitim alanında özel sektörün payının artırılarak, devletin eğitim alanına daha düşük seviyede müdahalede bulunması ve bu alanı daha az kontrol etmesidir. Özelleştirme ile devlet, eğitim alanında ki sorumluluklarını azaltarak, bu sorumlulukları piyasa içerisinde mevcut özel sektöre devreder.⁶⁴

Eğitim hizmetlerinin sunumu ile birlikte, toplum üzerinde yaratılan sosyal fayda ve maliyet neticesinde, bu alanda devlet müdahalesi şart görünmekte olup, devlet, eğitim alanına “doğrudan finansman” yaratmak durumundadır. Devlet bütçesi için toplanan vergiler ile eğitim hizmetlerinin yürütülmesi durumunda, doğrudan finansmandan söz edebiliriz. Doğrudan finansmanın yanında, eğitimin finansmanı alanında iki yöntem daha söz konusudur. Bunlar: “kısmi finansman” ve “dolaylı finansmandır”.⁶⁵

Dolaylı finansmanda; yarı kamusal mal olma özelliğinden ötürü, eğitim hizmetinin finansmanı, kamunun öncülüğünde kamu-özel sektör işbirliğiyle sağlanmaktadır. Devlet, özel sektör ile eğitim hizmetlerinde sürdürülebilir ve etkin bir şekilde faaliyette bulunabilmek için, üç farklı yöntemle başvurmaktadır. Bu yöntemler şu şekilde özetlenebilir:⁶⁶

- **Sözleşme:** Bu yöntemde özel eğitim kurumlarıyla sözleşme yapılarak eğitim hizmeti sunma görevi bu kurumlara verilir. Buna karşın devletin eğitim hizmetinden sorumlu birincil kurum olmasından ötürü, ilgili özel eğitim kurumlarının eğitim hizmeti ile elde ettiği başarı ya da başarısızlık devletin sorumluluğu kapsamındadır.

Sözleşme ile eğitim hizmeti sunma yetkisi verilen kurumlar, verdikleri hizmetini devletin himayesinde icra ederler.

- **Kupon Yöntemi:** Bu yöntemde öğrenciler ve veliler diledikleri eğitim kurumunda eğitim alma hakkına sahiptir. Bu sayede eğitim kurumları kendi aralarında girecekleri rekabet ile daha verimli ve yüksek çıktıli eğitim hizmeti vermiş olmaktadır.

⁶⁴ Ramnath Kishan, **Privatization of Education**, APH Publishing Corporation, New Delhi, 2008, s.114.

⁶⁵ Fevzi Devrim ve Mehmet Tosuner, **Türkiye’ de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Son Gelişmeler**, Maliye Araştırma Merkezi, Yayın No: 73, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul, 1988, ss.86-87.

⁶⁶ Pınar Feyzioğlu Akkoyunlu, **Eğitim ve Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2005, s.111.

Eğitim sisteminin özelleştirilmesini esas alan “Kupon Yöntemi” ilk olarak Milton Friedman’ ın, 1962 yılında yayınladığı “Capitalism and Freedom” adlı eserinde, eğitim malının “kupon yöntemi” ile özelleştirilmesi kavramını ortaya çıkarması ile doğmuştur. Friedman bu sistemle okul seçme özgürlüğünün genişleyeceği ve okullar arasında rekabetin artacağından dolayı, eğitim hizmetlerine katkı sağlanacağını düşünmüştür.⁶⁷

Eğitim alanında Kupon Yöntemi’ nin dayandığı esaslar genel olarak şu şekildedir:⁶⁸

- ✓ Devlet okullarında verimlilik, özel okullara oranla çok daha düşüktür. Bunun nedeni, klasik devlet kurumları gibi devlet okullarında da çalışanlar ile işletmelerin gelirleri arasında direkt ya da yakın bir bağ mevcut olmamasıdır. Genel olarak devlet okullarında çalışanların yaptığı iş az da olsa çok da olsa aynı ücret verilir.
- ✓ Kamu okullarında israf yaygındır. Yöneticiler doğrudan kendi sahibi olmadıkları okulları korumak için fazla çaba göstermezler.
- **Anlaşmalı Okullar:** Bu yöntem, devlet tarafından finanse edilen bir takım kısıtlamalardan bağımsız, charter veya sözleşme ile ayrı tüzel kişilik hakkı tanınan, izin verilen dönemin (3 ile 5 yıl arası) sonunda verdikleri eğitimin sonucundan sorumlu tutulan eğitim kurumlarından oluşur. Kısaca “Anlaşmalı Okullar Yöntemi”, özerk sonuca dönük, kamu tarafından finansmanı sağlanan, öğretmenler ya da sözleşmeli bir mali destekleyici tarafından idare edilen seçimlik okullardır.

Eğitim hizmetlerinin vergi yerine harçlarla karşılanması halinde ise, kısmi finansmandan bahsedebiliriz. Eğitim hizmetlerinde belirli bir ücret alınması anlamına gelen eğitim harcı, özellikle son dönemlerde eğitim hizmetlerinin çeşitlenmesinden de beslenerek oldukça yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu çeşitlenmeye örnek olarak; açık öğretim okulları, akşam okulları ve örgün öğretim örnek olarak gösterilebilir. Türkiye’ de de 2012 yılına kadar örgün öğretimde (yükseköğretim kapsamında) katkı payı altında harç alınmıştır.⁶⁹

⁶⁷ Haydar Ateş, **OECD Ülkeleri İle Türkiye’nin Yükseköğretim Finansman Sistemlerinin Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Bir Finansman Modeli Önerisi**, (Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2013, s.43.

⁶⁸ Coşkun Can Aktan, **Kamu Ekonomisinin Rolü ve Fonksiyonlarının Piyasa Ekonomisine Devredilmesi: Özelleştirme**, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt: 2, Sayı: 1, 2010, ss.107-108.

⁶⁹ CNNTURK, 11.12.2018, <https://www.cnnturk.com/2012/turkiye/08/27/universite.harclari.kaldirildi/674458.0/index.html>, (25.12.2018).

Tüm dünyada eğitim politikalarının başarıya ulaşabilmesi adına, eğitim hizmetlerinin finansman modellerinin çeşitlendirilerek yeni kaynaklar bulma arayışı söz konusudur. Dünyanın karşı karşıya kaldığı ekonomik, sosyal, siyasal çevresel bazı problemlerin çözümü ve gelecek nesillere daha az sorun bırakmak amacıyla, 2030 yılına kadar gerçekleşmesi planlanan, OECD çapında bazı hedefler vardır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) adını taşıyan bu hedefler arasında eğitim alanında koyulan hedefler şu şekildedir:⁷⁰

- Ülkelerin mevcut durumları dikkate alınıp eğitime yaptıkları kamu harcamalarında artış sağlanarak; GSYH' nin en az %4-%6' sını,
- Toplam kamu harcamalarının da en az %15-%20' sini eğitime tahsis etmeleri uluslararası bir ölçüt olarak belirlenmiştir.

⁷⁰ UNESCO, **Education 2030 - Incheon Declaration and Framework for Action for the Implementation of Sustainable Development Goal 4**, 2016, s.22.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’ DE EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMU VE FİNANSMANI

Bu bölümde Türkiye’ de eğitim hizmetlerinin sunumu ile finansmanına, cumhuriyet öncesi dönem ve cumhuriyet dönemi ayrımında değinilecektir.

2.1. TÜRKİYE’ DE EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMU

Türkiye’ de eğitim hizmetlerinin sunumunu ve finansmanını incelerken, Cumhuriyet öncesi Türk eğitim hizmetlerine ve Cumhuriyet sonrası Türk eğitim hizmetlerine sırasıyla değineceğiz. Cumhuriyet sonrası Türk eğitim hizmetlerinde ise; Atatürk döneminde Türk eğitim hizmetlerinin sunumuna, Atatürk sonrası Türk eğitim hizmetlerinin sunumuna, 21. yüzyılda Türk eğitim hizmetlerinin sunumuna ve 2019-2023 arası planlanan döneme ayrı ayrı değinilecektir.

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu

Türklerin tarih boyunca eğitim alanında yaptığı çalışmaları bilmek ve bu çalışmaları anlamak, günümüz eğitim hizmetlerinin gelişimine mutlak katkı sunacaktır. Geleceğe dönük yapılan her planlamanın, öncesinin de iyi analiz edilmesi gerekliliğinden hareket ederek, genel anlamda eğitimin, eğitim hizmetlerinin, öğretmenlik mesleğinin tarihini iyi bilmek elzemdir. Günümüzde MEB ve politika yapıcılar da bu önemin farkında olup, planlamalarını bu şekilde yapmalıdırlar.⁷¹

İslamiyet öncesi zamanda Türklerde, her ne kadar genel olarak töreye ve göçebe toplum düzenine bağlı bir biçimde de olsa, eğitim ve öğretime verilen önemin izlerine rastlanılmaktadır. Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar bu alanda yaptığı hizmetlerle, tarihte iz bırakmış Türk devletlerinden bazılarıdır. Bu devletlerde toplumsal, askeri, dini ve mesleki açıdan eğitimin izlerine rastlamak mümkündür.

Hunlar, Orta Asya’ nın ilk göçebe imparatorluğu olup, Mançurya-Kazakistan ve Baykal-Büyük Çin Seddi arasında kurduğu hakimiyet ile Göktürk Devleti ve Moğol İmparatorluğu gibi diğer Türk devletleri için de rol-model teşkil etmiştir. Hun

⁷¹ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihinin Eğitim Bilimleri İçindeki Yeri ve Eğitim Fakültelerinde Okutulma Gerekçeleri**, *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Sayı: 41, 2009, ss.7-22.

İmparatorluğu içerisinde var olan birden fazla ulus ve bu çok ulusu yapının kontrolü, Osmanlı Devleti için bir temel taşı oluşturmuştur.⁷²

Hunların toplum eğitiminde, var olan göçebe yaşam tarzına entegre edilmiş bir eğitim anlayışının varlığına rastlanılmaktadır. Karakter anlamında bağımsız olan halkın, bu karakterinin eğitim anlayışına ve toplum geneline de yansiyarak cesaretli ve dayanışma ruhu gelişmiş bir yapıya büründüğü görülmektedir. Hunlarda toprağın kutsallığına önem verilerek, alt kuşaklar eğitime çalışılmıştır. Askeri eğitimde, Çin gibi tehdit unsuru komşu devletlere karşı, tedbir almayı, bu sebeple güçlü bir askeri yapı oluşturmayı ve tüm toplumu savaşçı bir yapıda oluşturarak, her an savaşa hazır olmayı amaç edinmiştir. Dini eğitimde, İktidarın gücünü artırmak için dini motifleri kullanmayı, şaman ve kam adı verilen din adamları aracılığıyla yapılan dini tören ve ayinler ile halkı eğitmeyi amaçlamıştır. Mesleki eğitimde ise; en önemli geçim kaynağı olan hayvancılığın, hayvan ürünlerinin işlenmesi eğitimi ile güçlendirilmesi, halı dokumacılığı alanında eğitimler verilmesini, maden alanında mesleki eğitimin geliştirilmesini ve ordunun ok, yay gibi askeri anlamda ihtiyaçlarını karşılamak için bu malzemelerin yapımını öğretmeyi hedeflemiştir.⁷³

Göktürkler Türk adının geçtiği ilk yapılanma olarak, Bumin Kağan' ın vefatı sonrası doğu ve batı şeklinde ikiye bölüme ayrılmıştır. Batının yönetimi kardeşi İstemi Kağan' a, doğunun yönetimi ise torunu Bukan' a kalmıştır. Uygur ve Çin baskısı sonucu 630 yılında Doğu Göktürkler; 659 yılında ise, Batı Göktürkler Çin hakimiyetine girmiştir. İlteriş (Kutluk) Kağan liderliğinde Doğu Köktürkler, 681 yılında bağımsızlıklarına kavuşabilmiş ve Kutluk Kağan' ın vefatıyla kardeşi Kapağan, sonra da Kutluk Kağan' ın çocukları Bilge Kağan ile Kültegin yönetime geçmiştir. En parlak dönemlerini ise, vezir Tonyukuk liderliğinde yaşamışlardır.⁷⁴

Göktürkler, eğitim alanında Hunlarla ortak özelliklere sahiptirler. Göktürklerin Hunlardan farkı 38 harfli gelişmiş sayılabilecek düzeyde bir alfabe ile dile sahip olmaları ve buna paralel olarak yazılı eser bırakmalarıdır. Göktürklerde eğitimin alanını şekillendiren unsurlar, ana hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir:⁷⁵

- Göktürk töresinin yazılı olarak aktarılması (Orhun Yazıtları)
- Göktürk alfabesinin kullanılması
- Türk toplumunun devamlılığını sağlamaya yönelik politikalar

⁷² Nicola Di Cosmo, **Hun İmparatorluğu' nun Kuruluşu ve Yükselişi**, Türkler İlkçağ Yayını, Canterbury Üniversitesi, s.708.

⁷³ Servet Hali ve Selcan Rencüzoğulları, **İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim**, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt: 6, Sayı: 17, 2017, s.428.

⁷⁴ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2014.

⁷⁵ Hali ve Rencüzoğulları, s.430.

- Bozkır Yaşamı

745 yılında Göktürklerin yıkılmasıyla birlikte hakimiyeti ele geçiren Uygurlar, 840 yılında; iç meseleler, Çin tehdidi, mani dini ile geçilen yerleşik hayatın negatif etkisi ve doğal afetler sonucunda bağımsızlıklarını kaybetmişlerdir.⁷⁶

Uygurlar eğitim alanında bazı özelliklere sahiptirler. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:⁷⁷

- Yerleşik hayata geçerek eğitimin kurumsallaşmasını sağlamışlardır.
- Katiplik, danışmanlık ve elçilik gibi görevlere önemsenmiştir.
- İbadethaneler aynı zamanda kütüphane olarak da faaliyet göstererek eğitime destek amacıyla kullanılmıştır. Din adamları da toplumda eğitmen sıfatıyla yol gösterici konumunda görev almışlardır.
- Çevre topluluklarının ve ülkelerinin kültürler anlamda incelenmesi eğitim anlayışına katkı sunmuştur.
- Uygur alfabesi sonucunda eğitim, sistemli bir hale almıştır.
- Matbaa kullanımının etkisiyle kitapların basımı kolaylaşmış ve eğitime doğrudan katkı sunulmuştur.

İslamiyet' le tanışan Türkler kutsal kitap olan Kuran-ı Kerim' in ilk kelimesi olan "oku" emri emrinden yola çıkarak, İslamiyet' in eğitime ve bilime verdiği öneme sadık kalmıştır. Türkler, ilk Müslüman Türk Devleti olan Karahanlılar ile başlayıp Osmanlı Devleti' nin yıkılmasına kadar geçen yaklaşık 900 sene boyunca, eğitim konusuna büyük önem vermiş, birçok eğitim kurumu açmış, alimler yetiştirmiş ve çeşitli eğitim hizmetleri sunarak, insanlığın gelişmesine önemli katkılar sunmuştur.

Osmanlı Devleti' ne baktığımız zaman, özellikle batı etkisinin görülmediği modernleşme öncesi klasik dönemde, eğitim hizmetlerinin sunulması amacıyla açılmış olan başlıca eğitim kurumları olan; sübyan mektepleri, enderun mektepleri (saray okulu) ve medreseler gibi kurumlar, çağın çok ilerisindeydi. Batılılaşma etkisi ile birlikte bu çizgisinden çıkan eğitim kurumları, eski niteliğini zamanla kaybetmiştir.⁷⁸

Sübyan mektepleri; günümüz anlamında ilkokulu çağrıştırmaktadır. Küçük yaştaki çocuklar mahalle aralarında kurulan bu okullarda, çeşitli dersler görmekteydi.

⁷⁶ Bahaddin Ögel, **Uygur Devletinin Teşekkülü ve Yükseliş Devri Belleten**, Cilt: 19, Sayı: 75, 1955 ' den aktaran Hali ve Rencüzoğulları, s.432.

⁷⁷ Salih Özkan, **Türk Eğitim Tarihi**, Nobel Kitap Dağıtım, Ankara, 2008, ss.15-18.

⁷⁸ Faik Reşit Unat, **Türkiye' de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, Milli Eğitim Basımevi, 1964' den aktaran, Tarık Soydan, **Osmanlı' dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye' de Temel Eğitimin Gelişmesi ve Finansmanı Sorunu**, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 8, Giresun, 2013, s.54.

Çocukların genel olarak sübyan mekteplerinde gördüğü bu dersler başlıca şunlardır:⁷⁹

- Kur`an-ı Kerim
- Yazı (Kaligrafi)
- Fıkıh (İlmihal)
- Dinler Tarihi
- Sarf-Nahiv
- Ahlak (Edep)
- Aritmetik

Sübyan mektepleri devlet tarafından değil, genel olarak şehirlerde vakıflar, köylerde ise halk tarafından, kendi imkânlarıyla kurulmaktaydı. Bu okullarda görev yapan hocaların medreselerden yetişmelerine rağmen, okullarda ne Türkçe ne de Arapça sağlıklı bir şekilde öğretilmekteydi. Ezbere dayalı bir öğretim sistemine sahip sübyan mekteplerinde, genel olarak mezun olabilmek için Kuran-ı Kerim' i en az bir kere hatmetmiş olmak şartı aranmaktaydı.⁸⁰

Enderun mektepleri; Osmanlı Devleti' nin üst düzey yönetici ihtiyacını karşılamak için, saray içerisinde kurulan mekteplerdir. Osmanlı Devleti' nde Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulmuştur. Bu okullarda askerlik, diplomasi, güzel sanatlar ve spor dahil birçok alanda eğitim verilmekteydi. Asıl olan bu okuldan Osmanlı Devleti' nin devamlılığını sağlayacak devlet adamları yetiştirmek idi. Bireysel olarak eğitim veren enderun mekteplerinde, çocukların ilgi ve becerilerine yönelik, çağa nazaran oldukça modern bir eğitim sistemi uygulanmıştır. 20. yüzyılın başında Amerikalı eğitimci ve psikolog John Dewey' in "demokratik eğitim modeli" olarak tanımladığı eğitim anlayışına karşın bu anlayışı, çok daha önceden Osmanlı Devleti enderun mektebinde başarıyla uyguluyordu.⁸¹

Medrese, Arapça' da ders verilen yer anlamına gelen "dirase" kökünden gelmektedir. Osmanlı Devleti' nde genel olarak ders verilen okullara verilen addır. Medreselerden sorumlu ve medreselerde ders vermeye yetkili olan kişiler de müderris olarak tanımlanmaktaydı.⁸²

⁷⁹ Mehmet Emin Yoluk, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti' nde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, ss.41-44.

⁸⁰ Adil Adnan Öztürk, **Türkiye' de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli**, 1. Baskı, 1999, ss.5-6.

⁸¹ İbrahim Serkan Ödemiş, **Enderun Mektebi ve Demokratik Eğitim Modeli Perspektifinden Mesleki "Eğitim: Teorik Bir Çözümleme**, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3, İzmir, Ağustos 2014, s.67.

⁸² Nebi Bozkurt, **Medrese**, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Cilt: 18, Ankara, 2003, s.323.

Osmanlı Devleti'nde medreseler iki gruba ayrılmıştır. Bunlardan birincisi; temel İslami ilimlerin öğrenildiği, en genel öğretim birimleri olan “umumi medreseler”, ikincisi ise; genel medreselerin bitirilmesinden sonra eğitim alınan “ihtisas medreseleridir”. (Bkz. Tablo 5)

Tablo 5: Osmanlı Devleti'nde Medreseler ve Çeşitleri

UMUMİ MEDRESELER	İHTİSAS MEDRESELERİ
Haşiye-i Tecrit (Yirmili) Medrese	Darü' l hadis Medreseleri
Miftah (Otuzlu) Medrese	Darü' ş Şifa Medreseleri
Kırkılı Medrese	Darü' l Kurra Medreseleri
Hariç Medreseleri	
Dahil Medreseleri	
Sahn-ı Seman Medresesi	
Altmışlı Medrese	

Kaynak: Hamit Er, **Osmanlı Devleti'nde Çağdaşlaşma ve Batılılaşıma**, Baskı: 1, İstanbul, Kasım 1999, s.23.

Osmanlı Devleti zamanında medreselerde, İslami, lisani ve pozitif bilimlerden dersler okutulmaktaydı. Bunlar:⁸³

- İslami dersler: Fıkıh, Kuran-ı Kerim, Hadis, Tefsir, Kelam, Feraiz.
- Lisani dersler: Nahiv, Sarf, Lûgat, Maânî, Badi, Beyan, Adap.
- Pozitif dersler: Matematik, Mantık, Hikmet, Tıp, Heyet, Felsefe.

Genelde büyük çaplı medreselerde bu derslerin tamamı verilirken, daha ufak çaplı medreselerde tek ya da birkaç ders okutulmaktaydı. Örneğin; Selçuklularda Konya' daki Sırçalı Medrese' de Fıkıh, İnce Minareli Medrese'de Hadis, Çankırı, Kayseri, Sivas medreselerinde Tıp, Kütahya ve Kırşehir medreselerinde Heyet ve Nücum okutulmaktaydı. Osmanlı döneminde ise; Bursa' da Tıp, Edirne' de Hadis alanında eğitim verilmekteydi.⁸⁴

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreselerin kaldırılmasına kadar, Osmanlı Devleti' nin son dönemlerinde, diğer kurumlar gibi eğitim kurumları da, büyük bir çöküntü içinde idi. Osmanlı Devleti' nde eğitim kurumu olarak görev yapan medreseler, kuruluş ve yükseliş dönemlerinde gerek eğitim kadrosu, gerekse eğitim

⁸³ Mustafa Şanal, **Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış**, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, 2003, ss.149-168.

⁸⁴ İsmail Narin (Ed.), **Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslami İlimler (Uluslararası Sempozyum)**, Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2013, s.376.

programları bakımından çok ileri bir seviyedeydi. Buna karşın 17. yy' den itibaren, Osmanlı Devleti' nin diğer kurumlarındaki var olan gerilemelere paralel olarak, eğitim kurumları da gerilemişti.⁸⁵

Yıkılma sürecinde Osmanlı Devleti, bu yıkımı önlemek adına, eğitim kurumlarını yeniden düzenlendi. 18. yüzyılın sonlarında ordunun var olan subay, teknik eleman ve doktor ihtiyacını karşılamak için, çağın gerektirdiği okulların açılmasına başlandı. Tanzimat Dönemi' nde, askeri okullar dışında, Avrupa' da bulunan eğitim kurumlarına benzer modern yapıda eğitim kurumları açıldı. Medrese ve modern devlet okullarının yanı sıra Osmanlı Devleti' nde, o dönemde ana dillerinde eğitim gören azınlık okulları da bulunmaktaydı. Bu okullarda okutulan farklı yapıda ki derslerden dolayı farklı duygu ve düşüncede, değişik kültür ve davranışa sahip bireyler yetişmiştir. Tüm farklılıklara rağmen bu uygulama, ülkede milli kültürün gelişmesine ve oluşumuna engel teşkil etmekteydi.⁸⁶

Osmanlı Devleti' nin son zamanlarında batılılaşma etkisi görülmeye başlanmıştır. Özellikle ıslahatçı yapısıyla bilinen II. Mahmut askeriye'nin yanı sıra, eğitime de son derece önem veriyordu. II. Mahmut devletin ilerlemesinin yolunun, nitelikli eleman yetiştirmekten geçtiğini bildiğinden, cehalete karşı adeta savaş açmıştı. Buna paralel olarak yaptığı ıslahatlarla eğitim sisteminde batının etkisini fazlasıyla hissettirmiştir. Bu ıslahatlardan en önemlisi, okuma yazma oranının düşüklüğünden dolayı, bu oranı yukarıya çekmek adına ilköğretimi zorunlu hale getirmesidir.⁸⁷

Osmanlı Devleti' nin son zamanlarında ayrıca eğitim alanında birçok yenilikler gerçekleştirilmiştir. Genel anlamda çeşitli vakıflar tarafından yönetilen eğitim hizmetlerinin, ilk kez II. Mahmut döneminde devlet tarafından yönetilmesi düşüncesi belirmiştir. Eğitim hizmetleri 17 Mart 1857 tarihinde Maarif-i Umumiye Nezareti uhdesine verilmiştir. Böylelikle bir bakan atanmış ve sübyan, rüştiye, mekteb-i fünun-i mütevviva olarak okullar üç bölüme ayrılmıştır. 1869 yılında çıkan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (Genel Eğitim Tüzüğü) ile eğitim alanında; eğitim hakkı, eğitim yönetimi, eğitim sisteminin belirlenmesi, eğitim ödenekleri, öğretmen yetiştirme ve istihdamı, taşra teşkilatı ve sınav sistemleri gibi birçok yenilik günyüzüne çıkmıştır. Bu yenilikler sonucunda 1872 yılında, öğretim basamaklarına

⁸⁵ Nedime Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Resmi Web Sitesi, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Medreselerin Kaldırılması, 29.11.2012, http://nedimehanimktml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/17/01/136380/icerikler/tevhid-i-tedrisat-kanunu-ve-medreselerin-kaldirilmesi_39070.html, (14.01.2019).

⁸⁶ Nedime Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Resmi Web Sitesi, **Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Medreselerin Kaldırılması**, (14.01.2019).

⁸⁷ Er, s.209.

göre eğitim sistemine geçilmiş olup, mekteb-i sıbyan (ilkokul), mekteb-i rüştiye (ortaokul) ve mekteb-i aliye (yüksek okul) olarak eğitim sistemi kategorize edilmiştir.⁸⁸

İttihat ve Terakki' nin yönetimi elinde bulundurduğu dönemde ise; eğitim ve öğretim büyük bir problem olarak ele alınmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti' nin, parti programının 42. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:⁸⁹

“İlköğretim zorunlu ve genel okullarda parasızdır. ... İlköğretimde Türkçe' nin dil olarak okutulması zorunludur. Her bölgenin anadili eğitim dili olacaktır. İlkokulların programları diğer uygar ülkelerde olduğu gibi ortaokul (rüştiye) programını da kapsayacak biçimde hazırlanacak ve yerel ihtiyaçlara göre tarım, ticaret ve sanatla ilgili bilgiler eklenecektir”.

Program temasında, Türkçe dersi ile ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olması dikkat çekmektedir. Ayrıca ülke genelinde, yerel anlamda ana dillere ve o yerin özel ihtiyaçlarına önem verildiği görülmektedir.

Osmanlı Devleti' nde her ne kadar devletin kontrolünde olsa da, çeşitli vakıflar tarafından finanse edilen ve özel okul statüsü taşıyan sıbyan mektepleri ile medreseler 1924 yılına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Devlet bu kurumların açılışında yardımcı olsa da bu yardım daha çok padişahların dini ve vicdani yükümlülüklerinden doğmuştur.⁹⁰

2.1.2. Cumhuriyet Sonrası Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu

Türk eğitim hizmetlerinin sunumu, cumhuriyetin ilanından bu yana Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) öncülüğünde yapılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti' nin resmi kuruluş tarihi 29 Ekim 1923 olmasına rağmen, ülke genelinde eğitim hizmetini sağlamakla yükümlü MEB, 2 Mayıs 1920 yılında kurulmuştur. İlk Milli Eğitim Bakanı, Rıza Nur (6 Mayıs 1920-16 Aralık 1920) olmasına karşın, bakanlığın kurulması ve cumhuriyetin ilanı arasında bulunan yaklaşık üç buçuk yılda, tam dört bakan değişikliği yapılmıştır. Bakanlık cumhuriyetin ilanı ile birlikte, daha etkin bir rol almıştır.⁹¹

⁸⁸ MEB, Dökümanlar, **Milli Eğitim Bakanlığı' nın Kısa Tarihçesi**, 02.06.2015, <http://www.meb.gov.tr/milli-egitim-bakanliginin-kisa-tarihcesi/duyuru/8852>, (Döküman), (15.01.2019).

⁸⁹ Ali Özveren, **Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete Eğitim Sistemimize Tarih Penceresinden Bir Bakış**, Toplum ve Demokrasi, Cilt: 2, Sayı: 3, Mayıs-Ağustos, 2008, s.231.

⁹⁰ Selçuk Uygun, **Türkiye' de Düünden Bugüne Özel Okullara Bir Bakış (Gelişim ve Etkileri)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 36, Sayı: 1-2, Ankara, 2003, s.108.

⁹¹ Melek Ulusoy, **Dr. Rıza Nur' un Milli Eğitim Bakanlığı Faaliyetleri**, Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, 2014, s.177.

Millî Eğitim Bakanlığı, cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar çeşitli isimler altında çalışmalarını sürdürmüştür. Bu isimler şu şekilde günümüze kadar sıralanmıştır:⁹²

- 1923 - 1935 yılları arasında “Maarif Vekaleti”
- 1935 - 1941 yılları arasında “Kültür Bakanlığı”
- 1941 - 1946 yılları arasında “Maarif Vekilliği”
- 1946 - 1950 yılları arasında “Millî Eğitim Bakanlığı”
- 1950 - 1960 yılları arasında “Maarif Vekaleti”
- 1960 - 1983 yılları arasında “Millî Eğitim Bakanlığı”
- 1983 - 1989 yılları arasında “Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı”
- 1989 yılından günümüze kadar da yine “Millî Eğitim Bakanlığı”

Millî Eğitim Bakanlığı’ nın teşkilat yapısı çeşitli yasal düzenlemelerle değişikliklere uğramış olup, günümüzdeki yapısı, 14.9.2011 tarihinde yürürlüğe giren “652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı’ nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile belirlenmiştir.

2.1.2.1. Türk Millî Eğitim Sisteminde Temel Amaç, Kapsam, İlke ve Yapı

Türkiye’ de eğitim sisteminin yasal çerçevesini, “1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu” belirler. Türk eğitim hizmetlerinin sunumunda esas alınan genel amaçlar, ilkeler ve genel yapı bu kanunda düzenlenir.⁹³

2.1.2.1.1. Türk Millî Eğitim Sisteminin Genel Amaçları

Türk millî eğitim sisteminin genel amacı, Ek-1’ de yer alan 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’ nun 2. maddesinde belirtilmiştir.⁹⁴

⁹² MEB, (Doküman), (15.01.2019).

⁹³ 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Madde 1, 1973, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>, (15.01.2019).

⁹⁴ 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Madde 2, 1973, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>, (15.01.2019).

2.1.2.1.2. Türk Milli Eğitim Sisteminin Temel İlkeleri

Türk milli eğitim sisteminin temel ilkeleri, Ek-2' de yer alan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu' nun 4. ve 17. maddelerinde belirtilmiştir.⁹⁵

2.1.2.1.3. Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Türk milli eğitim sisteminin genel yapısı, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden oluşmaktadır. Örgün eğitim; okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim ise; örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tamamını kapsar. Türk milli eğitim sisteminin genel yapısı örgün öğretim ve yaygın öğretim ayrımıyla, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu' nun, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41 ve 42. maddelerinde belirtilmiştir. Bu maddelere Ek-3' de yer verilmiştir.⁹⁶

2.1.2.2. Atatürk Döneminde Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu (1923-1938)

Türkiye Cumhuriyeti' nin kuruluşunda da, Osmanlı Devleti' nin son zamanlarındaki gibi, eğitim sistemi batılı tarzda oluşturulmaya çalışılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde, batı kültürü ile Türk kültürü, dönemin ihtiyaç ve koşullarına göre, en iyi şekilde harmanlamış ve cumhuriyet tarihinin, eğitim alanında ilk adımlarını atılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti' nin idealleri ve tam bağımsızlığını sağlamlaştırmak adına modernleşmeye, sonrasında da buna paralel olarak ekonomik, siyasal, sosyal yapıda da büyük işler başarmaya mecburdu. Eğitim alanı da bu mecburiyetlerden bir tanesi olup, üzerinde önemle durulmuş ve cumhuriyetin henüz ilk 5 yılında eğitim sisteminin yeniden inşasına yönelik olarak 3 Mart 1924' de Tevhid-i Tedrisat Kanunu ilan edilmiş ve dine dayalı geleneksel eğitim kurumlarına son verilmiştir. 1928 yılında ise Latin harflerine geçilmesi, batı ile uyum açısından uygun görülmüştür.⁹⁷

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk zorlu geçen savaş yıllarından sonra, ülkesi için dinlenmek bir yana, verdiği her türlü ekonomik, sosyal ve politik çabanın

⁹⁵ 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 4 ve 17, 1973, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>, (15.01.2019).

⁹⁶ Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 34, 35, 36.37, 39, 40, 41, 42, 1973, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>, (15.01.2019).

⁹⁷ Fidan ve Erden, s.201.

yanında, en hakiki mürşit saydığı ilim yolunda da, çok büyük emekler vermiştir. Atatürk, eğitime verdiği önemi şu sözlerle vurgulamıştır:⁹⁸

“En mühim ve feyizli vazifelerimiz millî eğitim işleridir. Millî eğitim işlerinde mutlaka muzaffer olmak lazımdır. Bir milletin hakikî kurtuluşu ancak bu suretle olur. Eğitimidir ki bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı ve yüce bir toplum halinde yaşatır ya da onu köleliğe ve yoksulluğa iter.”

Cumhuriyet projesinin en önemli alanlarından biri olan eğitim; ekonomi, hukuk, siyaset gibi birçok alanda hedeflere ulaşılabilmesi açısından çok önemlidir. Eğitimin olumlu sonuçlar vermesi, öncelikle çağa uygun bilgi ve beceri sahibi insanlarla mümkün olabilir. Bu alanlarda yeterli sayıda ve kalitede yetişmiş insan bulunamazsa, böyle bir projede istenen sağlanamaz. Bu nedenle eğitim sistemi gerçekçi, toplumun ve çağın ihtiyaçlarını uzlaştırarak, eğitim alanında öncelikle yapılması gerekenleri, öncelikleri ve stratejileri belirler. Dönemin eğitim politikası Atatürk’ ün toplumsal gerçeklerin, hem felsefi hem de sosyolojik boyutları üzerinden geliştirdiği esaslı bir liderlik vizyonunun eseridir.⁹⁹

Atatürk dönemi Türk eğitim politikasını düşünürken, Atatürk’ ün küllerinden doğan bir millete yaptığı liderliğin yanı sıra, günün ekonomik, politik ve diğer güncel şartlarını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Tablo 6: 1923 Yılı Eğitim ve Öğretim Olanakları

SEVİYE	OKUL	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ
Okul Öncesi	80	136	5880
İlkokul	94	10238	341941
Ortaokul	72	796	5905
Lise	23	513	1241
Mesleki ve Teknik Lise	64	583	6547
Üniversite	9	307	2914

Kaynak: Kemal Gürüz, *Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Milli Eğitim Sistemi*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

Genç Türkiye Cumhuriyeti eğitim alanında hem nicelik hem de nitelik anlamında çok gerideydi. O döneme ait okul, öğretmen ve öğrenci sayısı Tablo 6’ da verilmiştir. Bu tabloyu daha iyi anlamlandırabilmek adına, günümüz eğitim ve

⁹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, **Hizmetiçi Eğitim Enstitülerinin Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi**, Ankara, 2010.

⁹⁹ İsmail Doğan, **Türk Eğitim Tarihinin Ana Evreleri Kurumlar Kişiler Söylemler**, Nobel Akademik Yayıncılık, 2. Baskı, Mart 2012, s.402.

öğretim olanaklarını gösteren “Tablo 7: 2018 Yılı Eğitim ve Öğretim Olanakları” tablosunu da incelemek ve iki tablo arasında karşılaştırma yapmak gerekir.

Türkiye’ de ilk nüfus sayımının 1927’ de yapıldığı ve yaklaşık 13 milyon insanın yaşadığı varsayımından yola çıkarak, Tablo 6’ ya göre 1923 yılında ülke genelinde toplam öğrenci sayısının, ülke nüfusunun %3’ ü kadar olduğu görülmektedir. Zamanın şartlarına göre okul sayısı ve öğretmen sayısı da yeteriz derecede bulunduğundan, cumhuriyet boyunca eğitime yönelik büyük hamleler atılması gerektiği önemle görülmektedir.

Atatürk aslen ne bir öğretmen ne de bir milli eğitim bakanıdır. Buna rağmen eğitimle o kadar ilgilidir ve eğitimi o kadar çok önemsemiştir ki; bu hususta birçok çalışmalar yapmış ve çalışmalar yapılmasına fırsat sunmuştur. Atatürk’ ün cumhurbaşkanı olduğu yıl sadece eğitim alanında, 39 adet kanun çıkartılmıştır. Atatürk, eğitim alanında da ülkede büyük bir liderlik sarf etmiştir.¹⁰⁰

Atatürk’ e göre milli şuuru yüksek, eğitim seviyesi ileri, ulusal bilinci oluşmuş bireylerin yetiştirilmesi, planlanan devrimlerin başarılı olabilmesi ve cumhuriyet bilincinin yerleşebilmesi adına çok önemliydi. Bu nedenle eğitim sistemi, medeni toplumların seviyesine uygun olacak şekilde yeniden yapılandırılmalı, bütün halkı kapsamalıydı. Türkiye Cumhuriyeti’ nin temel taşlarını oluşturacak bu düşünce Türk milli eğitim sistemini esas olarak üç konuya yönelmiştir. Bunlar:¹⁰¹

- 1-Kültürel milli birliğin kurulması,
- 2-Vatandaşlık eğitimi ve ilköğretim hizmetlerinin yaygınlaştırılması,
- 3-Türkiye’ de ihtiyaç duyulan nitelikli ve donanımlı insan gücünün yetiştirilmesi.

Eğitim sisteminin daha verimli olabilmesi ve iyi yürüyebilmesi için Atatürk’ ün ilkeleri olan cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, laiklik, devletçilik ve inkılapçılığın da eş zamanlı olarak şartsız koşulsuz uygulanması esastır. Bu hususta; milli ve çağdaş bir eğitim sistemi olmazsa olmazdır.

Atatürk’ e göre millî eğitim sistemimizin planlanmasında ve uygulanmasında, devletimizin dayandığı ilkelere uygun olarak gözetilen esaslar, aşağıda belirtilmiş olup, açıklamaları Ek-4’ de verilmiştir.¹⁰²

- Öğretim birliği

¹⁰⁰ Fidan ve Erden s.119

¹⁰¹ Şerif Budak, **Atatürk’ ün Eğitim Felsefesi ve Geliştirdiği Eğitim Sisteminin Değiştirilmesi**, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 160, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/budak.htm, (17.01.2019).

¹⁰² Bu bölümdeki açıklamalarda önemli ölçüde, MEB Resmi Sitesi, **Milli Eğitim Sisteminin Esasları**, http://www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/inkilaplari/egitim/egitimin_esaslari.htm, (17.01.2019)’ den yararlanılmıştır.

- Karma eğitim
- Eğitimin yaygınlaştırılması
- İlköğretimin zorunlu ve parasız olması
- Öğretimde teori ve uygulamanın birlikte yürütülmesi
- Öğretim programlarının sosyal hayatın ihtiyaçlarını ve çağın gereklerini karşılaması
- Öğretim programlarının millî ve bilimsel olması
- Eğitim ve öğretimde disiplin ilkesi
- Eğitimde öğretmenin önemi ve rolü

Millî birliğin sağlanması ve çağdaş medeniyetler seviyesine çıkılabilmesi adına gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı' nın ardından, Osmanlı Devleti' nin son zamanlarından kalan ve çağın gerisinde yer alan eğitim sisteminin sürdürülmesi uygun görülmemiştir. Mustafa Kemal' in savaş cephelerinde dahi aklında olan eğitim aşkı ve ona verdiği önem çok büyüktü. Mustafa Kemal' e göre millî birliğin sağlanması için millî kültür olmazsa olmaz idi. Bu sebepten dolayı da Mustafa Kemal, mektep ile medrese ayrımının kaldırılması başta olmak üzere, eğitimin yaygınlaştırılması ve bilgisizliğin yok edilmesi gerekliliğini düşünmüştür.¹⁰³

Büyük zafer sonrası Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 3 Mart 1924' de kabul edilen Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği) Kanunu ile medreseler kaldırıldı ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki tüm okullar, tek çatı altında MEB ' e bağlanarak, eğitime millî bir vizyon getirildi.¹⁰⁴

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte azınlıklar tarafından kurulmuş özel okullar devletin kontrolüne geçmiş ve devlet eğitimin finansman ve sunum yönünden kontrolünü eline almıştır. Özel okullaşmaya değil adeta ajan niteliğinde faaliyette bulunan özel okulculuğa karşı olan Atatürk, bu ifadeyi 31 Ocak 1928 tarihinde Türk Eğitim Derneği' nin (TED) kurulmasına liderlik ederek ispatlamıştır. TED' in kuruluş amacı maddi olarak eğitim görmekte zorlanan zeki ve başarılı öğrencilerin, gerek barınma gerek eğitim hizmetlerini karşılayarak, Anadolu' da bulunan yoksul öğrencilerin eğitimini tamamlamalarına yardımcı olmaktır. Bunun yanında yükseköğrenim gören öğrencilere de burs imkanı sağlamak TED' in bir diğer amacıdır. TED amacı doğrultusunda 1931 yılında Ankara' da (Bugünkü TED Ankara Koleji) ve Bursa' da okullar açmış ve günümüz itibarıyla 16 adet vakfa ait kolej

¹⁰³ MEB Resmi Web Sitesi, http://www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/inkilaplari/egitim/tevh-idl_tedrisat.htm, (18.01.2019).

¹⁰⁴ Önk, s.514.

niteliğinde okul Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisine kazandırmıştır. TED' in çabaları dışında Türkiye' de özel okulların gelişimi, 1960' lı yıllara kadar çok fazla ilerleme sağlamamıştır.¹⁰⁵

2 Mart 1926' da kabul edilen Maarif Teşkilatı hakkındaki kanun ile laik eğitim sistemine uygun, ilk ve ortaöğretim programları belirlenerek, eğitim hizmetleri, modernleştirildi. Milli ve laik eğitim sistemini yaygınlaştırmak adına, ilkokullar, ortaokullar, liseler, yüksekokullar ve meslek okulları birbiri ardına açıldı. İlkokul zorunlu hale getirilerek, eğitim ve öğretimde muasır medeniyetler seviyesine çıkmak için, yeni programlar geliştirildi. Atatürk verdiği emeklerle, Türkiye Cumhuriyeti' nin eğitim alanında temellerini itina ile atarken, milli eğitimin kuruculuğunu da yapmış oldu.¹⁰⁶

Yeni Türk harflerinin kabulüne kadar Türkler, tarih boyunca değişik alfabeler kullanmışlardır. Türklerin kullandığı ilk alfabe, Göktürk Alfabesidir. Bu alfabe aynı zamanda ilk milli alfabemizdir. Bundan sonra Uygur Türkleri kendilerine has olarak Uygur alfabesini kullandılar.¹⁰⁷ İslamiyet' in kabulünden sonra ise Çin baskısının da etkisiyle yönünü batıya çeviren Türkler Arap harflerini kullanmaya başlamıştır. Arap harfleri, her ne kadar Türk Dili için uygun olmasa da 20. yy başlarında Latin harflerinin kabulüne kadar geçen süre içerisinde Türkler tarafından kullanılmaya devam edilmiştir.¹⁰⁸ Mustafa Kemal Atatürk' e göre ülkenin gelişmesinin ve kalkınmasının önündeki en büyük engel cehalet idi. Tüm olumsuzluklara rağmen; Başöğretmen, Türk milletini bu cahillikten kurtarmaya o kadar kararlıydı ki, bu durumu şu sözlerle dile getirmekteydi:¹⁰⁹

“Büyük Türk milleti, cehaletten az emekle kısa yoldan ancak; kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir.”

Atatürk bu sözlerle yakın zamanda çıkacak olan harf inkılabının önemine değinerek, cumhuriyet döneminin en önemli inkılaplarından birisi olan bu inkılabın gerçekleştirileceği tarihe kadar olan süre içerisinde millete önderlik etmiştir. Okuma yazma oranını artırmak ve cehaleti kısa zamanda yok etmek için, Atatürk' ün emriyle bir komisyon kurularak, yeni Türk alfabesi hazırlanmıştır. Mustafa Kemal 8 Ağustos

¹⁰⁵ TED, Halkla İlişkiler Birimi, **Türk Eğitim Derneği Tarihçesi (Broşür)**, Ankara, 2003.

¹⁰⁶ MEB Resmi Web Sitesi, (Tevhid-i Tedrisat), (17.01.2019).

¹⁰⁷ Sadık Sarısan, **Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)**, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Sosyal Bilimler Dergisi, 2006, s.94.

¹⁰⁸ Nadir İlhan, **Türklerde Alfabe Değiştirme Sorunu ve Türk Kültürü Açısından Sonuçları**, Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ, s.787.

¹⁰⁹ MEB, http://www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/inkilaplari/egitim/yeni_harfler.htm, (17.01.2019).

1928 tarihinde, harf inkılabının ilk müjdesini vermek adına, İstanbul' da ki Sarayburnu Parkı' nda millete şöyle sesleniyordu:¹¹⁰

“Arkadaşlar, bizim güzel ahenkli zengin dilimiz yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. ... Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaş, kadına, erkeğe, hamala, sandalçıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir toplumun yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmezse, bundan insan olanlar utanmalıdır.”

Bu süre sonrasında yeni Türk harflerinin yaygınlaştırılması için Atatürk önderliğinde ve halk genelinde bir seferberlik başlatıldı. Atatürk, memleketi karış karış dolaşarak, yeni Türk harflerini vatandaşlara bizzat öğretti. Atatürk' ün bu çabasına kayıtsız kalamayan öğretmenler, Atatürk' ün açtığı bu yeni yolda, sabırla çalışacaklarına ant içtiler ve üç ay içerisinde inkılap gerçekleşti. 1 Kasım 1928' de, yeni Türk harflerinin kabulüne ilişkin kanun, meclis tarafından kabul edildi. Sonrasında tüm halka okuma yazma öğretmek üzere “Millet Mektepleri” açıldı.¹¹¹

Atatürk, kurtuluş savaşının ardından ekonomik, kültürel ve siyasi anlamda her alanda yeni savaşlar yapılması gerektiğini düşünüyordu. Nitekim onun “Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazsa elde edilen zaferler sürüp gitmez” sözü, bu fikrini desteklemektedir.

Eğitim ve kültür alanında, 1 Kasım 1928' de Latin harflerinin kabulüyle birlikte Atatürk, halkın düşük seviyelerde olan okur–yazarlık seviyesini artırmak ve kültürel gelişimi sağlamak için büyük bir seferberlik başlattı. Yaptığı bu mücadeleyi 24 Kasım 1928 tarihinde açtığı Millet Mektepleri ile taçlandırdı. Atatürk, verdiği emekler sonrasında, bu okulların başöğretmeni ilan edilerek, bu unvanı kazandı. Bu durumdan dolayı UNESCO tarafından 1994' den bu yana her yıl 5 Ekim tarihinde kutlanılan öğretmenler günü, ülkemizde 24 Kasım' da kutlanılmaktadır.¹¹²

2.1.2.3. Atatürk Sonrası Dönemde Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu (1938-2000)

Atatürk' ün vefatından sonra TBMM, II. Cumhurbaşkanı olarak İsmet İnönü' yü seçmiştir. Atatürk sonrası bu dönemde eğitim hizmetlerinin sunumunda en dikkat çekici hadiselerden bir tanesi “köy enstitüleri” projesidir.

¹¹⁰ İsmet Giritli, **Harf İnkılabı ve Atatürk**, Cilt: 5, Sayı: 13, Ankara, 1988, ss.33,34.

¹¹¹ MEB, http://www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/inkilaplari/egitim/yeni_harfler.htm, (17.01.2019).

¹¹² Sözcü Gazetesi, **Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk ve 24 Kasım**, 24.11.2015, <https://www.sozcu.com.tr/2015/kultur-sanat/basogretmen-mustafa-kemal-ataturk-ve-24-kasim-993434/>, (19.01.2019).

Atatürk, ülkenin hakiki sahibinin ve efendisinin, gerçek üretici olan köylü olduğunu düşünüyordu. Buna rağmen Atatürk' e göre, ülkenin gerçek sahibi olan köylü, yüzyıllardır eğitimden yoksun bırakılmış ve bir karanlıkta bilmezlikte bırakılmıştır. Atatürk' ün halkçılık ilkesi esasında izlediği eğitim politikasının amacı; önce bilmezliği ve cehaleti yok etmektir. Bu yola paralel olarak köy enstitüleri projesi bu soruna çare olarak ortaya atıldı. 17 Nisan 1940' da çıkan "3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu" ile kısa zamanda 11 tane köy enstitüsü kuruldu.¹¹³

Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, 10 Mayıs 1941 tarihinde ele aldığı yazıda, İsmet İnönü tarafından aldığı emir doğrultusunda, kafa yorarak yabancı memleketlerde benzer yapılanlarla karıştırarak, en önemlisi de, ülkemizin ve milletimizin hayat ve iktisadi koşullarına uygun olarak sadece bir yıl çalışarak köy enstitüleri projesini hayata geçirdiklerinden bahsetmiştir. Bu kısa sürede yaptıklarını ise şu şekilde açıklamıştır:¹¹⁴

- 1- Köy enstitülerine kız erkek karışık toplam 6000 öğrenci kaydedildi.
- 2- 12 adet büyük yatakhane yapıldı.
- 3- 39 dersliğe sahip 19 büyük çapta okul binası yapıldı.
- 4- 9 yemekhane binası yapıldı.
- 5- 12 öğretmen evi kuruldu.
- 6- Hayvanlar için 9 ahır yapıldı.
- 7- Okullar için 4600 dönüm yer sürüldü.
- 8- 28000 fidan dikildi.
- 9- 820 dönümlük bir alan sebze ekimi için ayrıldı.
- 10- 280 dönüm bağ kuruldu.
- 11- 6000 öğrenci için bakanlık kendi imkanlarıyla giyecek, yatacak ve yiyecek temin etti.
- 12- 12 enstitü için, müsabaka yapılarak mimarlarca plan hazırlandı ve inşalarına başlandı.

Kısa zamanda yapılan bunca iş sonrasında köy enstitüleri, hem nitelik hem de nicelik bakımından daha da ileri seviyelere çıkmıştır.

Köy enstitülerinin başarılı bir şekilde yayılması ve öğrencilerden yüksek verim alınması, köllerinden doğan genç Türkiye Cumhuriyeti' nin hedeflerine ulaşma konusunda, ne kadar ciddi olduğunun bir göstergesiydi.

¹¹³ M. Rauf İnan, **Köy Enstitüleri ve Sonrası**, Mayıs 1988, ss.14-16.

¹¹⁴ Ege Üniversitesi Yayını, **Köy Enstitüleri**, Ege Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, (20.01.2019 tarihinde ulaşılmıştır), ss.1-2.

1950 yılında Demokrat Parti iktidara geldikten, bir sonraki eğitim öğretim döneminde, din dersleri zorunlu hale getirilmiştir. 1953 yılında alınan karar ile köyü ile okulu arasındaki mesafe 3 km' den fazla olmayan öğrencilerin okula devam etmek zorunda oldukları kararı alınmış; 3 km' den fazla olan öğrenciler ise devamsızlıktan muaf tutulmuştur.¹¹⁵ 1954 yılında ise; halihazırda bir takım eleştiriler alan köy enstitüleri kapatılarak, öğretmen okullarına dönüştürülmüştür.¹¹⁶

1950 ile 1960 yılları arasında kurulan Adnan Menderes yönetimindeki beş hükümet boyunca, eğitim alanında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin başında köy enstitülerin kapatılması yer almaktadır. 1940' lı yıllarda MEB' in bütçeden aldığı pay %6 ile %7 oranında iken, Menderes hükümetinin darbeye maruz kaldığı 1960 yılında bu oran, %13 olarak ölçülmüştür. Bu değişim bize aslında, Menderes dönemi, siyasi anlamda bazı kesimler tarafından hoş karşılanmasa da ve sonu askeri darbeye kadar ulaşsa da, eğitim anlamında olumlu gelişmeler yaşanmıştır.¹¹⁷

1960 yılının 27 mayısında gerçekleşen askeri darbe sonucunda, askeri yönetim, eğitim alanında birçok düzenlemeler yapmış ve özellikle MEB bünyesinde birçok birim ve kurum açmışlardır. Bu kurum ve birimlerden bazıları şunlardır:¹¹⁸

- 1- Zat İşleri Genel Müdürlüğü
- 2- Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
- 3- Mesleki ve Teknik Yükseköğretim Genel Müdürlüğü
- 4- Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

1961 yılında çıkarılan “222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda” ilköğretimin parasız ve zorunlu olduğunun yanı sıra; ilköğretim okullarının açılış kapanış zamanları, okullara kayıt işlemleri, okulların arsa, çeşitli iş ve işlemleri gibi konuları ele alınmıştır. 1973 yılında çıkarılan “Milli Eğitim Temel Kanunu” ile ise eğitim, bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler; örgün öğretim ve yaygın eğitimden oluşmaktadır. Örgün eğitim içerisinde; okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim bulunur. Yaygın eğitim içerisinde; örgün öğretim haricinde olan eğitimler bulunur. 1986 yılında çıkarılan “3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda” mesleki ve teknik eğitim programlarının uygulandığı her türlü eğitim kurumu ve işletmelerde yapılacak mesleki eğitimlerin planlanması, geliştirilmesi ve

¹¹⁵ Muzaffer Deniz, **Millî Eğitim Şûralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2001, s.115.

¹¹⁶ Burcu Demirkaya Güler, **Köy Enstitüleri Bağlamında Eğitim ve İdeolojinin Toplumsal Değişme Etkisinin İncelenmesi: Köy Enstitüleri Dergisi (1945-1947)**, İstanbul, Haziran 2015, s.8.

¹¹⁷ Tunay Karakök, **Menderes Dönemi' nde (1950–1960) Türkiye' de Eğitim**, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Ağustos 2011, s.97.

¹¹⁸ MEB, **Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler**, Ankara, 2010, s.20.

değerlendirilmesi maksadıyla MEB bünyesinde Mesleki Eğitim Kurulu kurulacağı açıklanmıştır. 18.08.1997 tarihli “4306 Sayılı Yasa”, zorunlu eğitimin, yani ilköğretimin süresini 8 yıla çıkarmıştır.¹¹⁹

1961 Anayasası’ nın 21. Maddesinde bulunan “eğitim ve öğretimin devletin gözetim ve denetimi altında serbest olduğu” ifadesi ile özel okullar anayasal anlamda kabul edilmiş ve bu okulların bağlı oldukları esasların, devlet okulları ile uyumlu olarak kanunla düzenleneceği ifadesi de belirtilmiştir. Bu sayede kanun, eğitim ve öğretimin, devletin gözetimi ile denetimi altında serbest olması gerektiğini, eğitim ve öğretimin hiçbir şekilde devlet tekeli altına alınamayacağını açıkça belirtmiştir.¹²⁰

1962 yılında ilk özel yüksekokulun açılması ve anayasanın bu yönde destekleyici tutumu sonrasında 1969 yılında özel yüksekokulların sayısı 44’ e kadar yükselmiştir. Girişimcilerin, anayasanın eğitim-öğretimin her kademesinde özel okul açma yetkisi vermesine rağmen, daha çok yüksekokul alanında faaliyet göstermesi bu dönemde dikkat çekmiştir. Bunun sebebi arz-talep dengesi neticesinde devletin daha çok alt kademe okullara yoğunlaşması olarak söylenebilir. Yüksekokulların üniversite sayılıp sayılmadığı o dönemde tartışma konusu olmuştur. Nitekim Anayasa, üniversitelerin yalnızca devlet eliyle ve kanunla kurulabileceğini belirtmekteydi. Tüm bu belirsizlikler içerisinde, 1971 yılının şubat ayında mevcut özel yüksekokullar, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır.¹²¹

1980 darbesi sonrasında, karma ekonomiden piyasa ekonomisine geçerek liberal politikalar izleyen Türkiye, eğitim alanında da bazı farklı sistemsel değişikliklere gitmiştir. Eğitim alanında görülen en büyük değişim, eğitim hizmetlerinin kısmen özelleştirmeye tabi tutulmasıdır. Piyasa ekonomisine geçiş sonrasında özelleşen eğitim kurumları, sadece bireyin kişisel gelişimini tamamlayacağı ve kendisini üretim sürecine hazırlayacağı kurumlar olmaktan çıkıp, özelleşme ile ilk hedefi kar sağlamak olan kurumlara dönüşmüşlerdir.¹²²

1980’ li yılların ortalarında özel öğretim kurumları açmayı serbest bırakan kanunun yürürlüğe girmesiyle, özel okullaşmada tekrardan bir aktifleşme dönemi başlamıştır.¹²³ 1961 Anayasası ile üniversiteler tamamen devletin tekline bırakılmışken, 1982 Anayasası ile üniversitelerin, devletin yanı sıra vakıflar

¹¹⁹ EURYDICE, **Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi**, Ankara, 2010, ss.26-27.

¹²⁰ Uygun, s.114.

¹²¹ Orhan Dikmen, **Özel Yüksek Okullar Meselesi**, Cahit Matbaası, İstanbul, 1971, s.9.

¹²² Özkan Öztürk, **1980 Sonrası Türkiye’ de Milli Eğitim İdeolojisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2009, s.80.

¹²³ Uygun, s.115.

tarafından da kurulabileceği belirtilmiştir. Bu kanun ile özellikle 1990' lı yıllardan sonra Türkiye' de özel üniversiteler yaygınlaşmıştır.¹²⁴

1980' li yıllarda devletlerin eğitime ayırdığı kaynaklarda meydana gelen azalış, 1990' lı yıllarda aksine bir eğilimle artışa dönüşmüştür. Bu dönemde dünya genelinde yükselen bir trend ve sanayi toplumunun ilkelerine uygun bir yaklaşım olan, hayat boyu öğrenme yaklaşımının, bu duruma sebep olduğu söylenebilir.¹²⁵

1990' lı yıllardan sonra özellikle gelişmişlik düzeyi yüksek ülkelerde eğitim sistemlerinin hayat boyu öğrenme yaklaşımı ile entegre edilmesi ve olumlu izlenimler edilmesinin bir yansıması olarak, Türkiye' de de hayat boyu öğrenme yaklaşımı eğitim sisteminin içine yerleştirilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşım sonrası Türk eğitim sisteminde bazı uygulamalar belirmiştir. Bu uygulamalardan bazıları şu şekildedir:¹²⁶ Yatay geçişin ve dikey geçişin eğitim sistemi içerisinde kolaylaştırmak, örgün öğretimi bitirmiş, yarım bırakmış ya da hiç örgün eğitime başlamamış yetişkinleri eğitim-öğretim programlarına yönlendirmek, özellikle kız çocuklarının okula devam etmelerini sağlamak, gönüllü kişilerin eğitime katkı sunmalarını sağlamak ve eğitime daha fazla kaynak yaratmak.

2.1.2.4. 21. Yüzyılda Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu (2000-2019)

2000 'li yıllara girerken Türkiye, eğitim alanında yeni hedef ve politikalar geliştirdi ve bu alanda bazı kararlar aldı. MEB öncülüğünde gerçekleşen bu hedef ve politikalar T.C. Anayasası, eğitim öğretim yasaları, Atatürk' ün eğitim üzerine düşünceleri, kalkınma planları, hükümet programları ve şura kararlarından oluşmaktaydı.¹²⁷

1996–2000 yılları arasını kapsayan ve 1995 yılında yayımlanan “Yedinci 5 Yıllık Kalkınma Planında” “eğitim reformu” başlığı altında mevcut durumu, amaçları, ilkeleri, politikaları, hukuki ve kurumsal düzenlemeleri içeren çeşitli veriler sunulmuştur. Bu verilere Ek-5' de yer verilmiştir.¹²⁸

Yedinci 5 Yıllık Kalkınma Planında, mesleki rehberlik hizmetlerinin yeteriz olmasından ötürü düşük olan meslek liselerine talebin artırılması, öğrencilerin ilgi alanlarına ve sahip oldukları yeteneklere göre desteklenmesi planlanmıştır. Sadece

¹²⁴ M. Tahir Hatiboğlu, **Türkiye Üniversite Tarihi**, Selvi Yayınları, Ankara, 2000, ss. 511-516.

¹²⁵ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), **9. Kalkınma Planı (2007-2013) Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2009, (2007-2013), s.10.

¹²⁶ DPT, (2007-2013), s.7.

¹²⁷ MEB, **2000 Yılında Milli Eğitim**, Aralık 1999, ss.143-148.

¹²⁸ DPT, **Yedinci Kalkınma Planı (1996-2000)**, Ankara, 1995, (1996-2000), ss.23-33.

okul öğretiminde değil, hayat boyu öğretimin esas alınması gerekliliği belirtilmiştir. Öğretim programlarında bazı eksiklikler fark edilmiş ve bu yönde yapılacak çalışmaların desteklenmesine karar verilmiştir. Yaygın eğitim hizmetlerinin yetersizliğinin giderilmesi gerekliliği vurgulanmış ayrıca; yabancı dil eğitimi direk sunmak yerine, eğitim-öğretim süreci içerisinde kaliteli bir yabancı dil eğitiminin verilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir.¹²⁹

2000' li yılların başlarında ekonomik krizlerle boğuşan ve yeniden ayağa kalkmaya çalışan bir Türkiye Cumhuriyeti vardı. Kriz sonrası, hemen hemen her alanda atak yapılan 2000–2009 yılları arasında, eğitim de bu alanlar arasında kendisine yer bulmuştur.

2001–2005 yılları arasını kapsayan ve 2000 yılında yayımlanan “Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planında” eğitime dair, 2000 yılına kadar mevcut durumu, ilerideki 5 yıl için amaçları, ilkeleri, hükümet politikalarını, hukuki ve kurumsal düzenlemeleri içeren çeşitli veriler sunulmuştur. Bu verilere Ek-6’ da yer verilmiştir.¹³⁰

2000' li yılların başlarında Türkiye’ de MEB tarafından öğretmenlere, eğitim alanında bir takım öneriler getirilmiştir. Bu sayede eğitim alanında ki bazı aksaklıkların çözülebileceği düşünülmüştür. 2004-2005 yıllarında ise küresel bazda daha yaygın olan “uygulamalı eğitim modeline” geçerek eğitim reformu yapılmış ve var olan eğitim modelleri değiştirilmiştir. Bu değişim öncelikle ilköğretimlerde başlamış ve daha sonra ortaöğretimlerde devam edeceği bildirilmiştir.¹³¹

2007–2013 arasını kapsayan ve diğer planlardan farklı olarak yedi yılı kapsayan “Dokuzuncu Kalkınma Planı’ nda” eğitim sisteminin geliştirilmesine dair, “Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi” ana başlığı altında, bazı planlamalara yer verilmiştir.¹³² Bu planlamalara Ek-7’ de yer verilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı’ nda eğitim alanında bazı hedefler konulmuştur. Bu hedefler: Okullaşma oranını, ilköğretim ve ortaöğretimde %100’ e, okul öncesi öğretimde %50’ ye, yükseköğretimde ise %44’ e ulaştırmaktır. Bunun dışında bir derslik başına düşen öğrenci sayısının 30’ indirilmesi, engelli eğitiminde kaynaştırma

¹²⁹ DPT, 1995, (1996-2000), ss.12, 19, 22, 23, 24, 25, 28’ den aktaran, Yaşar Akça, Gülsün Şahan, Ayşegül Tural, **Türkiye’nin Kalkınma Planlarında Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi**, Uluslararası Bilim, Kültür ve Spor Derneği Dergisi, 2017, s.399.

¹³⁰ DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, Haziran 2000, ss.80-85.

¹³¹ Orhan Akınoğlu, **Türkiye’de Uygulanan ve Değişen Eğitim Programlarının Psikolojik Temelleri**, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 22, 2005, ss.35-36.

¹³² DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, 2006, ss.92-94.

eğitiminin verilmesi ve okul dışı eğitim veren dershanelerin de, özel okullara dönüşmesi için teşvikler verilmesi planlanmıştır.¹³³

2014–2018 arasını kapsayan ve 2013 yılında yayımlanan son kalkınma planı olan, “Onuncu Kalkınma Planı’ nda” eğitim alanında mevcut durum analizine, ilerideki seneler için amaçlara ve hedeflere dair bazı analiz ve planlamalara yer verilmiştir.¹³⁴ Bu planlamalara Ek-8’ de yer verilmiştir.

Onuncu Kalkınma Planı’ nda, eğitim hizmetleri alanında bazı tespitlerde bulunulmuştur. Eğitim alanında altyapı iyileştirmeleri yapıldığından, okullaşma oranının her okul kademesinde arttığından ve eğitimde fırsat eşitliği kapsamında, kız çocukları ile maddi yönden yoksun öğrencilere destekler verildiğinden söz edilmiştir. Bunlar dışında eğitimde taşınmalı eğitim sisteminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için çeşitli çalışmalar yapılmış, zorunlu eğitim süresi ile öğretmenlere yönelik verilen hizmet içi eğitim sayıları artırılmıştır.¹³⁵

Tablo 7: 2018 Yılı Eğitim ve Öğretim Olanakları

SEVİYE	OKUL	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ
Okul Öncesi	31 246	84 257	1 501 088
İlkokul	24 967	297 176	5 104 599
Ortaokul	18 745	339 850	5 590 134
Genel Lise	5 717	159 579	3 074 642
Mesleki ve Teknik Lise	4 461	145 511	1 117 229
Üniversite	206	163 054	7 560 371

Kaynak: MEB, Milli Eğitim İstatistikleri 2017/2018.

Günümüze gelecek olursak eğitim alanında belirlenen amaç ve hedeflere ulaşmak için yapılan birçok planlama sonrasında, eğitim ve öğretim olanaklarının, oldukça yüksek seviyelere geldiği görülmektedir. Tablo 6: 1923 Yılı Eğitim ve Öğretim Olanakları ve Tablo 7: 2018 Yılı Eğitim ve Öğretim Olanakları karşılaştırıldığında, bu gelişim açıkça görülebilmektedir.

Türkiye’ de nominal anlamda gerçekleşen tüm gelişmelere rağmen eğitim seviyesinin istenilen seviyede olduğu söylenemez. Bu görüşü, 2015 yılında yapılan

¹³³ Milliyet Blog, **9. Kalkınma Planı ve Eğitim**, 09.08.2008, <http://blog.milliyet.com.tr/9-kalkinma-planı-ve-egitim-2007-2013-/Blog/?BlogNo=119009>, (21.01.2019).

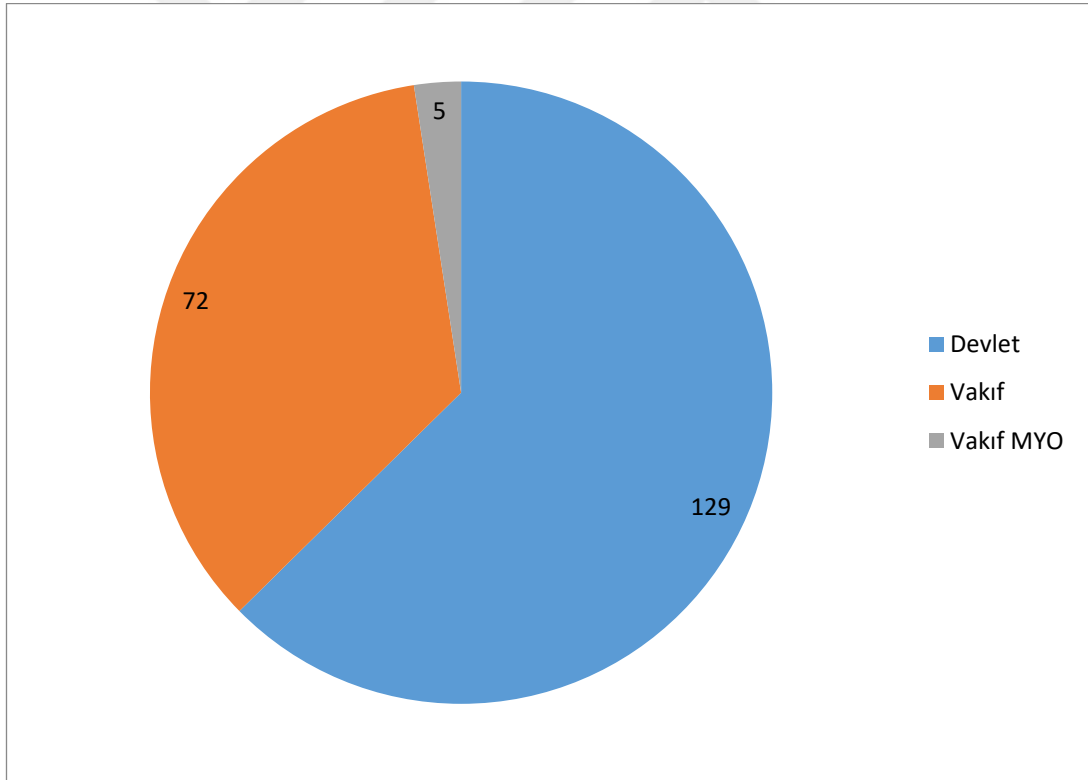
¹³⁴ Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**, Ankara, 2013, ss.30-33.

¹³⁵ Abdullah Damar, **10. Kalkınma Planında Eğitim**, 08.02.2015, <http://blog.milliyet.com.tr/10-kalkinma-planında-egitim/Blog/?BlogNo=489101>, (22.01.2019).

ve çalışmamızda ele alınan “Pisa Testi” verileri uluslararası alanda; 2019 yılında yapılan ve 2.390,188 adayın yarıştığı Yüksek Öğretim Kurumları Sınavı’ nda (YKS) yer alan Türkçe, Sosyal Bilgiler, Temel Matematik ve Fen Bilimlerinden oluşan Temel Yeterlilik Testi (TYT) sayısal istatistik verileri ise ulusal anlamda desteklemektedir. 2019 yılında yapılan YKS sonucunda Türkiye genelinde tüm adaylar 40 sorunun sorulduğu Türkçe testinden 14,673, 20 sorunun sorulduğu Sosyal Bilgiler testinden 6,687, 40 sorunun sorulduğu Temel Matematik testinden 5,672 ve 20 sorunun sorulduğu Fen Bilimleri testinden ise 2,243 net ortalama yaparak düşük seviyede bir başarı düzeyi yakalamışlardır.¹³⁶ Yükseköğretim öncesi eğitimin son basamağı olan bu sınavda elde edilen bu başarısızlık, elbette ki bazı eğitim politikalarını sorgulama gereği doğurmaktadır.

YKS sonrası öğrencilerin yerleştiği yükseköğretim ile ilgili istatistiki veriler ise, Şekil 1’ de gösterilmiştir.

Şekil 1: Türlerine göre Mevcut Üniversite Sayısı

Kaynak: Yükseköğretim Kurumu (YÖK), **Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi**, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, (26.01.2019).

¹³⁶ ÖSYM, **2019 YKS Sayısal Bilgiler**, <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2019/YKS/sayisalbilgiler18072019.pdf>, (21.07.2019).

Şekil 1' de YÖK verilerine göre Türkiye' de 2018-2019 eğitim öğretim dönemine ait devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri ve Vakıf Meslek Yüksek Okullarının (MYO) sayıları ayrı ayrı verilmiştir. Buna göre Türkiye' de 129 devlet üniversitesi (%62,6), 72 vakıf üniversitesi (%34,9) ve 5 vakıf MYO (%2,42) bulunmaktadır. Toplamda 206 adet üniversite mevcuttur.

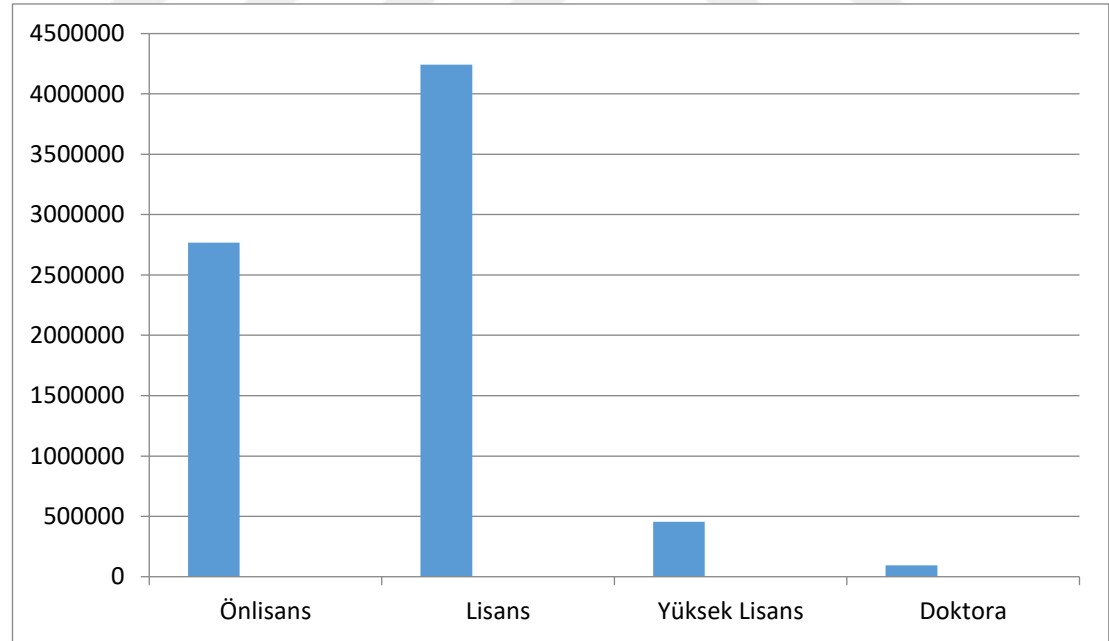
Tablo 8: Akademisyen Sayıları (2018-2019)

Profesör	Doçent	Doktor Öğretim Üyesi	Öğretim Görevlisi	Araştırma Görevlisi	TOPLAM
26058	15285	38787	35409	47515	163054

Kaynak: YÖK, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, (26.01.2019).

Tablo 8' e göre 2018-2019 dönemi içerisinde Türkiye' de halihazırda bulunan 206 adet üniversitede profesör, doçent, doktor öğretim üyesi, öğretim görevlisi ve araştırma görevlisi olmak üzere, toplamda 163.054 akademisyen mevcuttur.

Şekil 2: Öğrenim Düzeylerine göre Öğrenci Sayısı (2018-2019)

Kaynak: YÖK, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, (26.01.2019).

Şekil 2' de gösterilen, 2018–2019 YÖK verilerine göre; Türkiye' de 2.768,757 ön lisans, 4.241,841 lisans, 454.673 yüksek lisans, 95.100 doktora öğrencisi olmak üzere toplam üniversitelere kayıtlı öğrenci sayısı, 7.560,371' dir.

Kamu sektörünün ve özel sektörün eğitim hizmetleri alanında paylarını daha iyi anlayabilmek adına, ülkemizde yükseköğretim öncesi devlet okullarının ve özel okulların; okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim bazında, 2015-2016, 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim öğretim dönemleri için yayılımına Tablo 9’ da ayrı ayrı değinilmiştir.

Tablo 9: Türkiye’ de Yıllara göre Özel Öğretimin Okul ve Öğrenci Sayılarının Toplam İçindeki Payı

Öğretim Yılı	Eğitim Kademesi	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Özel Okulların Toplam Okullar İçindeki Payı	Özel Okullardaki Öğrenci Sayısının Toplam Öğrenci Sayısı İçindeki Payı
2015-2016	Toplam (Resmi+Özel)	61 201	15 714 748	-	-
	Okul öncesi (Resmi+Özel)	6 788	1 209 106	-	-
	İlkokul (Resmi+Özel)	26 522	5 360 703	-	-
	Ortaokul (Resmi+Özel)	17 342	4 873 431	-	-
	Ortaöğretim (Resmi+Özel)	10 549	4 271 508	-	-
	Özel Okul Toplamı	9 581	1 174 409	15,7	7,5
	Okulöncesi	3 714	191 670	54,7	15,9
	İlkokul	1 389	232 039	5,2	4,3
	Ortaokul	1 555	278 089	9,0	5,7
	Ortaöğretim	2 923	472 611	27,7	11,1

Tablo 9: Türkiye’ de Yıllara Göre Özel Öğretimin Okul ve Öğrenci Sayılarının Toplam İçindeki Payı (Devamı)

2016-2017	Toplam (Resmi+Özel)	63 151	15 949 131	-	-
	Okulöncesi (Resmi+Özel)	8 719	1 326 123	-	-
	İlkokul (Resmi+Özel)	25 479	4 972 430	-	-
	Ortaokul (Resmi+Özel)	17 878	5 355 546	-	-
	Ortaöğretim (Resmi+Özel)	11 075	4 295 032	-	-
	Özel Okul Toplamı	10 053	1 217 755	15,9	7,6
	Okul öncesi	4 630	201 396	53,1	15,2
	İlkokul	1 324	213 113	5,2	4,3
	Ortaokul	1 481	288 766	8,3	5,4
	Ortaöğretim	2 618	514 480	23,6	12,0
2017-2018	Toplam (Resmi+Özel)	65 564	16 298 425	-	-
	Okul öncesi (Resmi+Özel)	10 073	1 501 088	-	-
	İlkokul (Resmi+Özel)	24 967	5 104 599	-	-
	Ortaokul (Resmi+Özel)	18 744	5 398 932	-	-
	Ortaöğretim (Resmi+Özel)	11 780	4 293 806	-	-
	Özel Okul Toplamı	11 694	1 351 712	17,8	8,3
	Okul öncesi	5 218	236 355	51,8	15,7
	İlkokul	1 618	233 740	6,5	4,6
	Ortaokul	1 869	321 779	10,0	6,0
	Ortaöğretim	2 989	559 838	25,4	13,0

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2015/16, Örgün Eğitim 2016/17, Örgün Eğitim 2017/18.

Tablo 9' da yarı kamusal bir mal olan eğitim hizmetlerinin içerisinde ki özel sektörün payı, her kademedeki ve 3 eğitim öğretim yılı boyunca, Türkiye genelindeki oranlarıyla birlikte gösterilmektedir. Tabloya göre 2015-2016 dönemi için yükseköğretim öncesi özel okul sayısı 9.581 iken, devlet okulu sayısı ise 52.667 olup, özel okullar, tüm okul sayısının % 15,7' sini oluşturmaktadır. 2016-2017 döneminde, yükseköğretim öncesi özel okul sayısı 10.053 iken, devlet okulu sayısı 53.098 olup; özel okulların sayısı, tüm okulların sayısının %15,9' unu oluşturmaktadır. 2017-2018 döneminde ise; yükseköğretim öncesi özel okul sayısı 11.694 iken, devlet okulu sayısı 53.870 olup, özel okullar, tüm okul sayısının %17,8' ini oluşturmaktadır.

Tablo 9' da dikkat çeken bir başka önemli nokta da, okul öncesi eğitim kurumlarının sayısının, 2015-2016 döneminden 2017-2018 dönemine kadar yıldıan yıla sürekli bir şekilde, önemli ölçüde artış göstermesidir. Bunun yanında bir önemli nokta da özel okul öncesi eğitim kurumlarının, tüm okul öncesi eğitim kurumlarına oranının, 2017-2018 dönemi için %51,8 olmasıdır. Okul öncesi okullaşmada görülen özel sektörün katkısı, aslında tüm okul bazlarında özel sektörün vermesi gereken katkıya güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Tablo 9' un da incelenmesiyle görülen, Türkiye' de özel sektörün eğitim-öğretim hizmetlerine verdiği katkı kesinlikle yadsınamaz. Bunun yanı sıra, özel sektörün eğitim öğretim hizmetlerinde daha fazla paya sahip olması ise; eğitim hizmetlerinin kalitesinin artması için mutlak bir ihtiyaçtır.

Türkiye' de 5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında bazı teşvik edici uygulamalar söz konusudur. Bu teşvikler kurumlara yapılan teşvikler ve öğrencilere yönelik teşvikler olarak adlandırılabilir. Bu kapsamda kurumlara yapılan teşvikler şu şekilde sayılabilir:¹³⁷

- MEB, Eğitim Kampüsleri Projesi çerçevesinde, eğitim kurumlarının şehir dışına taşınmasıyla yemekhane, spor alanları, kütüphane vb. gibi yan alanlarla birlikte tam bir kampüs formatında faaliyete geçmeleri için çalışma başlatmış olup, özel sektör kaynaklarıyla oluşturulacak kampüslerin 20 yıllık kira süresi sonrasında kamuya devri planlanmıştır. Öncelikle İstanbul, İzmir, Adana, Kocaeli, Aydın, Şanlıurfa, Erzurum ve Muğla' da olmak üzere toplam 20 şehirde gerçekleştirilmesi hedeflenen projede, 2013 yılından bu yana fazla ilerleme kaydedilememiştir.

¹³⁷ Ayşe Betül Öztürk, **Özel Eğitim Sektörü**, Türkiye İş Bankası, Ocak 2018, s.31.

- Özel eğitimi destekleme kapsamında 2017 yılının şubat ayında yapılan bir düzenleme ile birlikte 2015 yılının eylül ayından önce dersane kapsamında bulunup özel eğitim kurumuna dönüşme taahhüdünde bulunan kurumlara yönelik kamu taşınmazları için 25 yıl bedelli irtifak hakkı ya da 10 yıllık kiralama desteği verilmiştir. 2018-2019 eğitim-öğretim dönemine kadar faaliyete geçmesi öngörülen söz konusu kurumlarda toplam öğrenci kontenjanının %10' una %100 ve %10' una da %50 burslu olarak eğitim verilmesi şartı koyulmuştur.
- Kar amacı olmayan ve Bakanlar Kurulu' nca vergi muafiyeti olan vakıf üniversitelerine yönelik 2017 yılının Temmuz ayında yapılan bir düzenleme ile kamu taşınmazları için 49 yıllığına bedelsiz irtifak hakkının verileceği açıklanmıştır.
- Ekonomi Bakanlığı' nın "Yurt Dışı Birim Desteği" çerçevesinde yükseköğretim kurumlarının yurt dışında açtıkları birimlerinin brüt kira giderleri belirli bir oranda ve belirli bir tutarı aşmayacak biçimde dört sene boyunca karşılanmakta, bu sayede yurt dışından ülkeye öğrenci getirmek isteyen kurumların oluşacak maliyetleri düşürülmeye çalışılmaktadır.
- MEB, çeşitli tertibatlar kullanmak zorunlu olduğundan genel liselere göre daha maliyetli olan özel meslek lisesi yatırımlarını iş gücü ihtiyacı sebebiyle desteklemektedir. 2017 yılının mart ayında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB) özel mesleki ve teknik liselerin kurulması adına bir protokol imzalamıştır. OSB' lerin içerisinde özel meslek liselerinin artırılmasını amaçlayan düzenleme çerçevesinde yaklaşık olarak 300 OSB içinde özel mesleki lise kurulması hedeflenmektedir.

Özel öğretim kurumlarına sağlanan teşvikler dışında ayrıca özel okullarda öğrenim gören ve görececek öğrenciler için verilecek eğitim ve öğretim desteği uygulamaları da söz konusudur. Türkiye' de 2018-2019 eğitim-öğretim yılı için özel okullarda öğrenim gören toplam 75.000 öğrenciye eğitim-öğretim desteği verilmiştir. Bu alanda verilen destek her kademe için Tablo 10' da gösterilmiştir.¹³⁸

¹³⁸ MEB, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, **5580 Sayılı Kanun Kapsamındaki Özel Okullarda Öğrenim Gören/Görececek Öğrenciler için Verilecek Eğitim ve Öğretim Desteği Uygulama e-Kılavuzu**, 2018, s.3.

Tablo 10: Eğitim ve Öğretim Desteği Verilecek Okul Türleri, Destek Tutarları ve Destek

No	Kurum Türü Adı	Destek Tutarları	Destek Verilecek Öğrenci Sayıları
1	Okul Öncesi	3.290,00	6.000
2	İlkokul	3.960,00	15.000
3	Ortaokul	4.610,00	15.000
4	Ortaöğretim	4.610,00	15.000
5	Temel Lise	3.960,00	24.000
Toplam			75.000

Kaynak: MEB, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, **5580 Sayılı Kanun Kapsamındaki Özel Okullarda Öğrenim Gören/Görecek Öğrenciler için Verilecek Eğitim ve Öğretim Desteği Uygulama e-Kılavuzu**, 2018, s.3.

Tablo 10' un yanı sıra MEB tarafından, 2014-2015 eğitim-öğretim döneminden itibaren özel okullara devam eden öğrencilere eğitim ve öğretim desteği ödemesi yapılmaktadır. Bu ödenekten yararlanan öğrenci sayısı ise toplamda, 2018 yılı itibari ile 520.000' i geçmiştir.¹³⁹

Türkiye' de özel okulların konjonktürel anlamda adeta ihtiyaç duyduğu nefesi alması adına 5 yıl boyunca süren, eğitim öğretim desteğine, 2019-2020 eğitim öğretim dönemi için gerek duyulmamıştır. Eğitim finansmanı alanında “Ödenek Yönteminden”, “Bütçe Yöntemine” geçen Türkiye, kaldırılan özel okul desteğini bütçeye aktaracak olup; bu alanda daha önceden destek gören özel okul öğrencileri ise; bir üst öğrenime geçene kadar desteklerini almaya devam edeceklerdir.¹⁴⁰

Özel öğretim kurumlarının yürüttüğü faaliyetler, Milli Eğitim Bakanlığı' nın izin ve denetimine tabidir. Ayrıca faaliyette bulunan kurumlar ve bu kurumların personelleri de Bakanlığın denetimi ve gözetimi altındadır. Yapılan denetimler kurumun özel yönetmeliği kapsamında değerlendirilir.¹⁴¹

2.1.2.5. 2019-2023 Arası Planlanan Dönem

Geleceğe dönük olarak 2019 ile 2023 yılları arasını kapsayan stratejik planlama, MEB tarafından 2018 yılının ekim ayında “Güçlü Yarınlar için 2023 Eğitim

¹³⁹ Hürriyet Eğitim, 22.05.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/ozel-okul-tesviki-alan-ogrenci-sayisi-520-bini-gecti-40844536>, (26.01.2019).

¹⁴⁰ Anadolu Ajansı, 22.05.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-ozel-ogretim-tesvik-kademeli-olarak-kaldirilacak/1304751>, 23.01.2019.

¹⁴¹ 5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 23.05.2018, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070214-1.htm>, 23.01.2019.

Vizyonu” adı altında bizzat hükümet tarafından açıklanmıştır. Bu vizyonda çeşitli alanlarda çeşitli hedefler konulmuştur. Bu alanlar ve hedefler, Tablo 11’ de gösterilmektedir.

Tablo 11: 2023 Eğitim Vizyonunda Alanlar ve Hedefler

Alanlar	Hedefler
ÖĞRENME ANALİTİĞİ ARAÇLARIYLA VERİYE DAYALI YÖNETİM	Hedef 1: Bakanlığın Tüm Kararları Veriye Dayalı Hale Gelecek Hedef 2: Okul Bazında Veriye Dayalı Yönetime Geçilecek
ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME	Hedef 1: Eğitim Kalitesinin Artırılması için Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri Etkinleştirilecek Hedef 2: Öğrencilerin Sosyal, Kültürel ve Sportif Etkinlikleri İzlenecek Hedef 3: Kademeler Arası Geçiş Sınavlarının Eğitim Sistemi Üzerindeki Baskısı Azaltılacak Hedef 4: Yeterlik Temelli Ölçme Değerlendirme Yapılacak
İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ ve YÖNETİMİ	Hedef 1: Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Mesleki Gelişimleri Yeniden Yapılandırılacak Hedef 2: İnsan Kaynağının Verimli Kullanılması ve Hakkaniyetli Bir Şekilde Ödüllendirilmesi Sağlanacak
OKULLARIN FİNANSMANI	Hedef 1: Finansman Yöntemleri Çeşitlendirilecek

Tablo 11: 2023 Eğitim Vizyonunda Alanlar ve Hedefler (Devamı)

TEFTİŞ ve KURUMSAL REHBERLİK HİZMETLERİ	Hedef 1: Kurumsal Rehberlik ve Teftiş Hizmetleri Yapılandırılacak
REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK	Hedef 1: Rehberlik Hizmetleri İhtiyaçlara Yönelik Olarak Yapılandırılacak
ÖZEL EĞİTİM	Hedef 1: Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilere Yönelik Hizmetlerin Kalitesi Artırılacak
ÖZEL YETENEK	Hedef 1: Özel Yeteneklilere Yönelik Kurumsal Yapı ve Süreçler İyileştirilecek Hedef 2: Özel Yeteneklilere Yönelik Tanılama ve Değerlendirme Araçları Daha İleri Seviyeye Taşınacak Hedef 3: Özel Yeteneklilere Yönelik Öğrenme Ortamları, Ders Yapıları ve Materyalleri Geliştirilecek
YABANCI DİL EĞİTİMİ	Hedef 1: Ülke Geneline Yabancı Dil Eğitimi, Seviye ve Okul Türlerine göre Uyarlanacak Hedef 2: Yeni Kaynaklar ile Öğrencilerin İngilizce Konuşulan Dünyayı Deneyimlemesi Sağlanacak Hedef 3: Yabancı Dil Eğitiminde Öğretmen Nitelik ve Yeterlilikleri Yükseltilecek

Tablo 11: 2023 Eğitim Vizyonunda Alanlar ve Hedefler (Devamı)

ÖĞRENME SÜREÇLERİNDE DİJİTAL İÇERİK ve BECERİ DESTEKLİ DÖNÜŞÜM	Hedef 1: Dijital İçerik ve Becerilerin Gelişmesi için Ekosistem Kurulacak Hedef 2: Dijital Becerilerin Gelişmesi için İçerik Geliştirilecek ve Öğretmen Eğitimi Yapılacak
ERKEN ÇOCUKLUK	Hedef 1: Erken Çocukluk Eğitim Hizmeti Yaygınlaştırılacak Hedef 2: Erken Çocukluk Eğitim Hizmetlerine Yönelik Bütünleşik Bir Sistem Oluşturulacak Hedef 3: Şartları Elverişsiz Gruplarda Eğitimin Niteliği Artırılacak
TEMEL EĞİTİM	Hedef 1: İlkokul ve Ortaokullar Gelişimsel Açıdan Yeniden Yapılandırılacak Hedef 2: Yenilikçi Uygulamalara İmkân Sağlanacak Hedef 3: Okullar Arası Başarı Farkı Azaltılarak Okulların Niteliği Artırılacak

Tablo 11: 2023 Eğitim Vizyonunda Alanlar ve Hedefler (Devamı)

ORTA ÖĞRETİM	Hedef 1: Ortaöğretimde Öğrencilerin İlgi, Yetenek ve Mizaçlarına Uygun Esnek Modüler Bir Program ve Ders Çizelgesi Yapısına Geçilecek Hedef 2: Akademik Bilginin Beceriye Dönüşmesi Sağlanacak Hedef 3: Okullar Arası Başarı Farkı Azaltılacak Hedef 4: Okul Pansiyonlarında Hizmet Standartları Oluşturularak Hizmet Kalitesi Artırılacak
FEN ve SOSYAL BİLİMLER LİSELERİ	Hedef 1: Fen ve Sosyal Bilimler Liselerindeki Öğretimin Niteliği İyileştirilecek Hedef 2: Fen ve Sosyal Bilimler Liselerinin Yükseköğretim Kurumlarıyla İş Birlikleri Artırılacak
İMAM HATİP ORTAOKULLARI ve LİSELERİ	Hedef 1: İmam Hatip Okullarının Müfredat, Ders Yapısı ve Dil Yeterlikleri İyileştirilecek Hedef 2: İmam Hatip Okulları ve Yükseköğretim Kurumları Arasında İş Birlikleri Artırılacak

Tablo 11: 2023 Eğitim Vizyonunda Alanlar ve Hedefler (Devamı)

MESLEKİ ve TEKNİK EĞİTİM	Hedef 1: Mesleki ve Teknik Eğitime Atfedilen Değerin Artırılması Sağlanacak Hedef 2: Mesleki ve Teknik Eğitimde Rehberlik, Erişim İmkanları Artırılacak Hedef 3: Yeni Nesil Müfredatlar Geliştirilecek Hedef 4: Eğitim Ortamları ve İnsan Kaynakları Geliştirilecek Hedef 5: Yurt Dışında Yatırım Yapan İş İnsanlarının İhtiyaç Duyduğu Meslek Elemanları Yetiştirilecek Hedef 6: Mesleki ve Teknik Eğitimde Eğitim-İstihdam-Üretim İlişkisi Güçlendirilecek Hedef 7: Yerli ve Milli Savunma Sanayinin İhtiyaç Duyduğu Nitelikli İnsan Gücü Yetiştirilecek
ÖZEL ÖĞRETİM	Hedef 1: Özel Öğretim Kurumlarına Yönelik Yönetim ve Teftiş Yapısının Etkililiği Artırılacak Hedef 2: Sertifika Eğitimi Veren Kurumların Niteliğini Artırmaya Yönelik Düzenlemeler Yapılacak
HAYAT BOYU ÖĞRENME	Hedef 1: Hayat Boyu Öğrenme Programlarına Yönelik Nitelik ve Erişim Artırılacak

Kaynak: MEB, **Eğitim Vizyonu Felsefesi Vizyonu**, 2018' den faydalanarak hazırlanılmıştır.

Türkiye’ de 2002 yılından 2019 yılına kadar geçen süre içerisinde eğitim sisteminde tam 16 kez değişiklik yapılması ve bununla birlikte, son 20 yılda başladığı eğitim sistemiyle eğitim sürecini tamamlayan hiçbir öğrencinin bulunmaması, eğitimde istenen başarının neden bir türlü yakalanamadığının bir ipucu olarak değerlendirilebilir. Türkiye’ nin gereklilikten midir ya da keyfiyetten midir bilinmez, neredeyse her yıl eğitim sisteminde değişikliğe gitmesi, eğitim alanında düzenlenen yapısal reformların oturmasını engellediği aşıkardır. Bu hususta 2023 Eğitim Vizyonu’ nun da, tekrardan revizyona uğramadan planlandığı gibi sürdürülebilmesi istikrar açısından büyük önem arz etmektedir.¹⁴²

Tablo 11’ de 2023 Eğitim Vizyonu’ nda oldukça önemli alanlarda, önemli hedefler koyulmuştur. Bu alanlardan “Okulların Finansmanı”, “Özel Öğretim” ve “Erken Çocukluk Dönemi” çalışmamızda vurgusu yapılan alanların, başında gelmektedir.

Eğitim hizmetlerinin sunumu için halihazırda kullanımda olan finansman yöntemlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, çalışmada ele alınan konulardandır. 2023 Eğitim Vizyonu’ nda yer alan “Okulların Finansmanı” alanına ait hedef şu şekildedir:

a) Finansman yöntemleri çeşitlendirilecek

Özel öğretim, eğitim hizmetlerinin yarı kamusal mal olmasından dolayı ihtiyaç duyulan bir sektördür. Bakanlığa bağlı olarak çalışmalarını sürdüren bu kurumlar açısından, 2023 Eğitim Vizyonu’ nda yer alan “Özel Öğretim” alanına ait hedefler şu şekildedir:

a) Özel öğretim kurumlarına yönelik yönetim ve teftiş yapısının etkililiği artırılacak

b) Sertifika eğitimi veren kurumların niteliğini artırmaya yönelik düzenlemeler yapılacaktır

Anne Çocuk Eğitim Vakfı’ nın (AÇEV) 2017 yılında yayınladığı “Türkiye’ de 0-6 Yaş Çocuğun Durumu” raporuna göre 0-8 yaş arası çocukluk dönemini kapsayan “Erken Çocukluk Dönemi”, 2023 Eğitim Vizyonu’ nda kendisine yer bulan alanlardan biridir. Raporda çocuklara, bu hassas dönemde verilecek kaliteli bir okulöncesi eğitimin, çocukların dönemsel gelişimlerinin destekleyeceğinden ve çocuklar arasındaki sosyoekonomik farklılıkların azalmasıdaki kilit rolünden bahsedilmiştir.¹⁴³

¹⁴² EURONEWS, (23.05.2019), <https://tr.euronews.com/2019/05/23/egitim-sistemi-sil-bastan-2002-den-beri-16-kez-degisen-yeni-modelde-ne-var>, 25.05.2019.

¹⁴³ AÇEV, **Türkiye’ de 0-6 Yaş Çocuğun Durumu Bilgi Notu**, 2017, s.15.

Türkiye’ deki okulöncesi eğitim kurumlarının yaklaşık olarak %80’ i MEB’ e bağlı kamu kurumları iken %20’ lik kısım ise MEB tarafından işletilmesine izin verilmiş özel öğretim kurumlarıdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’ nın izniyle işletilen özel öğretim kurumları, iş yerlerine bağlı olarak faaliyet gösteren kreşler, Belediyeler ile Diyanet İşleri Başkanlığı’ na bağlı faaliyet gösteren kreşler de özel öğretim kurumları kapsamında yer alır.¹⁴⁴

Türkiye’ de 3-5 yaş arasında okulöncesi eğitimde brüt okullaşma oranı, 2016-2017 eğitim öğretim döneminde %41,16 iken, 2017-2018 eğitim öğretim döneminde ise %44,73’ e yükselmiştir.¹⁴⁵ Türkiye’ nin GSYH bakımından kendisi ile benzer ülkeler olan Şili, Meksika ve Bulgaristan gibi ülkelerde ise bu oran sırasıyla: %119,8, %103,2 ve %87,1’ dir. Türkiye’ de bu oranın bu kadar düşük olmasının nedeni okulöncesi eğitimden yararlanmak isteyen ailelerin ödeyebilecekleri ücret düzeyinin, bu kurumların talep ettiği ücretten düzeyinden düşük olmasıdır. Bir başka deyişle, Türkiye’ de okulöncesi eğitim kurumlarının ücretleri genel olarak, ödenebilirlik seviyesinin üzerindedir. Yoksul ailelerin bu sebeple okulöncesi eğitimden faydalanma düzeyi oldukça düşüktür. Hane halkı gelir seviyesine göre en düşük düzeydeki %20’ lik kısmın yalnızca %18,2’ si bu kurumlardan faydalanabilmekte iken; en yüksek gelirli %20’ lik kısmın ise, %55,1’ lik kısmı faydalanabilmektedir.¹⁴⁶

Okulöncesi eğitim kurumlarının öncelikle kişilere, daha sonra aileye ve çevreye, en son olarak da topluma yaydığı pozitif dışsallıkların önemi günümüzde yeterince anlaşılmıştır. Günümüzde okulöncesi eğitim kurumlarının sayısı günden güne, hem dünyada hem de Türkiye’ de, değerinin daha çok anlaşılması ve çalışan anne oranının artması gibi sebeplerden dolayı, artmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarının, çocukların beyinsel ve sosyal gelişimini tamamlamalarına yardımcı olması, aile dışında kaliteli eğitim alma imkanı doğurması ve özellikle düşük gelirli ailelerin çocuklarının da katılımıyla desteklenecek bir okulöncesi eğitim yapısı içerisinde, toplumsal eşitliğin artmasını sağlaması bu kurumlara verilen önemin sebebini gösteren durumlardandır.¹⁴⁷ Bu önemin farkında olan Türkiye de 2023 Eğitim Vizyonu’ nda yer alan “Okulöncesi Eğitim” alanında bazı hedefler belirlemiş olup bu hedefler şu şekildedir:

- a) Erken çocukluk eğitim hizmeti yaygınlaştırılacak

¹⁴⁴ AÇEV, s.15.

¹⁴⁵ MEB, **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/2018**, s.1.

¹⁴⁶ AÇEV, s.16.

¹⁴⁷ TÜSİAD, **Doğru Başlangıç**, Türkiye’ de Okul Öncesi Eğitim, 2005, s.45.

- b) Erken çocukluk eğitim hizmetlerine yönelik bütünsel bir sistem oluşturulacak
- c) Şartları elverişsiz gruplarda eğitimin niteliği artırılacak

2.2. TÜRKİYE’ DE EĞİTİM HİZMETLERİNİN FİNANSMANI

Bu bölümde, Türkiye’ de cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası olmak üzere iki ayrı bölümde eğitim hizmetlerinin finansman yapısına değinilecektir. Ayrıca toplam eğitim bütçesini meydana getiren MEB, Yükseköğretim Kurumu (YÖK) ve Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) gibi kurumların bütçeleri de ayrı ayrı incelenecektir.

Eğitimin kalitesini etkileyen birçok faktör mevcuttur. Bunlardan bir tanesi de eğitime sağlanan finansal destektir. Ekonomik olarak gelişmek ve gelişmiş insan kaynağı sağlamak, eğitim ve ekonominin birlikte harmanlanmasıyla oluşabilmektedir.¹⁴⁸Devletler, eğitime ayırdıkları bütçe miktarına paralel olarak, vatandaşlarının kalitesini ve verimini de yükselttiğinden dolayı, dolaylı olarak ülke ekonomisini de güçlendirmektedir.¹⁴⁹

Türkiye’ de eğitim hizmetlerinin finansmanı devlet eliyle çeşitli kurumlar tarafından sağlanmaktadır. Devlet eğitim alanında özellikle son yıllarda büyük yatırımlar yapmaktadır. Keza Ekonomi ve Maliye ve Hazine Bakanı Berat Albayrak, 2019 yılı bütçesi içerisinde, tıpkı önceki senelerde olduğu gibi en büyük payın yine eğitim alanına ayrılacağını açıklanmıştır. Bu açıklamaya göre toplam vergi gelirlerinin %21’ i eğitim harcamalarına aktarılacak olup, toplamda 161 milyar TL değerinde eğitime kaynak ayrılmış olacaktır.¹⁵⁰

2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Türk Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı

Osmanlı Devleti’ nde batılılaşma öncesi dönem sayılan klasik dönemde, vakıflar tarafından yönetilen eğitim hizmetlerinin, II. Mahmut ile birlikte, devlet tarafından yönetilmesi düşüncesinin benimsenmeye başlandığından bahsetmiştik. Buna paralel olarak klasik dönem Osmanlı Devleti’ nde eğitim hizmetlerinin

¹⁴⁸ Mahmut Tezcan, **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara, 1985, s.92.

¹⁴⁹ MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, **Türk Eğitim Sistemi ve Ortaöğretim**, (Ed. Ercan Türk), 2015, s.101.

¹⁵⁰ Gazete Vatan, 10.12.2018, <http://www.gazetevatan.com/bakan-berat-albayrak-meclis-te-konusuyor-1225454-ekonomi/>, (27.01.2019).

finansmanı vakıflar tarafından sağlanırken, modernleşme sonrası eğitim hizmetlerinin finansmanının ise, devlet eliyle yürütülmeye başlandığı görülmektedir.

Osmanlı Devleti' nin kuruluşundan 18. yüzyıla kadar geçen dönemde, halkın doğrudan eğitim gördüğü ve devlet tarafından finansörlüğünün sağlandığı bir eğitim yapısı mevcut değildi. Halka yönelik olarak faaliyet gösteren eğitim kurumlarının maddi ihtiyaçları vakıflar, hayırseverler ve bölge halkının maddi destekleri ile sağlanabilmektedir. 18. yüzyıldan sonra ise Osmanlı Devleti finansal gücünü, tekke ve zaviyelere, medreseler ile sübyan mekteplerine maddi destek vererek doğrudan göstermeye başlamıştır.¹⁵¹

Cumhuriyet Öncesi Türk Eğitim Hizmetlerinin Sunumu konusunda değindiğimiz Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Osmanlı Devleti' nin son zamanlarında batılılaşmanın da etkisiyle, hem eğitim sistemi hem de eğitim sisteminin finansmanı ile ilgilenmiştir.¹⁵²

Tanzimat ile birlikte, 1 Eylül 1869 tarihinde, Fransa Eğitim sisteminin izlerini taşıyarak yürürlüğe giren Nizamname, 198 maddelik temel bir çalışma olmuş ve Türkiye Cumhuriyeti' nin kuruluşuna kadar yürürlükte kalmıştır. Bu düzenleme II. Abdülhamit Dönemi'nde eğitimin kurumsal ve kitlesel gelişimi açısından önem taşımıştır. Nizamname' nin 1. Maddesi iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm: "Mekatib-i Umumiye olup gözetimi ile komutası devlete aittir" şeklindedir. İkinci bölüm ise: "Mekatib-i Hususiye olup sadece gözetimi devlete, kurulumu ile idaresi ise şahıslara ya da cemaatlara aittir" şeklindedir. Bu husustan şu anlam çıkmaktadır ki: Eğitim hizmetlerinin sunumunda ve finansmanında devletin yanı sıra özel kişi ve kuruluşlarda söz sahibi olabilmektedir. Nizamname' de eğitim hizmetlerinin finansmanı ile ilgilenen bir diğer madde olan dördüncü maddesi ise: "Sıbyan mekteplerinin kurulumu, düzenlenmesi muallimlerin ücretleri ve maarif-i sairesi mahalle ve köylerde bulunan cemaatlerin heyeti umumiyesi tarafından tesviye olunacaktır" şeklindedir. Bu hususta ilköğretimin finansmanında cemaatlerin etkili ve sorumlu olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.¹⁵³

19. yy' de Fransa' da başlayan "Milli Eğitim Hareketi" ile birlikte diğer Avrupa devletleri de bu harekettten etkilenmiştir. Osmanlı Devleti' nde de 1882 yılında devlet finansörlüğünde ücretsiz olan ilkokul, ortaokul ve üniversiteden oluşan üç aşamalı öğretim sistemi kurulmuştur. 20. yy. ile birlikte demokrat Avrupa okulları karşısında,

¹⁵¹ Milliyet Blog, **Osmanlı Döneminde Eğitim Sistemi-6: Halk Mektepleri**, 20.04.2015, <http://blog.milliyet.com.tr/osmanli-donemi-nde-egitim-sistemi---6---halk-mektepleri-/Blog/?BlogNo=496605>, (27.01.2019).

¹⁵² MEB, (Doküman), (27.01.2019).

¹⁵³ Soydan, s.57.

vakıflar tarafından finanse edilen ve bundan dolayı vakıflarca yönetilen klasik dönem Osmanlı Devleti' nin okulları da, büyük bir değişime uğramıştır.¹⁵⁴

2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Türk Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı

Türkiye Cumhuriyeti resmen kurulmadan önce milli mücadele döneminde (1920-1922) ve cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılında, kamu harcamaları için yıllık bütçe oluşturulamamış; altı aylık periyotları kapsayan geçici bütçeler oluşturulmuştur. O yıllarda kamunun toplam gider bütçelerini ve eğitimin bu bütçeler içerisinde ne kadar paya sahip olduğunu anlamak için Tablo 12' nin incelenmesinde fayda vardır.¹⁵⁵

Tablo 12: Cumhuriyet Öncesi 1920-1923 Dönemi, Toplam Gider ve Maarif Vekaleti Bütçeleri

Yıllar	Toplam Gider Bütçesi		Maarif Vekaleti Bütçesi	
	TL	Pay (%)	TL	Pay (%)
1920	63.018.357	100	577.061	0,91
1921	82.162.190	100	504.063	0,61
1922	100.974.541	100	432.245	0,42
1923	112.673.579	100	2.753.461	2,44

Kaynak: İhsan Güneş, **Birinci TBMM' nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Tablo 12' de 1920-1923 yılları arasında toplam kamu harcamaları ile Maarif Vekaleti¹⁵⁶ bütçesine ayrılan miktarlar ve paylar belirtilmiştir. Burada, toplam gider bütçesinin 1920' den 1923' e kadar düzenli olarak ve toplamda yaklaşık 2 kat arttığı görülmektedir. Buna karşın Maarif Vekaleti bütçesi 1920' de %0,91 iken 1921' de %0,61' e 1922 yılında ise %0,44' e düşmüştür. Kurtuluş mücadelesinin verildiği ve bağımsızlık çabalarının sürdüğü bu dönemde eğitim alanında yapılan harcamaların düşüş sebebi, bütçenin daha çok savunma giderlerine aktırılmasıdır. Nitekim cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında bu oran yaklaşık 6 kat artmış ve %2,44' e çıkmıştır.

¹⁵⁴ Hidayet Yavuz Nuhoglu, **Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim**, Milletlerarası Kongresi Tebliği, İstanbul, 2001, ss.92-93.

¹⁵⁵ Saide Ayvaz ve Mustafa Şahin, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bütçeleri**, International Journal of Human Sciences, Cilt: 11, Sayı: 1, 2014, s.306.

¹⁵⁶ MEB' in 1960' lara kadar kullanılan eski adı.

Genç Türkiye Cumhuriyeti' nin Atatürk önderliğinde, kuruluşundan 1938 yılına kadar, eğitim alanına ne kadar finansal kaynak ayrılabilildiğini ve bütçe içerisinde eğitime ne oranda yer verebildiğini daha iyi anlamak için, Tablo 13' ün incelenmesinde fayda vardır.

Tablo 13: Cumhuriyet Sonrası 1924-1938 Atatürk Dönemi, Maarif Vekaleti Bütçeleri

Yıllar	Başlangıç Ödenekleri	Bütçe Payı %	Harcama	Bütçe Payı %
1924	6.877.626	4,4	6.178.406	4,4
1925	7.742.508	3,9	7.518.436	3,5
1926	7.478.106	3,6	7.054.436	3,7
1927	6.158.930	2,8	7.541.526	3,4
1928	6.615.804	2,6	9.605.503	4,2
1929	8.100.009	3,2	9.316.813	3,7
1930	8.199.709	3,2	9.710.713	3,9
1931	6.593.749	3,0	7.967.105	3,3
1932	6.064.875	3,0	7.195.324	3,0
1933	6.528.327	3,2	10.004.433	3,9
1934	8.710.995	4,0	9.681.316	3,6
1935	9.058.540	3,9	10.697.138	3,5
1936	10.270.690	4,1	11.260.905	3,6
1937	12.229.371	4,3	14.289.181	3,9
1938	14.670.130	4,7	17.356.652	4,6

Kaynak: Maliye ve Gümrük Bakanlığı (MGB), **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleştirmeleri (1924-1991)**, Ankara, 1992.

Tablo 13' de, Atatürk önderliğinde kıt kaynaklarla optimal sonuçları alabilmek adına, en verimli politikaları üretmeye çalışmakta olan Türkiye Cumhuriyeti' nin, kuruluşundan itibaren ilk 15 yılda, eğitim alanında önemli yatırımlar yapmaya çalıştığı görülmektedir. Tabloda ayrıca 1928 yılı ile birlikte harcama kaleminin önceki yıllara göre, bir anda sıçramış olması dikkat çekmektedir. Bunun sebebi, 1 Kasım 1928' de yeni harflerin kabulünden sonra ülke genelinde okur-yazar oranını artırmak için kurulmuş olan millet mektepleri için, gerekli olan ödenek ihtiyacının karşılanmaya çalışılmasıdır. Ayrıca bu dönem sonrasında (1929 yılında ve takip

eden yıllarda) göze çarpan önemli düşüşün sebebi, Büyük Buhran' ın eğitim harcamalarına verdiği zarar olarak anlamlandırılması da mümkündür.

Atatürk sonrası dönemde İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçilmiş ve II. Dünya Savaşı' nın gölgesinde, eğitim alanında yapılan yatırımlar savaş çanlarına rağmen sürmüştür. Bu yıllarda savaşa katılmasa da, kamu harcamalarının büyük oranı savunma harcamalarına ayrılmış ancak, eğitim harcamaları da yıldan yıla devam eden artışını sürdürmüştür. Tablo 14' de Atatürk sonrası İsmet İnönü döneminde Maarif Vekaleti bütçelerinin yıldan yıla ödenekleri, harcamaları ile bütçedeki paylarına yer verilmiştir.

Tablo 14: Atatürk Sonrası 1939-1950 İsmet İnönü Dönemi, Maarif Vekaleti Bütçeleri

Yıllar	Başlangıç Ödenekleri	Bütçe Payı %	Harcama	Bütçe Payı %
1939	16.164.400	4,7	18.653.232	3,7
1940	17.796.167	5,0	20.068.417	3,0
1941	19.452.261	4,8	25.078.377	3,5
1942	28.533.434	5,4	38.603.711	3,4
1943	43.128.934	6,5	58.958.851	4,5
1944	62.504.584	5,3	74.915.875	5,3
1945	51.012.927	6,8	52.821.524	6,5
1946	97.300.428	7,8	111.033.275	8,3
1947	100.716.321	6,8	106.204.770	5,3
1948	106.497.248	6,4	163.330.669	8,7
1949	165.732.843	9,4	196.716.986	9,4
1950	176.444.347	9,3	184.726.405	9,0

Kaynak: MGB, 1992.

Tablo 14' e göre 1939-1950 yılları arasında eğitim alanında başlangıç ödemeleri ve harcamalar sürekli artan bir seyir izlemiştir. II. Dünya Savaşı' nın yaşandığı, dünyada fakirlik ve sefalet olarak savaşın etkisinin hissedildiği yıllarda (1939-1945) dahi, eğitim alanında gerçekleşen ödenek ve harcama artışları dikkat çekmiştir. Özellikle 1946 yılında, önceki yıllara nazaran görülen büyük sıçrama, bu dönemde dikkat çeken gelişmelerden bir diğeridir.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Ayvaz ve Şahin, s.309.

1950 yılında Demokrat Parti iktidara geldiğinde, devletin genel bütçesi 1 milyar 487 milyon liraydı. Bunun yanında eğitime ayrılan miktar, Tablo 14' de de görüldüğü üzere 176 milyon idi. Demokrat Parti' nin darbe ile iktidardan indirildiği, 27 Mayıs 1960' da, devletin genel bütçesi 7 milyar 281 milyon lira olup; genel bütçeden eğitime ayrılan miktar ise, 981 milyon lira olmuştur. Bu miktar genel bütçenin yaklaşık %13' üne tekabül etmiştir.¹⁵⁸

27 Mayıs askeri 1960 darbesi sonrasında oluşan sivil hükümetler döneminde (1963-1967 yılları arasında) Türkiye' de eğitim yatırımlarının planlaması Tablo 15' de gösterilmiştir.

Tablo 15: 1963-1967 Yılları Arasında Eğitim Yatırımları

Yıllar	1963	1964	1965	1966	1967	Toplam
(Milyon TL)	660,0	783,0	795,0	836,0	1153,0	1227,0

Kaynak: DPT, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1963, s.453.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı' nda eğitim yatırımlarının maliyetlerine vurgu yapılmış ve okulların ilk yapım ve donatım tesis maliyetlerinin oldukça yüksek olduğuna, bu yüzden maliyet azaltıcı tedbirler alınması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu tedbirlere ise şunlardır:¹⁵⁹

1. Bölgelerin ve eğitim kademelerinin kendi özelliklerine göre en uygun okul tipleri ve okulların standardizasyonu ile ilgili konularda yetkin bir organ kurulacaktır.
2. Elverişli alanlarda halkın okul inşaatlarına katılma isteği değerlendirilecektir.
3. Okul inşaatlarının bir inşaat döneminde uzatılmadan bitirilebilmesi adına tüm mali ve hukuki tedbirler alınacaktır.

İkinci Kalkınma Planı' nda yer alan (1968-1973 yılları arasında) Türkiye' de eğitim yatırımlarının planlaması Tablo 16' da gösterilmiştir.

¹⁵⁸ Yusuf Ekinci, **Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Millî Eğitim (1920–1994)**, Takışık Web Ofset Tesisleri, Ankara, 1994.

¹⁵⁹ DPT, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1963, s.458.

Tablo 16: 1968-1973 Yılları Arasında Eğitim Yatırımları

Yıllar	1968	1969	1970	19671	1972	Toplam
(Milyon TL)	1237,8,	1310,8	1457,1	1747,0	1747,3	7500,0

Kaynak: DPT, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1968, s.178.

Tablo 16’ da 1968 ile 1973 yılına kadar olan eğitim yatırımlarının miktarları gösterilmiştir. Türkiye 1970’ li yılların başında bir vergi reformu gerçekleştirmiştir. 1970’ te çıkarılan Finansman Kanunu, kamu kesimi gelirlerini arttırmıştır. Buna paralel olarak bu kanunun kamu maliyesi üzerindeki pozitif etkisi 1979 yılına kadar sürmüştür.¹⁶⁰

Üçüncü Kalkınma Planında, Birinci ve İkinci Kalkınma Planları’ nda, eğitim yatırımlarının gelişimi Tablo 17’ de gösterilmiştir.

Tablo 17: Birinci ve İkinci Planda Mahalli İdareler Hariç Kamu Eğitimi Yatırımları (Milyon TL)

Yıllar	Hedef	Program	Açık
1963	1129,1	1184,4	+66,3
1964	1269,5	1301,7	+32,4
1965	1236,8	1189,4	-47,4
1966	1228,6	1311,8	+83,2
1967	1073,0	1484,3	-88,7
1968	1825,7	1 654,5	-271,2
1969	2030,3	1592,9	-446,4
1970	2266,9	1 027,7	-739,2
1971	2717,9	1 389,9	-1328,0
1972	2718,4	1 528,2	-1190,2

Kaynak: DPT, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)**, 1972, s.716.

Tablo 17’ de 1963-1972 yılları arasında eğitim alanında planlanan yatırımlar ile gerçekleşen yatırımlar arasında farklar meydana geldiği ve koyulan hedeflerin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği görülmektedir. Bu başarısızlığın nedenleri ise; yatırımların planlanan hedeflerden sapması, programlarda tespit edilen maliyet sınırları içerisinde gerçekleşememesi ve programlanan belirlenen sürede tamamlanmaması olarak sayılabilir. Ayrıca 1970-1980 li yılların ekonomik anlamda

¹⁶⁰ Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu**, Ezgi Kitapevi, Bursa, Ocak 2011, s.169

Türkiye için en bunalımlı yıllar olması ve 1973 yılında gerçekleşen Petrol Krizi' nin de bu bunalımı zirveye çıkarması, hedeflere ulaşılamamasının ana sebeplerindendir. Nitekim yatırımların istenilen sürede bitirilememesi bir yana, yatırım amaçlı birçok tesis yarım kalarak açılamamış, açılrsa dahi cari giderlerin karşılanamamasından dolayı işletilememiştir.¹⁶¹

1980 sonrası dönemde dünya, ekonominin devlet kontrolünde olması gerekliliğini ifade eden Keynesyen Yaklaşımdan uzaklaşıp, serbest piyasayı, ekonominin daha az devlet müdahalesine maruz bırakılmasını ve özel sektörün ekonomideki payının artırılması gerekliliğini ifade eden Neoliberal Politika' ya yakınlaşmıştır.¹⁶²

Dünya genelinde yaygınlaşan liberal politikalar ışığında, büyük ekonomik sıkıntılar yaşayan Türkiye' de de 24 Ocak 1980 tarihinde alınan ekonomik kararlar ile ekonominin dengesinin sağlanabilmesi adına, bazı tedbirler alınmaya çalışılmıştır.¹⁶³

Tablo 18: Toplam Eğitim Bütçesi Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (1980-2000)

Yıllar	GSYH (Bin TL)	1998 Fiyatlar ı ile GSYH (%)	MEB Bütçesi Harcama (Bin TL)	YÖK + Üniversite Bütçeleri Harcama Toplamı (Bin TL)	Toplam Kamu Eğitim Bütçesi (Bin TL)	Toplam Kamu Eğitim Bütçesini n GSYH' ye Oranı
1980	7.031,2	-2,4	121,1	32	153,1	2,2
1985	47.176,9	4,2	506,2	168	674,2	1,4
1990	528.369,4	9,3	9.988,2	2.855	12.843,2	2,4
1995	10.434.646,6	7,2	152.612,4	58.189	210.801,4	2,0
2000	166.658.021,5	6,8	3.460.791,9	1.256.307	4.717.098,9	2,8

Kaynak: Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <https://www.muhasibat.gov.tr/> ve Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.bumko.gov.tr/> kaynaklarından yararlanılmıştır. (26.01.2019).

¹⁶¹ DPT, (1973-1977), ss.715-716.

¹⁶² Özlem Eştürk, **Türkiye' de Liberalizm: 1983-1989 Turgut Özal Dönemi Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay, Temmuz 2006, s.18.

¹⁶³ Salih Köse, **24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları Çerçevesinde Yapılan Hukuki ve Kurumsal Düzenlemelerin Mukayeseli Analizi**, DPT Yayını, Temmuz 2000, s.28

Tablo 18' de toplam eğitim harcamalarının 1980-2000 yılları arasında, merkezi yönetim bütçesi içerisindeki yeri gösterilmiştir. 1980 yılında eğitim harcamalarının kamu bütçesi içerisindeki oranı %13 iken bu oran 1989 yılına kadar azalma eğilimi göstermiştir. Bu azalmanın en önemli sebeplerinden bir tanesinin, 24 Ocak Kararlarının uygulanması olduğu düşünülebilir. Eğitim harcamalarının kamu bütçesi içerisindeki oranının en yüksek olduğu dönem ise, 1990-1993 yılları arası dönemdir. 1989 yılında yapılan seçimler ve o yıl içerisinde kurulan yeni üniversitelerin de etkisiyle bu oran %19 civarı olarak ölçülmüştür. İzleyen yıllarda eğitim harcamalarının kamu bütçesi içerisindeki oranları tekrar düşüş eğilimine girerek, 1995 yılında %12,2 ve 2000 yılında ise, %10,1 olarak ölçülmüştür. Bu azalışlar, Türkiye' de yaşanan ekonomik krizler ve darboğazlar esnasında, bütçe içerisinde var olan harcama kalemleri arasında, doğrudan eğitim harcamalarının kısılması yoluna gidildiğini bize göstermektedir.¹⁶⁴

2000' li yıllara girilirken eğitim sisteminde var olan problemlerin çözülememesinin esas sebebinin, kaynak yetersizliği olduğu düşünülmekteydi. Elde olan yetersiz kaynaklar ile tüm topluma eğitim sunma çabası (özellikle zorunlu ilköğretim) doğal olarak eğitimin kalitesini düşürüp, verilen eğitim hizmetini yetersiz bırakmaktaydı. Eğitimin kalitesi konusunda yaşanan sorunlar neticesinde yapılan eğitim yatırımları, ekonomik kalkınmada gerçekleşmesi beklenen artış oranını da beklentilerin altında bırakmıştır. Oysaki küreselleşen dünya üzerinde ülkelerin birbirlerine karşı en büyük tehditlerinin iyi yetiştirilmiş insan gücü olduğunu düşünürsek, bu durum Türkiye için belki de birçok sorunun ana sebebi idi.¹⁶⁵

Türkiye' de birçok ülkede olduğu gibi temel eğitim ve ortaöğretim bir kamu hizmeti olarak kabul edilmekte ve bu yüzden vatandaşlara ücretsiz olarak sunulmaktadır. Türkiye' de eğitim hizmeti temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde tamamen devlet tarafından finanse edilmektedir. Eğitim harcamaları, devletin en önemli sosyal harcamalarından biridir. Eğitim harcamalarının topluma yaydığı toplumsal ve ekonomik getiriler oldukça olumludur. Yükseköğretimde ise katkı payı ve harçlar, yükseköğretimin finansman kaynakları arasında sayılmakta olduğundan, bu hizmetin tamamen devletin finansörlüğünde gerçekleştiği söylenemez. Ülkenin kalkınmasında ve ekonomik büyümesinde önemli bir yapı taşı olan eğitime yapılan kamu harcamaları, birer yatırım harcaması olarak görülmektedir. Eğitimin belirli bir

¹⁶⁴ Düriye Toprak, Serpil Ağcakaya ve Hüseyin Gül, **Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye'de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 31, Sayı: 1, 2016, ss.141-142.

¹⁶⁵ DPT, (2007-2013), s.7.

zümreye değil, toplumun tüm kesimine yayılabilmesi, fırsat ve imkan eşitliği tanınması, ekonomik kalkınma ve büyüme adına olmazsa olmazdır. Devletin eğitim harcamaları alanında yaptıkları ya da yapmadıkları daha sonrasında olumlu ya da olumsuz olarak mutlaka netice verir.¹⁶⁶

Günümüze gelecek olursak Türkiye’ de eğitim hizmetlerinin finansmanını karşılayan başlıca kurumlar başlıca MEB, YÖK ve üniversitelerdir.¹⁶⁷ 2017 ve 2018 yıllarında bu kurumlarda fonksiyonel anlamda yapılan giderler Tablo 19’ da gösterilmiştir.

Tablo 19: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017 (Milyon TL)

Ödenek Türü	MEB Bütçesi		YÖK + Üniversiteler Bütçesi	
	2017	2018	2017	2018
Personel Giderleri	58 552 662 000	63 503 243 000	14 484 562 000	16 126 506 000
Sosyal Güvenlik Kurumu Devlet Primi Giderleri	8 926 306 000	9 785 948 000	2 233 047 000	2 444 056 000
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	8 106 505 000	8 693 097 000	3 174 955 000	3 227 989 000
Cari Transferler	2 202 960 000	2 784 739 000	585 143 000	745 070 000
Sermaye Giderleri	7 237 121 000	7 737 121 000	5 142 743 000	5 217 742 000
Sermaye Transferleri	23 030 000	24 504 000	-	-
Toplam	85 048 584 000	92 528 652 000	25 620 450 000	27 761 363 000

¹⁶⁶ Eğitimciler Birliği Sendikası, **Eğitime Bakış 2016 İzleme ve Değerlendirme Raporu**, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Sayı: 68, Eylül 2016, s.229.

¹⁶⁷ Yüksek Teknoloji Enstitüleri bütçeleri, üniversiteler bütçesine dahil edilmiştir.

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/2018.**

Tablo 19' a göre 2017 ve 2018 yıllarında Türkiye' de MEB, YÖK ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri bünyesinde yapılan eğitim harcamalarında en büyük pay personel giderlerine yapılmıştır. MEB' in eğitim harcamaları içerisindeki personel giderleri, toplam giderlerin %68' ini, YÖK ve üniversitelerin içerisinde yer alan personel giderleri ise; toplam giderlerin %59' unu oluşturmuştur. Hem MEB hem de YÖK ve üniversitelerin toplam bütçeleri, 2017 yılından 2018 yılına geçildiğinde, artış göstermiştir.

Tablo 20: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017 (Milyon TL)

Eğitim Kademesi	Yıl	Toplam Eğitim Harcamaları ¹⁶⁸	Toplam Devlet Harcamaları			Toplam Özel Harcamalar				Uluslararası Kaynaklar	Devletten Hane Halkına Transferler
			Merkezi	Yerel	Toplam Devlet ¹⁶⁹	Hane halkları	Özel-Tüzel Kişilik	Toplam Özel ¹⁷⁰	Özelden Hane Halkına Transfer		
Toplam	2011	77 308	57 707	1 603	59 309	13 782	8 123	21 551	354	264	3 816
	2012	93 041	67 290	2 093	69 383	18 230	10 258	28 015	474	298	4 655
	2013	106 041	76 285	2 939	79 224	19 433	12 555	31 541	447	470	5 195
	2014	122 741	89 313	1 361	90 674	23 613	14 416	37 480	548	450	5 863
	2015	135 249	100 498	1 114	101 612	24 832	15 927	40 149	610	355	6 867

¹⁶⁸ **Toplam Eğitim Harcamaları**=Toplam Devlet+Toplam Özel+Uluslararası Kaynaklar-Devletten Hane Halkına Transferler

¹⁶⁹ **Toplam Devlet**=Merkezi+Yerel

¹⁷⁰ **Toplam Özel**= Hane Halkları+Özel-Tüzel Kişilikler-Özelden Hane Halkına Transferler

Tablo 20: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017
(Milyon TL) (Devamı)

	2016	160 733	120 582	969	121 550	29 989	18 713	47 955	747	498	9 270
	2017	176 452	130 215	1 273	131 488	33 593	22 220	55 039	774	530	10 606
Okulöncesi	2011	4 126	2 808	155	2 963	896	330	1 204	21	0	41
	2012	4 972	3 225	186	3 411	1 202	429	1 604	27	0	43
	2013	5 313	3 400	233	3 632	1 272	479	1 727	24	0	47
	2014	6 587	4 383	108	4 491	1 565	607	2 143	29	1	48
	2015	7 222	5 129	92	5 222	1 469	614	2 049	34	1	50
	2016	9 035	6 421	81	6 502	1 820	821	2 596	45	1	64
	2017	10 487	7 300	119	7 419	2 073	1 124	3 147	49	2	81
İlkokul	2011	16 938	12 772	695	13 467	2 376	1 601	3 860	117	0	389
	2012	19 153	13 935	781	14 716	3 088	1 911	4 857	142	1	421

Tablo 20: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017
(Milyon TL) (Devamı)

	2013	20 354	14 570	951	15 520	3 377	2 014	5 266	124	0	433
	2014	23 542	17 382	435	17 817	4 087	2 202	6 145	144	5	424
	2015	25 530	19 388	345	19 733	4 721	1 665	6 230	156	11	443
	2016	28 227	21 509	275	21 783	5 172	1 959	6 950	180	8	515
	2017	29 211	21 932	331	22 263	5 631	2 076	7 534	173	12	598
Ortaokul	2011	12 506	8 702	490	9 192	2 542	1 129	3 588	83	0	274
	2012	16 446	11 287	650	11 936	3 405	1 604	4 891	118	0	381
	2013	19 369	13 559	883	14 443	3 572	1 880	5 337	116	0	410
	2014	22 621	16 133	400	16 533	4 574	2 036	6 478	132	9	400
	2015	24 243	17 732	314	18 046	5 230	1 512	6 599	142	15	417
	2016	30 168	21 692	277	21 969	6 947	1 939	8 704	181	11	517

Tablo 20: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017
(Milyon TL) (Devamı)

	2017	32 599	23 369	353	23 722	7 531	2 151	9 497	184	17	637
Ortaöğretim Toplam	2011	18 255	11 892	209	12 101	4 874	2 014	6 818	69	5	668
	2012	22 208	13 999	410	14 409	6 142	2 566	8 615	94	31	847
	2013	26 797	17 006	776	17 782	6 578	3 297	9 785	90	170	939
	2014	30 444	19 315	364	19 680	7 983	3 818	11 692	109	119	1 046
	2015	34 998	22 750	311	23 061	7 865	5 358	13 099	123	74	1 236
	2016	42 325	27 435	277	27 712	9 836	6 123	15 808	151	81	1 276
	2017	50 347	32 220	399	32 619	11 269	8 269	19 391	147	94	1 758
Genel Ortaöğretim	2011	10 382	5 814	140	5 954	3 196	1 676	4 835	36	2	410
	2012	12 233	6 570	277	6 847	3 857	2 087	5 897	47	11	522
	2013	14 309	7 506	518	8 024	4 125	2 702	6 784	43	57	556

Tablo 20: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017
(Milyon TL) (Devamı)

	2014	15 654	7 993	229	8 223	4 975	3 093	8 020	48	12	600
	2015	18 187	9 079	176	9 255	5 079	4 595	9 621	52	14	704
	2016	21 684	10 603	164	10 767	6 564	5 143	11 640	67	12	734
	2017	26 366	12 092	245	12 337	7 892	7 153	14 977	67	14	962
Mesleki Ortaöğretim	2011	7 873	6 077	69	6 146	1 678	338	1 983	33	2	258
	2012	9 975	7 429	132	7 562	2 285	479	2 718	47	21	325
	2013	12 488	9 500	257	9 757	2 453	595	3 000	48	113	383
	2014	14 789	11 322	135	11 457	3 008	725	3 671	62	107	446
	2015	16 811	13 671	134	13 806	2 785	763	3 478	71	61	533
	2016	20 640	16 832	113	16 945	3 272	981	4 168	84	69	542
	2017	23 981	20 128	154	20 282	3 378	1 116	4 414	80	81	796

Tablo 20: Finans Kaynağına ve Eğitim Seviyelerine göre Eğitim Harcamaları, 2011-2017 (Milyon TL) (Devamı)

Yükseköğretim	2011	25 482	21 533	53	21 587	3 094	3 050	6 080	64	259	2 444
	2012	30 262	24 844	67	24 911	4 394	3 749	8 049	94	266	2 964
	2013	34 207	27 750	97	27 847	4 634	4 886	9 426	93	300	3 366
	2014	39 547	32 099	55	32 153	5 403	5 753	11 022	133	316	3 944
	2015	43 256	35 499	52	35 551	5 547	6 778	12 172	153	254	4 720
	2016	50 978	43 525	59	43 584	6 215	7 871	13 897	189	396	6 898
	2017	53 808	45 394	71	45 465	7 090	8 601	15 469	221	405	7 532

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), **Eğitim Harcamaları İstatistikleri**, 2017.

Tablo 20’ de Türkiye’ de her eğitim kademesi ve 2011-2017 yılları arasında kapsayan finans kaynakları ile eğitim harcamaları birlikte gösterilmiştir. Tabloda eğitimin yarı kamusal bir mal olmasından yola çıkılarak, eğitim harcamaları devlet harcamaları ve özel harcamalar şeklinde iki bölümde gösterilmiştir. Toplam devlet harcamaları, merkezi ve yerel harcamaların toplamından oluşurken; toplam özel harcamalar ise, hane halkları ve özel-tüzel kişiliklerin harcamalarının toplamından özelden hane halkına transferlerin çıkarılmasıyla oluştuğu, ayrıca tabloda aktarılmıştır.

2018 yılında Türkiye’ de bütçesinde eğitime ayrılan kaynak, 134,2 milyar TL’ ye çıkartılarak, tüm gider kalemleri arasında en büyük bütçe gider kalemini

oluşturmuştur. Eğitim bütçesi, bütçe giderlerinin yaklaşık %18' ini tek başına karşılamıştır. Ayrıca, 2018 yılında toplanan vergi gelirlerinin % 22' sinin de, eğitim hizmetlerinde kullanılması planlanmıştır.¹⁷¹

2.2.2.1. Eğitim Bütçesi Bileşenleri

Eğitime aktarılan kaynaklar, ülkelerin yönetim biçimlerine göre farklılık arz edebilmektedir. Merkezi yönetim sistemi ile yönetilen ülkelerde, eğitim harcamaları daha çok merkezi bütçe tarafından sağlanmakta iken, eyalet sisteminin uygulandığı ülkelerde ise, eğitim harcamalarını daha çok yerel yönetimler üstlenmektedir.¹⁷² Merkezi Yönetim Sistemi ile yönetilen Türkiye' de ise, eğitimin finansmanı için merkezi bütçeye başvurulmakta olup, ayrıntılı olarak ise, aşağıdaki kaynaklara başvurulur.¹⁷³

- **Konsolide bütçe içerisindeki paylar:** Hem genel hem de katma bütçelerin bulunduğu bütçe konsolide bütçedir. Devlet tüzel kişiliği içerisinde mevcut olan bunun yanında 5018 sayılı Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde bulunan kamu idarelerinin bütçesi genel bütçedir.¹⁷⁴ Genel bütçeli kuruluşların yanında yer alan katma bütçeli kuruluşlar başlıca şöyledir: Katma bütçeli kuruluşlar, Üniversiteler, Köy Hizmetleri, Karayolları, DSİ, Vakıflar GM.¹⁷⁵
- **İlköğretimde 4306 sayılı yasa gereği ayrılan eğitime katkı payları:** 1997 yılında resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yasa, 1999 depremi sonrasında 4481 Sayılı Kanun ile getirilen Özel İşlem Vergisi Vergi mükellefi kişilerin yaptıkları bazı işlemlerde eğitime katkı payı ödemeleri zorunludur. Bu işlemler şu şekilde sayılabilir:¹⁷⁶

- a) Vergi Dairelerine Verilen Beyannamelerde
- b) Taşıt Alım Vergisine Tabi Olan Motorlu Taşıtların Kayıt ve Tescilleriyle Devirlerinde Alınacak Katkı Payları
- c) Spor-Toto, Spor Loto ve Sayısal Loto Oyunları İle At Yarışlarından Alınacak Katkı Payı

¹⁷¹ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <https://www.bumko.gov.tr/TR,8113/egitim.html>, (03.03.2019).

¹⁷² Türk, s.101.

¹⁷³ Tuzcu, s.163.

¹⁷⁴ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.bumko.gov.tr/TR,2517/butce-turleri.html>, (03.03.2019).

¹⁷⁵ Ali Cımat ve Mahir Taş, **Konsolide Bütçe ve Türkiye' de Konsolide Bütçenin 2000' den Günümüze Gelişimi**, Mevzuat Dergisi, Sayı: 72, 2003, <https://www.mevzuatdergisi.com/2003/12a/01.htm>, (03.03.2019).

¹⁷⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı, **Eğitime Katkı Payı Genel Tebliği**, <http://www.gib.gov.tr/egitime-katki-payi-genel-tebligleri>, (03.03.2019).

- d) Silah Taşıma ve Bulundurma Müsaade Vesikaları ile Kara Avcılığı Ruhsat Tezkerelerinde Alınacak Katkı Payı
- e) Hava Yolu İle İç Hat Yolcu Taşımacılığında Düzenlenen Biletlerden Alınacak Katkı Payları
- f) İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve Sermaye Piyasası Kurulu İşlemleri Üzerinden Alınacak Katkı Payları
- g) Cep Telefonlarından Alınacak Katkı Payları

• **Yükseköğretimde 2547 sayılı yasa gereğince ayrılan öğrenci katkı payları.**¹⁷⁷

- a) Açılacak sınavlara, üst üste veya aralıklı olarak toplam üç eğitim öğretim yılı hiç girmeyen öğrenci, sınırsız sınav hakkından vazgeçmiş sayılır ve bu haktan yararlanamaz. Sınırsız hak kullanma durumunda olan öğrenciler sınava girdiği ders başına öğrenci katkı payını/öğrenim ücretini ödemeye devam ederler.
- b) Birinci ve ikinci öğretim programlarındaki bir dersin hem örgün öğretim yoluyla hem de uzaktan öğretim yoluyla verilmesinin senato tarafından uygun görülmesi halinde; dersi uzaktan öğretim yoluyla almayı tercih eden öğrencilerden, bu Kanunun 46' ncı maddesinin (c) fıkrasına göre belirlenen kredi başına öğrenci katkı payı veya öğrenim ücreti alınır.
- c) Yükseköğretim kurumlarında, öğrenci başına düşen cari hizmet maliyetleri, yükseköğretim programlarının özellikleri göz önüne alınarak Yükseköğretim Kurulunca hesaplanır. Öğrencilerden her bir dönem için birinci öğretimde öğrenci katkı payı, ikinci öğretim ve uzaktan öğretimde ise öğrenim ücreti alınır.
- d) Diploma programlarının hazırlık sınıfı eğitimi hariç olmak üzere, iki yıllık ön lisans ve dört, beş ve altı yıllık lisans programlarından bu süreler sonunda mezun olamayan öğrencilerden, ilgili dönem için öngörülen katkı payı ve öğrenim ücreti alınır. Çift ana dal programında kayıtlı olan öğrencilerden ise diploma programının öğrenim süresi ve ilave bir yıl sonunda bu madde hükümlerine göre katkı payı alınır. Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen öğrenim sürelerinde lisansüstü programlardan mezun olamayan öğrencilerden de bu madde hükümlerine göre katkı payı alınır.
- e) Hazırlık sınıfı hariç, bulundukları bölümde her bir dönem için belirlenen asgari derslerden başarılı olan ve bu dersleri alan öğrencilerin başarı ortalamasına göre dönem sonu itibarıyla yapılacak sıralamada ilk yüzde ona giren ikinci öğretim öğrencileri, bir sonraki dönemde birinci öğretim öğrencilerinin ödeyecekleri öğrenci katkı payı kadar öğrenim ücreti öder.
- f) Hazırlık sınıfı hariç, bulundukları bölümde her bir dönem için belirlenen asgari derslerden başarılı olan ve bu dersleri alan öğrencilerin başarı ortalamasına göre dönem sonu itibarıyla yapılacak sıralamada ilk yüzde ona giren birinci öğretim öğrencileri, bir sonraki dönemde ödeyecekleri öğrenci katkı payının yarısını öder.
- g) Üniversite veya yüksek teknoloji enstitülerinin açmış oldukları yaz okullarına katılacak öğrencilerden, toplam 280 ders saatine karşılık olmak ve 46. madde uyarınca belirlenen yıllık öğrenci

¹⁷⁷ 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu, 4.11.1981, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>, (03.03.2019).

katkı payının iki katını aşmamak üzere Yükseköğretim Kurulunca belirlenecek miktarda yaz okulu öğretim ücreti alınır.

- **3308 sayılı yasa gereği Çıraklık ve Meslekî Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu gelirlerinden ayrılan paylar:**¹⁷⁸

- a) Bakanlık kapsamındaki döner sermaye işletmelerinin ettiği karlar
- b) Bakanlığa doğrudan bağlı kurumlarda eğitim öğretim esnasında üretilen malların satışından sağlanan gelirler
- c) Bağış, yardım ve bunların dışında elde edilen her türlü gelir

- Döner sermaye işletmesi gelirleri
- Dernek gelirleri
- İl özel idaresi bütçelerinden ayrılan paylar
- Yurtiçinde özel kesim tarafından yapılan katkı ve bağışlar
- Yabancı ülke ve kuruluşlarla uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan kredi, burs ve bağışlar

2006 yılından günümüze kadar devlet bütçesinden MEB' e, YÖK' e, ÖSYM' ye ve üniversite bütçelerine aktarılan ödenekler Tablo 21, Tablo 22, Tablo 23 ve Tablo 24' de, toplam bazda ise; 1999 yılından bu yana bütçeden eğitime ayrılan payları Tablo 25' de yer almaktadır.

2.2.2.2. Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi

Tablo 21: MEB Bütçesi 2006-2018 Yılları Arası

Yıllar	MEB Bütçe Ödeneği (TL)
2006	16 568 145 500
2007	21 355 634 000
2008	22 915 565 000
2009	27 446 778 095
2010	28 237 412 000
2011	34 112 163 000
2012	39 169 379 190
2013	47 496 378 650
2014	55 704 817 610
2015	62 000 248 000

¹⁷⁸ Mesleki Eğitim Kanunu, 05.06.1986, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3308.pdf>, (03.03.2019).

Tablo 21: MEB Bütçesi 2006-2018 Yılları Arası (Devamı)

2016	76 354 306 000
2017	85 048 584 000
2018	92 528 652 000

Kaynak: MEB, Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2017/2018.

Tablo 21’ de Türkiye’ de 2006 ile 2018 yılları arasında MEB tarafından eğitime ayrılan kaynaklar gösterilmektedir. Burada, son 12 yıllık süreçte eğitim harcamalarının yıldan yıla arttığı ve eğitime ayrılan kaynağın yaklaşık olarak 6 kat arttığı dikkat çekmektedir. En büyük artışın ise 2016 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

2.2.2.3. Yükseköğretim Bütçesi

Tablo 22: YÖK ve Üniversite Bütçeleri 2006-2018 Yılları Arası

Yıllar	YÖK + Üniversite Bütçeleri (TL)
2006	5 846 822 761
2007	6 586 692 000
2008	7 318 284 650
2009	8 772 719 225
2010	9 355 457 600
2011	11 503 927 500
2012	12 743 603 000
2013	15 227 760 500
2014	16 939 010 000
2015	18 493 252 000
2016	23 590 696 000
2017	25 620 450 000
2018	27 761 363 000

Kaynak: MEB, Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2017/2018.

Tablo 22’ de Türkiye’ de 2006 ile 2018 yılları arasında YÖK ve Üniversiteler tarafından eğitime ayrılan kaynaklar gösterilmektedir. Burada, son 12 yıllık süreçte

eğitim harcamalarının yıldan yıla arttığı ve eğitime ayrılan kaynağın, MEB bütçesinde gerçekleştiği gibi, yaklaşık olarak 6 kat arttığı dikkat çekmektedir.

2.2.2.4. ÖSYM Bütçesi

Tablo 23: ÖSYM Bütçesi 2006-2018 Yılları Arası

Yıllar	ÖSYM (TL)
2006	5 846 822 761
2007	6 586 692 000
2008	7 318 284 650
2009	8 772 719 225
2010	9 355 457 600
2011	11 503 927 500
2012	12 743 603 000
2013	15 227 760 500
2014	16 939 010 000
2015	18 493 252 000
2016	23 590 696 000
2017	25 620 450 000
2018	27 761 363 000

Kaynak MEB, **Milli Eğitim İstatistikleri**, Örgün Eğitim 2017/2018.

Tablo 23' de Türkiye' de 2006 ile 2018 yılları arasında ÖSYM tarafından eğitime ayrılan kaynaklar gösterilmektedir. Burada, son 12 yıllık süreçte eğitim harcamalarının düzenli bir biçimde, yıldan yıla arttığı ve eğitime ayrılan kaynağın yine yaklaşık olarak 6 kat arttığı dikkat çekmektedir.

2.2.2.5. Toplam Eğitim Bütçesi

Tablo 24: MEB+YÖK+Üniversite+ÖSYM Bütçeleri 2006-2018 Yılları Arası

Yıllar	Toplam Eğitim Bütçesi (TL)
2006	22 586 889 261
2007	28 134 043 000
2008	30 385 926 650
2009	36 369 667 320
2010	37 743 734 600
2011	45 776 282 500
2012	52 145 541 190
2013	63 016 135 150
2014	73 003 807 610
2015	80 857 739 000
2016	100 390 305 000
2017	111 077 570 000
2018	120 827 565 000

Kaynak: MEB, Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2017/2018.

Tablo 24’ de Türkiye’ de 2006 ile 2018 yılları arasında MEB, YÖK, Üniversiteler ve ÖSYM tarafından eğitime ayrılan kaynaklar toplu olarak gösterilmektedir. Burada ise; son 12 yıllık süreçte eğitim harcamalarının, önceki 3 tabloda olduğu gibi yıldan yıla arttığı ve eğitime ayrılan kaynağın yaklaşık olarak 6 kat arttığı dikkat çekmektedir.

Tablo 25: MEB, YÖK+Üniversite Bütçelerinin GSYH İçindeki Payları

YIL	MEB Bütçe Ödeneği	YÖK + Üniversite Bütçeleri	Toplam	Toplam Eğitim Bütçesinin GSYH Payı	Toplam Eğitim Bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçe Payı
	TL	TL	TL	%	%
1999	2 131 808 500	676 899 815	2 808 708 315	2,62	10,30
2000	3 350 330 000	1 046 544 700	4 396 874 700	2,57	9,39
2001	4 046 305 625	1 364 910 550	5 411 216 175	2,20	11,15
2002	7 460 991 000	2 495 967 700	9 956 958 700	2,77	10,15
2003	10 179 997 000	3 408 608 000	13 588 605 000	2,90	9,23
2004	12 366 236 276	3 894 070 670	16 260 306 946	2,82	10,79
2005	14 835 422 184	3 894 070 670	20 053 889 184	2,98	12,85
2006	16 568 145 500	5 846 822 761	22 414 968 261	2,84	12,81
2007	21 355 634 000	6 586 692 000	27 942 326 000	3,17	13,63
2008	22 915 565 000	7 318 284 650	30 233 849 650	3,04	13,58
2009	27 446 778 095	8 772 719 225	36 219 497 320	3,62	13,81
2010	28 237 412 000	9 355 457 600	37 592 869 600	3,24	13,10
2011	34 112 163 000	11 503 927 500	45 616 090 500	3,27	14,59
2012	39 169 379 190	12 743 603 000	51 912 982 190	3,31	14,79
2013	47 496 378 650	15 227 760 500	62 724 139 150	3,47	15,52
2014	55 704 817 610	16 939 010 000	72 643 827 610	3,55	16,70
2015	62 000 248 000	18 493 252 000	80 493 500 000	3,44	17,02
2016	76 354 306 000	23 590 696 000	99 945 002 000	3,83	17,52
2017	85 048 584 000	25 620 450 000	110 669 034 000	3,65	17,15
2018	92 528 652 000	27 761 363 000	120 290 015 000	3,49	15,77

Kaynak: MEB, Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2017/2018.

Tablo 25' de Türkiye' de 1999 ile 2018 yılları arasında MEB, YÖK ve Üniversiteler tarafından eğitime ayrılan kaynaklar toplu olarak gösterilmektedir. Ayrıca eğitime ayrılan kaynakların GSYH içerisindeki payları ile Merkezi Yönetim Bütçesi içerisindeki payı da tabloda mevcuttur.

Tablo 25' de ayrıca Türkiye' nin son 20 yıllık eğitim finansmanı serüvenine bakıldığı zaman, mali krizin yaşandığı 2001 yılı, 2009 küresel krizin etkisinin hissedildiği 2010 yılı ve ekonomik darboğazların yaşandığı 2017 ile 2018 yılları dışında, hemen hemen her yıl bir önceki yıla göre daha fazla oranda eğitim kaynağı yaratıldığı görülmektedir. Toplam eğitim kaynaklarına bakıldığı zaman ise; GSYH

içerisinde ayrılan en düşük oran, 2001 yılında %2,2 olmuşken, en yüksek oran ise, 2016 yılında gerçekleşmiş ve %3,83 olmuştur.

Tablo 25’ de eğitim harcamalarının bütçe içerisinde, reel anlamda ne kadar önemsendiğini görmek için, nominal artışlarından ziyade, eğitime ayrılan kaynakların Merkezi Yönetim Bütçesi içerisindeki oranlarına bakmak gerekmektedir. Burada, 1999 yılında bütçeden eğitime ayrılan payın %10,30 olduğu görülmekte iken, 2018 yılına gelindiğinde eğitime ayrılan payın, bir önceki yıla göre düşmesine rağmen %15,77 olduğu görülmektedir. Bu da eğitime verilen önemin, son 20 yılda hükümetlerce daha iyi anlaşıldığı ve bu önemin finansal açıdan da, daha etkin desteklendiğini göstermektedir.

Genel olarak kriz zamanlarında, eğitime ayrılan kaynaklardaki artış oranı ve bu kaynakların GSYH içerisinde ki oranlarının bir miktarda olsa olumsuz etkilendiği söylenebilmektedir. Bu da ülkenin ekonomik durumundan, eğitim hizmetlerinin doğrudan etkilendiğinin en net örneklerindendir. Bu durum, eğitim hizmetlerinin daha fazla oranda özelleştirilmesi için var olan sebeplerden bir tanesidir.

Tablo 26: Okullarda Finansman Çeşitlendirmesi

2023 Eğitim Vizyonu Felsefesi Vizyonu
Hedef: Finansman Yöntemleri Çeşitlendirilecek
1- İmkanı az olan okullara yönelik pozitif, ayrımcılık yapılacak olup, Okul Gelişim Planı’ na uygun biçimde okullara ödenek aktarılacaktır.
2- Okullara bağış yapmak isteyen hayırseverler için, yeni bir altyapı sistemi düzenlemesi getirilecektir.
3- Coğrafi Bilgi Sistemi üzerinden hayırseverler Türkiye genelinde hangi okulların bağışa daha çok ihtiyaç duyduğunu görebilecektir.
4- MEB ve diğer bakanlıklar okulların lehine finansal hareketlilik sağlamak için koordinasyon içinde olacaktır.
5- Sivil toplum örgütleri ve özel sektör ile de eğitimin finansmanına destek olmak için işbirlikleri kurulacaktır.
6- Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının kendi döner sermayeleriyle, kendi altyapı ve diğer giderlerinin karşılamaları sağlanacaktır.
7- Okul–aile birliklerinin gelir yapısı değiştirilecektir.

Kaynak: MEB, **2023 Eğitim Vizyonu Felsefesi**, s.47.

Türkiye’ de “2023 Eğitim Vizyonu Felsefesi” programında “Eğitimin Finansmanı” konusuna da yer verilmiştir. Bu programda Türkiye’ nin eğitim alanında

bilhassa okullarda, finansman kaynaklarının çeşitlendirmesi adına, 2023 yılına kadar çeşitli tespitlerde bulunulmuş ve finansal kaynakları artıracak bazı hedefler konulmuştur. Okulların finansman sağladığı merkezi bütçe dışında, ek finansal araçlara da ihtiyaç duyulduğundan dolayı, finansal kaynakların çeşitlendirilmesi ana hedef olarak belirlenmiştir.¹⁷⁹

2023 Eğitim Vizyonu Felsefesi' nde, Türkiye' deki eğitim hizmetlerinin finansman yöntemlerinin çeşitlendirilmesi ana hedef olarak konulmuştur. Bu hedefe hizmet edecek olan maddeler ise, sırasıyla Tablo 26' da belirtilmiştir.

Türkiye' de eğitim alanında daha kaliteli hizmet verebilmek adına, merkezi yönetim bütçesinden eğitime ayrılan paylar ile birlikte 2023 Eğitim Vizyonu' nda bahsedilen finansman çeşitlendirmeleri haricinde, eğitim hizmeti veren kurumların oto finansman kaynakları yaratmaları gerekmektedir.

Dış kaynaklardan bağımsız olarak, bir kurumun kendi kendine kaynak yaratması anlamına gelen oto finansman ile özellikle eğitim hizmetlerinin en temel birimi olan okullar, gelecek kaynaklara göre ihtiyaçlarını belirlemek yerine, ihtiyaçlarına göre kaynaklarını yönetebileceklerdir.

¹⁷⁹ MEB, **2023 Eğitim Vizyonu Felsefesi**, 2018, s.46.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM HİZMETLERİ AÇISINDAN TÜRKİYE VE BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde AB hakkında genel bilgiler verilecek olup, birlik içinde eğitim hizmetlerinin sunumu ve finansmanı çerçevesinde, seçtiğimiz ülkeler olan Finlandiya, Hollanda, Yunanistan, Fransa ve Almanya' nın eğitim yapıları incelenecektir. Bunun yanında, her ülkenin eğitim alanında Türkiye ile karşılaştırılması yapılacaktır.

3.1. AVRUPA BİRLİĞİ' NİN KURULUŞU VE GENEL YAPISI

II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik ve siyasi açıdan zor günler geçiren Avrupa devletleri kalıcı barış, güvenlik, ekonomik istikrar gibi çeşitli endişelerden dolayı kendi aralarında bir birlik oluşturma fikrini ortaya atmışlardı.¹⁸⁰

Dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman 9 Mayıs 1950' de Avrupa devletlerinin kömür-çelik üretimlerinin ve planlamalarının bağımsız bir kurum tarafından yürütülmesini önermiştir. Bu öneri "Schuman Planı" olarak tarihe geçmiştir. Schuman Planı' na göre Almanya ile Fransa arasında uzun yıllardır kömür-çelik üretimi konusunda var olan anlaşmazlıkların ortak üretimle aşılması gerekiyordu. Bu ortaklığa diğer Avrupalı devletlerin de iştirak etmesi barışı daha da destekleyecekti. Schuman Planı sonrasında, 1951 yılında Almanya ve Fransa ile birlikte Belçika, Lüksemburg, İtalya ve Hollanda' dan oluşan birlik, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kurmuştur. AKÇT üyeleri 1957' de birliğin kömür-çelik dışında mal ve hizmetlerin serbest dolaşım sağlayabileceği, ekonomik bir yapı kurmaya karar vermişlerdir. Bu hususta, aynı yıl Roma Antlaşması imzalanarak, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Yıllar boyu savaşımlara sebep olurken barışa hizmet eden kömür-çelik madeni gibi sonrasında, nükleer enerjinin de aynı bu şekilde barışçıl hedeflere hizmet etmesi amaçlanmış ve 1958 yılında Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. Saydığımız üç birlik (AKÇT, AET, EURATOM), 1965 yılında birleşme kararı almış ve Füzyon Antlaşması ile birleşmişlerdir. Altı ülkenin oluşturduğu birlik, 1973 yılında ilk üyelerini (Birleşik Krallık, Danimarka, İrlanda) alarak genişlemeye başlamıştır. 1981' de Yunanistan, 1986 yılında ise İspanya birliğe dahil edilmiştir. 1987 yılında Avrupa Tek Senedi

¹⁸⁰ Suner, s.28.

yürürlüğe girmiş ve birlik içerisinde birçok düzenleme yapılmıştır. 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması (AB Antlaşması) ile günümüzdeki AB'nin yapısı oluşturuldu. 2001 yılında ortak para birimi olan Euro'ya geçen AB, 2013 yılında Hırvatistan'ın da katılımıyla, üye sayısını 28'e çıkarmıştır.¹⁸¹

Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) sağlanması için, AB'de çeşitli kriterler getirilmiştir. Bunlar: Kopenhag ve Maastricht (Yakınlaşma) Kriterleri olup, Tablo 27'de ilgili alanlarıyla birlikte gösterilmiştir.

Tablo 27: Kriterler ve Alanları

Kopenhag Kriterleri	Maastricht Kriterleri
İşlek Piyasa Ekonomisi: *Arz-talep dengesinin piyasa güçlerinden bağımsız bir biçimde kurulması, *Piyasaya giriş-çıkış engellerinin bulunmaması (mobilité), *Mülkiyet haklarını kapsayan yasal düzenleme yapılması, *Fiyat istikrarlı, sürdürülebilir dış dengenin varlığı gerekmektedir.	Fiyat İstikrarı: Enflasyon oranı düşük olan ilk üç ülkenin oranlarının ortalamasıyla ilgili ülkenin oranı arasındaki fark 1,5 puandan fazla olmamalıdır. Döviz Kuru: Son 2 yıl içinde ülkelerin para birimlerinin diğer üye ülkelerin para birimi ile devalüe edilmemiş olmalıdır.
AB İçinde Piyasa Gücü ve Rekabet Baskısıyla Başa Çıkabilme Kapasitesi: *Öngörülebilir ve istikrarlı bir ekonomik ortamda, piyasa ekonomisinin varlığı, *Fiziki ve beşeri sermayeye önem verilmesi, *Firmaların teknoloji alanında uyum göstermesi gerekmektedir.	Devletin Mali Durumu: Ülkelerin kamu açıklarıyla GSYH oranı %3' den fazla olmamalıdır. Ülkelerin kamu borçlarının GSYH'ye oranı %60' dan fazla olmamalıdır. Faiz: Ülkelerin faiz oranı, bu alanda en iyi performans gösteren 3 ülkenin ortalamasının 2 puan fazlasını aşmamalıdır.

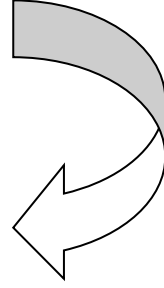
Kaynak: Belgin Akçay, **Avrupa Birliği'nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye**, Maliye Dergisi, Sayı: 155, Temmuz-Aralık 2008, ss.14-16.

Avrupa Birliği Antlaşması'nın 13. maddesine göre birliğin amaçlarına hizmet eden bir takım kurumlar vardır. Bu kurumlar Şekil 3'de gösterilmiştir.

¹⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti, Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Bir Bakışta AB/Avrupa Birliği'nin Tarihçesi**, 01.07.2013, https://www.ab.gov.tr/_105.html, (13.03.2019).

Şekil 3: Avrupa Birliği Kurumları

- ✓ Avrupa Parlamentosu
- ✓ Avrupa Komisyonu
- ✓ Avrupa Birliği Konseyi
- ✓ Avrupa Birliği Zirvesi
- ✓ Avrupa Birliği Adalet Divanı
- ✓ Avrupa Sayıştay
- ✓ Avrupa Merkez Bankası
- ✓ Diğer Kurum, Organ ve Ajanslar

- Ekonomik ve Sosyal Komite
- Bölgeler Komitesi
- Avrupa Yatırım Bankası
- Avrupa Ombudsmanı

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Bir Bakışta Avrupa Birliği' nin Kurumları**, 12.04.2017, https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-kurumlari_45641.html, (13.03.2019).

Türkiye ile AET 12 Eylül 1963 yılında, Ankara' da imzalanan, Ankara Antlaşması ile Türkiye' nin, AB üyesi olabilmesi adına resmi süreci başlatmışlardır. Her ne kadar Türkiye 1996 yılında Gümrük Birliği' ne dahil edilmiş ve AB ile Türkiye arasında 1999 yılında yapılan Helsinki zirvesinde tam üyelik müzakereleri başlamış olsa da, Türkiye' nin birliğe üyeliği, Şubat-2019 itibari ile aday ülkeler için gerçekleşmesini kesin şart olarak koyduğu Kopenhag Kriterlerinin tam olarak gerçekleşmediği gerekçesi ile, aradan geçen 56 yıla rağmen hala onaylanmamıştır.¹⁸²

Günümüzde AB, topraklarının çoğu Avrupa kıtasında bulunan, 28 üye ülkesi bulunan ve bu ülkelerde yaşayan farklı etnik yapı ile kültürde, yaklaşık 513 milyon (1 Haziran 2018 tarihi itibariyle) yoğun bir nüfusa sahip olan bir topluluktur.¹⁸³

¹⁸² Avrupa Birliği Bakanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri**, 01 Temmuz 2011, s.1.

¹⁸³ EUROSTAT, **Newsrelease**, Sayı: 115, 10.07.2018, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9063738/3-10072018-BP-EN.pdf/ccdfc838-d909-4fd8-b3f9-db0d65ea457f>, (13.03.2019).

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ' NDE EĞİTİM HİZMETLERİ

Eğitim hizmetlerinin sunumunda ve finansmanında Türkiye ile bazı Avrupa ülkelerinin karşılaştırmasından önce, AB' nin eğitim alanında, hangi hedefler peşinde olduğunu bilmemizde fayda vardır.

AB' nin 28 ülke ile birlikte, yarım milyarı aşan nüfusunun eğitimi konusunda mutlak olarak hassas davranması, bu konu üzerinde önemle durması şarttır. Farklı eğitim düzeylerine sahip nüfusların oluşturduğu bir mozaik olan AB, muhakkak birliğin eğitim seviyesinin ve bunun getireceği pozitif dışsallıkları artırmak için, standart bir destekten ziyade, her üye ülkeye, ülkenin yapısal özelliklerini ve ihtiyaçları doğrultusunda, adaletli bir eğitim imkanı ile gerekli desteği sağlamakla mükelleftir.

AB, eğitimde Türkiye' nin de “Milli Eğitim Temel İlkeleri” arasında yer alan “süreklilik” ilkesine büyük önem vermekte olup, eğitim-öğretimin sürekli ve doğru planda ilerlemesini desteklemektedir. Eğitim kalitesinin artırılması, kaliteli eğitim-öğretim programlarına erişim imkanının kolaylaşması, ekonomik büyümenin ve kalkınmanın sağlanması, üye ülkeler arasında ve ülkeler içerisinde sosyal uyumun oluşması AB vatandaşlarının kişisel gelişimlerini tamamlamaları açısından, büyük önem arz etmektedir. AB, öneminin farkında olduğu eğitim-öğretim konusunda, eğitim sistemlerini ülkelerin sorumluluğuna bırakmıştır. Birlik bu bağlamda üye devletlere, Avrupa Politika İşbirliği (ET 2020 çerçevesi) içerisinde, daha çok finansal anlamda destek sağlamaktadır. Bu finansal desteklere örnek olarak, “Erasmus Programı”, “Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları” sayılabilir. AB, üyelerine sağladığı finansal desteğin yanı sıra, ayrıntılı olarak tuttuğu yıllık istatistiksel verilerle de, üye ülkeleri doğrudan değerlendirmektedir. AB ayrıca bu istatistiksel veriler ışığında, ülkelerin eğitim-öğretim hareketliliğini güçlendirmek, ortak noktalarda çalışmalar yapmak ve diplomaların karşılıklı olarak her ülkede tanınması adına “Avrupa Eğitim Alanı” adı altında ortak bir alan oluşturmaya yönelik çalışmalar sürdürmektedir. Eğitim hizmetleri sosyal ve ekonomik anlamda, AB için kritik bir öneme sahiptir.¹⁸⁴

Avrupa' da bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, bilgi iletişim teknolojilerinde devrim niteliğindeki dönüşümlerle gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, bilgi çağı olarak adlandırılan 21. yy' de, eğitimin ve insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik yatırımlar yapılması sonucunda, eğitimin ekonomik ve sosyal

¹⁸⁴ European Commission, **Education and Training**, https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/about-education-and-training-in-the-eu_en, (17.03.2019).

kalkınma için taşıdığı önem artmıştır. Herkese küresel düzeyde ihtiyaç duyulan bilgi, değer ve beceri kazandırılması, çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin her seviyede kaliteli eğitime erişebilmesi yolunda çalışmalar hız kazanmıştır. Bu bağlamda 3 Mart 2010 tarihinde Avrupa Komisyonu başkanı Jose Manuel Barroso tarafından açıklanan “Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi (AB 2020)” ile birlikte eğitime yönelik birincil hedefler (5 adet) ve bu hedeflere ulaşabilmek için bir takım girişimler (7 adet) belirlenmiştir. Bu hedefler ve girişimler şu şekildedir:¹⁸⁵

Hedefler

- 20-64 yaş arası nüfusun istihdam oranının %69 seviyesinden %75 seviyesine çıkarılması
- GSYH’ nin %3’ ünün AR-GE’ ye ayrılması hedefinin gerçekleştirilmesi; özel sektörün AR-GE’ ye yatırım yapması için koşulların iyileştirilmesi ve yenilikçilik takibi için yeni bir gösterge oluşturulması
- Sera gazı salınımının 1990 yılına kıyasla en az %20, şartlar elverişli ise %30 oranında azaltılması, AB’nin enerji tüketiminde yenilenebilir enerjinin payının %20’ ye yükseltilmesi ve %20 oranında enerji verimliliği sağlanması
- Okulu erken bırakanların oranının %15’ten %10 seviyesine düşürülmesi, 30-34 yaş arası yükseköğrenim mezunu nüfus oranının %31 seviyesinden, en az %40 seviyesine yükseltilmesi
- 20 milyon insanın yoksulluktan kurtararak, ulusal yoksulluk sınırı altında yaşayan AB vatandaşlarının sayısının %25 azaltılması

Girişimler

- Yenilikçilik Birliği
- Hareket Halinde Gençlik
- Avrupa için Dijital Gündem
- Kaynakları Verimli Kullanan Avrupa
- Küreselleşme Çağı için Sanayi Politikası
- Yeni Beceri ve İşler için Gündem
- Yoksulluğa Karşı Avrupa Platformu

¹⁸⁵ Avrupa Birliği Bakanlığı Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, **Eğitim ve Öğretim 2020 Bilgi Notu**, Ankara, Şubat 2014, ss.1-5.

AB, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) ile eğitim, istihdam ve sosyal politika alanlarında, aday ülkelere ve doğal olarak Türkiye' ye de destek vermektedir. IPA mali desteği ile amaçlanan hedefler ise şu şekildedir.¹⁸⁶

- ✓ Politik reformlara destek olmak
- ✓ Ekonomik, sosyal ve bölgesel kalkınmaya destek olmak
- ✓ Birliğe uyum sağlanmasını desteklemek amacıyla aday ülkenin, olası AB üyeliği halinde gerekli ödev yapabilme becerisini güçlendirmek
- ✓ Bölgesel entegrasyon ile ülkesel işbirliğini güçlendirmek

Türkiye, 2004 yılından bu yana AB' nin eğitim programlarından tam üye seviyesinde faydalanabilmektedir.¹⁸⁷

3.3. EĞİTİM HİZMETLERİ AÇISINDAN TÜRKİYE İLE BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Eğitim hizmetlerinin sunumunda ve finansmanında Türkiye ile bazı AB ülkelerinin kıyaslanacağı bu bölümde, söz konusu ülkelerde, eğitim hizmetlerinin sunum biçimlerine, bu hizmetlerin sürdürülebilmesini sağlayan finansman kaynaklarına, Türkiye' deki eğitim hizmetleriyle farklılıklarına ve benzerliklerine değinilecektir.

Bu bölümde, eğitim sistemi tüm dünyaca takdir edilen ve uyarlanmaya çalışılan Finlandiya, küçük bir ülke olmasına rağmen eğitim, tarım, sanayi gibi birçok alanda verimli sayılabilecek Hollanda, tarihi, kültürel ve coğrafi açıdan bizimle birçok benzer özelliklere sahip olan Yunanistan ve bir dev sanayi ülkesi olarak bilinen Almanya ile eğitim hizmetleri alanında toplam kamu harcamalarında en çok yatırım yapan ülkelere bir tanesi olan Fransa, Türkiye ile birlikte karşılaştırılacak ülkelerdir.

Son yıllarda Türkiye ve bazı AB ülkelerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının içerisinde yer alan eğitim harcamalarının payı, eğitime verilen öneme paralel olarak, yüksek sayılabilecek oranlara ulaşmaktadır. Bu bağlamda bahsini edeceğimiz AB ülkelerinde ve Türkiye' de 2015 yılında gerçekleşen toplam eğitim harcamalarının, GSYH' ye oranı Tablo 28' de verilmiştir.

¹⁸⁶ Avrupa Birliği Resmi İnternet Sitesi, **Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA)**, <https://www.avrupa.info.tr/tr/katilim-oncesi-mali-yardim-araci-ipa-880>, (22.03.2019).

¹⁸⁷ MEB Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri**, 24.09.2014, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/avrupa-birligi/icerik/32>, (25.03.2019).

Tablo 28: Ülkelerde Toplam Eğitim Harcamalarının GSYH' ye Oranı (2015)

Ülkeler	Oran (%)	Ülkeler	Oran (%)
Almanya	4,2	Hollanda	5.4
Finlandiya	5.7	Yunanistan	3.8
Fransa	5.2	Türkiye	4.8
5 AB Ülkesi Ortalaması	4,9	AB ortalaması	4.6

Kaynak: OECD, **Education at a Glance 2018**, https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance2018_eag-2018-en, (26.03.2019).

Tablo 28' e göre Türkiye' de eğitim harcamalarının GSYH' ye oranı Almanya ve Yunanistan' dan büyük, Finlandiya, Fransa ve Hollanda' dan ise küçüktür. Bunun yanı sıra Türkiye ile birlikte inceleyeceğimiz 5 AB ülkesinin ortalaması ile Türkiye' nin ortalamaları hemen hemen aynıdır. Tüm AB ülkelerinin ortalaması ise %4,6 olup, Türkiye bu oranın da üstünde yer almaktadır.

AB ülkeleri içerisinde eğitimde özel sektörün payına değinecek olursak, Tablo 29' da bu paylar kamu sektörü ile birlikte görülmektedir.

Tablo 29: Ülkelerde Eğitimde Özel Sektörün ve Kamu sektörünün Payı (2015)

ÜLKE	Kamu Sektörü	Özel Sektör
Almanya	%86	%14
Finlandiya	%98	%2
Fransa	%87	%12
Hollanda	%81	%18
Yunanistan	%88	%8
Türkiye	%79	%21

Kaynak: OECD, **Education at a Glance 2018**, https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance2018_eag-2018-en, (26.03.2019).

Tablo 29' da 2015 yılı verileri ışığında özel sektörün, eğitim alanında gösterdiği faaliyet Finlandiya' da çok sınırlı iken; Türkiye' de ise, diğer ülkelere karşın daha yüksek çaptadır. Kamu sektörü ve özel sektör dışında kalan kısım ise, uluslararası destekler ile yapılan eğitim yatırımlarını kapsamaktadır. Yunanistan' da bu oran %4 olup, tablodaki ülkeler arasında en yüksek seviyededir.

Eğitim hizmetlerinin sunumunun yanında, finansmanı da oldukça önemli bir konudur. Devletler, eğitim hizmetlerinin sağlıklı işleyebilmesi açısından, ülkelerin yapılarına uygun çeşitli kanalları kullanabilmektedir. Tablo 30’ da çalışmamızda değineceğimiz ülkeler olan Almanya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Yunanistan ve Türkiye’ de eğitim hizmetleri için kullanılan finansman türleri (eğitim bütçesi kümesi) ana hatlarıyla sunulmuştur.

Tablo 30: Ülkelerde Eğitim Hizmetleri için Kullanılan Finansman Türleri

ÜLKE	FİNANSMAN TÜRÜ
Almanya	Eyalet Yönetimleri + Yerel Yönetimler
Finlandiya	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler
Fransa	Eğitim Bakanlığı + Yükseköğrenim Araştırma Bakanlığı
Hollanda	Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı + Yerel Yönetimler
Yunanistan	Eğitim Bakanlığı + Sivil Toplum Örgütleri + Katkı Payı ve Bağışlar
Türkiye	Eğitim Bakanlığı + Yükseköğretim Kurumu + Katkı Payı ve Bağışlar

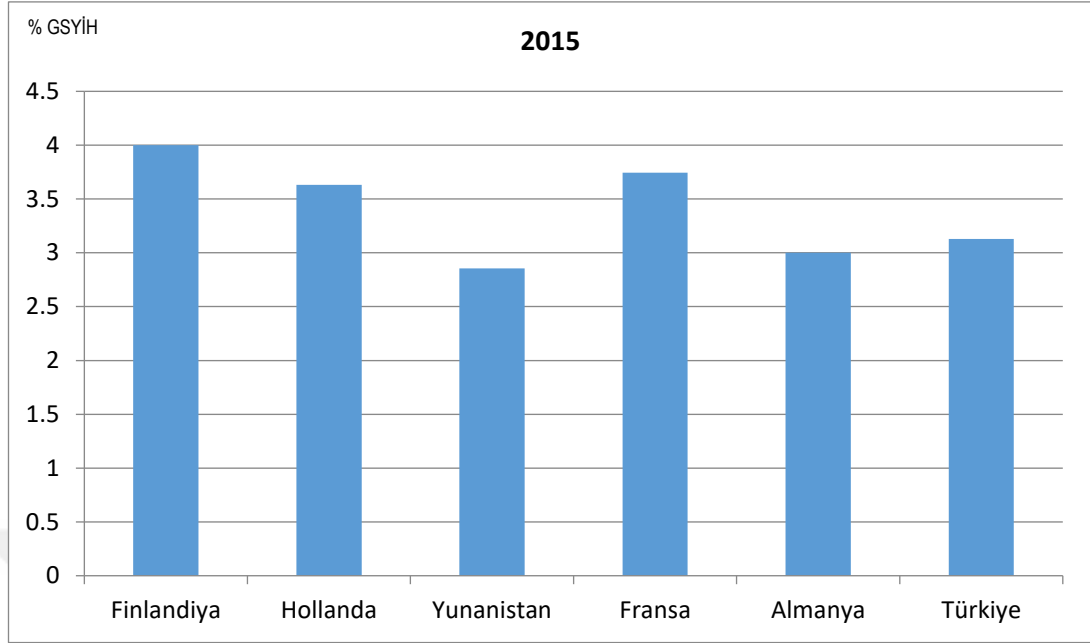
Kaynak: Gökhan Tuzcu, **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği’ ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006, s.161.

Tablo 30’ a göre, Türkiye’ de eğitim hizmetlerinin finansmanı dar kapsamda; MEB bütçesi, YÖK bütçesi, ÖSYM bütçesi, katkı payları ve bağışlardan oluşmaktadır. Tabloda adı geçen AB ülkelerinde ise; sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, merkezi fonlar ve eyalet yönetimleri bu finansman kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunun yanında diğer AB üyesi ülkelerde ise; ülkenin yapısına ve eğitim hizmetinin sunumunu üstlenen birime göre, farklı finansman kaynakları da mevcuttur. Bu kaynaklar başlıca: İşverenler, özerk bölgeler, okul yönetimleri ve eyalet yönetimleri olarak sayılabilir.¹⁸⁸

Ayrıca tabloda gösterilen finansman türlerine göre, çoğunluk olarak ülkelerin eğitim bakanlıkları bünyesinde toplanan, eğitim hizmetlerinin finansman türleri, ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Türkiye ile birlikte, ilgili ülkelerin karşılaştırılacağı ilerleyen bölümlerde, ülkelerin eğitim hizmetlerinde kullandıkları finansman türlerine dair, her ülkeye ait sadeleştirilmiş tablolara yer verilecektir.

¹⁸⁸ Tuzcu, s.161.

Şekil 4: GSYH İçerisinde Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcama (2015)

Kaynak: OECD, **Education at a Glance 2018**, s.258.

Şekil 4’ de Finlandiya, Hollanda, Yunanistan, Fransa, Almanya ve Türkiye’ nin eğitim hizmetlerinde devlet tarafından, kurumlara yapılan ödemelerin GSYH içerisinde oransal olarak dağılımı gösterilmiştir. Grafiğe göre Finlandiya, eğitim kurumlarına yapılan ödemeler içerisinde %4 ile başı çekmektedir. Finlandiya’ nın ardından sırasıyla %3,74 ile Fransa, %3,63 ile Hollanda, %3,13 ile Türkiye, %3 ile Almanya ve %2,85 ile Yunanistan yer almaktadır.

Eğitim hizmetlerinin sunumu ve finansmanı elbette ki eğitim hizmetlerinin kalitesi için tek başlarına yeterli birer argüman değildir. Eğitim alanına gerekli ölçüde yatırım yapan bir ülke, kaynaklarını verimsiz kullanırsa, performans anlamında beklentisini karşılayamayabilir. Bu yüzden ülkeler, eğitim sistemleri ve yönetim biçimlerini izlemek dışında, çeşitli testlerle, bu uğraşlarının sonucunu ölçmek ve değerlendirmek istemektedir. Bu testlerin en popülerlerinden bir tanesi, Türkiye dahil birçok OECD üyesi ülkeler ile farklı katılımcı ülkelerin de katılım sağladığı, “Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Testidir (PISA)”.

PISA testi OECD tarafından ilk olarak 1997 yılında yapılmış ve her 3 yılda bir yapılmaya devam edilmektedir. Son olarak sonuçları kamuoyuyla paylaşılan test, PISA 2015 testidir. 35 tanesi OECD ülkesi olan 72 ülke arasında, 2015 yılında yapılan ve 2016 yılında yayınlanan PISA 2015 testinin sonuçları bir rapor ile açıklanmıştır. Bilim, okuma ve matematik alanında 15 yaş grubunda 540.000 çocuk

üzerinde uygulanmış olan test sonucunda, çocukların öğrendikleri bilgilerin ne kadarını hayata entegre edebildiklerini ve bu bilgilerden ne derece faydalanabildiklerinin ölçümü yapılmıştır.¹⁸⁹ PISA (2015)' de tüm alanlarda en başarılı ülke Singapur olmuştur. AB ülkeleri arasında ise, kuzey Avrupa ülkeleri olan; Estonya ve Finlandiya, en başarılı ülkeler olarak ön plana çıkarken, Türkiye kendisine çok arka sıralarda yer bulmuştur.¹⁹⁰

Tablo 31: Ülkelerarası 2015 Yılı Pisa Testi Sıralaması

ÜLKE	Bilim Alanı Sıralaması	Okuma Alanı Sıralaması	Matematik Alanı Sıralaması
Almanya	16	11	16
Fransa	26	19	26
Hollanda	17	15	11
Finlandiya	5	4	12
Yunanistan	43	41	43
Türkiye	52	50	49

Kaynak: BBC, **Pisa Testi**, 06.12.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38219262>, (26.02.2019).

Bu bölümümüzde değineceğimiz ülkeler olan; Almanya, Fransa, Hollanda, Finlandiya, Yunanistan ve Türkiye' ye ait PISA (2015) değerlendirme sonuçları Tablo 31' de gösterilmektedir. Tüm alanlar birlikte değerlendirildiğinde, en başarılı ülke olarak Finlandiya dikkat çekerken, ardından sırasıyla: Almanya, Hollanda, Fransa ve Yunanistan gelmektedir. Türkiye ise, bu testte saydığımız 5 AB ülkesi ile OECD ülkeleri ortalamasının gerisinde kalmış ve kendisine 72 ülke arasında 50. sırada yer bulabilmiştir. Türkiye ile birlikte, ilgili ülkelerin karşılaştırılacağı ilerleyen bölümlerde, ülkelerin PISA (2015) sıralamaları ve değerlendirmeleri, her ülkeye ait sadeleştirilmiş tablolar ile beraber ayrıyeten verilecektir.

3.3.1. Türkiye ve Finlandiya Karşılaştırması

Finlandiya, Avrupa kıtasının kuzey doğusunda bulunan bir İskandinav ülkesidir. Başkenti Helsinki, resmi dilleri Fince ve İsveççe olup, yönetim biçimi ise,

¹⁸⁹ Millî Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Pisa 2015 Ulusal Raporu**, Ankara, 2016, s.3.

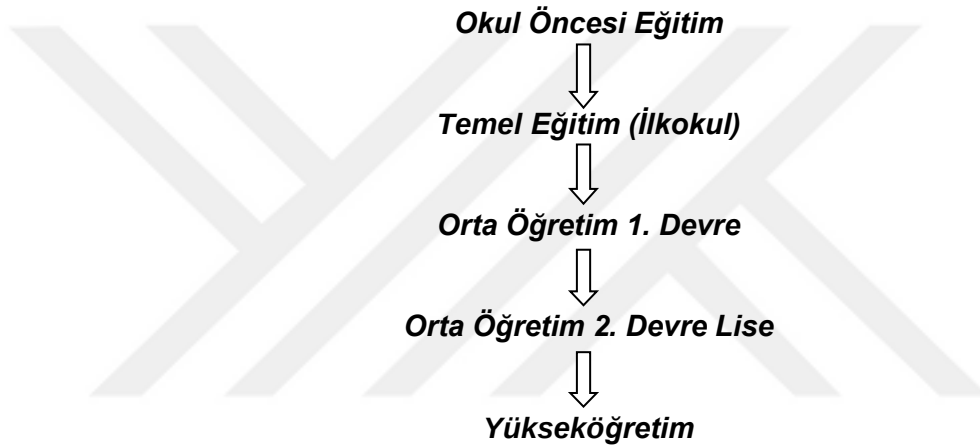
¹⁹⁰ BBC, (26.03.2019).

cumhuriyettir. Yaklaşık 5 buçuk milyon nüfusa sahip olan Finlandiya eğitim hizmetlerinde sağladığı başarılı vizyon ile tüm dünyanın ilgisini çekmektedir.¹⁹¹

3.3.1.1. Finlandiya’ da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu

Finlandiya eğitim sistemi, bugün dünya genelinde yapılan ölçüm ve değerlendirmelerde uluslararası düzeyde en iyi sonuçları vermektedir. Bu yüzden "Türkiye ile Bazı Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Karşılaştırma" bölümünde ilk olarak Finlandiya eğitim sisteminin yapısını ve özelliklerini inceleyeceğiz.

Şekil 5: Finlandiya Eğitim Sistemi Basamakları

Kaynak: Belgin Bal ve Erdoğan Başar, **Finlandiya, Almanya, Singapur ve Türkiye’ nin Eğitim Sistemleri Açısından Kademeler Arası Geçiş Sistemlerinin Karşılaştırılması**, Çukurova Üniversitesi, Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, 2014. ss.8-9

Finlandiya eğitim sisteminde zorunlu eğitim süresi, 10 yıl olup; bu süre 7 yaşında başlayıp 17 yaşında sona erer. Bu süre zarfında verilen eğitim hizmetleri genelde ücretsizdir. Okul öncesi eğitim hizmeti sağlık bakanlığı kapsamında 6-7 yaşa kadar olan çocuklar için genelde bakıcı evinde çocuğa bakılmak şeklinde gerçekleşir. 7 yaşından sonra çocuklar, çok amaçlı okul olarak adlandırılan okula başlar. Çok amaçlı okullar 1. ve 2. kademe olarak ikiye ayrılır. 1. kademede, 7 ile 12 yaş aralığındaki çocuklar, 2. kademede ise, 13 ile 16 yaş aralığında ki çocuklar eğitim görür. Çok amaçlı okulların bitmesinin ardından, öğrencilerin çoğu bir üst öğrenim kurumundan öğrenimlerine devam ederken, geri kalan kısmın çoğunluğu meslek okullarına yönelir. Kalan azınlık kısım ise 10. sınıfa devam eder ya da iş

¹⁹¹ Hande Türker, **Finlandiya Ülke Raporu**, Aralık 2013, http://izto.org.tr/demo_bet-anix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606_1439210897.pdf, (26.03.2019).

hayatına atılır. Öğretim programının içeriği, şekli ve ders kitaplarının seçimi genel olarak yerel düzeyde serbest bırakılmıştır. Bu sayede öğrencilere bireysel çapta ihtiyaçlarını karşılamaları ve diğer kurumlarla işbirliği yapmaları açısından, fırsat verilmiştir. 16 ile 19 yaş aralığını kapsayan ve 3 yıl süren 2. kademe mesleki ortaöğretimde temel eğitim programlarının yanı sıra üniversiteye hazırlık dersleri de verilir. 3 yılın sonunda öğrenciler üniversiteye giriş sınavına girerler ve bunun sonucunda öğrencilerin ortalama 1/3' ü üniversiteye yerleşirken geri kalan 2/3' lük kısım ise meslek kurumlarına devam eder. Mesleki eğitim genel olarak ortaöğretim ve sonrasında önerilmekle birlikte bu eğitim, alanında uzmanlaşmış kurumlarda verilir. Üniversiteler ise; kendi giriş koşullarını kendileri belirler. Genellikle hem üniversite giriş sınavı puanı, hem de okul sertifikası dikkate alınır.¹⁹²

Tablo 32: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Finli Öğrencilerin Sıralaması

ÜLKE	Bilim Alanı Sıralaması	Okuma Alanı Sıralaması	Matematik Alanı Sıralaması
Finlandiya	5	4	12
Türkiye	52	50	49

Kaynak: BBC, **Pisa Testi**, 06.12.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38219262>, (26.02.2019).

Tablo 32' ye göre Finlandiya, PISA (2015) verileri ışığında tüm alanlara birlikte bakıldığında, katılımcı ülkeler arasında en başarılı ülkelerden bir tanesi konumundadır. Finli öğrenciler bilim alanı sıralamasında 5, okuma alanı sıralamasında 4, matematik alanı sıralamasında ise 12. olarak tüm alanların ortalaması alınınca tüm ülkeler arasında ileri bir seviyede yer almışlardır. Tüm alanlar ortalamasında 50. olan Türkiye ile ise arasında tam bir uçurum vardır.

Finlandiya' nın eğitim alanında üstün başarısının sırrı, Finlilere göre; öğretmenlere verilen değerden kaynaklanmaktadır. Öğretmenlik mesleği Türkiye' deki doktorluk gibi en kutsal meslek olarak görülmektedir. Buna paralel olarak Finlandiya' da öğretmen olmak da hiç kolay değildir. Bunun için en az çift anadal diploma sahibi olma şartı bulunmaktadır.¹⁹³

¹⁹² MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri**, ss.83-86.

¹⁹³ Ayşenur Özdemir, **Bütün Öğrencilerin Okulu Finlandiya Okulları**, İnfomal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi (İAD), İzzet Baysal Anadolu Lisesi, Bolu, 2017, ss.63-64.

Finlandiya' da öğretmenlerin bu kadar yüksek verimli çalışmalarının ve dünya genelinde Finlandiya öğretmenlerinin popülaritesinin yüksek olmasının sebebi tamamen doğru öğretmen seçimi ve öğretmenlerin yetiştirilme tarzından gerçekleştiğini düşüncesi yaygındır. Finlandiya' da öğretmen seçimi tamamen yerel yönetimler ile okulların kendilerine bırakılmıştır. Öğretmen seçimi konusunda oldukça titiz davranılmaktadır. Bir öğrencinin öğretmen yetiştirme programlarına başvurabilmesi için, ortaöğretim bittikten sonra yapılan olgunluk sınavında (matriculation examination) başarılı olmasının yanında, yazılı ve yetenek sınavları ile mülakatta da başarılı olması gerekmektedir.¹⁹⁴ Ayrıca branş öğretmenleri kendi alanlarında, sınıf öğretmenleri ise; pedagoji alanında, en az yüksek lisans derecesi almakla mükelleftir.¹⁹⁵

Finlandiya eğitim hizmetlerinin finansman sorumluluğunu, devlet ile birlikte üstlenen yerel yönetimler, eğitim sistemlerini de kendileri oluşturmaktadır. Bu alanda "Fin Ulusal Eğitim Kurulu" tarafından 2004 yılında açıklanan "Fin Ulusal Çekirdek Eğitim Programı", yerel ihtiyaçları daha iyi bilen ve eğitim sistemini oluşturacak yerel kaynaklara, şu konularda yol göstermektedir.¹⁹⁶

- 1- *Farklı branşlardaki öğretmenlerin yanı sıra ebeveynlerin ya da onların yerine geçenlerin hatta öğrencilerin eğitim programı ile öngörülecek hedeflerin belirlenmesinde söz sahibi olması ve eğitim programının hazırlanmasında yerel yönetimin ilgili tüm paydaşlarla iş birliği sağlaması,*
- 2- *İnsan hakları, eşitlik, demokrasi, doğal hayatın korunması ve çok kültürlülüğün kabulü gibi değerlerin eğitim programının temelini oluşturması,*
- 3- *Aktif öğrenmenin hem bireysel hem de grup içinde, amaçlı bir şekilde gerçekleşen bilgi ve beceri oluşturma süreci olduğu görüşünün benimsenmesi,*
- 4- *Öğrenme çevresini oluşturan fiziksel koşulların, psikolojik faktörlerin ve sosyal ilişkilerin öğrencilerin büyüme ve öğrenmesini destekleyecek şekilde hazırlanması,*
- 5- *Öğretimde farklı yöntemlerin kullanılması,*
- 6- *Okul-aile iş birliğinin sağlanması ve ailelerin eğitim programı hakkında bilgilendirilmesi,*
- 7- *Öğretmenlerin gözetiminde ve ailelerin iş birliğiyle belirlenen ders programlarının yıl yıl izlenmesi yerine öğrencilere, ihtiyaçlarına uygun özel amaçlar ve ders programları belirleyebilme, akademik gelişimlerini izleyebilecekleri bir öğrenme planı oluşturabilme imkanı sunulması,*
- 8- *İhtiyaç duyulduğunda her öğrenci için yetiştirici öğretim sağlanması,*
- 9- *Seçmeli kulüp etkinliklerinin belirlenmesi,*
- 10- *Her öğrenci için her kademede rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sunulması. Ayrıca, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin genel eğitim sistemiyle bütünleştirilmesi ve onların da zorunlu eğitimi tamamlamaları öncelikler arasında belirtilmiştir.*

¹⁹⁴ EURYDICE, **National Summary Sheets on Education Systems in Europe and Ongoing Reforms: Finland Retrieved**, 2009, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_FI_EN.pdf, (26.03.2019).

¹⁹⁵ Ministry of Education and Culture of Finland, **Finnish Education in a Nutshell (FNBE)**, 2009.

¹⁹⁶ FNBE, 2009.

Genel olarak Finlandiya' nın eğitim alanında diğer dünya ülkeleri için bir model olması, Finlandiya' nın nitelikli öğretmen yetiştirebilmesinin yanı sıra, başarılı olduğu bazı kriterlerden de kaynaklanmaktadır. Bu kriterler ise şu şekilde sayılabilir:¹⁹⁷

- ✓ Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması
- ✓ Eğitimde yetkin öğretmenler ile eğitim öğretim yapmak
- ✓ Eğitimde Finlandiya yaklaşımını benimsemek
- ✓ Eğitimde Fin kültürünü önemsemek

3.3.1.2. Finlandiya' da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı

Finlandiya' da eğitim hizmetlerinin finansman ihtiyacı genel olarak, Tablo 33' de de görüldüğü üzere, Finlandiya Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimlerin katkısıyla karşılanır. Finlandiya' da eğitim hizmetlerinin finansmanı Eğitim Bakanlığı ile yerel yönetimlerin sorumluluğunda iken, Türkiye' de ise, MEB dışında YÖK, ÖSYM gibi kurumlar ile katkı ve bağışlar, eğitimin temel finansman kaynaklarını oluşturur.

Tablo 33: Finlandiya Eğitim Sisteminin Finansman Türü

ÜLKE	FİNANSMAN TÜRÜ
Finlandiya	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler (Belediyeler)
Türkiye	Eğitim Bakanlığı + YÖK + ÖSYM + Katkı Payı ve Bağışlar

Kaynak: Gökhan Tuzcu, **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği' ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006, s.161.

Finlandiya' da ilköğretim ve ortaöğretim kapsamında yapılan harcamaların finansmanını %57 oranında devlet karşılarken, %43 oranında ise belediyeler yani, yerel kaynaklar karşılamaktadır.¹⁹⁸

Finli çocuklar 2001 yılından bu yana 6 yaşında yerel kaynaklarca finansmanı sağlanan ve yasal hakları olan zorunlu okul öncesi eğitimlerini bedelsiz olarak alabilmektedir.¹⁹⁹ Bunun yanında Finli öğrenciler, 7 yaşından 16 yaşına kadar süren zorunlu temel eğitim süresince, yani 10 yıllık eğitim süresi boyunca her türlü eğitim, sağlık, günlük sıcak öğle yemeği imkanından, bilgisayar ile yazıcı kullanımından,

¹⁹⁷ Rahime Çobanoğlu ve Koray Kasapoğlu, **Pisa' da Fin Başarısının Nedenleri ve Nasılları**, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 39, 2010, s.125.

¹⁹⁸ Bal ve Başar, s.8.

¹⁹⁹ FNBE, 2009.

kitap, defter, kalem gibi kırtasiye malzemelerinden ve okul gezilerinden ücretsiz olarak faydalanabilmektedir.²⁰⁰

3.3.1.3. Finlandiya ile Türkiye’ deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümümüzde eğitim alanında lider ülkelerden olan Finlandiya ile Türkiye arasında Tablo 34’ de bazı alanlar arasında karşılaştırma yapılacaktır.

Tablo 34: Finlandiya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler

	Finlandiya	Türkiye
Eğitim Kademesi		
Okul Öncesi	3 - 6 yaş arası (zorunlu)	36 ay – 69 ay arası (zorunlu değil)
İlköğretim	6 + 3= 9 yıl 1. Kademe (6 yıl) 6/7 - 13 yaş arası 2. Kademe (3 yıl) 13 - 16 yaş arası	4 + 4= 8 yıl 1. Kademe (4 yıl) (69-72 ay) – (10/10,5) yaş arası 2. Kademe (4 yıl) 9,5/10 – 13,5/14 yaş arası
Ortaöğretim	3. Kademe (3 yıl) 10 - 12 Sınıf 16 - 19 yaş arası 2 ila 4 yılda tamamlanabilir	3. Kademe (4 yıl) 9 - 12 Sınıf 13,5/14 – 17,5/18 yaş arası 4 yılda tamamlanabilir.
Lise Sonrası Eğitim	•Mesleki Yüksek Okulları •Politeknik Okullar (Ammattikorkeakoulu/Yrkeshögskola) •Üniversite (Yliopisto/Universitet)	2 yıllık yüksekokullar 4 yıllık fakülteler

²⁰⁰ George Malaty, **What are the Reasons Behind the Success of Finland in PISA?**, University of Joensuu, Finland, 2006.

Tablo 34: Finlandiya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

Eğitim Sistemi		
YILLIK EĞİTİM SÜRESİ	38 hafta 190 gün	36 hafta 180 gün
DERS SAATİ	İlköğretimde: 45 dakika Ortaöğretimde: 45 dakika	İlkokul: 40 dakika Ortaokul: 40 dakika Ortaöğretim: 40 dakika
SÖMESTİR	İki sömestir mevcuttur	1 Sömestir (Ocak ya da şubat ayında yaklaşık olarak 15 günden oluşmaktadır). + 2 Ara Dönem Tatili (2019-2020 yılı eğitim-öğretim döneminden başlamak üzere Kasım ve Nisan aylarında birer haftalık ara tatillerden oluşmaktadır)
HAFTALIK DERS SAATİ	İlköğretim: 19-30 saat 45 dakika Ortaöğretim: 38 saat 45 dakika Mesleki eğitimde: 60-90 dakika	İlkokul: 30 saat/hafta Ortaokul: 35 saat/hafta İmam Hatip Ortaokulları: 36 saat/hafta Ortaöğretim: 40 saat/hafta
PROGRAM GELİŞME	Merkez genel çerçeveyi belirlemekte olup, yerel yönetimler sorumludur.	Bakanlık (Merkezi yönetim) sorumludur.

Tablo 34: Finlandiya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

ZORUNLU EĞİTİM	7 - 16 yaş arası 9 yıl Ayrıca öğrenciler 1 yıl (16 - 17 yaş arasında) destek eğitimi alabilirler.	6/6,5 - 17/17,5 yaş arası 12 yıl
-----------------------	--	-------------------------------------

Kaynak: Recep Altın, **Finlandiya**, MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, <http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/FINLAND%C4%B0YA.pdf>, (27.03.2019), ss.3-4.

Tablo 34’ de Finlandiya ile Türkiye arasında eğitim alanında bazı farklar ve benzerlikler ele alınmıştır. Finlandiya’ da genel çerçeveyi çizen merkezi hükümet, sorumluluğu yerel yönetimlere bırakmışken, Türkiye’ de ise sorumluluk tamamen merkezi hükümete bırakılmıştır.

3.3.2. Türkiye ve Hollanda Karşılaştırması

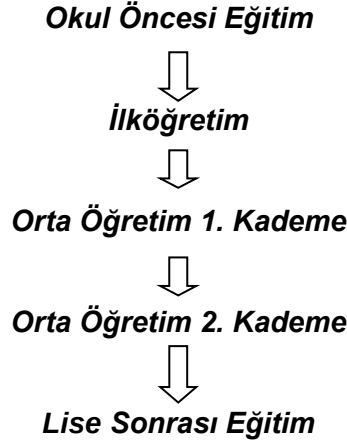
Bir kuzey Avrupa ülkesi olan Hollanda, krallıkla yönetilmekle beraber, ekonomik anlamda tarım, sanayi, gemicilik, bankacılık ve turizm alanında oldukça gelişmiş bir ülkedir. Dünya ekonomileri arasında 16. sıradadır ve uluslararası düzeyde en çok ihracat yapan ilk 10 ülke arasındadır.²⁰¹ Resmi dili Felemenkçe olan Hollanda’ nın, 2017 yılı kayıtlarına göre nüfusu yaklaşık 17 milyon olup, başkenti Amsterdam’ dır.²⁰² Hollanda, AB içerisinde Almanya, İtalya, Belçika, Fransa, Lüksemburg ile birlikte kurucu 6 ülkeden biridir.

3.3.2.1. Hollanda’ da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu

²⁰¹ Hollanda Başkonsolosluğu Resmi Web Sitesi, **Hollanda Hakkında Bilgi**, <http://www.hollandakonsoloslugu.com/hollanda-hakkinda/>, (20.03.2019).

²⁰² Anadolu Ajansı, **Hollanda**, 05.09.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/hollanda/901478>, (21.03.2019).

Şekil 6: Hollanda Eğitim Sisteminin Basamakları

Kaynak: Hollanda Başkonsolosluğu Resmi Web Sitesi, **Hollanda Hakkında Bilgi**, <http://www.hollandakonsoloslugu.com/hollanda-hakkinda/>, (21.03.2019).

Hollanda daha çok eğitim temelli ekonomik kazanımları ile dikkat çeken bir ülke konumundadır. Bu yüzden bu bölümde ikinci ülke olarak, Hollanda eğitim sisteminin yapısını ve özelliklerini inceleyeceğiz.

Zorunlu eğitim süresinin 12 yıl olduğu Hollanda’ da, 5 ile 17 yaş arası tüm çocuklar eğitim alırlar. Okul öncesi eğitim, 4 ile 6 yaş aralığındaki çocukları kapsar. Bu eğitimin amacı, çocuğun kavrama kabiliyetini, sosyal ve duygusal gelişimini, oyun ile desteklemek ve geliştirmektir. İlkokula başlama yaşı resmi olarak 5 olmasına rağmen, genelde çocuklar 4 yaşında ilkokula başlatılmaktadır. 4 ile 12 yaş aralığında 8 yıl süren ilkokul eğitimi ile, çocukların bilgiyi öğrenmesi ve beceri düzeyini artırması hedeflenmektedir. Ortaöğretim ise; 12 ile 16 ve 12 ile 18 yaş aralığında ki öğrencilere verilir. Ortaöğretim çeşit olarak 4’ e bölünür. Bunlardan birincisi; üniversiteye hazırlık eğitimi (VWO) olup, 12 ile 18 yaş arasındaki öğrencilere verilir. İkincisi; ikinci kademe genel ortaöğretim eğitimi (HAVO) olup, 12 ile 17 yaş arasındaki öğrencilere verilir. Üçüncüsü; birinci kademe genel ortaöğretim eğitimi (MAVO) olup, 12 ile 16 yaş arasındaki öğrencilere verilir. Dördüncüsü ise; mesleki eğitime hazırlık (VBO) kapsamında olup, 12 ile 16 yaş arasındaki öğrencilere verilir. VBO okullarında daha çok mesleki dersler verilirken, VWO, HAVO ve MAVO okullarında daha çok genel dersler verilmektedir. Mesleki eğitim kapsamında ise; ikinci kademe mesleki ortaöğretim (MBO), çıraklık ve işsizlik projesi kapsamında verilen öğretim bulunmaktadır. Yükseköğretime girebilmek için mesleki ya da genel ortaöğretim kurumlarından alınan diplomaya sahip olmak

gerekmektedir. Normal lisans süresi 4 yıl olmakla birlikte, maksimum kayıtlı olma süresi 6 yıldır.²⁰³

Tablo 35: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Hollandalı Öğrencilerin Sıralaması

ÜLKE	Bilim Alanı Sıralaması	Okuma Alanı Sıralaması	Matematik Alanı Sıralaması
Hollanda	17	15	11
Türkiye	52	50	49

Kaynak: BBC, Pisa Testi, 06.12.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38219262>, (26.02.2019).

Tablo 35' e göre Hollanda, PISA (2015) verileri ışığında tüm alanlara birlikte bakıldığında 70 ülke arasında üst sıralarda bulunan bir ülke konumundadır. Öğrenciler, bilim alanı sıralamasında 17, okuma alanı sıralamasında 15, matematik alanı sıralamasında ise 11. olarak, tüm alanların ortalaması alınınca iyi bir konumda yer almışlardır. Tüm alanlar ortalamasında 50. olan Türkiye ile ise arasında ciddi bir fark vardır.

3.3.2.2. Hollanda' da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı

Hollanda' da eğitim hizmetlerinin finansman ihtiyacı genel olarak, Tablo 35' de de görüldüğü üzere, Hollanda Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimlerin katkısıyla karşılanır.

Tablo 36: Hollanda Eğitim Sisteminin Finansman Türü

ÜLKE	FİNANSMAN TÜRÜ
Hollanda	Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı + Yerel Yönetimler
Türkiye	Eğitim Bakanlığı + YÖK + ÖSYM + Katkı Payı ve Bağışlar

Kaynak: Gökhan Tuzcu, **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği' ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006, s.161.

Tablo 36' ya göre Hollanda' da eğitim hizmetlerinin finansmanı Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı ile yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Türkiye' de ise MEB

²⁰³ MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, ss.103-108.

dışında YÖK, ÖSYM gibi kurumlar ile katkı ve bağışlar eğitimin temel finansman kaynaklarındanr.

Hollanda’ da eğitim hizmetleri ülke vatandaşlarına ücretiz olarak bir kamu hizmeti olarak sunulmaktadır. Hollanda hükümeti açılan her eğitim kurumu için yeni bir bütçe oluşturmaktadır.²⁰⁴

3.3.2.3. Hollanda ile Türkiye’ deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde Hollanda ile Türkiye arasında Tablo 37’ de bazı alanlar arasında karşılaştırma yapacağız.

Tablo 37: Hollanda ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler

	Hollanda	Türkiye
Eğitim Kademesi		
Okul Öncesi	2 - 4 yaş arası (zorunlu değil) 4 - 6 yaş arası (ilköğretimin ilk 2 yılı zorunlu)	36 ay – 69 ay arası (zorunlu değil)
İlköğretim	4 - 12 yaş arası olup toplam 8 yıldır. (4. yıl hazırlık eğitimi)	4 + 4= 8 yıl 1. Kademe (4 yıl) (69-72 ay) – (10/10,5) yaş arası 2. Kademe (4 yıl) 9,5/10 – 13,5/14 yaş arası

²⁰⁴ Hollanda Başkonsolosluğu Resmi Web Sitesi, (20.03.2019).

Tablo 37: Hollanda ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

Ortaöğretim	Temel Ortaöğretim Genel Ortaöğretim (HAVO) 5 yıldır 12 - 17 yaş arası Ön Mesleki Ortaöğretim (VMBO) 4 yıldır 12 - 16 yaş arası Üniversite Öncesi Hazırlık Eğitimi (VWO) 6 yıldır 12 - 18 yaş arası Özel Okullar 12 -18/20 yaş arası Pratik Eğitim, İş Oryantasyon Eğitimi 12 - 18 yaş arası	3. Kademe (4 yıl) 9 - 12 Sınıf 13,5/14 – 17,5/18 yaş arası 4 yılda tamamlanabilir.
Lise Sonrası Eğitim	Yüksek Mesleki Eğitim (HBO) Üniversite Uzaktan Öğrenme	2 yıllık yüksekokullar 4 yıllık fakülteler
Eğitim Sistemi		
YILLIK EĞİTİM SÜRESİ	200 gün (Ağustostan - Hazirana) İlköğretimde çarşamba günleri öğleden sonra okul tatildir.	36 hafta 180 gün

Tablo 37: Hollanda ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

DERS SAATİ	İlköğretim: En az 8 yılda 7.520 ders saati, 5 gün okul açık Ortaokul: Ders saati:50 dakika Lisede: 60 dakika	İlkokul: 40 dakika Ortaokul: 40 dakika Ortaöğretim: 40 dakika
SÖMESTİR	Okullar karar vermektedir. Okullara göre akademik yıl sömestir (21 haftalık iki bölüm) veya (14 haftalık üç bölüm) olarak düzenlenir. Bütün okullar sadece eylül ayında öğrenime başlarlar.	1 Sömestir (Ocak ya da şubat ayında yaklaşık olarak 15 günden oluşmaktadır). + 2 Ara Dönem Tatili (2019-2020 yılı eğitim- öğretim döneminden başlamak üzere Kasım ve Nisan aylarında birer haftalık ara tatillerden oluşmaktadır)
HAFTALIK DERS SAATİ	İlköğretim: 22 - 25 saat, ders süresine yönetim karar veriyor. Lise haftalık 32 saat dersin 25 saati zorunlu ortak derslere, yedi saati de seçmeli derslere ve programın çekirdek derslerine ayrılır.	İlkokul: 30 saat/hafta Ortaokul: 35 saat/hafta İmam Hatip Ortaokulları: 36 saat/hafta Ortaöğretim: 40 saat/hafta

Tablo 37: Hollanda ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

PROGRAM GELİŞME	Merkez, genel çerçeveyi belirlemektedir. Okullar programın seçiminde merkezi hükümetin belirlediği çerçevede serbesttirler. Okul sürelerinin uzunluğundan da sorumludurlar.	Bakanlık (Merkezi yönetim) sorumludur.
ZORUNLU EĞİTİM	5 - 17 yaş arası 12 yıl	6/6,5 - 17/17,5 yaş arası 12 yıl

Kaynak: Recep Altın, **Hollanda**, MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, <http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/HOLLANDA.pdf>, (26.03.2019), ss.3-4.

Tablo 37’ de Hollanda ile Türkiye arasında eğitim alanında bazı farklar ve benzerlikler ele alınmıştır. Hollanda’ da genel çerçeveyi çizen merkezi hükümet, sorumluluğu okullara bırakmışken, Türkiye’ de ise sorumluluk tamamen merkezi hükümete bırakılmıştır.

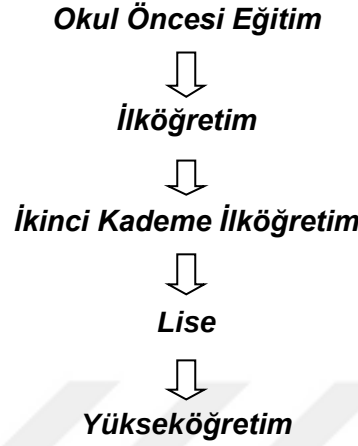
3.3.3. Türkiye ve Yunanistan Karşılaştırması

Yunanistan, Avrupa kıtasının doğusunda Türkiye’ nin batı komşusu olan bir ülkedir. Nüfusu 2017 yılı kayıtlarına göre nüfusu 10,77 milyon olup, resmi dili Yunanca, başkenti ise Atina’ dır. Cumhuriyetle yönetilen Yunanistan coğrafi, kültürel ve tarihi yakınlığından ötürü, ülkemiz ile köklü bir ortak geçmişe sahiptir.²⁰⁵

²⁰⁵ Anadolu Ajansı, **Yunanistan**, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/yunanistan/901491>, (27.03.2019).

3.3.3.1. Yunanistan’ da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu

Şekil 7: Yunanistan Eğitim Sisteminin Basamakları

Kaynak: Yunanistan Konsolosluğu, <http://www.yunanistankonsoloslugu.com/yunanistan-hakkinda/>, (01.04.2019).

Yunanistan, coğrafi ve kültürel olarak Türkiye ile yakın sayılabilecek özelliklere sahip olan bir ülkedir. Bu yüzden bu bölümde Yunan eğitim sisteminin yapısına ve özelliklerine de değineceğiz.

Zorunlu eğitim süresinin 9 yıl olduğu Yunanistan’ da, 5 buçuk yaş ile 15 yaş arası çocuklar bu kapsamda değerlendirilir. İsteğe bağlı olan okul öncesi eğitim 3 buçuk yaş ile 5 buçuk yaşlarındaki çocuklara uygulanır. 5 buçuk yaş ile 12 yaş aralığında verilen ilkokul eğitimi öğrencilerin zihinsel ve fiziksel yönden çok yönlü olarak gelişimlerini amaçlar. İlkokul ikişer yıldan oluşan 3 bölüme ayrılır. Bunlar 1. ve 2. sınıf, 3. ve 4. sınıf, 5. ve 6. sınıftır. Zorunlu eğitim kapsamındaki son üç yıl ise, 12 ile 15 yaş arasındaki çocuklara 1. kademe ortaöğretim verilir. Ortaokullara, Gymnasio adı verilir. Tüm branşlarda genel eğitim veren ve ilköğretimi bitiren herkesin kabul edildiği Gymnasionun genel amacı, öğrencilerin beceri ve gelişimlerine katkı sağlamaktır. İkinci kademe ortaöğretim lise (Lykeia) ile mesleki teknik okullar (TES) ise, Gymnasiyu bitirenlerin kayıt olabileceği, sınavsız girilen ortaöğretim kurumlarıdır. Yükseköğretim kurumlarına yerleşmek isteyenler için lise ikinci ve üçüncü sınıflarda sınav düzenlenir. Bu sınavlarda başarılı olanlar üniversitelere girmeye hak kazanır. Yükseköğretim, genel akademik eğitimin verildiği üniversitelerle birlikte, yüksek teknolojik eğitim kurumlarında verilmektedir.²⁰⁶

²⁰⁶ MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, ss.211-216.

Tablo 38: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Yunan Öğrencilerin Sıralaması

ÜLKE	Bilim Alanı Sıralaması	Okuma Alanı Sıralaması	Matematik Alanı Sıralaması
Yunanistan	43	41	43
Türkiye	52	50	49

Kaynak: BBC, **Pisa Testi**, 06.12.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38219262>, (26.02.2019).

Tablo 38' e göre Yunanistan, PISA (2015) verileri ışığında tüm alanlarda birlikte bakıldığında 70 ülke arasında orta sıralara yakın konumda bulunan bir ülkedir. Öğrenciler, bilim alanı sıralamasında 43, okuma alanı sıralamasında 41, matematik alanı sıralamasında ise 43. olarak; tüm alanların ortalaması alınınca orta sıralarda yer almışlardır. Tüm alanlar ortalamasında 50. olan Türkiye ise, Yunanistan' ın gerisinde kalmıştır.

3.3.3.2. Yunanistan' da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı

Yunanistan' da eğitim hizmetlerinin finansman ihtiyacı genel olarak, Tablo 39' da da görüldüğü üzere, Yunanistan Eğitim Bakanlığı, sivil toplum örgütleri, katkı payı ve bağışlardan karşılanır.

Tablo 39: Yunanistan Eğitim Sisteminin Finansman Türü

ÜLKE	FİNANSMAN TÜRÜ
Yunanistan	Eğitim Bakanlığı + Sivil Toplum Örgütleri + Katkı Payı ve Bağışlar
Türkiye	Eğitim Bakanlığı + YÖK + ÖSYM + Katkı Payı ve Bağışlar

Kaynak: Gökhan Tuzcu, **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği' ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006, s.161.

Tablo 39' a göre Yunanistan' da eğitim hizmetlerinin finansmanı Eğitim, Bakanlığı, sivil toplum örgütleri, katkı payları ve bağışlardan oluşmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı dışında YÖK, ÖSYM gibi kurumlar ile katkı ve bağışların finansman kaynaklarını oluşturduğu Türkiye, bu kaynaklar yönünden Yunanistan ile benzerlik göstermektedir.

Yunanistan' da anaokulundan üniversiteye kadar olan tüm seviyeler, halkın eğitim hakkı kapsamındadır. Bu kapsamda devlet okulları ve özel okullar bu eğitim

hakkını karşılar. Devlet okulları eğitimin her kademesinde ücretsizdir. Bunun yanında ders kitapları da ücretsiz dağıtılmaktadır.²⁰⁷

3.3.3.3. Yunanistan ile Türkiye’deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde Yunanistan ile Türkiye arasında Tablo 40’ da bazı alanlar arasında karşılaştırma yapacağız.

Tablo 40: Yunanistan ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler

	Yunanistan	Türkiye
Eğitim Kademesi		
Okul Öncesi	3 - 5,5 yaş arası (zorunlu değil) 6 - 7 yaş (Toplam 1 sene zorunlu)	36 ay – 69 ay arası (zorunlu değil)
İlköğretim	5,5 - 12 yaş arası 2’ şer yıldan 3 bölüme ayrılmıştır. 1. ve 2. sınıf 3. ve 4. sınıf 5. ve 6. sınıf (Toplam 6 sene zorunlu)	4 + 4= 8 yıl 1. Kademe (4 yıl) (69-72 ay) – (10/10,5) yaş arası 2. Kademe (4 yıl) 9,5/10 – 13,5/14 yaş arası
Ortaöğretim	1. Kademe (3 yıl) 12 - 15 yaş (Toplam 3 sene zorunlu) 2. Kademe (3 yıl) 15 - 18 yaş (zorunlu değil)	3. Kademe (4 yıl) 9 - 12 Sınıf 13,5/14 – 17,5/18 yaş arası 4 yılda tamamlanabilir.

²⁰⁷ Yunanistan Cumhuriyeti, **Türkiye’deki Yunanistan**, <https://www.mfa.gr/turkey/tr/yunanistan-hakkinda/tarih-ve-kultur/toplum.html?page=5>, (28.03.2019).

Tablo 40: Yunanistan ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

Lise Sonrası Eğitim	Lisans (4 yıl) Lisansüstü (1 - 2 yıl) Doktora (3 - 6 yıl)	2 yıllık yüksekokullar 4 yıllık fakülteler
Eğitim Sistemi		
YILLIK EĞİTİM SÜRESİ	39 hafta195 gün	36 hafta 180 gün
DERS SAATİ	40 - 50 dk	İlkokul: 40 dakika Ortaokul: 40 dakika Ortaöğretim: 40 dakika
SÖMESTİR	Tek sömestir	1 Sömestir (Ocak ya da şubat ayında yaklaşık olarak 15 günden oluşmaktadır). + 2 Ara Dönem Tatili (2019-2020 yılı eğitim-öğretim döneminden başlamak üzere Kasım ve Nisan aylarında birer haftalık ara tatillerden oluşmaktadır)
HAFTALIK DERS SAATİ	23 - 35 saat	İlkokul: 30 saat/hafta Ortaokul: 35 saat/hafta İmam Hatip Ortaokulları: 36 saat/hafta Ortaöğretim: 40 saat/hafta
PROGRAM GELİŞME	Eğitim, Diyanet İşleri, Kültür ve Atletizm Bakanlığı sorumludur.	Bakanlık (Merkezi Yönetim) sorumludur.
ZORUNLU EĞİTİM	6 - 15 yaş arası 10 yıl	6/6,5 - 17/17,5 yaş arası 12 yıl

Kaynak: Yunanistan Cumhuriyeti, <https://www.mfa.gr/turkey/tr/yunanistan-hakkinda/tarih-ve-kultur/toplum.html?page=5>, (03.04.2019) ve Yunanistan Konsolosluğu, **Yunanistan Eğitim Sistemi**, <http://www.yunanistankonsoloslugu.com/yunanistan-hakkinda/>, (03.04.2019).

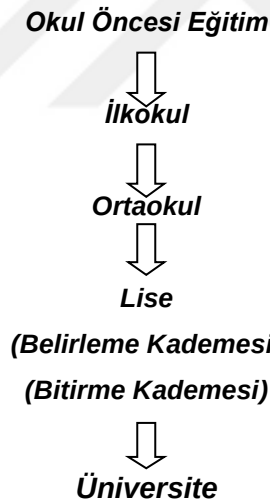
Tablo 40' da Yunanistan ile Türkiye arasında eğitim alanında bazı farklar ve benzerlikler ele alınmıştır. Yunanistan' da genel çerçeveyi çizen merkezi hükümeti temsilen Eğitim, Diyanet İşleri, Kültür ve Atletizm Bakanlığı sorumlu iken, Türkiye' de ise sorumluluk MEB bünyesinde merkezi hükümete bırakılmıştır.

3.3.4. Türkiye ve Fransa Karşılaştırması

Bir batı Avrupa ülkesi olan Fransa, Parlamenter Başkanlık tipi Cumhuriyet ile yönetilen köklü bir Avrupa ülkesidir. AB içerisinde Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ile birlikte kurucu 6 ülkeden biridir. Almanya' dan sonra en çok nüfusa sahip olan Fransa' nın 2017 kayıtlarına göre nüfusu 66,9 milyon olup, başkenti Paris' tir. Fransa, dünyanın en büyük 6. ekonomisidir.²⁰⁸

3.3.4.1. Fransa' da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu

Şekil 8: Fransa Eğitim Sisteminin Basamakları

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, ss.89-96.

Köklü bir Avrupa ülkesi olan Fransa bir AB ve OECD üyesi olarak eğitim alanında önemli yatırımlar yapmaktadır. Yapılan bu yatırımların özelliklerini ve sonuçlarını gözlemlemek adına, bu bölümde Fransız eğitim sisteminin yapısını ve özelliklerini de inceleyeceğiz.

²⁰⁸ Anadolu Ajansı, **Fransa**, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/fransa/901473>, (03.04.2019).

Fransa’ da ilköğretim ve ortaokul kapsamında 6 ile 16 yaş arasında eğitim-öğretim zorunludur. Okul öncesi eğitim zorunlu olmayıp, 2 ile 5 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır. Anaokulu eğitiminin genel amacı; çocukların becerilerini artırmak, kendi kişiliklerini yönlendirebilmelerini sağlamak ve eğitime hazırlamaktır. İlkokul, zorunlu olarak verilen 5 yıllık eğitim ile başlar. İlkokulda verilen eğitimin en önemli özelliği spor, sanat ve kültürel anlamda yoğun dersler verilmesidir. Ortaokul ise, ilköğretim sonunda başlar ve zorunlu olarak 4 yıl sürer. Eğitim bakanlığınca yayınlanan materyallerden, öğretmenler dilediklerini seçer ve eğitim verir. Ders kitapları ilköğretim ve ortaokulda ücretsizdir. Liselerde ise ücretlidir. Ortaöğretim bütün öğrencilerin katıldığı 4 yıllık ortaokul eğitiminin ardından, 3 yıllık lise eğitimini kapsar. Lise eğitimi “Belirleme Kademesi” ve “Bitirme Kademesi” olarak iki kademeden oluşmaktadır. Eğitim bakanlığı mesleki öğretim ve istihdam konusunda gençlere destek vermektedir. Nitekim Fransa anayasasında; *“tamamladığı eğitim düzeyi ne olursa olsun eğitim sisteminden ayrılmadan önce her gence meslek öğretimi verilmelidir”* şeklinde bir kanun maddesinin bulunması, bu konuya ne kadar çok önem verildiğini göstermektedir. Üniversiteler bakalorya denilen üniversite çalışmalarına kabul diploması ya da buna eş değer yeterlilik belgeleri ile öğrenci kabul eder. Tıp fakülteleri, eczacılık alanları ve de Teknoloji Üniversiteleri (IUT) hariç diğer üniversiteler, başka bir şart koymaz. Avrupa’ da yükseköğretim alanını geliştirmek için hazırlanmış olan, Bologna sürecine bağlı olarak Fransız yükseköğretimin yapısını 3-5-8 sistemine (bakalorya sınavını takiben üç yıl, beş yıl ve sekiz yıl sistemine) ya da Lisans, Master, Doktora (LMD) sistemine kademeli bir biçimde uyulması amacıyla, ülke genelinde düzenlemeler yapılmıştır.²⁰⁹

Tablo 41: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Fransız Öğrencilerin Sıralaması

ÜLKE	Bilim Alanı Sıralaması	Okuma Alanı Sıralaması	Matematik Alanı Sıralaması
Fransa	26	19	26
Türkiye	52	50	49

Kaynak: BBC, **Pisa Testi**, 06.12.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38219262>, (26.02.2019).

²⁰⁹ MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, ss.89-96.

Tablo 41' e göre Fransa, PISA (2015) verileri ışığında tüm alanlara birlikte bakıldığında, katılan 70 ülke arasında üst sıralara yakın konumda bulunan bir ülkedir. Öğrenciler bilim alanı sıralamasında 26, okuma alanı sıralamasında 19, matematik alanı sıralamasında ise 26. olarak; tüm alanların ortalaması alınınca, 50. olan Türkiye ile kıyaslandığında hemen hemen iki kat ileri seviyede sayılabilir.

3.3.4.2. Fransa' da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı

Fransa' da eğitim hizmetlerinin finansman ihtiyacı genel olarak, Tablo 42' de de görüldüğü üzere, Fransa Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğrenim Araştırma Bakanlığı tarafından karşılanır.

Tablo 42: Fransa Eğitim Sisteminin Finansman Türü

ÜLKE	FİNANSMAN TÜRÜ
Fransa	Eğitim Bakanlığı + Yükseköğrenim Araştırma Bakanlığı
Türkiye	Eğitim Bakanlığı + YÖK + ÖSYM + Katkı Payı ve Bağışlar

Kaynak: Gökhan Tuzcu, **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği' ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006, s.161.

Tablo 42' ye göre Fransa' da eğitim hizmetlerinin finansmanı Eğitim, Bakanlığı ile Yükseköğrenim Araştırma Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Türkiye' de ise eğitim hizmetlerinin finansmanı Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, ÖSYM gibi kurumlar ile katkı ve bağışlardan oluşmaktadır.

Fransa' da zorunlu eğitim bünyesindeki tüm resmi okulların finansmanı, devlet tarafından karşılanır. Eğitim bakanlığınca belirlenen özel okullar, eğitim programları ile öğretmen ve eğitim niteliği anlamında istenilen ölçülere uyması durumunda, devletten yardım alabilmektedir.²¹⁰

3.3.4.3. Fransa ile Türkiye' deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde Fransa ile Türkiye arasında Tablo 43' de bazı alanlar arasında karşılaştırma yapacağız.

²¹⁰ MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, s.89.

Tablo 43: Fransa ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler

	Fransa	Türkiye
Eğitim Kademesi		
OKUL ÖNCESİ	2 - 6 yaş arası (Zorunlu kapsamda değil)	36 ay – 69 ay arası (zorunlu değil)
İLKOKUL	6 - 11 yaş arası 5 yıldır.	1. Kademe (4 yıl) (69-72 ay) – (10/10,5) yaş arası
ORTAOKUL	11 - 15 yaş arası 3 yıl olup; üç devreye ayrılmaktadır • Uyum Dönemi • Merkezi Geliştirme Devresi • Adaptasyon Dönemi	2. Kademe (4 yıl) 9,5/10 – 13,5/14 yaş arası
ORTAÖĞRETİM	15 - 16 yaşında başlanılmaktadır. Bu okullar iki tür olup; • Genel ve Teknoloji Lisesi • Meslek ve Teknik Okulları 4 yıllık program uygulayabilir.	3. Kademe (4 yıl) 9 - 12 Sınıf 13,5/14 – 17,5/18 yaş arası 4 yılda tamamlanabilir.
LİSE SONRASI EĞİTİM	Kolejler Üniversiteler	2 yıllık yüksekokullar 4 yıllık fakülteler
Eğitim Sistemi		
YILLIK EĞİTİM SÜRESİ	180 gün	180 gün
DERS SAATİ	İlkokul: Haftada 24 saat, ders 60 dakika Ortaöğretim: 25,5 - 30 saat, ders 55 dakika	İlkokul: 40 dakika Ortaokul: 40 dakika Ortaöğretim: 40 dakika

Tablo 43: Fransa ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

SÖMESTİR	Üç sömestir şeklindedir. Kış, bahar ve yaz Tatilleri	1 Sömestir (Ocak ya da şubat ayında yaklaşık olarak 15 günden oluşmaktadır). + 2 Ara Dönem Tatili (2019-2020 yılı eğitim-öğretim döneminden başlamak üzere Kasım ve Nisan aylarında birer haftalık ara tatillerden oluşmaktadır)
HAFTALIK DERS SAATİ	Haftada 6 gün açık, çarşamba ve cumartesi öğleden sonraları okul yoktur. İlkokul: Haftada 24 saat, Yılda 864 saat Ortaöğretimde 25,5 - 30 saat, yılda 936 saat	İlkokul: 30 saat/hafta Ortaokul: 35 saat/hafta İmam Hatip Ortaokulları: 36 saat/hafta Ortaöğretim: 40 saat/hafta
PROGRAM GELİŞME	Bakanlık (Merkezi yönetim) karar vermektedir.	Bakanlık (Merkezi yönetim) karar vermektedir.
ZORUNLU EĞİTİM SURESİ	6 - 16 yaş arası 10 yıldır	12 yıldır

Kaynak: Recep Altın, **Fransa**, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, <http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/FRANSA.pdf>, (04.04.2019), ss.2, 4.

Tablo 43' de Fransa ile Türkiye arasında eğitim alanında bazı farklar ve benzerlikler ele alınmıştır. Fransa' da ve Türkiye' de benzer olarak sorumluluk tamamen merkezi hükümete bırakılmıştır.

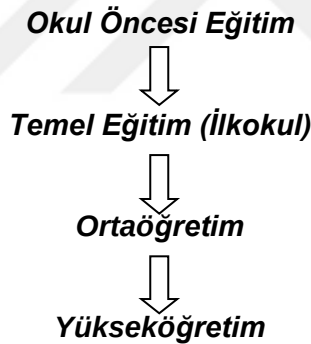
3.3.5. Türkiye ve Almanya Karşılaştırması

Almanya, 2015 kayıtlarına göre toplamda 82 milyonluk nüfusuyla Avrupa' nın en kalabalık ülkesidir. Federal bir yapıya sahip olan Almanya, 16 eyaletten oluşmaktadır. Resmi dili Almanca, başkenti Berlin olan Almanya, AB için bir lokomotif konumundadır.²¹¹ Almanya, AB içerisinde Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ile birlikte kurucu 6 ülkeden biridir.

3.3.5.1. Almanya' da Eğitim Hizmetlerinin Sunumu

Köklü bir Avrupa ülkesi olan Almanya bir AB ve OECD üyesi olarak eğitim alanında önemli yatırımlar yapmaktadır. Yapılan bu yatırımların özelliklerini ve sonuçlarını gözlemlemek adına, bu bölümde Alman eğitim sisteminin yapısını ve özelliklerini de inceleyeceğiz.

Şekil 9: Almanya Eğitim Sistemi Basamakları

Kaynak: Belgin Bal ve Erdoğan Başar, **Finlandiya, Almanya, Singapur ve Türkiye' nin Eğitim Sistemleri Açısından Kademeler Arası Geçiş Sistemlerinin Karşılaştırılması**, Çukurova Üniversitesi, Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, 2014. ss.11-12.

Okul öncesi eğitim, 3 ile 6 yaş arasındaki çocuklara verilmekte olup, zorunlu değildir. Zorunlu eğitim süresi 9 yıl olup, ilköğretim ile başlamaktadır. İlköğretim yaşı genel olarak 6 ile 10 yaş aralığında olan Almanya' da, bu durum ülkenin başkenti Berlin' de ve Brandenburg eyaletinde, 6 ile 12 yaş aralığına çıkmaktadır. İlköğretimin ilk 4 yılında genel olarak okuma yazma ve oyun odaklı aritmetik becerilerinin kazandırılması esastır. Çocuklar 1 ve 2. sınıfta not sistemiyle değerlendirilemez. 3.

²¹¹ Anadolu Ajansı, **Almanya**, 05.09.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/almanya/901459>, (04.04.2019).

sınıfta ise, notla değerlendirme başlayıp, aynı zamanda yabancı dil eğitimi de öğretilmeye başlanır. İlköğretimin ardından başarı durumuna göre çocuklar, zorunlu öğretim kapsamında, önce 1. kademe ortaöğretim okullarına, ardından da 2. kademe ortaöğretim okullarına yönlendirilir. 2. kademe ortaöğretim sonrası öğrenciler, mesleki eğitim ya da yarım gün okul eğitimi yarım gün iş yerinde eğitim yapılmasını ifade eden, ikili sistemi tercih edebilmektedir. Mesleki eğitim 21 yaşın bitiminden önce başlamak kaydıyla o meslek eğitimi tamamıyla (yaklaşık 3-3,5 yıl) alana kadar sürer. Üniversitelere giriş için ise, genel yükseköğretim veya mesleki yükseköğretim olgunluk diploması gerekmektedir. Bu diplomaya sahip öğrenciler, bazı özel şartlı ve sınırlı kontenjanlı bölümler hariç, tüm yükseköğretim programlarına gidebilir.²¹²

Yükseköğretim alanında ise, 3 farklı üniversite türü mevcuttur. Bunlar: akademik eğitim veren üniversiteler, uygulamalı bilimler üniversiteleri ve sanat, müzik, sinema eğitimi veren üniversitelerdir.²¹³

Almanya, PISA (2015) verilerine göre; bilim, okuma ve matematik alanında iyi sayılabilecek bir seviyede bulunmaktadır. PISA araştırmasında Almanya için olumsuz anlamda söylenecek şey şudur ki; sosyal olanakları yüksek ve düşük kişiler arasında eğitimde başarı farkı yüksek seviyededir. Buna karşın yapılan araştırma, Almanya’ da bu eşitsizliğin zamanla olumlu anlamda giderildiği ve eğitimde fırsat eşitsizliğinin azaldığına dair bulgular bulunmaktadır.

Tablo 44: 2015 Yılı Pisa Testi Sonucunda Alman Öğrencilerin Sıralaması

ÜLKE	Bilim Alanı Sıralaması	Okuma Alanı Sıralaması	Matematik Alanı Sıralaması
Almanya	16	11	16
Türkiye	52	50	49

Kaynak: BBC, **Pisa Testi**, 06.12.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38219262>, (26.02.2019).

²¹² MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, ss.37-42.

²¹³ Mehmet Ali Çetin, **Almanya’ da Eğitim Sistemi**, Eğitimle Diriliş Derneği, 24.01.2017, <http://www.egitimledirilis.com/?kose-yazisi/almanya-da-egitim-sistemi-/kose-yazisi--mehmet-ali-cetin-730y.htm>, (04.04.2018).

Tablo 44' e göre, Almanya, PISA (2015) verileri ışığında tüm alanlara birlikte bakıldığında, 70 ülke arasında zirveye yakın konumda bulunan bir ülkedir. Öğrenciler, bilim alanı sıralamasında 16, okuma alanı sıralamasında 11, matematik alanı sıralamasında ise 16. olarak; tüm alanların ortalaması alınınca, 50. olan Türkiye' ye karşın oldukça ileri seviyede sayılabilir.

3.3.5.2. Almanya' da Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı

Almanya' da eğitim hizmetlerinin finansman ihtiyacı genel olarak, Tablo 45' de de görüldüğü üzere, eyalet yönetimleri ile yerel yönetimler tarafından karşılanır.

Tablo 45: Almanya Eğitim Sisteminin Finansman Türü

ÜLKE	FİNANSMAN TÜRÜ
Almanya	Eyalet Yönetimleri +Yerel Yönetimler
Türkiye	Eğitim Bakanlığı + YÖK + ÖSYM + Katkı Payı ve Bağışlar

Kaynak: Gökhan Tuzcu, **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği' ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006.161.

Tablo 45' e göre Almanya' da eğitim hizmetlerinin finansmanı merkezden sıyrılmış, eyalet ve yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakılmıştır. Almanya' daki eğitim hizmetlerinin finansman yapısının, diğer ülkelere nazaran farklılığı buradan kaynaklanmaktadır. Türkiye' de ise eğitim hizmetlerinin finansmanı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, ÖSYM gibi kurumlar ile katkı ve bağışlar ile sağlanmaktadır.

Almaya' da okul öncesi eğitim hizmeti ücretli iken, 9 yıl süren zorunlu eğitim öğretim hizmetleri ile yükseköğretim, tüm kamu okullarında ücretsizdir. Bunun yanında kamu okullarının yedeği olarak görülen özel okullarda belirli bir ücrete tabidir. Özel okulların finansmanı, eğitim gören kişilerce ve yerel yönetimler tarafından yani, belediyelerce karşılanır.²¹⁴

3.3.5.3. Almanya ile Türkiye' deki Eğitim Hizmetlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde Almanya ile Türkiye arasında Tablo 46' da bazı alanlar arasında karşılaştırma yapacağız.

²¹⁴ Çetin, 2017.

Tablo 46: Almanya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler

	Almanya	Türkiye
Eğitim Kademesi		
OKUL ÖNCESİ	3 - 6 yaş arası (Zorunlu eğitim kapsamında değil) (Günde 5 Saat)	36 ay – 69 ay arası (zorunlu değil)
İLKOKUL	4 yıl (6 - 10 Yaş arası) 6 yaşına 1 Ağustosta ulaşan öğrenciler kayıt yaptırır.	1. Kademe (4 yıl) (69-72 ay) – (10/10,5) yaş arası
ORTAOKUL	6 yıl olup (2 yıl oryantasyon+4 yıl) (10 - 16 yaş arası) • Gymnasium • Realschule • Hauptschule • Gesamtschule • Mittelschule gibi çok çeşitli eğitim dersleri sunan okul türleridir.	2. Kademe (4 yıl) 9,5/10 – 13,5/14 yaş arası

Tablo 46: Almanya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

ORTAÖĞRETİM	Lise 3 yıl (15 - 18 yaş grubu) Gymnasium Berufliches Gymnasium Fachgymnasium Gesamtschule Meslek Lisesi 2 yıl 15/16 - 18/19 yaş • Berufsfachschule (Tam zamanlı mesleki okul) • Fachoberschule (Teknik lise-tam zamanlı mesleki okul) • Berufsoberschule (Tam zamanlı mesleki okul) • Duales system (İkili sistem: yarı zamanlı mesleki okul ve yarı zamanlı iş başı öğretim)	3. Kademe (4 yıl) 9 - 12 Sınıf 13,5/14 – 17,5/18 yaş arası 4 yılda tamamlanabilir.
LİSE SONRASI EĞİTİM	2 yıllık kolejler 4 yıllık kolejler 4 yıl üstü üniversiteler Teknik üniversiteler	2 yıllık yüksekokullar 4 yıllık fakülteler

Tablo 46: Almanya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

Eğitim Sistemi		
YILLIK EĞİTİM SÜRESİ	188 gün	180 gün
DERS SAATİ	Okulda 5 ya da 6 gün eğitim yapılmaktadır. Dersler 45 dakika	Okulda 5 gün İlkokul: 40 dakika Ortaokul: 40 dakika Ortaöğretim: 40 dakika
SÖMESTİR	Eyaletlere bağlı olarak değişmektedir. Genelde üç sömestirdir. (ikişer haftalık)	1 Sömestir (Ocak ya da şubat ayında yaklaşık olarak 15 günden oluşmaktadır). + 2 Ara Dönem Tatili (2019-2020 yılı eğitim- öğretim döneminden başlamak üzere Kasım ve Nisan aylarında birer haftalık ara tatillerden oluşmaktadır)
HAFTALIK DERS SAATİ	İlkokul: 17-29 saat/hafta 5 - 6 sınıf: 28 - 29 saat/hafta 7 - 10 sınıf: 30 - 32 saat/hafta	İlkokul: 30 saat/hafta Ortaokul: 35 saat/hafta İmam Hatip Ortaokulları: 36 saat/hafta Ortaöğretim: 40 saat/hafta

Tablo 46: Almanya ve Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Sayısal Veriler (Devamı)

PROGRAM GELİŞME	Bölgeler (Yerel yönetimler) karar vermektedir.	Bakanlık (Merkezi yönetim) karar vermektedir.
ZORUNLU EĞİTİM SURESİ	9 yıl 6 - 16 yaş arasındır. Bazı eyaletlerde ise; 10 yıl	12 yıl

Kaynak: Recep Altın, **Almanya**, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, <http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/ALMANYA.pdf>, (30.03.2019), ss.2, 5.

Tablo 46’ da Almanya ile Türkiye arasında eğitim alanında bazı farklar ve benzerlikler ele alınmıştır. Almanya’ da eyalet sisteminin getirmiş olduğu yapıdan dolayı, sorumluluk yerel yönetimlere bırakılmışken, Türkiye’ de ise sorumluluk tamamen merkezi hükümete bırakılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim, insanlığın başlangıcından bu yana var olan ve insan hayatının ilk nefesinden son nefesine kadar devam eden bir süreçtir.

21. yüzyılı yaşadığımız zaman diliminde bilgi toplumlarının sayısı artmış ve eski çağlarda var olan klasik eğitim anlayışından uzaklaşmaya başlanılmıştır. Eğitimin öneminin daha iyi kavrandığı ve eğitim ile ulaşmak istenen amaçların belirginleştiği günümüz dünyasında eğitim, bireysel bir olgu olmaktan çıkmış, yarattığı pozitif dışsallıklar sebebiyle toplumsal bir kalkınma aracına dönüşmüştür. Eğitim ile birlikte, bireyler ve toplumlar bir takım hedeflere ulaşmayı amaçlarlar. Bireyler, insanın doğası gereği var olan öğrenme merakını, eğitim ile giderirler. Bunun yanı sıra eğitim ile hem bireysel anlamda niteliklerini artırırılar hem de nitelikli iş gücüne sahip olduklarından dolayı istedikleri iş alanında daha kolay çalışma imkanı bulurlar. Toplumlar ise; eğitim ile birlikte beşeri sermayelerine katkı sağlayarak, gerekli olan nitelikli iş gücüne ulaşmayı, oradan da yüksek seviyede çıktı elde etmeyi hedeflerler. Bu sayede hem ekonomik büyümelerinde hem de ekonomik kalkınmalarında olumlu etkiler izlerler.

Bireylerin ve toplumların, bu amaçlara ve bunun yanında büyüme ile kalkınma hedeflerine ulaşabilmeleri için, eğitim gören bireyleri tek bir kalıp halinde yetiştirme amacından uzaklaşılmalıdır. Bundan ziyade, insanlara samimi, objektif, kişinin bireysel özellikleri baz alınacak biçimde eğitim-öğretim hizmetlerinin sunulması, nasıl bir birey olacaklarını sistemin karar vermesinin değil, bireylerin kendilerinin karar verebilmelerinin yolu açılmalıdır. Kendi yolunu kendisi çizen bireyler ve tümevarım sonucunda toplumlar, aldıkları eğitim ile kendilerine kattıkları ekstra kaliteden ötürü, hem kendi amaçlarına hem de toplum olarak hedeflenen amaçlara, daha sağlam adımlar atarak ulaşabilirler.

Çalışmamızda Türkiye ile birlikte incelediğimiz ülkeler olan Finlandiya, Hollanda, Yunanistan, Fransa ve Almanya’ da eğitim hizmetlerinin sunumu ve finansmanı, genel anlamda incelenmiştir. PISA verileri ışığında Türkiye ile bu ülkelerin karşılaştırmaları yapılarak değerlendirmeler sunulmuştur.

Türkiye’ nin eğitim hizmetlerinin sunumu ve finansmanı alanındaki durumu ise genel hatlar dışında; geçmiş eğitim verileri, düzenlenen 2019 YKS (TYT) sayısal verileri ve planlanan “2023 Eğitim Vizyonu” çerçevesinde ele alınmıştır.

Osmanlı Devleti’ nin kuruluşundan başlayarak günümüze kadar geçen süre içerisinde, aslında eğitim, Türkiye’ nin her alanda kalkınabilmesi adına olmazsa

olmaz bir kavram olarak algılanmış ve algılanmaya da devam etmektedir. Gerek ekonomik kalkınma, gerekse de ekonomik büyüme için, eğitim harcamaları günümüze kadar büyük önem arz etmiştir. Savaş yıllarında dahi, yapılan savunma harcamalarının yanında eğitime de hak ettiği pay verilmeye çalışılmış, eğitim göz ardı edilmemiştir. Türkiye’ de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar eğitime verilen destek yadsınamaz. Hemen hemen her hükümet, gerek hükümet politikalarında, gerekse de kalkınma planlarında eğitim hizmetleri alanında önemli yatırımlar yapmıştır. Türkiye’ de 2018 yılı bütçesi içerisinde en fazla pay, 134,2 milyar TL ile 2017 yılında olduğu gibi yine eğitim hizmetlerine ayrılmıştır. Buna karşın eğitim alanında yapılan yatırımların hak ettiği karşılığı bulunduğu ise tam anlamıyla söylenemez.

Çalışmamızda görüldüğü üzere, eğitim harcamalarının GSYH’ ye oranında AB ve OECD ülkelerinden çok da farklı düzeyde olmayan ve eğitime her geçen sene daha fazla önem veren Türkiye, eğitimde başarı sıralamasında ise, bu ülkelerin arasında, kendisine son sıralarda yer bulabilmektedir. Türkiye’ nin içinde bulunduğu mevcut durum, eğitim alanında bir yapısal sorun olduğunu bize açıkça göstermektedir.

Çalışmamızda incelenen konular ile Türkiye ve bazı AB ülkeleri arasında yapılan karşılaştırmalar sonucunda, Türkiye’ nin eğitim alanında olduğu yerde sıçramaktan vazgeçip, bir adım öne sıçramak için bazı adımlar atılması gerekmektedir.

Türkiye’ de eğitim hizmetlerinin sunumu alanında gelişme kaydedilebilmesi için, çalışmamızdan yola çıkarak sunulan öneriler şu şekildedir:

- 1- Günümüzde çocukların gelişimine mutlak katkı sağladığı düşünülen, okul öncesi eğitim, kimi ülkelerde temel eğitim kapsamında zorunlu ve ücretsiz tutulurken, kimi ülkelerde ise ihtiyari ve ücretlidir. 2019 yılı itibarıyla Türkiye de, tam anlamıyla okul öncesi eğitimi zorunlu tutmayan ülkeler arasında bulunmaktadır. Çocukların, erken çocukluk döneminde hızlı bir gelişim sağlaması ve eğitim temellerinin güçlendirilmesi adına, okul öncesi eğitimden mutlaka faydalanmaları gerektiği çalışmamızdan çıkartılan ilk sonuçtur. Nitekim Finlandiya gibi eğitimde rol model olan bir ülke de, bu duruma kayıtsız kalmamıştır. Finlandiya, eğitim hizmetlerinde okul öncesi eğitimi hem zorunlu hem de yerel yönetimler yani belediyeler eliyle ücretsiz sunmaktadır. Türkiye’ nin de okul öncesi eğitim konusunda bu yönde adımlar atması, eğitimin daha kaliteli bir hale gelmesi adına

gerekli görülmektedir. Çalışmamızda Türkiye’ de okul öncesi eğitim alanında gördüğümüz iki ana eksiklik mevcuttur. Bunlardan birincisi; okul öncesi eğitimde okullaşma oranının Türkiye’ de olması gerekenden yaklaşık 2 kat az olduğudur. İkinci eksiklik ise; okulöncesi eğitim kurumlarının ücretli, hatta yüksek ücretli olmasıdır. Çözüm olarak ise; okul öncesi eğitim kurumlarının sayısının artırılması, ilköğretim kapsamına alınması, pilot uygulamalara son verilerek ülke çapında zorunlu ve ücretsiz sunulması gösterilebilir.

- 2- Türkiye her geçen yıl eğitime daha fazla önem verse de, gerek PISA Testi sonuçlarında uluslararası düzeyde olsun; gerekse de 2019 YKS (TYT) sonucunda ulusal düzeyde olsun, hedeflenen seviyeleri yakalayamamıştır. Bu başarısızlığın sebebi; yapısal sorunların varlığı olarak açıklanabilmektedir. Verimsiz politikalar, atıl kalan projeler, sık sık yapılan sistem ve yönetici değişiklikleri, liyakat düzeyi düşük personel ve yöneticilerin çokluğu ve öğretmen yetiştirme programlarında bulunan eksiklikler, bu yapısal sorunun birer parçalarıdır. Bu alanda çözüm olarak; sistem ve yönetici değişikliklerin sadece gerekli olduğu durumlarda yapılması, keyfi uygulamalardan kaçınılması, verimsiz eğitim politikalarından vazgeçilmesi ve öğretmen kalitesini daha da artırmak adına çalışmalar yapılması sunulabilir.

Türkiye’ de eğitim hizmetlerinin finansmanı alanında gelişme kaydedilebilmesi için çalışmamızdan yola çıkarak sunulan öneriler ise şu şekildedir:

1. Yarı kamusal bir mal olan eğitim hizmeti alanında, Türkiye’ nin kamusal anlamda sırtında bulunan yük, çok ağırdır. Bu sebeple; Türkiye için son 20 yılda girilen hemen hemen her ekonomik bunalımda, her yıl bir önceki yıla göre eğitim ödeneklerinde artış görülmesine rağmen, GSYH içerisinde eğitim hizmetlerine ayrılan oranda ve ödeneklerin artış oranında, azalış gözlemlenmiştir. Bu durum, kaliteli bir eğitim hizmeti almak isteyen birimlerin, eğitim aldıkları dönem, bir ekonomik darboğaz dönemine denk gelirse, bu birimlerin telafisi olmayan bir şekilde doğrudan olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Çözüm olarak; eğitim kurumlarında özel sektör payının artırılması gösterilebilir. Özel sektörün payının artmasıyla kamunun yükü hafifleyeceğinden olası yaşanacak kriz zamanlarında, bireylerin bu durumdan olumsuz anlamda

daha az seviyede etkileneceğinden, istikrarlı ve risksiz bir eğitim hizmeti sunumu gerçekleştirilebilecektir.

2. Türkiye eğitim harcamalarında her ne kadar cömert davranıp, devlet bütçesi içerisinde en fazla payı eğitime ayırsa da, gerek PISA Testi sonuçlarında uluslararası düzeyde olsun; gerekse de 2019 YKS (TYT) sonuçlarında ulusal düzeyde olsun hedeflenen seviyeleri yakalayamamaktadır. Bu başarısızlığın sebebi; finansal anlamda yapısal sorunların varlığı olarak açıklanabilmektedir. Finans kaynaklarının verimsiz kullanımı, bu yapısal sorunun en büyük sebebidir. Bu alanda çözüm olarak; fayda maliyet analizleri yaparak, kaynak dağılımının etkin bir biçimde planlanma yapılması sunulabilir.
3. Türkiye’ de eğitim kurumları, merkezin kendisi için belirlediği ödenek ve diğer gelirler ile ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Bu sebeple okullar, ihtiyaçları doğrultusunda ödenek talep etmek yerine, kendisine uygun görülen ödenek doğrultusunda ihtiyaçlarını giderebilmektedir. Bu durum ise; kendine has özellikleri sebebiyle birbirinden farklı düzeyde ihtiyaçlara sahip farklı kurumlara, aynı ödenek aktarımı ya da diğer taraftan bakacak olursak, aynı ihtiyaç düzeyine sahip iki kuruma, farklı ödenek aktarımı yapılması gibi, kamu zararı oluşturabilecek durumlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu alanda çözüm olarak; ülke menfaatleri doğrultusunda, eğitim hizmetlerinin finansmanı konusunda merkeziyetçi yapının yumuşatılarak, ihtiyaçları net bir şekilde algılayabilecek, daha yerel düzeyde uygulamalar sunulması gösterilebilir.
4. Günümüzde eğitim ile ilgili en büyük sorun finansman sorunu olsa gerek ki, eğitim alanında yapılan büyük harcamalara rağmen, kimi zaman bu harcamalar yetersiz kalabilmektedir. Bu tür durumlarda eğitim çarkı durmasa da yavaşlayabilmekte, aksaklıklar yaşanabilmektedir. Bu sebeple finansman anlamında daha fazla kaynak arayışına girmek, bu sorunun çözümü için oldukça elzemdir. 2023 Eğitim Vizyonu’ nda da bahsi geçen “Finansman Yöntemlerinin Çeşitlendirilmesi” hedefi doğrultusunda, merkezi yönetim ve diğer bağımsız gelirlere bel bağlamadan, eğitim hizmetini birinci elden sunan eğitim kurumlarının, yani okulların, eğitim bütçesinde belirtilen klasik gelirler haricinde, oto finansman kaynakları yaratmaları oldukça önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

AB Resmi İnternet Sitesi. **Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA)**, <https://www.avrupa.info.tr/tr/katilim-oncesi-mali-yardim-araci-ipa-880>, (22.02.2019).

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), **Türkiye' de 0-6 Yaş Çocuğun Durumu Bilgi Notu**, 2017.

Akalın, Güneri. **Kamu Ekonomisi**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi SBF Yayını, Ankara, 1986.

Akça, Yaşar, Gülsün Şahan ve Ayşegül Tural. Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi, **Uluslararası Bilim, Kültür ve Spor Derneği Dergisi**, 2017.

Akçacı, Taner. Eğitim Harcamalarının İktisadi Büyümeye Etkisi, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 5, 2013, ss. 67-79.

Akçay, Belgin. Avrupa Birliği' nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye, **Maliye Dergisi**, Sayı: 155, Temmuz-Aralık 2008.

Akınoğlu, Orhan. Türkiye'de Uygulanan ve Değişen Eğitim Programlarının Psikolojik Temelleri, **Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Sayı: 22, 2005.

Akkoyunlu, Pınar Feyzioğlu. **Eğitim ve Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2005.

Aktan, Coşkun Can ve Mehtap Tunç. Bilgi Toplumu ve Türkiye, **Yeni Türkiye Dergisi**, Ocak-Şubat 1998, ss. 118-134.

Aktan, Coşkun Can. **Eğitim ve Öğretim Metodolojilerinde Değişim**, 2007, <http://www.canaktan.org/egitim/egitim-metodoloji/anasay-metodol.htm>, (22.09.2018).

Aktan, Coşkun Can. **En Az Devlet En İyi Devlet Devletin Başarısızlığının Anatomisi**, 2006.

Aktan, Coşkun Can. Kamu Ekonomisinin Rolü ve Fonksiyonlarının Piyasa Ekonomisine Devredilmesi: Özelleştirme, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2010, ss. 101-108.

Aktan, Coşkun Can. **Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası**, 2. Baskı, Seçkin Yayın, Ankara, 2006.

Aktan, Coşkun Can. **Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar**, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir, 2007.

Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2014.

Akyüz, Yahya. Türk Eğitim Tarihinin Eğitim Bilimleri İçindeki Yeri ve Eğitim Fakültelerinde Okutulma Gerekçeleri, **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Sayı: 41 (40. Yıl Özel Sayısı), 2009, ss. 7-22.

Al, Hamza. Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda Yönetişim Arayışları: Charter Yöntemi, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2014, ss. 127-136.

Altın, Recep. **Almanya**, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, <http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/ALMANYA.pdf>, (20.03.2019).

Altın, Recep. **Fransa**, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, <http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/HOLLANDA.pdf>, (01.03.2019).

Altın, Recep. **Hollanda**, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, <http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/HOLLANDA.pdf>, (21.02.2019).

Anadolu Ajansı, 22.05.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-ozel-ogretime-tesvik-kademeli-olarak-kaldirilacak/1304751>, 23.01.2019.

Anadolu Ajansı, **Almanya**, 05.09.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/almanya/901459>, (04.04.2019).

Anadolu Ajansı, **Fransa**, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/fransa/901473>, (03.04.2019).

Anadolu Ajansı, **Hollanda**, 05.09.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/hollanda/901478>, (21.03.2019).

Anadolu Ajansı, **Yunanistan**, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/yunanistan/901491>, (27.03.2019).

Arslan, Gülen Elmas. Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelir Dağılımı, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 2, Aralık 2013, ss. 45-52.

Ateş, Haydar. **OECD Ülkeleri İle Türkiye' nin Yükseköğretim Finansman Sistemlerinin Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Bir Finansman Modeli Önerisi**, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2013, s.43.

Avrupa Birliği Bakanlığı Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, **Eğitim ve Öğretim 2020 Bilgi Notu**, Ankara, Şubat 2014.

Ay, Hakan. **Kamu Maliyesi**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2013.

Ayvaz, Saide ve Mustafa Şahin. **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bütçeleri**, International Journal of Human Sciences, Cilt: 11, Sayı: 1, 2014, ss. 303-316.

Bal, Belgin ve Erdoğan Başar. **Finlandiya, Almanya, Singapur ve Türkiye' nin Eğitim Sistemleri Açısından Kademeler Arası Geçiş Sistemlerinin Karşılaştırılması**, Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, 2014.

Başaran, İbrahim Ethem. **Eğitim Psikolojisi**, Ankara, 1982.

Baykal, Özgür. **1980 Sonrası Türkiye' de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.

BBC, **Pisa Testi**, 06.12.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38219262>, (26.02.2019).

Bozkurt, Nebi. **Medrese**, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003.

Budak, Şerif. Atatürk' ün Eğitim Felsefesi ve Geliştirdiği Eğitim Sisteminin Değiştirilmesi, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 160, Güz 2003, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/budak.htm, (17.01.2019).

Bulutoğlu, Kenan. **Kamu Ekonomisine Giriş**, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988.

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.bumko.gov.tr/>, (16.01.2019).

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.bumko.gov.tr/TR,2517/butce-turleri.html>, (03.03.2019).

Cosmo, Nicola Di. **Hun İmparatorluğu' nun Kuruluşu ve Yükselişi**, Canterbury Üniversitesi, Türkler İlkçağ Yayını, ss. 708-718.

Çağlar Atalay ve Ferda Esin Gülel, Eğitimin Toplumsal Fayda Üzerinde Etkisi, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 52, 2017, s. 317-339

Çalışkan, Şadan. Eğitimin Getirisi: Uşak İli Örneği, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 2, 2007, ss. 235-252.

Çambel, Ayça. **Teknolojik Gelişme ve Büyüme Kuramları**, Aydın, 2017.

Çetin, Mehmet Ali. **Almanya' da Eğitim Sistemi**, Eğitimle Diriliş Derneği, 24.01.2017, <http://www.egitimledirilis.com/?kose-yazisi/almanya-da-egitim-sistemi/-kose-yazisi--mehmet-ali-cetin-730y.htm>, (15.03.2018).

Çetiner, B. Gültekin, Nedim Türkmen ve Oğuz Borat. Yüksek Öğretimde Paradigma Değişimi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, http://www.drcetiner.org/yukse-k_ogretimde_paradigma_degisimi_paradigma_kaymasi.htm, (24.09.2018).

Cımat Ali ve Mahir Taş. Konsolide Bütçe ve Türkiye’ de Konsolide Bütçenin 2000’ den Günümüze Gelişimi, **Mevzuat Dergisi**, Sayı: 72, 2003, <https://www.mevzuatdergisi.com/2003/12a/01.htm>, (03.03.2019).

Çobanoğlu, Rahime ve Koray Kasapoğlu. Pisa’ da Fin Başarısının Nedenleri ve Nasılları, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 39, 2010, ss. 121-131.

Damar, Abdullah. **10. Kalkınma Planında Eğitim**, Milliyet Blog, 08.02.2015, <http://blog.milliyet.com.tr/10-kalkinma-planinda-egitim/Blog/?BlogNo=489101>, (22.01.2019).

Değerli, Aslı. **Avrupa Birliği’ nde Eğitim Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2016.

Devrim, Fevzi ve Mehmet Tosuner. **Türkiye’ de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Son Gelişmeler**, Maliye Araştırma Merkezi, Yayın No: 73, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul, 1988.

Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Bir Bakışta AB/Avrupa Birliği’ nin Kurumları**, 12.04.2017, https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-kurumlari_45641.html, (13.02.2019).

Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, **Bir Bakışta AB/Avrupa Birliği’ nin Tarihçesi**, 01.07.2013, https://www.ab.gov.tr/_105.html, (13.02.2019).

Dikmen, Orhan. **Özel Yüksek Okullar Meselesi**, Cahit Matbaası, İstanbul, 1971, s.9.

Dinçer, Alaaddin. **Neo-liberalizm Eğitim Sistemini Sermaye Lehine Yeniden Yapılandırıyor**, Ebru Oğuz, Ayfer Yakar (Ed.) Küreselleşme ve Eğitim, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, ss. 321-331.

Doğan, İsmail. **Türk Eğitim Tarihinin Ana Evreleri Kurumlar Kişiler Söylemler**, Nobel Akademik Yayıncılık, Baskı: 2, Mart 2012.

DPT. **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, 2006.

DPT. **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, Haziran 2000.

DPT. **Yedinci Kalkınma Planı (1996-2000)**, Ankara, 1995.

Ege Üniversitesi. **Köy Enstitüleri**, Ege Üniversitesi Yayını, (20.01.2019), (Ege Üniversitesi Merkez Kütüphanesinden ulaşılmıştır).

Eğitimciler Birliği Sendikası. **Eğitime Bakış 2016 İzleme ve Değerlendirme Raporu**, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Sayı: 68, Eylül 2016.

Ekinci, Yusuf. **Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim (1920–1994)**, Takışık Web Ofset Tesisleri, Ankara, 1994.

Er, Hamit. **Osmanlı Devleti' nde Çağdaşlaşma ve Batılılaşma**, Baskı: 1, İstanbul, Kasım 1999.

Erden, Münire. **Eğitim Bilimlerine Giriş**, Arkadaş Yayıncılık, 2007.

Erdoğdu, M. Mustafa. Eğitimin Yol Açtığı Pozitif Dışsallıklar ve İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkileri, **Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Bahçeşehir Üniversitesi İşletme Fakültesi, Cilt: 2, Sayı: 2, Ağustos 2004, ss. 27-57.

Eştürk, Özlem. **Türkiye' de Liberalizm: 1983-1989 Turgut Özal Dönemi Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay, Temmuz 2006, s.18.

European Commission. **Education and Training**,
https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/about-education-and-training-in-the-eu_en, (17.02.2019).

EUROSTAT. **Newsrelease**, Sayı: 115, 10.07.2018,
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9063738/3-10072018-BP-EN.pdf/ccdfc838-d909-4fd8-b3f9-db0d65ea457f>, (22.02.2019).

EURYDICE. **Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi 2009/2010**, Ankara, 2010.

EURONEWS, (23.05.2019), <https://tr.euronews.com/2019/05/23/egitim-sistemi-sil-bastan-2002-den-beri-16-kez-degisen-yeni-modelde-ne-var>, 25.05.2019.

Feyzullah, Mehmet. **Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: 1980 Sonrası Türkiye Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2013.

Fidan, Nurettin ve Münire Erden. **Eğitime Giriş**, Dördüncü Basım, Ankara, 1991.

Gazete Vatan. 10.12.2018, <http://www.gazetevatan.com/bakan-berat-albayrak-meclis-te-konusuyor-1225454-ekonomi/>, (12.02.2019).

Gelir İdaresi Başkanlığı, **Eğitime Katkı Payı Genel Tebliği**,
<http://www.gib.gov.tr/egitime-katki-payi-genel-tebligleri>, (03.03.2019).

Giritli, İsmet. **Harf İnkılabı ve Atatürk**, Cilt: 5, Sayı: 13, Ankara, 1988, ss. 31-35.

Güneş, İhsan. **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Güngör, Gonca ve Alper Göksu. **Türkiye' de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma**, Celal Bayar Üniversitesi, Cilt: 20, Sayı: 1, 2013.

Gürüz, Kemal. **Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Milli Eğitim Sistemi**. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

Hali, Servet ve Selcan Rencüzoğulları. **İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, Cilt: 6, Sayı: 17, 2017, ss. 425-437.

Hatipoğlu M. Tahir. **Türkiye Üniversite Tarihi**, Selvi Yayınları, Ankara, 2000.

Hesapçıoğlu, Muhsin. **Postmodern/Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi**, Serdar Eğitim Araştırma Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Hollanda Başkonsolosluğu Resmi Web Sitesi. **Hollanda Hakkında Bilgi**, <http://www.hollandakonsoloslugu.com/hollanda-hakkinda/>, (28.02.2019).

Hürriyet Eğitim, 22.05.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/ozel-okul-tesviki-alan-ogrenci-sayisi-520-bini-gecti-40844536>, (26.01.2019).

Işık, Abdulkadir. **Kamu Maliyesi**, 3. Baskı, Ekin Yayın, 2014.

İlhan, Nadir. **Türklerde Alfabe Değişirme Sorunu ve Türk Kültürü Açısından Sonuçları**, Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ, ss. 785-794.

İnan, Mahmut. Kamu Ekonomisi ve Dışsalıkların İçselleştirilmesi, **Harran Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2018, ss. 76-107.

İnan Mahmut ve Murat Demir. Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 20/2, 2018, ss. 337-359.

İnan, M. Rauf. **Köy Enstitüleri ve Sonrası**, Öğretmen Yayınları, Ankara, Mayıs 1988.

Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, Ankara, 2013.

Karaarslan, Erkan. Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi, **Maliye Dergisi**, Sayı:149, Mayıs-Aralık 2005, ss. 36-73.

Karakök, Tunay. Menderes Dönemi' nde (1950–1960) Türkiye' de Eğitim, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2011, ss. 89-97.

Kaya, Zeki. **Uzaktan Eğitim**, Pegem A Yayınları, Ankara, Mayıs 2002.

Kesbiç, Cüneyt Yenal, Ercan Baldemir ve Mustafa İnci. Dışsalılıkların Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve İçselleştirilmesine İlişkin Teorik Yaklaşımlar-Çözüm Önerileri: Yatağan Termik Santrali Analizi, **Akademik Fener Dergisi**, 2010, ss. 123-138.

Kınsün, Abdulbaki. Geleneksel ve Modern Eğitim Karşılaştırmasının Üç Aptal Filmi Üzerinden Analizi, **Kırgızistan İşenali Arabayev Üniversitesi Dergisi**, 2016.

Kishan, Ramnath. **Privatization of Education**, APH Publishing Corporation, New Delhi, 2008.

Korkmaz, Melisa. **Eğitimde Yeni Yaklaşım: E-Öğrenme**, İzmir Ticaret Odası, AR&GE Bülten, Temmuz 2014, ss. 20-24.

Köse, Salih. **24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları Çerçevesinde Yapılan Hukuki ve Kurumsal Düzenlemelerin Mukayeseli Analizi**, DPT Yayını, Temmuz 2000.

Malaty, George. **What Are The Reasons Behind The Success Of Finland In Pisa?**, University of Joensuu, Finland, 2006.

MEB. **2000 Yılında Milli Eğitim**, Aralık 1999.

MEB. **2023 Eğitim Vizyonu Felsefesi Vizyonu**, 2018.

MEB Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. **Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri**, 24.09.2014, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/avrupa-birligi/icerik/32>, (25.02.2019).

MEB. **Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler**, Ankara, 2010.

MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. **Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri**.

MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. **Hizmetiçi Eğitim Enstitülerinin Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi**, Ankara, 2010.

MEB. **Milli Eğitim Bakanlığı' nın Kısa Tarihçesi**, 02.06.2015, <http://www.meb.gov.tr/milli-egitim-bakanliginin-kisa-tarihcesi/duyuru/8852>, (15.01.2019).

MEB. **Milli Eğitim Sisteminin Esasları**, http://www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/inkilaplari/egitim/egitimin_esaslari.htm, (17.01.2019).

MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. **Türk Eğitim Sistemi ve Ortaöğretim**, (Ed. Ercan Türk), Ocak 2015.

MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü. **Pisa 2015 Ulusal Raporu**, Ankara, 2016.

MEB, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, **5580 Sayılı Kanun Kapsamındaki Özel Okullarda Öğrenim Gören/Görececek Öğrenciler için Verilecek Eğitim ve Öğretim Desteği Uygulama e-Kılavuzu**, 2018.

MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2015/16**, 2016.

MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2016/17**, 2017.

MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı. **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/18**, 2018.

MGB. **Bütçe Başlangıç Ödenekleri ve Gelir Tahminleri (1930-1991)**, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 Sayılı), 14.06.1973, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>, (15.01.2019).

Milliyet Blog, **9. Kalkınma Planı ve Eğitim**, 09.07.2008, <http://blog.milliyet.com.tr/9-kalkinma-planı-ve-egitim-2007-2013-/Blog/?BlogNo=119009>, (21.01.2019).

Milliyet Blog, **Osmanlı Döneminde Eğitim Sistemi-6: Halk Mektepleri**, 20.04.2015, <http://blog.milliyet.com.tr/osmanli-donemi-nde-egitim-sistemi---6---halk-mektepleri-/Blog/?BlogNo=496605>, (15.01.2019).

Ministry of Education and Cultere of Finland. **Finnish Education in a Nutshell (FNBE)**, 2009.

Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. <https://www.muhasibat.gov.tr/>, (16.01.2019).

Nadaroğlu, Halil. **Kamu Maliyesi Teorisi**, 8. Baskı, Beta Basım Yayım, 1992.

Nedime Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Resmi Web Sitesi. **Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Medreselerin Kaldırılması**, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Medreselerin Kaldırılması, http://nedimehanimktml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/17/01/136380/icerikler/tevhid-i-tedrisat-kanunu-ve-medreselerin-kaldirilmasi_39070.html, (17.01.2019).

Nemli, Arif. **Kamu Maliyesine Giriş**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1990.

Nuhoğlu, Hidayet Yavuz. **Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim**, Milletlerarası Kongresi Tebliği, İstanbul, 2001.

OECD. **Education at a Glance 2018**, OECD Indicators, OECD Publishing, 2019, <http://www.oecd.org>.

Ödemiş, İbrahim Serkan. Enderun Mektebi ve Demokratik Eğitim Modeli Perspektifinden Mesleki “Eğitim: Teorik Bir Çözümleme, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, İzmir, Ağustos 2014, ss. 65-75.

ÖSYM. **2019 Yüksek Öğretim Kurumları Sınavı Sayısal Bilgiler**, 18.07.2019, <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2019/YKS/sayisalbilgiler18072019.pdf>, (21.07.2019).

Özdemir, Ayşenur. Bütün Öğrencilerin Okulu Finlandiya Okulları, **İnformel Ortamlarda Araştırmalar Dergisi**, İzzet Baysal Anadolu Lisesi, Bolu, 2017, ss. 63-64.

Özel Öğretim Kurumları Kanunu (5580 Sayılı), 23.05.2018, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070214-1.htm>, 23.01.2019.

Özkan, Salih. **Türk Eğitim Tarihi**, Nobel Kitap Dağıtım, Ankara, 2008.

Özkıvrak, Özlem. **Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Üretimi Sorunu**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 1996.

Öztürk, Adil Adnan. **Türkiye’ de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli**, Baskı: 1, 1999.

Öztürk, Ayşe Betül. **Özel Eğitim Sektörü**, Türkiye İş Bankası, Ocak 2018.

Öztürk, Nazım. İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü, **Sosyo Ekonomi Dergisi**, Ocak-Haziran 2005-1, ss. 27-44.

Öztürk, Nazım. **Maliye Politikası**, 1. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012.

Öztürk, Özkan. **1980 Sonrası Türkiye’ de Milli Eğitim İdeolojisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2009.

Özveren, Ali. **Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete Eğitim Sistemimize Tarihin Penceresinden Bir Bakış**, Toplum ve Demokrasi, Cilt: 2, Sayı: 3, Mayıs-Ağustos 2008, ss. 225–236.

Richardson, H.G. **Business Training in Medieval Oxford**, American Historical Review, Cilt: 46, Sayı: 2, 1941, ss. 259-280.

Russell, Bertrand. **Eğitim Üzerine**, çev. Nail Bezel, Say Yayınları, İstanbul, 1999.

Samancı, Osman ve Ebru Ocakçı. Hayat Boyu Öğrenme, **Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 24, 2017, ss. 711-722.

Sarısaman, Sadık. Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2006, ss. 93-136.

Saylık, Ahmet. **Yunanistan Eğitim Sistemi Üzerine Bir İnceleme: Amaç, Yapı ve Süreç Bakımından Türkiye Eğitim Sistemiyle Karşılaştırılması**, 2014.

Soydan, Tarık. Osmanlı' dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye' de Temel Eğitimin Gelişmesi ve Finansmanı Sorunu, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 8, Giresun, 2013.

Sözcü Gazetesi, **Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk ve 24 Kasım**, 24.11.2015, <https://www.sozcu.com.tr/2015/kultur-sanat/basogretmen-mustafa-kemal-ataturk-ve-24-kasim-993434/>, (19.01.2019).

Suner, Derya. **Avrupa Birliği' nin Eğitim Politikasının Öncelikleri Kavramsal Bir Analiz**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Şahin, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu**, Ezgi Kitapevi, Bursa, Ocak 2011.

Şanal, Mustafa. Osmanlı Devleti' nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 14, Kayseri, 2003, ss. 149-168

Şaşmaz, Mahmut Ünsal ve Yunus Emre Yayla. Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi: Ekonomik Faktörler, **International Journal of Public Finance**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2018, ss. 249-268.

Şener, Orhan. **Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri**, 3. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi, Üniversite Yayın No: 3520, 1987, ss. 5-22.

Şengül, Tuba. Geleneksel ve Çağdaş Eğitim Anlayışında İlgil ve Disiplin, **Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 33 Sayı: 166, Bahar 2005, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_derigisi/166/index3-sengul.htm, (21.08.2018).

Taş, Umut ve Füsün Yenilmez. Türkiye' de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki, Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 9, 2008, ss. 179-185.

TED, Halkla İlişkiler Birimi, **Türk Eğitim Derneği Tarihçesi (Broşür)**, Ankara, 2003.

Tezcan, Mahmut. **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Sayı: 150, 1985.

The World Bank, **Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries. A World Bank Report**, Washington D.C., 2003.

Toprak, Düriye, Serpil Ağcakaya ve Hüseyin Gül. Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye'de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2016, ss. 123-165.

Tural Kurul, Nejla. **Eğitimin Finansmanı**, Anı Yayıncılık, Kasım 2002.

Tuzcu, Gökhan. **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği' ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006.

TÜİK. **Eğitim Harcamaları İstatistikleri**, 2017.

Türker, Hande. **Finlandiya Ülke Raporu**, Aralık 2013, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606_1439210897.pdf, (26.02.2019).

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD), **Doğru Başlangıç, Türkiye' de Okul Öncesi Eğitim**, 2005.

Ulusoy, Ahmet. **Maliye Politikası**, 7. Baskı, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2013, s.294.

Ulusoy, Melek. Dr. Rıza Nur' un Milli Eğitim Bakanlığı Faaliyetleri, **Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2014, ss. 175-181.

UNESCO, **Education 2030 - Incheon Declaration and Framework for Action for the Implementation of Sustainable Development Goal 4**, 2016.

Uygun, Selçuk. Türkiye' de Düünden Bugüne Özel Okullara Bir Bakış (Gelişim ve Etkileri), **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1-2, Ankara, 2003, ss. 107-120.

Yıldırım, Nilay. Stoa Felsefesinin Astrolojinin Düşünsel İlkelerine Etkisi, **Klasik Filoloji Topluluğu Dergisi**, İstanbul Üniversitesi, 2016, İstanbul, ss. 4-8.

Yoluk, Mehmet Emin. **XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti' nde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010.

YÖK. **Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi**, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, (25.01.2019).

Yunanistan Cumhuriyeti. **Türkiye’ deki Yunanistan**, <https://www.mfa.gr/turkey/tr/yunanistan-hakkinda/tarih-ve-kultur/toplum.html?page=5>, (28.02.2019).

Yüksek Planlama Kurulu. **Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı**, 2014.

Yüksel, Cihan. **Dışsallıklarda Kamusal Çözümler: Türkiye Uygulaması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.

EKLER

Ek 1: 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 2

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgî, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Ek 2: 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 4 ve 17

I– Genellik ve eşitlik:

Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

II– Ferdin ve toplumun ihtiyaçları:

Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

III– Yönelme:

Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. Milli eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir. Yönelmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır.

IV– Eğitim hakkı:

İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.

V– Fırsat ve İmkan eşitliği:

Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

VI– Süreklilik:

Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

VII– Atatürk inkılapları, ilkeleri ve Atatürk milliyetçiliği:

Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak

ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir. Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Mili Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

VIII– Demokrasi eğitimi:

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

IX– Laiklik:

Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

X– Bilimsellik:

Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımından teşvik edilir ve desteklenir.

XI– Planlılık:

Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim-insan gücü-istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir. Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir. Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit

edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

XII– Karma eğitim:

Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

XIII– Eğitim yerleşkeleri ve okul ile ailenin işbirliği:

Aynı alan içinde birden fazla örgün ve/veya yaygın eğitim kurumunun bir arada bulunması halinde eğitim kampüsü kurulabilir ve bunların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere eğitim kampüsü yönetimi oluşturulabilir. Eğitim kampüsü bünyesindeki ortak açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin işlettirilmesi veya işletilmesi kampüs yönetimince yerine getirilir. Bu şekilde elde edilen gelirler, kampüsün ortak giderlerinde kullanılır. Eğitim kampüslerinin kuruluşu, yönetiminin oluşumu, gelirlerinin harcanması ve denetlenmesi ile bu fıkra da belirtilen diğer hususlar Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir. Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır. Bu amaçla okullarda okul-aile birlikleri kurulur. Okul-aile birlikleri, okulların eğitim ve öğretim hizmetlerine etkinlik ve verimlilik kazandırmak, okulların ve maddi imkânlardan yoksun öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak üzere; ayni ve nakdi bağışları kabul edebilir, maddi katkı sağlamak amacıyla sosyal ve kültürel etkinlikler ve kampanyalar düzenleyebilir, okulların bünyesinde bulunan açık alan, kantin, salon ve benzeri yerleri işlettirebilir veya işletebilirler. Öğrenci velileri hiçbir surette bağış yapmaya zorlanamaz. Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişi, birlik organlarının oluşturulması ve seçim şekilleri, sosyal ve kültürel etkinliklerden sağlanan maddi katkılar, bağışların kabulü, harcanması ve denetlenmesi ile açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin işlettirilmesi veya işletilmesinden sağlanan gelirlerin dağıtım yerleri ve oranları, harcanması ve denetlenmesine dair usul ve esaslar, Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir. Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde, gerekli görülen hallerde il milli eğitim müdürlükleri; il sınırları içerisinde bulunan bir veya birden fazla eğitim kampüsü yönetiminin veya okul-aile birliğinin işlettirebileceği veya işletebileceği yerlere ilişkin ihaleleri bunlar adına yapmaya yetkilidir. Eğitim yerleşkeleri ve okul-aile birliklerinin gelirleri, genel bütçe gelirleri ile ilişkilendirilmeksizin eğitim yerleşkesi yönetimi ve okul-aile birliği adına bankalarda

açılan özel hesaplarda tutulur. Eğitim yerleşkesi yönetimleri ve okul-aile birlikleri, bu madde kapsamında yapacakları işlemler ve düzenlenen kâğıtlar yönünden damga vergisi ve harçlardan muaf; bunlara ve bunlar tarafından yapılan bağış ve yardımlar ise veraset ve intikal vergisinden müstesnadır.

XIV– Her yerde eğitim:

Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir.

Ek 3: 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41 ve 42

Örgün Eğitim

Örgün eğitim okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar.

A- Okul öncesi eğitim:

I – Kapsam:

Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Bu eğitim isteğe bağlıdır.

II – Amaç ve görevler:

Okul öncesi eğitiminin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak;
2. Onları ilköğretime hazırlamak;
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak;
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

B) İlköğretim:

I – Kapsam:

Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.

II – Amaç ve görevler:

İlköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir.
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.
3. İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu

mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

C) Ortaöğretim:

I – Kapsam:

Ortaöğretim; ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezlerinin tümünü kapsar. Bu okul ve kurumları bitirenlere, bitirdikleri programın özelliğine göre diploma verilir. Ancak mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin diploma alabilmeleri için Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen fark derslerini tamamlaması zorunludur.

II – Ortaöğretimden yararlanma hakkı:

İlköğretimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim imkanlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

III – Amaç ve görevler:

Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,

2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır. Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır.

D) Yükseköğretim:

I – Kapsam:

Yükseköğretim, orta öğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar.

II – Amaç ve görevler:

Yükseköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek;

2. Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak;

3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak;

4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve Hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek;

5. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak;

6. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözle, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır.

III – Kuruluş:

a) Yükseköğretim kurumları:

1. Üniversiteler
2. Fakülteler
3. Enstitüler
4. Yüksekokullar
5. Konservatuarlar
6. Meslek yüksekokulları
7. Uygulama ve araştırma merkezleri

Yükseköğretim kurumlarının amaçları, açılış, kuruluş ve işleyişleri ile öğretim elemanlarına ilişkin esaslar ve yükseköğretim kurumları ile ilgili diğer hususlar, özel kanunlarında belirlenir.

b) Yükseköğretimin düzenlenmesi:

Yükseköğretim, milli eğitim sistemi çerçevesinde, öğrencileri lisans öncesi, lisans ve lisansüstü seviyelerinde yetiştiren bir bütünlük içinde düzenlenir. Bu bütünlük içinde çeşitli görevleri yerine getiren ve farklı seviyelerde öğretim yapan kuruluşlar bulunur. Farklı seviyeler ve kuruluşlar arasında öğrencilere kabiliyetlerine göre, yatay ve dikey geçiş yolları açık tutulur.

V – Yükseköğretim planlaması:

Yükseköğretimde, öğretim elemanlarından, tesislerden ve öğrencinin zamanından en verimli bir şekilde yararlanmayı mümkün kılacak ve çeşitli bölgelerdeki yükseköğretim kurumlarının dengeli bir şekilde gelişmesini sağlayacak tedbirler alınır; yükseköğretimin bütününe kapsayan ve orta öğretimle ilgisini sağlayan bir planlama düzeni kurulur.

Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

I – Kapsam, amaç ve görevler:

Yaygın eğitimin özel amacı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yahut, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedен çıkmış vatandaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında,

1. Okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlamak,
2. Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak,
3. Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak,
4. Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak,
5. İktisadi gücün artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek,
6. Boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak,
7. Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkanlar hazırlamak,
8. Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

II – Kuruluş:

Yaygın eğitim, örgün eğitim ile birbirini tamamlayacak, gereğinde aynı vasıfları kazandırabilecek ve birbirinin her türlü imkanlarından yararlanacak biçimde bir bütünlük içinde düzenlenir. Yaygın eğitim, genel ve mesleki - teknik olmak üzere

iki temel bölümden meydana gelir. Bu bölümler birbirini destekleyici biçimde hazırlanır.

III – Koordinasyon:

Genel, mesleki ve teknik yaygın eğitim alanında görev alan resmi, özel ve gönüllü kuruluşların çalışmaları arasındaki koordinasyon Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanır. Genel yaygın eğitim programlarının düzenleniş şekli yönetmelikle tespit edilir. Mesleki ve teknik yaygın eğitim faaliyetlerini yürüten Bakanlıklar ile özerk eğitim kurumları ve resmi ve özel işletmeler arasında Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanacak koordinasyon ve işbirliğinin esasları kanunla düzenlenir.

Ek 4: Milli Eğitim Sisteminin Esasları

Öğretim Birliği: Atatürk, ülkede millî birlik ve beraberliğin sağlanmasının öğretim birliği ile gerçekleşeceğine inanıyordu. Bu sağlanmadan sosyal bütünleşmenin ve çağdaşlaşmanın mümkün olmayacağı inancındaydı. Ülkede yeni okulların yanı sıra medreseler de vardı. Bu durum eğitimde bölünme ve ikilik oluşturuyordu. Bu yüzden ülkede öğretim birliğinin sağlanması için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Atatürk' ün başlattığı bu çalışmalar olumlu sonuçlar vermiştir.

Karma Eğitim: Atatürk kadınların sosyal ve ekonomik hayatta aktif rol alması gerektiğini düşünerek "bir milletin erkeği ve kadını ile bir bütün oluşturduğunu, kadınların da yüceltilmesiyle bir milletin yücelebileceğini savunmuştur. Atatürkçülükte; Türk Milletinin kalkınabilmesi için kadın ve erkeğin eşit şartlar altında çalışması şarttır. Bunu gerçekleştirmek için eğitimin bütün kademelerinde kız ve erkek çocukların eşit olarak karma bir eğitim görmeleri sağlanmıştır.

Eğitimin Yaygınlaşması: Devletin başlıca görevlerinden biri, eğitimin geniş halk kitleleri arasında yaygınlaştırılması ve bilgisizliğin ortadan kaldırılmasıdır. Atatürk' e göre, millî eğitim ışığı memleketin en derin köşelerine kadar ulaşip yayılmalıdır. Bilgisizlik yok edilmeli, eğitim yetişkinleri de kapsamalıdır. Atatürk bunun önemini ve gereğini şöyle açıklamıştır: "Hedefe yalnız çocukları yetiştirmekle ulaşamayız. Çocuklar geleceğindir... Fakat geleceği yapacak olan bu çocukları yetiştirecek analar, babalar, kardeşler hepsi şimdiden az çok aydınlatılmalıdır ki yetiştirecekleri çocukları bu millete ve memlekete hizmet edebilecek, yararlı olabilecek şekilde yetiştirebilirler." Bilgisizliği ortadan kaldırmak için eğitimin yaygınlaştırılması gerekir. Bunun sağlanabilmesi için yaygın bir eğitim sistemi kurularak bütün vatandaşların okur-yazar hâle getirilmesi gerekmektedir.

İlköğretimin Zorunlu ve Parasız Olması: Bir milletin çağdaşlaşmasında, bütün vatandaşların okuma yazma bilmesinin büyük bir rolü vardır. Bu sebeple, ülkede herkesin ilköğretimde eğitim-öğretim görmesi ve ilköğretimin parasız olması hedeflenmiştir.

Öğretimde Teori ve Uygulamanın Birlikte Yürütülmesi: Atatürk, öğretimde teori ve uygulamanın birlikte yürütülmesini hedeflemiştir. Atatürk bu hedefini 1937 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi' ni açılış konuşmasında şöyle açıklar: "Büyük davamız, en medenî ve müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde de temelli inkılâp yapmış olan büyük Türk Milleti' nin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa zamanda başarmak için, fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz." Bu teşebbüste başarı ancak iyi bir plânla ve verimli bir şekilde çalışmakla mümkün olur.

Öğretim Programlarının Sosyal Hayatın İhtiyaçlarını ve Çağın Gereklerini Karşılama: Bir toplumda eğitimin başarılı olabilmesi, öğretim programlarının sosyal hayatın ihtiyaçlarını ve çağın gereklerini karşılaması ile mümkündür. Bu anlamda eğitim, yalnızca bilgi vermeye ve ezberciliğe dayalı olmamalıdır. Hayata ve beceri kazandırmaya yönelik olmalıdır. Deney yapma imkânı sağlamalı, bilgisayar kullanımına önem vermelidir. Bu konuda ileri ülkelerin ulaştığı çağdaş eğitim yöntemleri ve donanımı kullanılmalıdır.

Öğretim Programlarının Milli ve Bilimsel Olması: Atatürk' e göre eğitim programları her şeyden önce millî olmalıdır. Çünkü, Türk Milliyetçiliği temelleri üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti' nin sonsuza kadar yaşaması buna bağlıdır. Türk çocukları millî bilinç ile yetişirse, Türk Devleti' nin ve Milleti' nin geleceği de güvence altına alınmış olur. Bunun yanında eğitim ve öğretim programları temel ve uygulamalı bilimlere, araştırmaya önem veren, bilim alanındaki en yeni gelişmeleri göz önünde tutan bilimsel esaslara göre düzenlenmelidir.

Eğitim ve Öğretimde Disiplin İlkesi: Atatürk' e göre eğitim ve öğretimin başarısı disipline bağlıdır. 1925 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi' ni açılış konuşmasında görüşünü şöyle açıklamıştır: "Hayatın her çalışma safhasında olduğu gibi özellikle öğretim hayatında disiplin, başarının esasıdır. Müdürler ve öğretim kadroları disiplini sağlamaya ve öğrenci disipline uymaya mecburdurlar." Eğitimde beklenenlerin gerçekleşmesinde öğretmenlere büyük görev düşmektedir.

Eğitimde Öğretmenin Rolü ve Önemi: Atatürk, eğitim alanında başarıyı etkileyecek en önemli unsurun öğretmenler olduğunu görmüştür. Öğretmenlik

mesleğine layık olduğu değeri vermiştir. Başöğretmen Atatürk, öğretmenlere "Sizin başarınız cumhuriyetin başarısı olacaktır." diyerek ülkenin geleceği için öğretmenlerin güvence kaynağı olacağını belirtmiştir.

Atatürk' ün eğitim konusunda üzerinde önemle durduğu bir başka husus, insanların inançlarında ve düşüncelerinde özgür hâle gelmeleri idi. İlerleme ve yenileşme, bilimde ve teknikteki gelişmelere açık olmakla mümkündür.

Atatürk bir sözünde "Maarif vekili olarak, millî irfanı yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir." demiştir. Başka bir konuşmasında "Eğitimidir ki bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, ali bir heyeti içtimaiye hâlinde yaşatır veya bir milleti esaret ve sefaletle terk eder." diyerek eğitime verdiği önemi dile getirmiştir.

Ek 5: Yedinci 5 Yıllık Kalkınma Planında (1996–2000) Eğitim Reformu

a) Mevcut Durum

- ✓ Nüfusun eğitim düzeyinin yetersizliği devam etmektedir. 1990 yılı itibarıyla 6 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde erkeklerin yüzde 11,2' si, kadınların ise yüzde 28' i okuma-yazma bilmemektedir. Okur-yazar erkek nüfusun yüzde 73,6' sı ilköğretim mezunu veya herhangi bir eğitim kurumunu bitirmemiştir. Okuryazar kadınlarda ise bu oran yüzde 81,6' dır. Ortaokul ve dengi okul mezunu olanların oranı erkeklerde yüzde 10,8, kadınlarda yüzde 7,6 düzeyindedir. Okur-yazar erkek nüfus içerisinde lise ve dengi okul mezunu olanların oranı yüzde 10,7 ve yükseköğretim mezunu olanların oranı yüzde 4,7 iken, bu oranlar okur-yazar kadın nüfus içerisinde sırasıyla yüzde 8,3 ve yüzde 2,6' dır.
- ✓ İşgücünün eğitim düzeyi de yeterli ölçüde geliştirilememiştir. 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre işgücünün ancak yüzde 5,2' si yükseköğretim, yüzde 9,7' si lise ve dengi okul, yüzde 7' si ortaokul ve dengi okul mezunu olup, geri kalan yüzde 78,1' i ilköğretim mezunu veya daha düşük eğitim düzeyindedir.
- ✓ Okullaşma oranları 1994-1995 öğretim yılında 4-6 yaş grubundaki okul öncesi eğitimde yüzde 5,1, ilköğretilerde yüzde 100, ortaokullarda yüzde 65,6, genel ve mesleki-teknik liseleri kapsayan ortaöğretimde yüzde 53, yükseköğretimde yüzde 12,5' i örgün öğretimde olmak üzere yüzde 26,7 seviyesine ulaşmıştır.
- ✓ Avrupa Birliği ülkelerinde zorunlu temel eğitim süresi 9-12 yıl arasındadır. Ülkemizde de zorunlu temel eğitim süresinin artırılması yönünde çabalar olmasına rağmen, bu eğitimin 8 yıla çıkarılması sağlanamamıştır.
- ✓ Eğitimde sağlanan sayısal gelişmelere rağmen, nüfus artışı ve iç göçler nedeniyle başta büyük kentlerde olmak üzere ikili ve kalabalık sınıflarda öğretim yanında tüm kademelerde eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği gelişmeleri sınırlandırmaktadır.
- ✓ Öğretim programlarının bilimsel esaslara göre geliştirilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Öğretmen ve öğretim üyesi sayısındaki yetersizlikler ve dağılımdaki dengesizlikler, imkan ve fırsat eşitliği yanında eğitimin kalitesini de olumsuz şekilde etkilemektedir.
- ✓ Ders geçme ve kredi sistemi uygulamasında aksaklıklar görülmekte ve bu sistemin yeniden değerlendirilmesi önem arz etmektedir.
- ✓ Kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının mesleki ve teknik eğitim alanına yeterince yönelemeyişleri önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Bu durum kamunun eğitim maliyetini artırmakta ve eğitimin kalitesini olumsuz yönde

etkilemektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin imkanlarının yetersiz olması da bu kuruluşların eğitime kaynak tahsisini sınırlandırmaktadır.

- ✓ Mesleki-teknik örgün ve yaygın eğitimin ekonominin insan gücü ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi çalışmalarında amaçlanan düzeye ulaşamamıştır. Özellikle yaygın eğitimde yetersiz kalınmıştır. Mesleki ve teknik eğitimde, örgün eğitim ile yaygın eğitim arasında uygun bir işbölümü yapılmasının önemi devam etmektedir.
- ✓ İş hayatında talebi sınırlı olan ve kısa süreli programlarla kazandırılacak mesleklere ilişkin eğitim programlarının yaygın eğitim programı kapsamına alınması ihtiyacı önemini korumaktadır.
- ✓ Eğitim ve öğretimde ilköğretimin ikinci kademesinden başlamak üzere etkin bir yönlendirme sisteminin kurulamayışı, ortaöğretimden mezun olan her öğrencinin yükseköğretime devam etme arzusunu doğurmakta ve üniversite önünde yığılmalara neden olmaktadır. Üniversitelerdeki kapasite yetersizliği de buna eklenince yığılmalar her geçen yıl daha da artmaktadır. Üniversiteye girme ümidiyle bir kaç yılını özel dershanelerde harcayan öğrenci üniversiteye de giremediği takdirde herhangi bir mesleğe sahip olmadan hayata atılmaktadır. Bu durum kaynak ve zaman israfına sebep olmaktadır.
- ✓ Eğitim sisteminin yapılanmasından ve işleyişinden kaynaklanan sorunların çözümü ihtiyacı önemini korumaktadır. Herkese eğitim ve öğretim imkanı sunulabilecek ortamı yaratıcı, her eğitim kademesinde ve özellikle yükseköğretime girişteki yığılmaları önleyici, fırsat eşitliğini olumsuz şekilde etkileyen sistem dışı özel kurslara duyulan gereksinimi ortadan kaldıracı, zorunlu eğitim dışında her kademedeki hizmetten yararlananların maddi güçleri ölçüğünde eğitimin finansmanına katılımını sağlayıcı ve her eğitim kademesinde özel öğretim kurumlarının artırılmasına yönelik yeni düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.
- ✓ Başta sağlık meslek liseleri olmak üzere mesleki ve teknik okullarda ve bu okulların öğrenci sayılarında hızlı bir artış görülmektedir. Altyapının yetersiz olduğu yerlerde açılan bu tür okullarda nitelikli eğitim yapılamamaktadır.
- ✓ Yeni meslek türleri ile ilgili çalışmalarda yeterli gelişme sağlanamamıştır.
- ✓ Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. Özellikle bilgisayar destekli eğitimde yazılım programlarının yeterli ölçüde geliştirilememesi, ihtiyaç duyulan formatör öğretmenlerin yetersiz olması veya yetiştirilen öğretmenlerin bilgisayar laboratuvar olmayan okullara tayin edilmesi, teknolojiye hızlı değişimler sonucu mevcut bilgisayarların kısa sürede

demode hale gelmesi ve ayrılan kaynakların sınırlılığı bu eğitimden beklenen faydanın gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

- ✓ Sanayileşme, şehirleşme ve dışa açılmanın etkisiyle yaşanmakta olan sosyal değişim süreci hız kazanmıştır. Bu değişim sürecinde, tüm unsurlarıyla kültür zenginliğimizin korunması ve geliştirilmesi, bunu sağlayacak ortamın yaratılması ve gerekli çalışmaların yapılması büyük önem taşımaktadır.
- ✓ Nüfusumuzun yüzde 20,4' ünü oluşturan 15-24 yaş grubundaki gençlik kesimine yönelik hizmetlerde sayı ve nitelik olarak belirli iyileşmeler sağlanmakla birlikte, bu hizmetlerdeki yetersizlikler devam etmektedir. Öğrenim dışı gençlik kesiminin sorunlarının giderilmesine duyulan ihtiyacın önemi artmıştır.
- ✓ Spora ayrılan kaynakların artırılması, tesislerin rasyonel kullanılması, sporla ilgili insan gücü ihtiyaçlarının karşılanması, yeni bir yapılanmaya gidilmesi, özel sektörün, mahalli idarelerin ve spor kulüplerinin rolünün ve katkısının artırılması ihtiyacı devam etmektedir.
- ✓ Ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyinin artmasıyla birlikte boş zamanların değerlendirilmesi kalkınmış ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de giderek önem kazanmakta, toplumsal ve bireysel bir ihtiyaç haline gelmektedir. Boş zamanların değerlendirilmesine ilişkin olarak organizasyon, mevzuat düzenleme, yönlendirme, fiziki imkan ve rehber insan gücü konularındaki yetersizlikler varlığını korumakta, bu alanlarda düzenleme ihtiyacı önem arz etmektedir.
- ✓ Tanıtma alanındaki faaliyetler yeterli seviyeye ulaştırılamamış, bu alanda kamu ve özel kurum ve kuruluşlar arasında etkin bir koordinasyon sağlanamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

- ✓ Eğitimde amaç; demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti' ne karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde, özgür ve özgüveni olan bilgi çağı insanını yetiştirmektir.
- ✓ Eğitim geciktirilmeden verilmesi gereken ve faydaları uzun dönemde görülebilen bir hizmettir. Kişilerin ilgi, yetenek ve özelliklerine uygun alanlarda eğitim ve istihdamlarının sağlanması esastır.
- ✓ Eğitim bu Plan döneminde en öncelikli sektör olacaktır. İyi eğitilmiş genç nüfus 21' inci yüzyılda gerek ülkemizin rekabet gücünün artmasında gerekse AB' ye entegrasyon bakımından Türkiye'nin en büyük avantajı olacaktır. Bu çerçevede; laik, çoğulcu demokrasiyi özümsemiş, ulusal kültürü geliştirici, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, dış dünyaya, evrensel değerlere ve yeni düşüncelere açık, kişisel sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş, bilim

ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek insan gücünün yetiştirilmesini sağlayacak bir eğitim politikası izlenecektir.

- ✓ Örgün ve yaygın eğitim sisteminin nitelik ve niceliğinin geliştirilerek ekonomik büyüme ve sosyal gelişmenin en önemli unsurlarından olan insan gücünün yetiştirilmesi temel ilkedir. İşyeri içinde ve işletmeler üstü eğitim merkezlerinde verilecek pratik meslek eğitiminin planlanması, yürütülmesi ve denetlenmesi aşamalarında meslek kuruluşlarının ve işyerlerinin etkinliğini artırmak amacıyla, ilgili yasalarda gereken yeni düzenlemeler süratle yapılacaktır.
- ✓ Gelişen toplumumuzun, yaşadığımız teknoloji çağının ve günümüzde gözlenen globalleşme ve entegrasyon süreçlerinin ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçlar, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde bilgi kadar, hatta ondan daha fazla, doğrudan mesleğe yönelik beceri, iş teknikleri ve çabuk uyum yeteneği gibi yeni donanımları ön plana çıkarmakta, bu ise genel eğitimin içinde ve yanında çok tutarlı ve yeni bir meslek eğitimi yapılanmasını zorunlu kılmaktadır. Meslek eğitiminin yeniden yapılanmasında temel ilke, işyeri-okul bütünlüğüne dayalı ve ehliyet kazandırıcı bir meslek eğitimi sisteminin, örgün ve yaygın eğitimin her kademesinde uygulanmasını temin etmek olacaktır.
- ✓ İnsan gücünün yetiştirilmesi ve verimliliğinin yükseltilmesi amacıyla eğitime ayrılan kaynakların artırılması, özel sektör kaynaklarından da yararlanılması ve bu kaynakların akılcı bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.
- ✓ İnsan gücünün eğitim düzeyinin uluslararası alanda rekabet gücünü artıracak şekilde geliştirilmesi esas olacaktır.
- ✓ Gelişen dünya şartlarına paralel olarak öncelikle insan kaynağının geliştirilmesinde uluslararası teknik işbirliğinden azami şekilde yararlanılacak, uluslararası çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri Devlet Planlama Teşkilatı' nın koordinatörlüğünde yürütülecektir.
- ✓ Eğitim programları, öğretim yönetimi ve teknikleri ile eğitim araç ve gereçleri kalkınma amaçları ve teknolojik gelişme açısından ele alınarak evrensel ölçülerde, demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla yeniden düzenlenecektir. Eğitimin kalitesi yükseltilecek ve her kademedeki eğitim yaygınlaştırılarak fırsat eşitliği sağlanmasına çalışılacaktır.
- ✓ VII' nci Plan dönemi sonunda, okullaşma oranları okul öncesi eğitimde yüzde 16, sekiz yıllık zorunlu temel eğitimde yüzde 100, ortaöğretimde yüzde 75 ve yükseköğretimde yüzde 19' u örgün öğretimde olmak üzere yüzde 31 olacaktır.

- ✓ Eğitimin tüm kademelerinde yabancı dille öğretim hususu yeniden düzenlenecektir. Bu konuda ağırlık, daha çok yabancı dille öğretim yerine, kişilere iyi bir yabancı dil öğretilmesini sağlayıcı ortamın hazırlanmasına verilecektir.
- ✓ Ders geçme ve kredi sistemi yeniden düzenlenecektir.
- ✓ Ortaöğretimden üniversiteye yönelme sürecini yeniden düzenleyebilmek, üniversite önündeki aşırı yığılmayı önlemek ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insan gücünü yetiştirebilmek amacıyla, yükseköğretim öncesinde ve ortaöğretim kademesinde yoğun şekilde faaliyet gösteren özel dershanelerin mesleki ve teknik eğitime yönelmeleri ve uygun olanların ortaöğretim ve yükseköğretim kurumu oluşturmaları desteklenecektir.
- ✓ Zorunlu temel eğitimin ikinci kademesinden başlamak üzere ortaöğretimde etkin bir ölçme, değerlendirme ve yönlendirme sistemi oluşturularak piyasanın talebine yönelik insan gücü yetiştirilmesi amacıyla mesleki ve teknik ortaöğretimin etkinliği artırılacaktır.
- ✓ Bu Plan döneminde okul öncesi eğitim tedricen yaygınlaştırılacak, AB ülkelerinde asgari norm olan 9 yıllık zorunlu eğitim, bu aşamada ülkemizin tüm bölgelerinde, eğitim birliği yasası çerçevesinde 8 yıllık zorunlu temel eğitim olarak uygulamaya geçilecek ve yükseköğretime girişte yığılmaları önlemek için ortaöğretimde yeni bir yapılanmaya gidilecektir.
- ✓ Uluslararası rekabet gücünün artırılmasında ileri teknolojinin kullanımı, geliştirilmesi ve üretilmesi birincil öneme sahiptir. Bu bağlamda, insan gücü potansiyelinin değerlendirilmesi ve niteliğinin artırılarak üretim sürecine katılımının sağlanması gerekmektedir. Eğitim sistemi bu amaca hizmet edebilecek dinamik bir yapıya kavuşturulacaktır. İhtiyaç duyulan insan gücünün yetiştirilmesi amacıyla orta ve yükseköğretim kademelerinde örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime önem verilecektir.
- ✓ Örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitimin dünya standartlarına yükseltilmesine, meslek standartları ve sertifikasyon sistemi üzerinde yapılan çalışmaların tamamlanmasına, okul ve iş hayatı ilişkilerinin geliştirilmesine, temel bilgi ve beceriler ile yeni teknolojilerin okulda verilmesine ve uygulamanın işyerlerinde yapılmasına ve hizmet içi eğitime önem verilecektir.
- ✓ Öğretmenlik mesleği cazip bir meslek haline getirilmeye çalışılacak, öğretmen yetiştirme düzeni lisans sonrası eğitim akademileriyle mesleki eğitimleri verilmek üzere yeniden yapılandırılacaktır.

- ✓ Öğretmen ve öğretim üyelerinin sayı ve nitelikleri artırılacak, başarılı ve üstün yetenekli öğrencilerin bu alana yönlendirilmesi sağlanacaktır. Öğretim üyesi ihtiyacının giderilmesinde yurtdışı imkanlardan da yararlanılacaktır.
- ✓ Mesleki ve teknik eğitim kurumları ve programları ile işe yerleştirme hizmeti veren birimler ve işgücü piyasası arasında etkin bir koordinasyon ve işbirliği kurulması sağlanacaktır.
- ✓ Örgün ve yaygın eğitim kurum ve programları arasında her aşamada yatay ve dikey geçişlere imkan veren esnek bir yapı oluşturulacaktır. Eğitim ve öğretimi tamamlayarak hayata atılan veya herhangi bir nedenle okuldan ayrılmış herkese hayatlarının her döneminde, kendi dallarında bilgi ve becerilerini geliştirme imkanları sağlanacaktır.
- ✓ Mesleki ve teknik eğitimde modüler sisteme geçilecek, müfredat programları modüler sisteme uygun hale getirilecek, örgün veya yaygın eğitim alan ve aynı mesleki becerilere sahip olan kişilere eşdeğer meslek sertifikası verilerek denklikleri sağlanacaktır.
- ✓ Meslek standartları tespit edilecek, bu standartlara uygun sınav ve sertifikasyon sistemi kurulacak ve Meslek Standartları Kurumu oluşturulacaktır.
- ✓ Dünyadaki gelişmeler ve Türkiye'nin orta vadeli hedefleri doğrultusunda yeni meslek türleri ile ilgili olarak kamu kurumları, özel kesim ve üniversitelerin işbirliğiyle politika ve programlar geliştirilecektir.
- ✓ Sağlık, eğitim, bilim-araştırma, turizm ve çevre sektörlerinin artan önemi gözönüne alınarak bu alanlarda nitelikli personel yetiştirilmesine ağırlık verilecektir.
- ✓ Açık öğretim, örgün eğitimin yanı sıra geniş kitlelerin ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri elde etmelerine imkan verecek esnek bir yapıda geliştirilecektir.
- ✓ Yükseköğretim bürokratik ve merkezîyetçi yapıdan kurtarılacak ve sistemde rekabeti geliştirici düzenlemeler yapılacak; üniversitelere bilimsel özerklik kazandırılacaktır. Eğitim öğretim sistem ve programları uluslararası eğitim sistem ve standartlarına uygun hale getirilecek, bilimsel içerikli yayınların üniversitelerin kütüphanelerine kazandırılmasına önem verilecektir.
- ✓ Üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkilerinin artırılması, öğretim üyesi, araştırma görevlileri ve öğrencilerin yönetime katılmalarının sağlanması için düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Toplumsal faydanın büyük olduğu zorunlu eğitimin devlet tarafından üstlenilmesi, bireysel faydanın nispeten büyük olduğu daha üst eğitim kademelerinde hizmetten yararlananların hizmetin bedelini ödemesi sağlanacaktır. Bu yapı, fırsat eşitliği

açısından ödeme gücü olmayan öğrencilerin hizmetten yararlanabilmesini sağlamak üzere özel kesimin de katkısıyla dar gelirli aile çocuklarından başlanarak kredi ve burs sistemiyle desteklenecektir.

- ✓ Devlet gözetiminde özel kesimin eğitim hizmeti sunma faaliyetleri teşvik edilecektir. Kamu ve özel kesimde, yaygın mesleki eğitimin teknik ve finansman yönünden desteklenmesine önem verilecektir.
- ✓ Eğitimin her kademesinde teknoloji destekli eğitim yapılacak, kademeli olarak bilgisayar destekli eğitim geliştirilerek yaygınlaştırılacak, kitle eğitimine ve uzaktan öğretime önem verilecektir. Bilgisayar destekli eğitimde yazılım programlarının geliştirilmesi ve sistemin kendi kendini beslemesi amacıyla döner sermaye işletmesi kurularak kurumsal düzenlemeye gidilecektir. Bu amaçla özel sektör imkanlarından da faydalanılacaktır.
- ✓ Üstün zekalı çocukların yeteneklerine uygun bir ortamda yetiştirilmelerini sağlamak amacıyla gerekli eğitim kurumlarının geliştirilmesine önem verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

- ✓ Zorunlu temel eğitimi asgari 8 yıla çıkarmak, temel eğitimin ikinci kademesinden itibaren etkin bir yönlendirme sistemi oluşturmak, eğitim programlarının günün ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlenmesini sağlamak, ailelerin, işletmelerin ve yerel yönetimlerin eğitim harcamalarına katılımını sağlamak amacıyla 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapılacaktır.
- ✓ Milli eğitimde hizmet esasına göre bir yapılanmayı gerçekleştirmek; merkez teşkilatını makro düzeyde stratejik planlama, müfredat programı, araştırma-geliştirme, denetleme yapan ve koordinasyon işleriyle uğraşacak üst düzey karar organı haline dönüştürmek; bürokrasiyi azaltmak; gerek Bakanlık taşra birimlerine gerekse yerel yönetimlere yetki ve sorumluluk devrini gerçekleştirmek; Bakanlık taşra teşkilatları ile yerel yönetimler ve ailelerin eğitimde hizmet verme sürecine aktif katılımını sağlamak için 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nda düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Özel kesimin eğitime yatırım yapmasını teşvik etmek; özel okullarda okuyan öğrencilerin eğitim harcamalarının bir kısmını vergi iadesi, muafiyet, burs ve benzeri yollarla sübvans etmek; yükseköğretimde vakıf üniversitelerinin eğitim bütçelerinin bir kısmının devlet tarafından karşılanması ile ilgili uygulamadan ilk ve ortaöğretim kademesindeki özel okulların da yararlandırılmasını sağlamak; ihtiyaç duyulan

alanlarda yeni kapasiteler yaratmak ve mevcut kapasiteyi genişletmek; özel dershanelere gereksinimi giderek ortadan kaldırmak, bu kurumların eğitim sistemi içinde eritilmesini özendirmek amacıyla 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda yeni düzenlemeler yapılacaktır.

- ✓ Meslek eğitimi geliştirmek; kamu ve özel kesim kurum ve kuruluşlarının mesleki ve teknik eğitime katılımını sağlamak; Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu kaynaklarını etkin kullanmak ve Fon yönetiminde tarafların katılımını sağlamak; Mesleki ve Teknik Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Merkezi'ni işler hale getirmek ve okul-işletme işbirliğini etkin hale getirmek amacıyla 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapılacaktır.
- ✓ Yükseköğretimin merkeziyetçi ve bürokratik yapıdan kurtarılması; üniversite ve fakülte yönetim kurullarının yetkilerinin artırılması; kaynak yaratma ve harcama konusunda hareket serbestisinin getirilmesi; sistemde rekabetin geliştirilerek etkinliğin artırılması ve üniversite sanayi ilişkilerini en üst düzeye çıkarmak üzere öğretim üyelerinin sanayinin araştırma geliştirme faaliyetlerine etkin katılımının gerçekleştirilmesi; vakıflar dışında da özel üniversite veya yüksekokul kurulmasına imkan verilmesi amacıyla 2547 sayılı Kanun' da gerekli değişiklikler yapılacaktır. Ancak, vakıf dışında özel üniversite kurulması konusunda Anayasanın 130' uncu maddesinin de değiştirilmesi gerekmektedir.
- ✓ Gelir temin etme ve harcama konusunda esnek bir yapı oluşturmak amacıyla Döner Sermaye ile ilgili mevzuatta düzenlemeler yapılacaktır.

Ek 6: Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005)

a) Mevcut Durum

- ✓ 1999 yılı itibarıyla, 12 ve üstü yaş grubunda, okuma yazma oranı erkeklerde yüzde 94,2 ve kadınlarda yüzde 77,4 olmak üzere yüzde 85,7' ye ulaşmıştır.
- ✓ 1999-2000 öğretim yılında 59.374 kamu ve özel okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında toplam 12,7 milyon öğrenci ve 484.089 öğretmen bulunmaktadır. Öğretim gören bu öğrencilerden 246.514' ü özel örgün eğitim kurumlarına devam etmektedir. Ayrıca, 6.531 kamu ve özel çıraklık ve yaygın eğitim kurumunda yaklaşık 3 milyon kişiye eğitim hizmeti verilmiştir. Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının payının artırılması gereği önemini korumaktadır.
- ✓ VII. Plan döneminde 15 yeni vakıf üniversitesi kurulmuş, böylece 21' i vakıf üniversitesi olmak üzere üniversite sayısı 74' e yükselmiştir. Öte yandan, 1995 yılında 1.137 olan fakülte, enstitü, yüksekokul ve meslek yüksekokulu sayısı, 1999 yılında 1.492' ye yükseltilmiştir. Yükseköğretim kademesindeki öğrenci sayısı ise 1,5 milyona yaklaşmıştır.
- ✓ Okullaşma oranları, 1999-2000 öğretim yılında okulöncesi eğitimde yüzde 9,8' e, ilköğretimde yüzde 97,6' ya, yüzde 22,8' i mesleki teknik eğitim ve yüzde 36,6' sı genel lise eğitiminde olmak üzere ortaöğretimde yüzde 59,4' e, yükseköğretimde ise yüzde 18,7' si örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 27,8' e ulaşmıştır.
- ✓ 1995-1996 öğretim yılı itibarıyla yüzde 23,4 olan mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranı, 1999-2000 öğretim yılında yüzde 22,8 olarak gerçekleşmiştir.
- ✓ Başta büyük kentlerde olmak üzere ikili öğretim uygulaması ve kalabalık sınıflar, kırsal alanlarda ise birleştirilmiş sınıf uygulaması eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.
- ✓ Toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla 1997 yılında yürürlüğe konulan 4306 sayılı Kanun ile zorunlu temel eğitimin süresi 8 yıla çıkarılmıştır. Aynı Yasa ile ihtiyaç duyulan ilave kaynakların sağlanmasına ilişkin düzenlemeler de yapılmıştır. Ayrıca Dünya Bankasından sağlanan krediyle Temel Eğitim Projesine işlerlik kazandırılmıştır.
- ✓ Eğitimin bütün kademelerinde fiziki altyapı ve insan gücü eksikliklerinin devam etmesi eğitimin kalitesini olumsuz etkilemektedir.
- ✓ Öğretmen sayısındaki yetersizlikler ve dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi için çıkarılan norm kadro yönetmeliği uygulamaya konulmuştur.

- ✓ Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. İlköğretimden başlamak üzere eğitimin her kademesinde bilgisayarlı eğitime geçilmesi, her okula internet erişiminin sağlanması ve müfredat programlarının yazılım programları olarak üretilmesi önem taşımaktadır.
- ✓ Herkese eğitim ve öğretim imkanı sunabilecek ortamın yaratılması, yükseköğretime geçişte yığılmaların önlenmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve etkin bir yönlendirme sisteminin kurulmasına ilişkin düzenlemelerde yetersiz kalınmıştır.
- ✓ Ortaöğretimde etkili bir yönlendirme sisteminin bulunmaması ve özellikle mesleki-teknik eğitim ve sanayi arasındaki işbirliğinin yeterince geliştirilememesi sebebiyle yükseköğretim kurumları önündeki yığılmalar devam etmiştir.
- ✓ Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının artırılmasına yönelik ihtiyaçlar devam etmiş ve bu kurumlardaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payı yüzde 1,7 düzeyinde kalmıştır.
- ✓ Eğitimin bütün kademelerinde gerekli alt yapı ve öğretmen ihtiyacının karşılanmasında iyileştirmeler olmasına rağmen, beklenen düzeyde gelişme sağlanamamıştır. Eğitim hizmeti sunan kamu ve özel kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği devam etmektedir.
- ✓ Özel eğitim okullarının sayısı artırılmamış ve mevcut okullarda kaynaştırma eğitimine geçilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Ayrıca özel eğitim gerektiren üstün zekalı çocuklara uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasında yetersiz kalınmıştır.
- ✓ Ortaöğretimde uygulamaya konulan ders geçme ve kredi sistemi 1995-1996 öğretim yılında yürürlükten kaldırılarak sınıf geçme sistemine dönmüştür.
- ✓ Kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılamaması ve sanayi ile işbirliğinin yeterince geliştirilememesi gibi nedenlerle mesleki ve teknik eğitimde Plan hedeflerinin gerisinde kalınmış, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde mesleki eğitim programları geliştirilmesinde yetersiz kalınmıştır.
- ✓ Mesleki ve teknik eğitim kurumları ile çıraklık eğitim merkezlerinde başlatılan Tam Gün Tam Yıl Eğitim Projesi uygulaması çerçevesinde 1996- 1999 döneminde toplam 118.128 öğrenciye eğitim imkanı sağlanmıştır.
- ✓ Eğitim sistemi dışında kalan çocukların tamamının çıraklık eğitimi kapsamına alınması sağlanamamıştır. Örgün ve yaygın eğitimin dışında kalan çocukların sosyal ve ekonomik yönden uygun olmayan şartlarda çalışması, bunların ruh ve beden sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği gibi insan kaynaklarının da verimsiz kullanımına neden olmaktadır.

- ✓ 1999-2000 öğretim yılında yükseköğretimde toplam öğretim elemanı sayısı 64.169'dur. Ülkemizde bir öğretim üyesi başına 35 öğrenci düşerken, AB ülkelerinde 15 öğrenci düşmektedir. Özellikle, yeni kurulan üniversitelerin öğretim elemanı temininde yaşadığı sıkıntılar devam etmektedir. 1999-2000 öğretim yılında, üniversite öğrencilerinin yüzde 26'sının İstanbul, Ankara ve İzmir illerindeki üniversitelerde öğrenim görmesine rağmen, öğretim elemanlarının yüzde 50'sinin bu illerde bulunması nedeniyle, yeni kurulan üniversitelerde öğretim elemanı başına düşen ortalama öğrenci sayısı azaltılamamıştır.
- ✓ VI. Plan döneminde, öğretim üyesi olarak yetiştirilmek amacıyla 2.006 araştırma görevlisi yurtdışı lisansüstü eğitim programlarına gönderilmiş iken, bu sayı VII. Plan döneminde 416 olarak gerçekleşmiştir.
- ✓ Yükseköğretim kurumları bürokratik ve merkezi yapıdan kurtarılamamış; üniversite içinde olduğu kadar üniversiteler arasında da rekabet ortamı oluşturulamamış; üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkileri artırılmamış; öğretim üyesi ve araştırma görevlilerinin yönetime katılımı, gerekli olan bilimsel özerklik ve üniversite-sanayi işbirliği yeterince sağlanamamıştır.
- ✓ Kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin (ÖSYM) yeniden yapılandırılması gereği bulunmaktadır

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

- ✓ Eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerlere bağlı, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, bilgi çağı insanını yetiştirmektir.
- ✓ Milli Eğitim, herkes için hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini öğreten, etkin bir rehberlik hizmetini içeren, yatay ve dikey geçişlere imkan veren, piyasa meslek standartlarına uygun, üretime dönük eğitime ağırlık veren, yetki devrini esas alan, fırsat eşitliğini gözetten bir sistem bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlenecektir.
- ✓ Sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimin erken yaşlarda şekillenmesi nedeniyle, okulöncesi eğitim yaygınlaştırılacaktır.

- ✓ Uzun vadede zorunlu temel eğitimin 12 yıla çıkarılması hedefi doğrultusunda gerekli altyapı hazırlanacaktır.
- ✓ Eğitimin her kademesinde teknolojinin sağladığı imkanlardan özellikle bilgisayar teknolojisinden azami ölçüde yararlanılacak, uzaktan eğitim ve ileri teknolojileri kullanan yeni eğitim yöntemleri uygulamaya konulacaktır.
- ✓ İlköğretimin ilerleyen sınıflarından başlamak üzere, eğitimin her kademesinde Bilgisayar Destekli Rehberlik yoluyla öğrenciyi tanıma teknikleri ve yetenek ağırlıklı değerlendirmeye dayanan etkin bir yönlendirme sistemi geliştirilecektir.
- ✓ Eğitim kurumlarının ihtiyacı olan öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilerek nitelikli öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilecek, yurt düzeyinde dengeli dağılımı sağlanacak ve hizmet içi eğitimleri özlük haklarına yansıtılacaktır. Eğitimin her kademesinde öğretmen ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla sözleşmeli statüde eğitim personeli istihdamı konusunda çalışmalar başlatılacaktır.
- ✓ Eğitimin bütün kademelerinde yabancı dille öğretim yerine, kişilere yabancı dili en iyi şekilde öğretmek için gerekli çalışmalar yapılacaktır.
- ✓ Eğitim kurumlarının başarı değerlendirmesi için toplam kalite yönetimini de dikkate alan performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecektir.
- ✓ Eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen fiziki altyapı, donanım, müfredat, öğretmen ve öğretim üyesi istihdamı açısından eğitim kurumlarının yeterli düzeye getirilebilmesi için finansman imkanları geliştirilecektir.
- ✓ Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanı sıra mahalli idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı sağlanacaktır.
- ✓ Plan döneminde kalabalık sınıfların mevcudu düşürülecek ve ikili eğitim uygulaması azaltılacaktır.
- ✓ Eğitimin her kademesinde, Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları ile eğitim ve kültür amaçlı ortak programlar geliştirilecektir.
- ✓ Okul öncesi eğitim hizmeti veren kurumlar arasındaki farklılıkların giderilmesi için standartlar oluşturulacaktır. Okul öncesi eğitim döneminde toplum tabanlı eğitim verilebilmesi için yazılı, sözlü ve görüntülü eğitim programlarının yapımı özendirilecektir.
- ✓ Özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim göreceği kaynaştırma okulları bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde mekan, donanım, personel ve program esnekliğine kavuşturulacak; üstün yetenekli çocukların rehberlik ve danışmanlık yardımını okul öncesi ve ilköğretim

çağında almasına ağırlık verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.

- ✓ Ortaöğretim, okul türü yerine program türünü esas alan bir yapıya kavuşturulacak, meslek eğitime geniş tabanlı bir temel eğitim programı ile başlanacaktır.
- ✓ Örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime ağırlık verilecek, ortaöğretimde mesleki-teknik eğitimin payı artırılacak, mesleki-teknik eğitim programlarının meslek standartlarına dayalı olarak yapılması sağlanacak ve çalışma hayatı ile işlevsel işbirliği geliştirilecektir.
- ✓ Meslek yüksek okulları ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında program bütünlüğünü esas alan iş bölümü ve işbirliği kurulacak; nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde önemli yeri olan meslek yüksek okullarında öğrencilerin uygulamalı eğitim almaları sağlanacaktır.
- ✓ Toplumda hayat boyu öğrenme anlayışının benimsenmesini esas alan her türlü yaygın eğitim imkanı geliştirilecek; mahalli idarelerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün bu konudaki faaliyetleri özendirilecektir.
- ✓ Yükseköğretim bürokratik ve merkeziyetçi yapıdan kurtarılacak, sistemde rekabeti geliştirici düzenlemeler yapılacak, üniversitelerin idari, mali ve bilimsel özerklikleri güçlendirilecektir. Yükseköğretim Kurulu üst düzeyde uzun dönemli planlama ve koordinasyon işlevini yürütecek bir yapıya kavuşturulacaktır.
- ✓ Yükseköğretime giriş sistemi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun programlara yerleştirilmesini sağlayacak ve fırsat eşitliğini bozmayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.
- ✓ Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili olarak yeniden yapılandırılacaktır.
- ✓ Yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulması objektif kriterlere ve geniş tabanlı bir karar alma sürecine bağlanacaktır.
- ✓ Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; etkin bir harç-burs-kredi sistemi kurularak ödeme gücüne bağlı olarak öğrencilerden alınan eğitime katkı paylarının yükseköğretimin finansmanında kaynaklardan biri haline gelmesi sağlanacaktır.
- ✓ Üniversitelerde, akademik terfilerde, bilimsel liyakatin esas alınmasındaki aksaklıklar giderilecek, kadrosuzluk, akademik terfii engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

- ✓ Merkez teşkilatında hizmet esasına dayalı bir yapılanmaya gidilmesi ve Bakanlık taşra teşkilatlarına yetki ve sorumluluk devredilmesi amacıyla 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanununda düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca verilen okul öncesi eğitim faaliyetlerinin bütüncül bir yaklaşımla yürütülebilmesi amacıyla düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Özel Öğretim Kurumları Kanunu, çeşitli teşvik imkanlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.
- ✓ Çıraklık, mesleki ve teknik eğitimin iş hayatının beklentilerine cevap verebilmesi, mesleki ve teknik eğitimle sanayi arasındaki ilişkinin artırılabilmesi ve uygulamada aksayan hususların giderilmesi amacıyla, 3308 sayılı Kanunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Öğretmen ve öğretim üyelerinin aldıkları hizmet içi eğitimlerin özlük haklarına yansıtılabilmesi ve ihtiyaç duyulan alanlarda sözleşmeli öğretmen ve öğretim üyesi istihdam edilebilmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Yükseköğretimin bürokratik ve merkeziyetçi yapıdan kurtarılarak uzun dönemli planlama ve koordinasyondan sorumlu bir yapıya kavuşturulması; yükseköğretim sisteminde rekabetin geliştirilmesi, idari, mali ve bilimsel özerkliğin güçlendirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Yeni üniversite ve bağlı birimlerin objektif kriterlere ve geniş tabanlı bir karar alma sürecine bağlı olarak kurulabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin, kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili olarak yeniden yapılandırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Ek 7: Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi

Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi

- ✓ Nüfusun eğitime erişiminde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla, öğrenci sayısında büyük artış sağlanmış, ilköğretimden ortaöğretime geçişler artmıştır. Bununla birlikte okullaşma oranlarında, okul öncesi eğitimde düşük seviyelerde kalınmış, ilköğretimde yüzde 100' e ulaşılamamış, ortaöğretimde mesleki eğitimin payı artırılmamıştır. Yükseköğretim kademesinde okullaşma oranı bakımından önemli ilerleme kaydedilmekle birlikte, yükseköğretime olan yoğun talep artarak devam etmektedir. Talebe cevap verebilmek amacıyla 2006 yılında 15 adet yeni devlet üniversitesi kurulmuştur.
- ✓ Eğitimin hemen her kademesinde, ayrılan kaynaklarla öncelikle artan öğrenci sayılarının doğurduğu zorunlu ihtiyaçlar karşılanabilirken, eğitimde nitelik sorunu önemini korumaktadır. VIII. Plan döneminde eğitim yatırımlarına özel sektör desteği önemli boyutlara ulaşmış, okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılmış ve müfredat geliştirme çalışmalarına hız verilmiştir. Eğitimde kalitenin artırılabilmesi için yenilenen müfredat programları ve öğretim yöntemlerine uyumlu olarak fiziki altyapı, donanım ve öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitime ayrılan kaynakların daha etkin kullanımı ihtiyacı devam etmektedir.
- ✓ Yükseköğretimde Bologna süreci kapsamında öğrenci ve öğretim üyesi değişimi, Avrupa kredi transfer sistemi ve diploma eki başta olmak üzere önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak, yükseköğretim sisteminin merkeziyetçi yapısı ve kalitesine ilişkin sorunlar yükseköğretimin rekabet edebilirliğini ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilme kapasitesini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.
- ✓ Türkiye 1 Nisan 2004 tarihinden itibaren AB eğitim ve gençlik programlarına başarılı ve aktif bir şekilde katılım sağlamaktadır. Genel Eğitim Programından 20.000 olmak üzere yaklaşık 49.300 kişi 2006 yılı itibarıyla programlardan yararlanmış olacaktır.
- ✓ Meslek yüksek okulları ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında program bütünlüğünün bulunmaması, mesleki ve teknik eğitim programlarının işgücü piyasasının taleplerine uygun olarak güncellenememesi sonucu mesleki ve teknik eğitim mezunlarının istihdamı artırılmamakta ve mesleki eğitime olan talebi azalmaktadır.
- ✓ Eğitim sisteminin sınav odaklı bir yapıda olması, eğitimden beklenen amaçlara ulaşamamasına, sınav hazırlıklarına önemli harcamalar yapılmasına ve böylece

eğitime ayrılan kaynakların verimsiz kullanılmasına, öğrenciler ve ailelerinde mali, sosyal ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Ek 8: Onuncu Kalkınma Planı (2014–2018)

Durum Analizi

- ✓ Eğitimde fırsat eşitliğinin artırılması ve hizmet sunumunun iyileştirilmesi kapsamında ücretsiz ders kitabı temini, şartlı eğitim yardımları, taşınmalı eğitim gibi uygulamalar gerçekleştirilmiş, öğretmenlerin istihdamında ve hizmet içi eğitimlerinde artış sağlanmış, eğitime ayrılan kamu kaynağı artırılmış, Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi başlatılmış, 12 yıllık kademeli zorunlu eğitim sistemi tesis edilmiş ve müfredat bu doğrultuda yenilenmiştir. Eğitimde beşeri ve fiziki altyapı iyileştirilmiş, başta kız çocuklarının okullaşması olmak üzere eğitimin tüm kademelerinde okullaşma oranlarında artış sağlanmıştır.
- ✓ 2006-2007 eğitim öğretim yılında brüt okullaşma oranı okul öncesi eğitimde 4-5 yaş için yüzde 24, ilköğretimde yüzde 96,3 ve ortaöğretimde yüzde 86,6 iken, 2012-2013 eğitim öğretim yılında okul öncesi eğitimde yüzde 44, ilköğretimde yüzde 107,6 ve ortaöğretimde yüzde 96,8 olarak gerçekleşmiştir. Eğitimin çıktılarını ve dolayısıyla sistemin performansını değerlendiren uluslararası araştırmalarda elde edilen ortalama puanlarda kısmi iyileşme sağlanmıştır.
- ✓ Yükseköğretime olan yoğun talebin karşılanması amacıyla, Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi başında 93 olan üniversite sayısı 2013 yılı Mayıs ayı itibarıyla 170' e ulaşarak yükseköğretim ülke geneline yaygınlaştırılmış ve kontenjanlar önemli ölçüde artırılmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda brüt okullaşma oranı örgün eğitimde yüzde 42,9' a, toplamda ise yüzde 81,6' ya ulaşmış ve Dokuzuncu Kalkınma Planı hedefleri aşılmıştır. Ancak, yükseköğretim sisteminin merkezîyetçi yapısı, hizmet sunumunda çeşitliliğin yeterince sağlanamaması ile eğitim ve araştırma kalitesine ilişkin sorunlar yükseköğretim sisteminin rekabet edebilirliğini, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilme kapasitesini ve üretkenliğini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.
- ✓ Nüfusun eğitim düzeyi yükselmekle birlikte OECD ve AB ortalamalarına göre düşük kalmaya devam etmiştir. Ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması ve yükseköğretime erişimde sağlanan gelişmeler sonucunda nüfusun eğitim düzeyinin artması öngörülmektedir. Diğer yandan, eğitim sistemi, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmış ve eğitilmiş genç bireylerin işsizlik oranlarında sağlanan düşük sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir.
- ✓ Eğitime erişim başta olmak üzere kaydedilen iyileşmelere rağmen, eğitim kalitesinin yükseltilmesi, bölgeler ve okul türleri arasındaki başarı düzeyi farklılıklarının

azaltılması ihtiyacı önemini korumaktadır. Bu kapsamda öğrenme ortamlarının niteliğinin eşitlik ve hakkaniyet çerçevesinde artırılması, öğretmen yetiştirme ve geliştirme sisteminin yeterlilikleri esas alan bir şekilde yeniden yapılandırılması, kariyer gelişim ve performans değerlendirme sisteminin oluşturulması, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinde etkinlik sağlanması, akademik personelin nicelik ve niteliğinin artırılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin müfredata entegrasyonunun sağlanması, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve eğitim ile istihdam ilişkisinin güçlendirilmesine yönelik mekanizmaların etkinliğinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Amaç ve Hedefler

- ✓ Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerleri ve millî kültürü özümsemiş, paylaşma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, bilgi toplumunun gerektirdiği temel bilgi ve becerilerle donanmış, üretken ve mutlu bireylerin yetişmesi eğitim sisteminin temel amacıdır.
- ✓ Toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına duyarlı, paydaşlarıyla etkileşim içerisinde olan, ürettiği bilgiyi ürüne, teknolojiye ve hizmete dönüştüren, akademik, idari ve mali açıdan özerk üniversite modeli çerçevesinde küresel ölçekte rekabetçi bir yükseköğretim sistemine ulaşılması hedeflenmektedir.

Politikalar

- ✓ Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir.
- ✓ Okul türlerinin azaltıldığı, programlar arası esnek geçişlerin olduğu, öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini artırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktivitelerin daha fazla yer aldığı, bilgi ve iletişim teknolojilerine entegre olmuş bir müfredatın bulunduğu, sınav odaklı olmayan, bireysel farklılıkları gözetan bir dönüşüm programı uygulanacaktır.

- ✓ Öğrencilerin sosyal, zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişimine katkı sağlayan okul öncesi eğitim, imkânları kısıtlı hane ve bölgelerin erişimini destekleyecek şekilde yaygınlaştırılacaktır.
- ✓ İlk ve orta öğretimde başta engelliler ve kız çocukları olmak üzere tüm çocukların okula erişimi sağlanacak, sınıf tekrarı ve okul terki azaltılacaktır.
- ✓ Özel eğitime gereksinim duyan engellilerin ve özel yetenekli bireylerin, bütünleştirme eğitimi doğrultusunda, uygun ortamlarda eğitimlerinin sağlanması amacıyla beşeri ve fiziki altyapı güçlendirilecektir.
- ✓ Yabancı dil eğitimine erken yaşlarda başlanacak, bireylerin en az bir yabancı dili iyi derecede öğrenmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş sistemi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini dikkate alan etkin rehberlik ve yönlendirme hizmetleri desteğiyle, süreç odaklı bir değerlendirme yapısına kavuşturulacaktır.
- ✓ Eğitim sisteminin performansının değerlendirilmesine imkân tanıyacak şekilde öğrenci kazanımlarının izlenebilmesini teminen, sınıf temelli başarı düzeyleri, yeterlilikleri ve standartları belirlenecek, ulusal düzeyde çoklu değerlendirme ve denetleme mekanizması geliştirilecektir.
- ✓ Öğretmenlik mesleği daha cazip hale getirilecek; öğretmen yetiştiren fakülteler ile okullar arasındaki etkileşim güçlendirilecek; öğretmen yetiştirme ve geliştirme sistemi, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerini esas alan, kişisel ve mesleki gelişimi sürekli teşvik eden, kariyer gelişimi ve performansa dayanan bir yapıda düzenlenecektir.
- ✓ Deneyimli öğretmenlerin dezavantajlı bölgelerde ve okullarda uzun süreli çalışması özendirilecektir.
- ✓ Okul idarelerinin bütçeleme süreçlerinde yetki ve sorumlulukları artırılacaktır.
- ✓ Kalabalık ve birleştirilmiş sınıf ile ikili eğitim uygulamaları azaltılacak, öğrenci pansiyonları yaygınlaştırılacaktır.
- ✓ Eğitimde alternatif finansman modelleri geliştirilecek, özel sektörün eğitim kurumu açması, özel kesim ve meslek örgütlerinin mesleki eğitim sürecine idari ve mali yönden aktif katılımı özendirilecektir.
- ✓ Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısı geliştirilecek, öğrenci ve öğretmenlerin bu teknolojileri kullanma yetkinlikleri artırılacaktır. FATİH Projesi tamamlanacak ve teknolojinin eğitime entegrasyonu konusunda nitel ve nicel göstergeler geliştirilerek etki değerlendirmesi yapılacaktır.

- ✓ Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu öğrenme perspektifinden hareketle iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla artırılacaktır.
- ✓ Ulusal Yeterlilik Çerçevesi oluşturularak eğitim ve öğretim programları ulusal meslek standartlarına göre güncellenecek, önceki öğrenmelerin tanınmasını içeren, öğrenci hareketliliğini destekleyen ulusal ve uluslararası geçerliliğe sahip diploma ve sertifikasyon sistemi geliştirilecektir.
- ✓ Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimde, program bütünlüğü temin edilecek ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir.
- ✓ Yükseköğretim sistemi, hesap verebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, ihtisaslaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde kalite odaklı rekabetçi bir yapıya dönüştürülecektir.
- ✓ Yükseköğretim Kurulu, standart belirleme, planlama ve koordinasyondan sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.
- ✓ Yükseköğretimde kalite güvencesi sistemi oluşturulacaktır.
- ✓ Yükseköğretim kurumlarının sanayi ile işbirliği içerisinde teknoloji üretimine önem veren, çıktı odaklı bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecek ve girişimci faaliyetler ile gelir kaynakları çeşitlendirilecektir.
- ✓ Yükseköğretim kurumları çeşitlendirilecek ve yükseköğretim sistemi uluslararası öğrenciler ve öğretim üyeleri için çekim merkezi haline getirilecektir.